

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Ivana Radić

SUSTAV MALOLJETNIČKIH SANKCIJA

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2016.

4. ČETVRTO POGLAVLJE: POREDBENOPRAVNI PRIKAZ SUSTAVA MALOLJETNIČKIH SANKCIJA

4.1. TRENDVI U RAZVOJU MALOLJETNIČKOGA PRAVOSUĐA U EUROPI

Unatoč činjenici da se u Europi u posljednjem desetljeću događaju određene promjene kojima se smjera ostvariti što veći stupanj harmonizacije na različitim pravnim područjima, uključujući i kazneno pravo,³³⁶ isto se ne može reći za maloljetničko kazneno zakonodavstvo. U Europi trenutno ne postoji tendencija stvaranja jedinstvenoga europskog maloljetničkog kaznenog pravosuđa zbog toga što među europskim državama još uvijek postoje neujednačene reakcije na maloljetničku delinkvenciju.³³⁷ Reakcija društva na maloljetničku delinkvenciju uvelike je uvjetovana raznim društveno-socijalnim, povijesnim i kulturološkim karakteristikama pojedine države i osnovnim načelima sadržanima u općem kaznenom pravu pojedine zemlje. Tako danas imamo situaciju da europske države imaju međusobno različita zakonska rješenja za maloljetne počinitelje sukladno svojoj pravnoj tradiciji.³³⁸ Trenutno ne postoji inicijativa za stvaranje jedinstvenoga modela maloljetničkoga pravosuđa koji bi se primjenjivao u svim europskim zemljama, ali teži se tomu da se prihvate minimalni standardi o postupovnim pravima djece kako bi se osiguralo da djeca koja su osumnjičena ili optužena u kaznenom postupku mogu razumjeti i pratiti postupak te „učinkovitim sudjelovanjem“ u njemu ostvariti pravo na pošteno suđenje.³³⁹ Stvaranje jedinstvenoga modela maloljetničkoga

³³⁶ Više o stvaranju jedinstvenoga europskog kaznenog prava vidi: Đurđević, Z. (2008.): *Lisabonski ugovor: prekretnica u razvoju kaznenog prava u Europi*, u Rodin, S. i dr. (ur.), *Reforma Europske unije-Lisabonski ugovor*, Zagreb, Narodne novine, 2008.; Vidi isto: Đurđević, Z., Ivičević Karas, E., Burić, Z., Konferencija Projekt za ured europskog javnog tužitelja (Nacrt europskih oglednih pravila o kaznenom postupku), HLJKPP, Zagreb, vol. 19., br. 1., 2012, str. 363-370.

³³⁷ Više o sličnostima i razlikama među europskim državama u načinu reakcije na maloljetničku delinkvenciju vidi: Bochmann, C., *Entwicklung eines europäischen Jugendstrafrechts*, Nomos, 2009., 45-50.

³³⁸ Vidi više: Dünkel, F., Grzywa, J., Pruin, I., Šelih, A., *Juvenile justice systems in Europe – Legal aspects, policy trends and perspectives in the light of human rights standards*, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments*, vol. 4., 2nd revised edition, Forum Verlag Godesberg, 2011., str. 1839-1899.

³³⁹ Radi ostvarenja navedenoga Europski parlament donio je Prijedlog Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o postupovnim jamstvima za djecu osumnjičenu ili optuženu u kaznenim postupcima COM (2013.). Radi zajedničkoga djelovanja država na ujednačavanju različitih zakonskih rješenja na području maloljetničkoga pravosuđa 2003. osnovan je *International Juvenile Justice Observatory* (IJJO) kao međunarodna ustanova sa sjedištem u Bruxellesu. Njezin je cilj stvoriti stalni međunarodni servis koji će redovito pružati informacije znanstvenicima i profesionalcima o maloljetničkom pravosuđu u cijelom svijetu te entitetima koji se brinu o mladim ljudima kako bi se razvijanjem prikladne socijalne politike i zakonodavstva ostvarila globalna pravda za sve maloljetnike. Vidi više u Foussard, C., *Supporting cooperation and information exchange: The International Justice Observatory*, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile Justice Systems in Europe*,

pravosuđa u bliskoj budućnosti ne čini se izglednim jer među europskim državama postoji čitav niz nedoumica i neujednačenosti u maloljetničkom kaznenom pravu, poput dobne granice kaznene odgovornosti maloljetnika, statusa mlađih punoljetnika, odnosno pitanja dobne granice za primjenu maloljetničkoga kaznenog prava, postojanja jedinstvenoga suda za maloljetne počinitelje, suđenja maloljetnicima pred sudom za odrasle, primjene mjera oduzimanja slobode i sl.³⁴⁰

U svim europskim zemljama prihvaćeno je stajalište da maloljetni počinitelji nakon što prijeđu dobnu granicu kaznene odgovornosti, moraju kazneno odgovarati za svoje ponašanje, ali države se međusobno razlikuju u načinu reakcije na počinjeno kazneno djelo. U većini država prema maloljetnim počiniteljima postupa se znatno drugačije u odnosu na odrasle počinitelje, odnosno maloljetnike se u pravilu ne kažnjava, već im se izriču mjere kojima im se nastoji pružiti pomoć i zaštita radi ostvarenja njihova preodgoja i rehabilitacije te ostvarenja specijalne prevencije sukladno odredbama mnogobrojnih međunarodnih dokumenata.³⁴¹

U posljednjih trideset godina većina europskih država provela je neki oblik reforme maloljetničkoga pravosuđa. Neke su se države više okrenule neoliberalnomu konceptu i zaoštavanju politike kažnjavanja prema maloljetnim počiniteljima, poput Engleske i Walesa te Francuske, a druge su države, poput Njemačke i Švicarske, i dalje nastavile graditi sustave u kojima je kažnjavanje maloljetnika iznimka, a prednost imaju odgojno-obrazovne mjere.³⁴² U maloljetničkom pravosuđu još uvijek se sukobljava potreba za efikasnim kažnjavanjem maloljetnih počinitelja uz istodobno nastojanje da im se pritom pruži pomoć i zaštita zbog njihove dobi i psihofizičke nerazvijenosti. Usporede li se različiti sustavi reakcije na maloljetnički kriminalitet u europskim državama, može se zaključiti da se u većini država miješaju elementi dvaju modela maloljetničkoga pravosuđa: socijalnog (*welfare*) i pravosudnog (*justice*) modela, tako da u većini država postoji mješoviti (*welfare-justice*) model maloljetničkoga pravosuđa.³⁴³ U socijalnome modelu maloljetničke se sankcije (formalne i neformalne) izriču odlukom ne samo suda već i drugih nadležnih tijela (tužitelj, socijalni radnik) nakon neformalno provedenoga postupka u kojem ne postoje čvrsta procesna

Current Situation and Reform Developments, vol. 4., 2nd revised edition, Forum Verlag Godesberg, 2011., str. 23 – 24.

³⁴⁰ Prema: Dünkel, F., *Juvenile Justice Systems in Europe, Reform developments between justice, welfare and „new punitiveness“*, *Kriminologijos studijos*, br. 1., 2014., str. 43-51. Članak je dostupan na mrežnim stranicama: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/196/articles/3676/public/31-76.pdf> (5.04.2016.).

³⁴¹ Vidi: Filipović, G., Vladović, S., *op. cit.* (bilj. 206), str. 194.

³⁴² Prema: Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 340), str. 2.

³⁴³ Opširnije: Kovačević, M., *Osnovni modeli maloljetničkog pravosuđa s osvrtom na ulogu i položaj socijalnog rada*, *Ljetopis socijalnoga rada*, vol. 20., br. 2., 2013., str. 301-317.

jamstva za maloljetne počinitelje. Trajanje izrečene sankcije u pravilu nije unaprijed određeno, već ovisi o uspjehu maloljetnika tijekom njezina izvršenja. U pravosudnome modelu postupanje prema maloljetnim počiniteljima uvelike se oslanja na načela općega kaznenog prava, odnosno prema maloljetnom počinitelju u pravilu se provodi formalni kazneni postupak pred specijaliziranim sudovima u kojem maloljetnik ima sva procesna prava kao i punoljetni počinitelji. U takvim sustavima maloljetniku se sankcija izriče temeljem stupnja krivnje i težine počinjenoga kaznenog djela, a njezino je trajanje vremenski određeno.³⁴⁴ U većini europskih zemalja u maloljetničkom se pravosuđu kombiniraju elementi socijalnoga i pravosudnoga modela sukladno karakteristikama maloljetničkoga kaznenog prava pojedine zemlje.

Provedene reforme maloljetničkoga pravosuđa u različitim državama namjeravale su ostvariti različite ciljeve. U velikom broju zemalja nakon provedenih reformi prednost u postupanju prema maloljetnim počiniteljima dobile su alternativne mjere, poput naknade štete, rada za opće dobro, nagodbe između oštećenika i počinitelja, obveze pohađanja škole ili prakse i sličnih mjera koje se često i ne izvršavaju u okviru kaznenoga pravosuđa, već u okviru sustava socijalne skrbi. Uz sve češću primjenu alternativnih mjera, za većinu je zemalja karakteristično da se u praksi sve češće primjenjuju i različite mjere *diversiona* radi izbjegavanja vođenja formalnoga kaznenoga postupka prema maloljetnom počinitelju.³⁴⁵ Odluku o primjeni navedenih mjera mogu donositi ne samo sudovi nego i tužitelj pa i policija, a njihova primjena prema maloljetniku često se uvjetuje prethodnim ispunjenjem određenih obveza kako bi se zauzvrat odustalo od vođenja kaznenoga postupka. Još je jedna od karakteristika reforma u većini europskih zemalja implementacija instituta i elemenata restorativne pravde u maloljetničkom pravosudnom sustavu. Tako danas većina europskih država poznaje neki oblik izvansudske nagodbe između počinitelja i žrtve ili mjere koje u sebi sadržavaju neki oblik reparacije štete prema žrtvi koju počinitelj ostvaruje ili svojim radom ili isprikom.³⁴⁶ Većina navedenih reformi provedena je „iznutra“, dakle nove alternativne mjere zakonodavno su regulirane tek nakon što su ih praktičari pilot-projektima uspješno proveli i nakon što je njihova učinkovitost empirijski potvrđena provedenim istraživanjima (Austrija, Nizozemska, Švicarska, Njemačka). Taj način implementacije novih instituta i sankcija u

³⁴⁴ Prema: Dünkle, F., *Juvenile Justice Systems in Europe – current situation, reform development and good practice*, *Neue Kriminalpolitik*, br. 3., 2008., str. 102-114.

³⁴⁵ U Njemačkoj se mjere *diversiona* u praksi primjenjuju u gotovo 70 % slučajeva, u Belgiji 70 %, a postotak njihove primjene izrazito je visok i u zemljama poput Francuske, Hrvatske, Nizozemske i Slovenije.

³⁴⁶ Dobar je primjer unošenja instituta restorativne pravde u maloljetničko kazneno pravo zakonodavstvo Belgije koja je 2007. uvela oblik obiteljske konferencije kao jedan od modela restorativne pravde koji nije karakterističan za europske zemlje, već se puno češće primjenjuje u SAD-u, Australiji i na Novom Zelandu.

zakonodavstvo velika je novost jer daje puno veću mogućnost da praktičari utječu na donošenje zakonodavnih rješenja i predlažu primjenu pojedinih mjera koje su sami kreirali sukladno potrebama prakse.

Naravno da nisu sve države slijedile navedene reforme jer u nekim je državama došlo i do zaoštavanja politike kažnjavanja maloljetnika, tako su provedenim reformama pooštreni kazneni okviri za izricanje kazna i uvedeni novi oblici institucionalnih sankcija za maloljetnike. Ovdje se prije svega misli na Englesku s Walesom, koja je više od ostalih europskih zemalja pod utjecajem kaznene politike SAD-a, tako se represivna politika u sustavu maloljetničkoga pravosuđa u SAD-u velikim dijelom odrazila i na nova zakonska rješenja u Engleskoj. Stoga u Engleskoj i Walesu danas imamo situaciju da se odgovornost za maloljetnikovo kazneno djelo sve više prebacuje i na njihove roditelje,³⁴⁷ a u Engleskoj se još uvijek velikom broju maloljetnika sudi pred sudovima za odrasle. Razlozi zaoštavanja politike kažnjavanja maloljetnih počinitelja različiti su u pojedinim zemljama, ali zanimljivo je da se to u pravilu događa u onim zemljama koje imaju izražene probleme s migrantima ili pripadnicima nacionalnih manjina koji se ne uspijevaju ili ne žele integrirati u društvo. Velik problem u takvim zemljama također je i visoka stopa nezaposlenosti mladih u društvu, a posebno prethodno navedenih skupina čiji pripadnici često žive u rubnim dijelovima grada ili pojedinim kvartovima, a u društvu su marginalizirani i imaju visok stupanj rizika da postanu počinitelji kaznenih djela (Engleska, Slovačka, Francuska). Utjecaj na zaoštavanje politike kažnjavanja prema maloljetnicima imaju i mediji koji svojim često senzacionalističkim natpisima o pojedinačnim slučajevima kaznenih djela maloljetnika prikazuju da je maloljetnička delinkvencija u porastu i da maloljetnici sve češće čine nasilna kaznena djela koja zahtijevaju oštriju reakciju društva.³⁴⁸

³⁴⁷ Postoje istraživanja koja ukazuju na to da uvođenje odgovornosti roditelja maloljetnih počinitelja za kaznena djela koja počinju njihova djeca može imati uspješne rezultate, ali ista su istraživanja pokazala kako je primjerenije da se određene vrste alternativnih mjera, poput škole za roditelje ili određenih tečajeva za pomoć roditeljima u svladavanju problema njihove djece, trebaju primjenjivati u okviru sustava socijalne skrbi, a ne treba ih prisilno nametati roditeljima kao neku vrstu sankcije.

³⁴⁸ Problemi maloljetničkoga pravosuđa rijetko kada su tema političkih rasprava, a ako se i raspravlja o navedenoj problematici, obično se traži strože kažnjavanje maloljetnih počinitelja. Kao primjer može se navesti debata koja se 2007. u predizborno vrijeme vodila u Njemačkoj. Nakon nekoliko izrazito nasilnih kaznenih djela koja su počinili maloljetnici, a snimke počinjenih kaznenih djela dospjele su u javnost jer je sve bilo snimano mobitelom, u Njemačkoj je došlo do velike rasprave u javnosti o tome postoji li potreba za pooštavanjem kaznene politike prema maloljetnicima. Tadašnji vođa Kršćanske demokratske stranke (CDU) u svojoj se kampanji izrazio zalagao za teže kažnjavanje maloljetnika i uvođenje novih težih kaznenopravnih sankcija. Kao reakcija uslijedila je peticija koju je potpisalo više od 1000 praktičara i teoretičara koji su se u Njemačkoj bavili pitanjima maloljetničkoga kaznenog prava protiv takve politike kažnjavanja maloljetnika, a u siječnju 2008. CDU je izgubio izbore. Prema: Dünkel, F. *Youth Justice Policy in Europe*, u Daems, t., van Zyl Smit, D., Snacken, S., *European Penology?*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2013., str. 149.

Unatoč pooštavanju politike kažnjavanja maloljetnika u pojedinim državama, ipak u većini država i dalje vrijedi pravilo da je lišenje slobode maloljetnika krajnja mjera. Navedeno je jasno provedeno u zemljama Srednje i Istočne Europe koje su širokom primjenom mjera *diversiona* i visokim stupnjem izricanja odgojnih mjera u praksi primjenu kazne zatvora za maloljetnike svele na minimum (Hrvatska, Češka, Mađarska, Rumunjska, Slovenija.) S druge strane, i dalje postoje određene države, poput Rusije, Slovačke i Litve, u kojima se maloljetnicima češće izriču mjere lišenja slobode, ali znatno manje nego u vrijeme komunizma. U mnogim se zemljama, posebno zemljama Istočne Europe, unatoč zakonskoj regulativi koja omogućava široku primjenu tzv. mjera u zajednici, one u praksi rijetko izriču zbog nedostatka u infrastrukturi i nedovoljnoga broja stručnih socijalnih radnika. Unatoč razlikama među europskim državama s obzirom na reakcije na maloljetnički kriminalitet, može se zaključiti da u većini zemalja svrha kažnjavanja maloljetnih počinitelja i dalje ostaju odgoj i specijalna prevencija, iako se ne može negirati i pojačavanje retributivnih elemenata u pojedinim zemljama.³⁴⁹ U nastavku rada prikazati će se cjeloviti sustavi maloljetničkih sankcija (Austrija, Njemačka, Engleska i Wales, Švedska) i pojedini specifični instituti i mjere maloljetničkog zakonodavstva (Italija, Danska, Nizozemska) različitih europskih država.

4.2. AUSTRIJA

Austrija ima poseban zakon o maloljetnim počiniteljima (*Jugendgerichtsgesetz* – u daljnjem tekstu JGG³⁵⁰) koji je prvi put donesen 1928. Tijekom 20. stoljeća JGG je nekoliko puta mijenjan, a jedna od najznačajnijih reforma provedena je 1988. s ciljem ostvarenja veće zaštite prava žrtava kaznenih djela, dekriminalizacije i lakše rehabilitacije maloljetnih počinitelja. Od navedenih izmjena svrha kažnjavanja u austrijskom maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu usmjerena je na ostvarenje specijalne prevencije, djelomično i na štetu postizanja odgojnoga utjecaja na maloljetne počinitelje.³⁵¹ U posljednjih 20-ak godina

³⁴⁹ Detaljniji prikaz trendova u razvoju maloljetničkoga pravosuđa u pojedinim europskim zemljama vidi u: Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 348), str. 145-170. Vidi isto: Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 340), str. 51-61.

³⁵⁰ *Jugendgerichtsgesetz* 1988., JGG; BGBl 1988/599 idF BGBl 1993/526, 1993/799, 1994/522, I 1999/55, I 2001/19, I 2003/30, I 2003/116, I 2004/60, I 2004/164, I 2006/102, I 2007/93, BGBl 2007/109, BGBl 52/2009, BGBl 142/2009., BGBl 111/2010., BGBl 2/2013., BGBl 71/2014., BGBl 13/2015., BGBl 154/2015. Tekst zakona dostupan je na mrežnim stranicama: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002825> (1.3.2015.).

³⁵¹ Reformom iz 1988. pojednostavljen je kazneni postupak prema maloljetnicima, uvedene su posebne odredbe o istražnom zatvoru za maloljetnike, skraćena je duljina trajanja većine maloljetničkih sankcija, a sve radi izbjegavanja stigmatizacije maloljetnoga počinitelja. Opširnije vidi: Jesionek, U., *Das österreichische Jugendgerichtsgesetz*, 3rd edn., Wien: Juridica-Verlag, 2001.

austrijsko maloljetničko zakonodavstvo sve se više vraća „unatrag“, odnosno sve više postaje punitivan sustav, a djelomično se ukidaju i neka prethodna zakonska rješenja kojima se nastojalo dodatno specijalizirati rad maloljetničkoga sudstva.³⁵²

Dobna granica kaznenopravne odgovornosti u Austriji je 14 godina, kao i u većini europskih zemalja, a trenutno u Austriji ne postoje nikakve naznake da bi se ona mogla mijenjati, odnosno snižavati. Prema JGG-u maloljetnici su osobe od 14 do 18 godina, a izmjenama 2001. uvedena je i dobna kategorija mladih punoljetnika (od 18. do 21. godine) na koje se mogu primijeniti određene odredbe o maloljetnim počiniteljima.³⁵³

U trećem dijelu JGG (§ 4 – 13. JGG) sadrži odredbe o maloljetničkim sankcijama, a uz maloljetničke sankcije sadržane u JGG-u prema maloljetnim počiniteljima se uz određena ograničenja predviđena § 5 JGG-a mogu primijeniti i novčana kazna i kazna zatvora iz austrijskoga kaznenog zakona (*Strafgesetzbuch*).³⁵⁴ Prema odredbama austrijskoga JGG-a temeljna je svrha kažnjavanja maloljetnika specijalna prevencija, odnosno pri odlučivanju o vrsti i mjeri sankcije koja bi se trebala izreći maloljetnomu počinitelju sud treba izabrati sankciju koja je najprikladnija da spriječi maloljetnikovo buduće kriminalno ponašanje, a generalna se prevencija uzima u obzir samo u posebnim slučajevima.³⁵⁵ Uz posebne odredbe JGG-a, pri izboru vrste i mjere sankcije sud mora uzeti u obzir i opće odredbe austrijskoga kaznenog zakona³⁵⁶ prema kojima izrečena sankcija mora odgovarati vrsti i težini počinjenoga kaznenog djela, krivnji počinitelja, motivima i okolnostima u kojima je kazneno djelo počinjeno te osobnim okolnostima počinitelja.³⁵⁷

³⁵² Godine 2003. ukinut je i posebni sud za maloljetnike koji je postojao u Beču (*Jugendgerichtshof Wien*), a njegova nadležnost prenesena je na pokrajinske sudove. Više o povijesnom razvoju austrijskog JGG-a vidi u Bruckmüller, K., Schumann, S., *Of Justice and Juveniles in Austria: Achievements and Challenges* u Winterdyk, J. A. (ur.), *Juvenile Justice: International Perspectives, Models and Trends*, CCR Press, 2015., str. 30-32. Vidi isto: Ries, M., *Jugendstrafrechtliche Sanktionen in der Bundesrepublik Deutschland, Österreich, Schweiz und den USA, Eine rechtsvergleichende Analyse*, Peter Lang, 2004., str. 53-56.

³⁵³ Ako dijete koje nije navršilo 14 godina ostvari obilježja kaznenoga djela, prema njemu mogu postupati samo tijela socijalne skrbi sukladno odredbama novog *Bundes Kinder und Jugendhilfegesetz* (B-KJHG) iz 2013. Prema: Bruckmüller, K., Schumann, S., *op. cit.* (bilj. 352), str. 29.

³⁵⁴ *Strafgesetzbuch* (Kazneni zakon), tekst austrijskoga Kaznenog zakona dostupan je na mrežnim stranicama: https://www.jusline.at/Strafgesetzbuch_%28StGB%29.html (1.3.2016.).

³⁵⁵ Generalna prevencija uzima se u obzir u slučajevima prometnih kaznenih djela koja je počinitelj ostvario pod utjecajem alkohola ili u slučaju kaznenih djela zlouporabe opojnih droga, poput preprodaje droge. Prema: Bruckmüller, K., Pilgram, A., Stummvoll, G.: *Austria*, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I., u *Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform development*, vol. 1., 2nd revised edition, Forum Verlag Godesberg, 2011., str. 51.

³⁵⁶ Vidi § 32. *Strafgesetzbuch* (Kazneni zakon), *Strafgesetzbuch-StGB*, od 23.1.1974, BGBl Nr. 60/1974, posljednje izmjene BGBl Nr. 154/2015. Tekst austrijskoga Kaznenog zakona dostupan je na mrežnim stranicama: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296> (1.3.2016.).

³⁵⁷ Pri odlučivanju o vrsti i mjeri sankcije koja bi se trebala izreći maloljetnomu počinitelju prioritet danas ima načelo krivnje, što znači da izrečena sankcija mora prije svega biti odraz težine počinjenoga kaznenog djela te prognoze budućega ponašanja maloljetnika te potrebe njegove rehabilitacije i reintegracije u društvo.

Odredbe o maloljetničkim sankcijama nalaze se u trećem dijelu JGG-a, a sadrže odredbe o temelju za imunitet: „duševna nezrelost“ ili kazneno djelo počinjeno prije 16. godine života kada ne postoje specijalno preventivni razlozi za pokretanje postupka (§ 4); bezuvjetna i uvjetovana svrhovitost (§ 6-7), proglašenje maloljetnika krivim bez izricanja kazne (§ 12.) i donošenje presude uz pridržaj izricanja kazne (§ 13).³⁵⁸

Austrijsko kazneno zakonodavstvo poznaje dva slučaja u kojima se kazneni postupak prema maloljetniku neće pokrenuti jer su ispunjene pravne pretpostavke za primjenu posebne vrste imuniteta. U prvom slučaju kazneni postupak neće se pokrenuti ako se utvrdi da se radi o maloljetniku (14 – 15 godina) koji u vrijeme počinjenja kaznenoga djela nije mogao shvatiti značenje svoga djela ili nije mogao uskladiti svoje ponašanje s određenim vanjskim okolnostima. U tom slučaju radi se o tzv. duševnoj nezrelosti koju uvijek utvrđuje ovlaštenu vještak s obzirom na konkretno kazneno djelo (*in concreto*). Za utvrđivanje duševne nezrelosti kod maloljetnika potrebno je da vještak utvrdi kako kod maloljetnika postoji određeni stupanj retardacije uzrokovan nekim psihološkim ili psihičkim poremećajem, zlostavljanjem ili nekom bolesti.³⁵⁹ Drugi razlog za imunitet odnosi se na maloljetnike koji u vrijeme počinjenja nisu navršili 16 godina. Kazneni postupak prema maloljetniku neće se pokrenuti ako je počinio lakše kazneno djelo s niskim stupnjem krivnje te ako se utvrdi da ne postoje nikakve okolnosti koje bi zahtijevale njegovo kažnjavanje radi postizanja specijalne prevencije.³⁶⁰

4.2.1. Odlučivanje temeljem načela svrhovitosti: bezuvjetna i uvjetovana svrhovitost

U Austriji ovlast za primjenu načela svrhovitosti imaju državni odvjetnik i sud. Odluka o primjeni načela svrhovitosti može se donijeti samo kada postoji dovoljno dokaza da je maloljetnik uistinu počinio kazneno djelo. Prema § 6 JGG-a državni odvjetnik može

Obrazovno-odgojne potrebe maloljetnika mogu se uzeti kao prioritet pri određivanju prikladnih mjera jedino izvan okvira kaznenoga prava, u okviru obiteljskoga i socijalnoga prava i njihovih institucija. Većina austrijskih teoretičara smatra da kazneno pravo treba biti reakcija samo na konkretno kriminalno ponašanje maloljetnika, a zaštita maloljetnika putem obrazovnih i socijalnih mjera treba se ostvariti u sklopu sustava i tijela socijalne skrbi. Prema: Bruckmüller, K., Austria: A Protection Model, in Junger-Tas, J., Decker, S. H. (ur.), *International Handbook of Juvenile Justice*, Springer, 2006., str. 281-282.

³⁵⁸ Nakon pravomoćnosti donesene presude prema odredbama kaznenoga zakona na snagu bi automatski trebale stupiti i pravne posljedice osude, poput automatskoga gubitka posla, dozvole boravka ili gubitka vozačke dozvole. Ipak, u slučaju maloljetnika takve pravne posljedice ne nastupaju jer se smatra kako bi njihova primjena jako loše utjecala na maloljetnikovu budućnost i mogućnosti zaposlenja. Unatoč navedenom, ipak se u praksi često događa da razna službena tijela navedene posljedice ipak provode i prema maloljetnicima, tako im uskraćuju pravo na vozačku dozvolu ili boravišnu dozvolu. Prema: *Ibidem*, str. 281-282.

³⁵⁹ Vidi: § 4(2)1 JGG-a, Odluka Vrhovnog suda Austrije, 15Os 184/08k, 21/01/2009., Prema: Bruckmüller, K., Schumann, S., *op. cit.* (bilj. 352), str. 29.

³⁶⁰ § 4 (2)3 JGG-a, vidi isto § 42. *Strafgesetzbuch-StGB*.

donijeti odluku o nepokretanju kaznenoga postupka primjenom načela bezuvjetne svrhovitosti u slučaju maloljetnika koji je počinio kazneno djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina, ako počinjenim kaznenim djelom nije uzrokovana smrtna posljedica i ako smatra da za postizanje svrhe kažnjavanja prema maloljetniku nije potrebno primijeniti odredbe o uvjetovanoj svrhovitosti. Primjena odredaba o bezuvjetnoj svrhovitosti u pravilu se preporučuje u slučaju neproblematičnih maloljetnika koji su počinili lakše kazneno djelo i za koje se smatra da će se već samom intervencijom nadležnih tijela prema njima postići dovoljan specijalno preventivni učinak.³⁶¹

Državni odvjetnik svoju odluku o odustanku od kaznenoga progona prema maloljetniku može i uvjetovati ispunjenjem jedne ili više obveza kada je maloljetnik počinio kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora do 5 godina ili novčana kazna te ako ne postoje „posebni generalno preventivni razlozi za pokretanje kaznenog postupka i izricanje kazne“ (§ 7 JGG-a). Uz navedene uvjete, maloljetnik mora pristati na ispunjenje jedne ili više obveza: da plati u korist države određeni iznos novca iz sredstava kojima može sam raspolagati, (tzv. *Geldbetrags*, prema § 200. StPO-a³⁶²); izvrši rad za opće dobro, s tim da u jednom danu taj rad ne može trajati više od šest, a tjedno više od 20 sati, odnosno ukupno više od 120 sati (*Gemeinnützige Leistung*, § 201 StPO-a); podvrgne se roku kušnje u trajanju od jedne do dvije godine uz zaštitni nadzor ili ispunjenje obveza, osobito da prema mogućnostima nadoknadi ili popravi pričinjenu štetu ili na drugi način „poravna posljedice djela“³⁶³ (§. 203 StPO-a), nagodi se s oštećenikom (*Tatausgleich*, § 204 StPO-a).³⁶⁴ Mjera koja

³⁶¹ Prema: Urban violence-juveniles-New media; Tackling the current challenges in Austria, Responses of justice to urban violence, Report presented by the Minister of Justice of Austria in the Council of Europe 31st Conference of Ministers of Justice, Wien, 2012., str. 15. Tekst izvješća dostupan je na mrežnim stranicama: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/minjust/mju31/Country-Report-Austria-Final-09-08-2012.pdf> (1.3. 2016.).

³⁶² *Strafprozessordnung* (Zakon o kaznenom postupku). Posljednje izmjene BGBl. I. Nr. 85/2015, Tekst austrijskog Zakona o kaznenom postupku dostupan je na mrežnim stranicama: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326> (1.3.2016.).

³⁶³ Posebne obveze u austrijskom maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu nisu određene kao samostalne formalne sankcije, već samo kao neformalne sankcije. Jedna od takvih obveza je i „rad za opće dobro“ koja se maloljetniku može izreći osim pri primjeni načela uvjetovane svrhovitosti i u slučaju odgode postupka od strane suda (probacija), uz pridržaj kazne maloljetničkog zatvora ili za vrijeme uvjetnoga otpusta iz maloljetničkoga zatvora. Navedena mjera može se izreći u ukupnom trajanju do maksimalno 120 sati, koji se mogu rasporediti tako da maloljetnik u jednom danu ne smije odraditi više od šest sati, a tijekom tjedna ne više od 20 sati. Maksimalni rok za ispunjenje obveze je šest mjeseci, a određen je općim postupovnim propisima. Vidi: § 90d st.1. StPO-a. Prema Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 144.

³⁶⁴ Prema: Maleczky, O., *Jugendstrafrecht*, 4. Auflage, Manz, Wien, 2008., str. 17-18. Uz navedene obveze, prema odredbama austrijskoga Kaznenog zakona maloljetniku se uz njegov pristanak i uz pristanak njegova zakonskoga zastupnika mogu izreći: obveza da se podvrgne postupku odvikavanja od ovisnosti; obveza psihoterapijskoga tretmana ili obveza podvrgavanja medicinskom postupku. Radi se o samostalnim sankcijama koje imaju određene sličnosti s našim sigurnosnim mjerama te se maloljetniku mogu izreći u prethodnom postupku u slučaju primjene uvjetovane svrhovitosti, u slučaju pridržaja izricanja kazne maloljetničkoga zatvora,

se maloljetniku izriče kao posebna obveza unutar uvjetovane svrhovitosti mora biti povezana s počinjenim kaznenim djelom, odgovarati potrebama i mogućnostima maloljetnika te mu olakšati reintegraciju u društvo. Maloljetnik mora pristati na izricanje navedenih mjera u okviru uvjetovane svrhovitosti. Uvjetovana svrhovitost ne može se primijeniti prema maloljetniku koji je počinio kazneno djelo s visokim stupnjem krivnje, kazneno djelo sa smrtnom posljedicom ili kada je jasno da je za postizanje specijalne prevencije maloljetnika potrebno kazniti, kao ni u slučaju mladih punoljetnika.³⁶⁵

Osim javnoga tužitelja, odluku temeljem uvjetovane svrhovitosti pod istim formalnim uvjetima prema maloljetniku može donijeti i sud. Radi se o odluci suda koja nije izjednačena s presudom, ali važno je naglasiti da u odlučivanju suda i javnog tužitelja ipak postoji razlika. Ovlasti suda za primjenu odredaba uvjetovane svrhovitosti šire su u odnosu na one javnoga tužitelja jer sud ima mogućnost odluku temeljem uvjetovane svrhovitosti primijeniti na širi krug počinitelja, odnosno i prema počiniteljima kaznenih djela za koje je propisana kazna zatvora dulja od pet godina. U austrijskoj teoriji još uvijek postoje nedoumice i neslaganja o tome koliko daleko sežu te ovlasti suda.³⁶⁶

a) Izvansudska nagodba

U Austriji je primjena izvansudske nagodbe česta ne samo u slučaju maloljetnih počinitelja već i odraslih, uz razliku da se izvansudska nagodba prema maloljetnicima može primijeniti za puno širi krug kaznenih djela. Premda doslovan prijevod *Aussergerichtlicher Tatausgleich* – ATA označava izvansudsku naknadu štete za počinjeno kazneno djelo, ipak se radi o puno širem konceptu od čistoga ugovaranja financijskoga aspekta nadoknade štete. Cilj je izvansudske nagodbe prije svega uspostaviti društveni mir koji je narušen počinjenim kaznenim djelom i velikim je dijelom usmjerena na žrtvu, a u pravilu se sastoji od triju komponenata: naknade štete za svaku tjelesnu ozljedu, gubitak ili imovinsku štetu koja je nastala izravno ili neizravno kao posljedica počinjenoga kaznenog djela; isprike i pomirbenoga razgovora sa žrtvom počinjenoga kaznenog djela i na kraju u iznimnim slučajevima rada za opće dobro ili plaćanja određenoga novčanog iznosa u humanitarne svrhe,

uvjetne osude, odnosno odgode izvršenja kazne maloljetničkoga zatvora. Vidi: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 150.

³⁶⁵ Odluka javnoga tužitelja ili suda o primjeni neformalnih sankcija u slučaju primjene načela uvjetovane svrhovitosti neće biti evidentirana u policijskoj kaznenoj evidenciji, što je jako važno jer se u Austriji pri zapošljavanju u pravilu traži potvrda o nekažnjavanju. Prema: Bruckmüller, K., Schumann, S., *op. cit.* (bilj. 352), str. 34.

³⁶⁶ Urban violence – juveniles-New media; Tackling the current challenges in Austria, *op. cit.* (bilj. 361), str. 15.

tzv. simbolične restitucije.³⁶⁷ Odluka o tome hoće li se počinitelja usmjeriti na medijaciju potpuno ovisi o državnom odvjetniku, a istu takvu odluku u kasnijoj fazi kaznenoga postupka može donijeti i sud. Maloljetnika se može uputiti na izvansudsku nagodbu ako su ispunjeni sljedeći uvjeti: maloljetnik je počinio lakše kazneno djelo, tj. kazneno djelo za koje se ne može izreći kazna zatvora iznad pet godina s niskim stupnjem krivnje, a navedenim kaznenim djelom nije prouzročena smrtna posljedica te ne postoje razlozi specijalne prevencije za izricanje sankcije, već se smatra da će se svrha kažnjavanja postići i primjenom izvansudske nagodbe. Iz činjeničnoga stanja mora jasno proizlaziti kako je upravo maloljetnik počinio kazneno djelo te se mora raditi o maloljetniku koji je spreman prihvatiti posljedice kaznenoga djela, osvrnuti se na uzroke svoga kriminalnog ponašanja, ali i uložiti određeni napor da oštećeniku nadoknadi štetu. Provedba i uspjeh izvansudske nagodbe ne ovise o pristanku oštećenika, ali ga svakako treba nastojati uključiti u njezino izvršenje. Primjena izvansudske nagodbe ne smatra se prikladnom u slučaju maloljetnih počinitelja sitnih prekršaja ili u slučaju maloljetnika koji trebaju pomoć probacijskoga službenika zbog svojih psihičkih i socijalnih problema.³⁶⁸

4.2.2. Maloljetničke sankcije prema austrijskom *Jugendgerichtsgesetz*

Ako državni odvjetnik smatra da je prema maloljetniku potrebno pokrenuti kazneni postupak, sud može odlučiti da nakon provedenoga postupka donese osuđujuću presudu, ali bez izricanja kazne. Sud osuđujuću presudu bez izricanja kazne može donijeti jedino ako smatra da će se samim izricanjem presude ostvariti specijalna prevencija te ako utvrdi da ne postoje nikakvi posebni generalnopreventivni razlozi za izricanje kazne jer se u pravilu radi o lakšim kaznenim djelima.³⁶⁹ Zanimljivo je da odluka o tome u kojem će slučaju sud donijeti navedenu presudu u cijelosti ovisi o njegovoj diskreciji, odnosno sud nije vezan nikakvim dodatnim uvjetima za izricanje navedene presude. Smatra se da će se već izricanjem osuđujuće presude maloljetniku poslati jasna poruka kako je njegovo ponašanje

³⁶⁷ Prema: Doak, J., O'Mahony, D., Mediation and restorative justice, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile Justice Systems in Europe, Current situation and reform Developments*, 2nd revised edition, vol. 4., Forum Verlag Godesberg, 2011., str. 1720-1721.

³⁶⁸ Vidi: čl. 90. StPO-a. U praksi medijaciju provode posebni tzv. ATA odjeli koji djeluju samostalno, ali kao dio probacijske službe. Medijacija se u pravilu odvija u prostoriji u kojoj su prisutni počinitelj, žrtva i medijator, a u slučaju maloljetnika mogu sudjelovati i dodatne osobe poput roditelja. Osim izravne, može se provesti i indirektna medijacija u slučajevima kada se žrtva i počinitelj ne žele susresti. Pravila za izricanje prikladnih mjera prema maloljetniku jasno su postavljena i tijekom cijeloga postupka pazi se na maloljetnikova procesna prava. Prema: Doak, J., O'Mahony, D., *op. cit.* (bilj. 367), str. 1721.

³⁶⁹ V. § 12. JGG-a.

neprihvatljivo, bez dodatnoga stigmatiziranja izricanjem formalne sankcije. Donesena presuda bilježi se u sudskom registru, ali iz njega se briše nakon proteka tri godine.³⁷⁰

Uz mogućnost da maloljetnika osudi bez izricanja kazne, sud može maloljetniku izreći presudu kojom pridržava pravo naknadnoga izricanja kazne, što se može usporediti s mjerom pridržaja izricanja maloljetničkoga zatvora iz hrvatskoga ZSM-a/2011. Navedenom presudom sud maloljetnika proglašava krivim za počinjeno kazneno djelo, ali izricanje kazne uvjetno se odgađa za razdoblje od jedne do tri godine ako sud smatra da će prijetnja naknadnoga izricanja kazne, sama ili u kombinaciji s drugim mjerama koje se maloljetniku mogu izreći, biti dovoljna da se maloljetnika odvraća od budućega kriminalnog ponašanja.³⁷¹ Potrebno je da sud utvrdi i kako ne postoje opći generalnopreventivni razlozi koji bi zahtijevali izricanje kazne, a u pravilu bi se takva presuda trebala izricati maloljetnicima kod kojih postoji pozitivna prognoza budućega ponašanja.³⁷² Uz navedenu presudu, maloljetniku se mogu izreći i određene obveze ili ga se za trajanja vremena provjeravanja može staviti pod nadzor probacijskoga službenika ako se to smatra potrebnim kako bi se ostvarila specijalna prevencija.³⁷³ U ovom slučaju nadzor probacijskoga službenika nije samo oblik kontrole maloljetnikova ponašanja već je njegova uloga šira te uključuje i pružanje pomoći i savjetovanje maloljetnika kako bi se lakše ponovno uključio u društvo. Počini li maloljetnik prije isteka presudom određenoga vremena provjeravanja novo kazneno djelo ili ustrajno i namjerno ne ispunjava obveze koje mu je odredio sud ili se ne javlja redovito svom probacijskom službeniku te ako se to smatra potrebnim iz specijalnopreventivnih razloga, može mu se naknadno izreći sankcija za kazneno djelo za koje mu je presuda prvotno i donesena. Prije donošenja odluke o naknadom izricanju kazne potrebno je utvrditi postoji li pristanak državnoga odvjetnika.³⁷⁴

Osim u navedenom slučaju, maloljetnika se može staviti pod nadzor probacijskoga službenika i u slučaju odlučivanja na temelju načela uvjetovane svrhovitosti (§ 7 JGG-a), u slučaju izricanja uvjetne osude (§ 15. JGG-a) i uvjetnoga otpusta (§ 17 JGG-a) ako sud smatra kako je za trajanja roka provjeravanja potrebno da maloljetnik bude u tretmanu određene

³⁷⁰ Prema: Bruckmüller, K., Schumann, S., *op. cit.* (bilj. 352), str. 34.

³⁷¹ § 13. JGG-a, 2008.

³⁷² Prema: Urban violence – juveniles-New media; Tackling the current challenges in Austria, *op. cit.* (bilj. 361), str. 16.

³⁷³ U obrazloženju svoje presude sud osuđenika mora poučiti o smislu izricanja krivnje, a nakon što presuda stupi na snagu, mora mu dostaviti obrazloženje u kojem mora navesti bitan sadržaj odluke, navesti obveze koje su maloljetniku izrečene i razloge zbog kojih mu se kazna može izreći naknadno. Prema §13 (3) JGG-a.

³⁷⁴ Prema: Bruckmüller, K., Pilgram, A., Stummvoll, G., *op. cit.* (bilj. 352), str. 53. Vidi isto: Ries, M., *op. cit.* (bilj. 352), str. 64-66.

osobe koja će ga savjetovati, pomoći mu u savladavanju životnih teškoća i nadzirati njegovo ponašanje.³⁷⁵

Maloljetnomu počinitelju u Austriji može se izreći i novčana kazna prema odredbama austrijskoga StGB-a, ali uz uvažavanje pravila koja vrijede za maloljetne počinitelje propisane § 5(2)-(6) JGG-a. Novčana se kazna maloljetniku može izreći umjesto kratkotrajne kazne zatvora (kazna zatvora do 6 mjeseci) ako je maloljetnik počinio lakše kazneno djelo, odnosno kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora do 5 godina. Novčana kazna može se izreći i kao djelomična uvjetna osuda uz vrijeme provjeravanja u trajanju od jedne do tri godine. Nakon isteka godine dana roka provjeravanja uvjetna se osuda može ukinuti ako sud utvrdi da postoje činjenice koje idu u korist pozitivnoj prognozi budućega ponašanja počinitelja.³⁷⁶ Visina novčane kazne za maloljetne počinitelje ne može biti veća od polovice iznosa koji se može izreći odraslim počiniteljima, a izriče se prema sustavu dnevnih iznosa. Prvi je korak u postupku određivanja visine novčane kazne određivanje broja dnevnih iznosa novčane kazne koji se određuje prema težini počinjenoga kaznenog djela i u skladu sa stupnjem počiniteljeve krivnje. Zatim sud mora odrediti visinu dnevnog iznosa pojedinačnoga počinitelja prema njegovim osobnim okolnostima i financijskim mogućnostima. Minimalni dnevni iznos koji se može odrediti počinitelju jest 4 €, a maksimalni 5000 €. Dnevni se iznos određuje na temelju dnevnoga neto-dohotka počinitelja, koji je gornja granica, a donja je granica iznos koji se smatra potrebnim za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba. S obzirom na to da se većina maloljetnika kojima se izriče novčana kazna još uvijek školuje i nema svojih redovnih primanja, sud pri određivanju visine dnevnoga iznosa uzima u obzir džeparac koji im roditelji daju, ali i iznos koji se iz obiteljskoga proračuna troši za maloljetnikove potrebe (plaćanje sportskih aktivnosti, hobija, izleta itd.). Sud je također dužan uzeti u obzir i činjenicu postoji li mogućnost da maloljetnik ostvari dodatnu zaradu kakvim honorarnim poslom primjerenim za maloljetnika (rad u obiteljskoj firmi, ljetni posao i sl.).³⁷⁷

Kazna zatvora u austrijskom maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu izriče se samo ako se prema maloljetniku ne mogu primijeniti neke od prethodno navedenih mjera, odnosno primjenjuje se samo kao krajnje sredstvo. Odredbe o kazni zatvora nalaze se u austrijskom Zakonu o kaznenom postupku (StGB), ali pri izricanju kazne zatvora maloljetnim

³⁷⁵ Probacijski službenik određuje se maloljetniku koji je spreman na suradnju, a njegova je dužnost da maloljetnika savjetuje i nadzire njegovo ponašanje radi ostvarenja specijalne prevencije. Prije početka rada s maloljetnikom sud je dužan probacijskomu službeniku dostaviti sve potrebne podatke o maloljetniku i njegovoj obitelji, a tijekom trajanja probacije probacijski je službenik dužan u odgovarajućim rokovima izvještavati sud o tijeku izvršenja mjere. Prema: Cvjetko, B.; Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 168.

³⁷⁶ Vidi: §43a StGB-a. Prema: Bruckmüller, K., *op. cit.* (bilj. 357), str. 286.

³⁷⁷ *Ibidem*, str. 286-287.

počiniteljima u obzir se moraju uzeti uvjeti propisani § 5 JGG-a, kao i u slučaju novčane kazne. U pravilu maloljetniku se može izreći maksimalno polovica od posebnoga maksimuma kazne zatvora propisane za pojedino kazneno djelo, s tim da sud pri izricanju kazne zatvora nije dužan uzeti u obzir posebni minimum propisane kazne zatvora za pojedino kazneno djelo. Tako je u Austriji najkraća moguća kazna zatvora za maloljetnike jedan dan uz dvije iznimke.³⁷⁸ Maloljetniku se nikada ne može izreći kazna doživotnoga zatvora. Maloljetniku koji je navršio 16 godina života za teška kaznena djela za koja je zapriječena kazna doživotnog zatvora ili kazna zatvora od 10 do 20 godina može se izreći kazna zatvora od 1 godine do 15 godina zatvora, a u ostalim slučajevima kazna zatvora od 1 godine do 10 godina. Posebno je još određeno da se maloljetniku za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora od 10 do 20 godina može izreći kazna zatvora od 6 mjeseci do 10 godina.³⁷⁹

Izvršenje kazne zatvora prema općim propisima maloljetniku se može odgoditi na rok koji nije kraći od jedne ni dulji od tri godine i za čijega se trajanja maloljetniku mogu naložiti određene posebne obveze. Ako maloljetnik namjerno ne izvršava izrečene mu obveze, odgoda izvršenja kazne zatvora može se opozvati.³⁸⁰

Za uvjetni otpust s izdržavanja kazne zatvora i prema maloljetnicima se primjenjuju propisi općega kaznenog prava, s tim da sud pri odlučivanju o uvjetnom otpustu za maloljetnike nije dužan voditi računa o generalnoj prevenciji.³⁸¹ Uvjetni otpust s izdržavanja kazne zatvora može se odobriti ako je maloljetnik izdržao barem polovicu izrečene kazne, s tim da je u zatvoru morao provesti barem mjesec dana, te ako je utvrđeno da postoji pozitivna prognoza maloljetnikova budućega ponašanja. Uvjetni je otpust obavezan nakon što je maloljetnik izdržao dvije trećine izrečene kazne, a iznimno se neće odobriti samo ako se utvrdi da kod maloljetnika postoji visok stupanj rizika od recidivizma.³⁸²

Sam postupak izvršenja kazne zatvora prema maloljetnicima provodi se u skladu s odredbama Zakona o izvršenju kazne zatvora (*Strafvollzugsgesetz-StVG*)³⁸³ i posebnim

³⁷⁸ § 5 (4) JGG-a.

³⁷⁹ Vidi §5 (3) JGG-a, §5 (4) JGG-a. Prema: Bruckmüller, K., Pilgram, A., Stummvoll, G., *op. cit.* (bilj. 355), str. 54.

³⁸⁰ Prema: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 204. Maloljetniku se odgoda izvršenja kazne zatvora može odobriti zbog zdravstvenih, obiteljskih ili financijskih razloga, zbog završetka školovanja ili obrazovnog tečaja za stjecanje određenih profesionalnih kvalifikacija te se navedeno može odobriti jedino ako je maloljetniku izrečena kazna zatvora u trajanju do godine dana. Prema: Bruckmüller, K., Pilgram, A., Stummvoll, G., *op. cit.* (bilj. 355), str. 54.

³⁸¹ Vidi: §47. StGB-a.

³⁸² U pravilu će maloljetnik za trajanja uvjetnoga otpusta biti pod nadzorom probacijskoga službenika koji se maloljetniku neće dodijeliti jedino ako se smatra da ne postoje opravdani razlozi specijalne prevencije. Prema: Urban violence – juveniles-New media; Tackling the current challenges in Austria, *op. cit.* (bilj. 361), str. 16.

³⁸³ *Strafvollzugsgesetz-StVG*, od 26.3.1969. BGBl Nr.144/1969., posljednje izmjene BGBl Nr. 13/2015. Tekst austrijskoga Zakona o izvršenju kazne zatvora dostupan je na:

odredbama JGG-a (§ 51 – 60.), a uvjeti izvršenja kazne zatvora za maloljetnike fleksibilniji su u odnosu na odrasle počinitelje. Posebne odredbe koje se odnose na maloljetne zatvorenike tiču se njihova prava na obrazovanje, prava na rad, prikladnu prehranu prilagođenu potrebama njihova psihičkog i fizičkog razvoja, dulji boravak na svježem zraku, dulje vrijeme posjeta, fleksibilnije odredbe o primanju paketa.³⁸⁴ U pravilu maloljetnici kaznu zatvora izdržavaju odvojeno od odraslih počinitelja radi izbjegavanja negativnih utjecaja odraslih zatvorenika. U maloljetničkim zatvorima kaznu izdržavaju počinitelji koji u vrijeme početka izvršenja kazne zatvora nisu napunili 18 godina, ali isto tako iznimno i oni počinitelji koji u vrijeme početka izvršenja kazne zatvora nisu navršili 22 godine. Ako je maloljetnik već u sustavu, odnosno već se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, kaznu može nastaviti izvršavati u maloljetničkom zatvoru do navršene 24. godine. Iznimke su dalje dopuštene sve do navršene 27. godine kada se osobu mora uputiti u kazneni sustav za odrasle počinitelje.

U Austriji trenutno postoji samo jedan zatvor za maloljetnike (Gerasdorf) u kojem kaznu izvršavaju maloljetnici koji su osuđeni na kaznu zatvora dulju od 6 mjeseci, a u svim drugim slučajevima maloljetnici svoju kaznu izvršavaju u specijalnim odjelima kaznenih institucija koje spadaju pod nadležnost odgovarajućega suda. U Gerasdorfu velika se pozornost pridaje obrazovanju i fizičkoj aktivnosti, a maloljetnici tijekom izvršavanja kazne zatvora imaju mogućnost školovanja, pohađanja tečajeva informatike te mogućnost i strukovnoga školovanja za neko od zanimanja poput kuhara, pekara i sl. Maloljetnicima se za vrijeme izdržavanja kazne nudi mogućnost bavljenja sportom ili nekim drugim aktivnostima te im se osigurava individualna i grupna terapija.³⁸⁵

U Austriji je također određeno da suci, javni tužitelji, ali i svi ostali službenici koji rade s maloljetnim počiniteljima moraju imati temeljna znanja i vještine iz pedagogije, psihologije i psihijatrije kako bi mogli lakše uočavati i rješavati probleme maloljetnika. Kao i u našem sustavu, sudovima i državnim odvjetnicima u donošenju odluke o izricanju prikladne sankcije pomažu stručni suradnici. Stručni suradnici prikupljaju podatke o maloljetnikovu životu, njegovoj obitelji, životnim uvjetima, prijašnjem ponašanju i na temelju prikupljenih podataka izrađuju izvješća kako bi sud mogao imati potpuni uvid u maloljetnikovu osobnu i

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFass.ung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002135> (1.3.2016.).

³⁸⁴ Maloljetnici, posebno oni koji izdržavaju dulje zatvorske kazne, imaju pravo na rad, profesionalno usavršavanje u skladu s njihovim prijašnjim znanjem i mogućnostima, čak i izvan zatvora ako im se jamči da javnost neće saznati kako se radi o osuđenima. Maloljetni zatvorenici za svoj rad primaju odgovarajuću naknadu. Dio novca koji su zaradili za izdržavanja kazne isplaćuje im se za vrijeme izdržavanja kazne kao džeparac, a dio nakon izlaska iz zatvora. Prema: Bruckmüller, K., *op. cit.* (bilj. 357), str. 289.

³⁸⁵ Vidi više: Bruckmüller, K., Schumann, S., *op. cit.* (bilj. 352), str.47-48.

obiteljsku situaciju te na temelju navedenoga donijeti pravilnu odluku o vrsti i mjeri sankcije prikladne za počinitelja.³⁸⁶

Austrijski sustav maloljetničkih sankcija sadrži široki raspon sadržajno različitih sankcija i neformalnih mjera kako bi se omogućilo da se maloljetnim počiniteljima izrekne sankcija koja odgovara njihovim individualnim potrebama i karakteristikama počinjenog kaznenog djela. Cijeli sustav koncipiran je u skladu s načelom postepenosti u primjeni maloljetničkih sankcija jer prednost u primjeni imaju odgojno-obrazovne i izvaninstitucionalne mjere u odnosu na kaznu oduzimanja slobode koja se maloljetniku može izreći tek ukoliko se specijalna prevencija ne može postići lakšim mjerama. Odgojno obrazovne mjere se u Austriji osim kao formalne sankcije mogu izreći i kao neformalne sankcije odlukom državnog odvjetnika koji ima široke ovlasti za primjenu načela svrhovitosti što ukazuje kako i u austrijskom maloljetničkom zakonodavstvu sve veći prioritet imaju alternativne mjere kojima je cilj izbjegavanje vođenja formalnog kaznenog postupka. Iz svega navedenog jasno je zašto mnoge europske zemlje uključujući i Republiku Hrvatsku mnoga zakonska rješenja preuzimaju upravo iz austrijskog maloljetničkog zakonodavstva koje mnogi smatraju jednim od najboljih u Europi. Jedna od prednosti austrijskog sustava maloljetničkih sankcija je i činjenica da se njegove temeljne karakteristike nisu značajnije mijenjale tijekom godina što ukazuje na njihovu uspješnu primjenu u praksi.

4.3. NJEMAČKA

Njemačka ima dugu tradiciju maloljetničkoga kaznenog zakonodavstva koja seže od početka 20. stoljeća kada je 1922. donesen *Jugendwohlfahrtgesetz – JWA* (Zakon o socijalnoj skrbi za maloljetnike) koji je regulirao pružanje socijalne pomoći potrebitim maloljetnicima, a godinu dana poslije donesen je i *Jugendgerichtsgesetz*³⁸⁷ (Zakon o sudovima za mladež, dalje u tekstu JGG).³⁸⁸ Njemački JGG svojom strukturom i sadržajem jako je sličan hrvatskom ZSM-u jer sadrži odredbe o materijalnopravnom i procesnopravnom položaju maloljetnika

³⁸⁶ Vidi §43. i § 47. JGG-a.

³⁸⁷ *Jugendgerichtsgesetz* (JGG) objavljen 11. prosinca 1974. godine (BGBl. IS. 3427), posljednja izmjena čl. 7. JGG-a od 17. srpnja 2015. (BGBl. I S. 1332). Tekst zakona dostupan je na mrežnim stranicama: <http://www.gesetze-im-internet.de/jgg/index.html#BJNR007510953BJNE003915377> (2.3.2016.).

³⁸⁸ Njemački je zakonodavac donošenjem JGG-a jasno naglasio da je temeljno načelo maloljetničkoga kaznenog prava „odgoj umjesto kažnjavanja“, a navedeno se posebno odnosilo na primjenu kazne zatvora. Njemački JGG nikada se nije temeljio isključivo na *welfare* modelu maloljetničkoga kaznenog prava, već je kombinirao primjenu odgojno-obrazovnih mjera, ali uz poštivanje svih procesnih prava maloljetnih počinitelja (načela pravičnosti), što je jedna od karakteristika pravosudnoga modela. Prema: Esser, R., *The juvenile justice system in Germany*, u Patanè, V., Giostra, G. (ur.), *European Juvenile Justice Systems, first volume*, Milano, 2007., str. 141-142.

(*Jugendliche* od 14 do 18 godina)³⁸⁹ i mladih punoljetnika (*Heranwachsende* od 18. do 21. godine). To je temeljni zakon za postupanje prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, a odredbe općega kaznenog prava primjenjuju se samo ako njegovim odredbama nije drugačije propisano.³⁹⁰ Njemačko maloljetničko zakonodavstvo značajnije je reformirano 70-ih i 80-ih godina prošloga stoljeća s ciljem omogućenja manje stigmatizacije maloljetnih počinitelja u društvu, a zanimljivo je da se navedene reforme nisu događale zakonskim izmjenama, već putem prakse (*Jugendstrafrechtsreform durch die Praxis*). U praksi su se tako počele primjenjivati nove sankcije putem raznih pilot-projekata koje su zajednički razvili socijalni radnici, suci i državni odvjetnici za mladež. Na temelju uspjeha provedenih projekata u praksi i nakon ujedinjenja Njemačke u JGG je unesen čitav niz novih odgojno-obrazovnih mjera poput dobrotvornoga rada i medijacije.³⁹¹

Prema § 2(1) JGG-a svrha je kažnjavanja maloljetnih počinitelja specijalna prevencija, odnosno sprječavanje budućega kriminalnog ponašanja maloljetnika, a kako bi se to ostvarilo, sankcije koje se izriču maloljetnicima usmjerene su na njihov odgoj i resocijalizaciju. Pri donošenju izmjena JGG-a 2008. zakonodavac je izričito naveo da se ostale svrhe kažnjavanja, poput generalne prevencije ili zaštite društva od počinitelja, pri odlučivanju o izricanju vrste i mjere sankcije ne trebaju uzimati u obzir.³⁹²

Prema odredbama JGG-a izricanje kazne oduzimanja slobode prema maloljetnicima krajnje je sredstvo, što znači da i u Njemačkoj pri odlučivanju o vrsti i mjeri sankcije koja je prikladna za maloljetnoga počinitelja prednost imaju odgojno-disciplinske mjere i odlučivanje primjenom načela svrhovitosti. Većina njemačkih teoretičara smatra da je odstupanje od temeljnoga načela legaliteta i široka mogućnost primjene načela svrhovitosti u maloljetničkom kaznenom pravu samo logična posljedica prednosti odgojne svrhe kaznenoga prava za maloljetnike, što je jasno istaknuto u materijalnopравnim odredbama njemačkog JGG-a.³⁹³

³⁸⁹ Donošenjem JGG-a u Njemačkoj je podignuta dobna granica kaznene odgovornosti s 12 na 14 godina, koja vrijedi i danas. Iznimno, za vrijeme nacističkog režima u Njemačkoj je od 1933. do 1945. dobna granica kaznene odgovornosti bila djelomično snižena tako da su za određena kaznena djela i ponašanja kazneno mogla odgovarati i djeca između 12 i 14 godina. Prema: Dünkel, F., Germany, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile Justice Systems in Europe, Current situation and reform developments*, Forum Verlag Godesberg, vol. 2., 2011., str. 549.

³⁹⁰ § 1. i 2. JGG-a. Više o povijesnom razvoju njemačkoga maloljetničkoga zakonodavstva tijekom 20. stoljeća vidi: Reis, M., *op. cit.* (bilj. 352), str. 3-5.

³⁹¹ Opširnije: Meier, B., Rössner, D., Schöch, H., *Jugendstrafrecht*, 3. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2013., str. 40-42.

³⁹² Prema: Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 389), str. 551.

³⁹³ Prema: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 341.

§ 5. JGG-a sadrži popis maloljetničkih sankcija koje se mogu izreći maloljetnim počiniteljima. U hijerarhiji maloljetničkih sankcija prema stupnju intervencije u maloljetnikov život sukladno odredbi § 5 JGG-a prednost u primjeni imaju odgojne mjere u odnosu na disciplinske mjere i kazne. U disciplinske mjere spada i sudski ukor (§ 14. JGG-a) („upozoravajuće podizanje kažiprsta od strane suca za mladež prema maloljetniku“) koji se prema hijerarhiji iz § 5 JGG-a smatra strožom sankcijom u odnosu na upute iz § 10 JGG-a, iako su neke od uputa, poput napatka o skrbi, dugotrajnija i opsežnija intervencija u maloljetnikov život u odnosu na sudski ukor. Neki njemački teoretičari zato smatraju da je sadržaj § 5 JGG-a nepotpun jer ne obuhvaća primjenu načela svrhovitosti te navode da se pri odlučivanju o prikladnoj sankciji za maloljetnoga počinitelja moraju uzeti u obzir i neformalne sankcije koje se maloljetniku mogu izreći primjenom načela svrhovitosti, iako ih zakonodavac nije predvidio kao dio sustava sankcija u § 5. JGG-a.³⁹⁴

Koja vrsta sankcije će se izreći u pojedinom slučaju, ovisi ne samo o vrsti i težini počinjenoga kaznenog djela nego i o karakteristikama maloljetnoga počinitelja. Prema zakonskim odredbama izricanje odgojnih mjera prikladno je za one maloljetnike kod kojih su pri počinjenju kaznenoga djela do izražaja došle određene smetnje u odgoju koje je potrebno eliminirati, disciplinske se mjere najčešće izriču u slučaju normalno razvijenih maloljetnika koji su počinili kazneno djelo epizodnoga karaktera koje se može promatrati kroz proces sazrijevanja ličnosti kako bi ih se naučilo da preuzmu odgovornost za svoje ponašanje, a kazna maloljetničkoga zatvora izriče se maloljetnicima koji su počinili kazneno djelo s visokim stupnjem krivnje. Nakon što sud odluči koja je vrsta sankcije najprikladnija za pojedinoga maloljetnog počinitelja, potrebno je da iz pojedine vrste maloljetničkih sankcija izabere onu koja će za maloljetnika biti najdjelotvornija u otklanjanju uzroka njegova kriminalnoga ponašanja i koja u najmanjoj mogućoj mjeri intervenira u njegov svakodnevni život.³⁹⁵ Osim kaznenopravnih sankcija, prema maloljetnim počiniteljima mogu se primijeniti i sigurnosne mjere ako je počinitelj velika opasnost za zajednicu, a izricanje kaznene sankcije zbog zaštite društva nije moguće (radi se o počinitelju koji nije kazneno odgovoran, § 20-21

³⁹⁴ Prema: Meier, D., Rössner, B., Schöch, H., *op. cit.* (bilj. 391), str. 112-113.

³⁹⁵ Njemački teoretičari također kritiziraju praksu prema kojoj se prema jednom te istom počinitelju prvo uvodi odgojna, zatim disciplinska mjera, a zatim ponovno jača odgojna mjera, pa onda često i maloljetnički pritvor (*Jugendarrest*) i u konačnici kazna maloljetničkoga zatvora, iako kod konkretnoga maloljetnika nije došlo ni do kakvih promjena u osobnom i obiteljskom životu. Praktičari ističu nužnost individualizacije i fleksibilnosti maloljetničkoga sustava sankcija, ali upravo oni u svojim odlukama prema pojedinom počinitelju često automatizmom samo povećavaju intenzitet reakcije prema maloljetniku sasvim neovisno o tome jesu li prethodno izrečene sankcije ostvarile svoju svrhu i dovele do nekih pozitivnih promjena. Posebno se lošim smatra izricanje maloljetničkoga pritvora (*Jugendarrest*) prema maloljetnicima koji imaju jak odgojni deficit, a odmah im se zatim za sljedeće kazneno djelo izrekne kazna maloljetničkoga zatvora jer prethodno izrečena sankcija nije ostvarila svoju svrhu. *Ibidem*, str. 116-120.

JGG-a) ili nije dovoljno (npr. zbog predvidive opasnosti nakon isteka zatvorske kazne sukladne zločinu.)³⁹⁶

4.3.1. Odlučivanje temeljem načela svrhovitosti

Odlučivanje temeljem načela svrhovitosti u Njemačkoj, kao i u Austriji, spada isključivo u ovlasti državnoga odvjetništva i suda za mladež, ali ne i policije.³⁹⁷ Policija nema ovlasti odlučiti o primjeni načela svrhovitosti, ali zato može surađivati s državnim odvjetnikom tijekom postupka odlučivanja o primjeni načela svrhovitosti tako da mu dostavi svoje mišljenje o osnovanosti primjene načela svrhovitosti u pojedinom slučaju na temelju podataka koje je prikupila o maloljetniku, a posebno onih vezanih za recidivizam maloljetnika i prethodno izrečene odgojne mjere.³⁹⁸

Državni odvjetnik može odustati od kaznenoga progona (bezuwjetna svrhovitost) kada je maloljetnik počinio kazneno djelo s niskim stupnjem krivnje ako smatra da ne postoji javni interes za pokretanje kaznenoga postupka prema maloljetniku.³⁹⁹ U praksi se bezuwjetna svrhovitost primjenjuje kada se radi o tipičnim maloljetničkim kaznenim djelima kojima nije nanesena velika imovinska šteta i kada državni odvjetnik smatra da za postizanje svrhe kažnjavanja prema maloljetniku nije potrebno izreći odgojnu mjeru.⁴⁰⁰

Slično hrvatskomu zakonskom rješenju,⁴⁰¹ državni odvjetnik u Njemačkoj također može odlučiti da prema maloljetniku neće pokrenuti kazneni postupak ako je maloljetnik

³⁹⁶ Pod točno određenim uvjetima maloljetniku je moguće izreći i sigurnosne mjere: smještaj u psihijatrijsku bolnicu (§ 63 SGB-a -Strafgezetzbuch) ili rehabilitacijskom centru (§ 64 SGB-a) ili preventivni pritvor koji se nastavlja na zatvorsku kaznu (§ 66 SGB-a), nadzor ponašanja nakon zatvorske kazne (§ 68 SGB-a), oduzimanje vozačke dozvole (§ 69 SGB-a) i zabrana rada (§ 70 SGB-a). *Ibidem*, str. 123-124.

³⁹⁷ U Njemačkoj postoje i jaki povijesni razlozi zašto policija nema ovlasti za odlučivanje temeljem načela svrhovitosti jer je za vrijeme nacističkoga režima u Njemačkoj policija uvelike zloupotrebljavala svoje ovlasti. U skladu s navedenim policija je dužna strogo se pridržavati odredaba načela legaliteta i prijaviti svako počinjeno kazneno djelo. Prema: Dünkel, F., *Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice*, u Junger-Tas, J., Decker, S. (ur.), *International Handbook of Juvenile Justice*, Springer, 2006., str. 228. Vidi isto: Meier, Rössner, Schöch, *Jugendstrafrecht*, 3. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2013., str. 40.

³⁹⁸ Svaka pokrajina u Njemačkoj sastavila je smjernice o alternativnim mjerama koje sadržavaju kriterije i pravila za primjenu načela svrhovitosti koje u svom svakodnevnom radu primjenjuje i policija. Vidi više: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 342-343.

³⁹⁹ V. §. 45. st. 1. JGG-a. Radi se o temeljnoj vrsti bezuwjetne svrhovitosti u skladu s uvjetima propisanim u § 153. StPO-a (*Strafprozessordnung*) koja se u pravilu primjenjuje prema počiniteljima lakših kaznenih djela. Zanimljivo je da njemački zakonodavac primjenu načela svrhovitosti prema maloljetnicima nije ograničio s obzirom na vrstu, odnosno težinu počinjenoga kaznenog djela, što znači kako se prema maloljetniku može odlučivati na temelju načela svrhovitosti čak i u slučaju počinjenja zločina (*Verbrechen*) ako su ispunjeni određeni uvjeti, npr. da se maloljetnik ispričao oštećeniku ili mu nadoknadio štetu. Prema: Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 397), str. 229.

⁴⁰⁰ U praksi se bezuwjetna svrhovitost primjenjuje i prema maloljetnim recidivistima kada je od prethodno počinjenoga kaznenog djela prošlo dulje razdoblje. Prema: Esser, R., *op. cit.* (bilj. 388), str. 155.

⁴⁰¹ Vidi: čl. 73 ZSM-a/2011. Radi se o obustavi postupka jer je u tijeku izvršenje mjere.

upravo uspješno izvršio ili je tek počeo izvršavati prethodno izrečenu odgojnu mjeru, ako smatra da u takvim slučajevima nije svrhovito pokretati kazneni postupak ili primijeniti odredbe o uvjetovanoj svrhovitosti.⁴⁰²

Osim donošenja odluke primjenom načela bezuvjetne svrhovitosti, državni odvjetnik svoju odluku o odbačaju kaznene prijave prema maloljetniku može uvjetovati ispunjenjem određenih obveza. To može učiniti ako je maloljetnik priznao počinjenje kaznenoga djela, a državni odvjetnik smatra da za postizanje svrhe kažnjavanja prema maloljetniku nije potrebno pokrenuti kazneni postupak, ali je potrebno izreći mu odgovarajuće obveze. Državni odvjetnik maloljetniku može naložiti: da izvrši određeni posao (§ 10. st. 1. t. 4. JGG-a),⁴⁰³ da se nagodi s oštećenikom (§10. st. 1. t. 7. JGG-a),⁴⁰⁴ da sudjeluje na tečaju provjere znanja prometnih propisa (§10. st. 1. t. 9. JGG-a), a uz prethodnu suglasnost suda i sljedeće obveze: da maloljetnik prema vlastitim mogućnostima popravi štetu nanесenu kaznenim djelom; da se osobno ispriča oštećeniku; da izvrši određene poslove; da uplati određeni iznos novca u korist neke institucije koja služi za opće dobro.⁴⁰⁵ Sud nije vezan prijedlogom državnoga odvjetnika o određenoj obvezi, što znači da se sud može odlučiti za izricanje neke druge obveze. Ako maloljetnik izvrši izrečenu obvezu, državni odvjetnik odbacuje kaznenu prijavu, a u suprotnom može dalje nastaviti kazneni postupak.⁴⁰⁶

Osim državnoga odvjetnika, i sud za mladež ima ovlasti obustaviti kazneni postupak prema maloljetniku kada su ispunjeni uvjeti prema § 45 JGG-a (bezuвjetna svrhovitost); ako su maloljetniku već izrečene posebne obveze od strane državnoga odvjetnika (uvjetovana svrhovitost), čime je donošenje presude postalo suvišno; u slučaju maloljetnika koji je priznao počinjenje kaznenoga djela, a sud smatra da mu je potrebno izreći neku od posebnih obveza predviđenih § 45 (3) JGG-a bez donošenja presude ili kada utvrdi da se radi o maloljetniku koji nije kazneno odgovoran.⁴⁰⁷

⁴⁰² U JGG-u je izričito navedeno kako će se svaki pokušaj maloljetnika da se samoinicijativno nagodi s oštećenikom i prije nego državni odvjetnik donese odluku temeljem načela svrhovitosti u određenim slučajevima izjednačiti s izrečenom i izvršenom odgojnom mjerom. Vidi: § 45. (2) JGG-a.

⁴⁰³ Opširnije o navedenoj mjeri *die Arbeitsweisungen* vidi Reis, M., *op. cit.* (bilj. 352), str. 9-10.

⁴⁰⁴ Radi se o *Täter-Opfer-Ausgleich* – izvansudskoj nagodbi. Više o njezinoj primjeni u njemačkoj praksi vidi u Doak, J., O'Mahony, D., *op. cit.* (bilj. 367), str. 1726-1728.

⁴⁰⁵ Vidi: § 45 (3) JGG-a. Prema: Dünkel, F., *op. cit.* (389), str. 52.

⁴⁰⁶ Prema: Esser, R., *op. cit.* (bilj. 388), str. 157.

⁴⁰⁷ V. § 47 (1) JGG-a. U Njemačkoj praksi nisu rijetki slučajevi kada pred sud dolaze maloljetnici koji su već izvršili određenu posebnu obvezu, najčešće se radi o medijaciji, a u takvim slučajevima sudovi obično odlučuju da je provođenje kaznenoga postupka nesvrhovito upravo prema odredbi § 47 JGG-a. Prema: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 646-647.

4.3.2. Maloljetničke sankcije prema njemačkom *Jugendgerichtsgesetz*

Njemački sustav maloljetničkih sankcija različit je od sustava sankcija koje sadrži njemački kazneni zakon (*Strafgesetzbuch*). Njemački JGG sadrži tri tipa formalnih sankcija: odgojno-obrazovne mjere (*Erziehungsmaßregeln*, § 9-12 JGG-a), disciplinske mjere (*Zuchmittel*, § 13-16 JGG-a) i kaznu za maloljetnike (*Jugendstrafe*, § 17-18 JGG-a) uz mogućnost izricanja uvjetne osude i probacije.⁴⁰⁸

Sustav formalnih sankcija u maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu primjenjuje se sukladno načelu minimalne intervencije i načelu supsidijariteta u primjeni odgojnih mjera, što je izričito navedeno u § 5 i § 17 (2) JGG-a. Tijekom kaznenoga postupka, a prije donošenja odluke o sankciji sud je dužan prikupiti podatke o karakteristikama maloljetnikove ličnosti te osobnoj i obiteljskoj situaciji (podatci o uspjehu u školi, prethodnom životu, problemima u obitelji, recidivizmu) te ispitati sve druge aspekte maloljetnikova života koji mogu biti od pomoći u ocjenjivanju njegova psihološkog statusa i mentalnih sposobnosti.⁴⁰⁹

a) Odgojno-obrazovne mjere (*Erziehungsmaßregeln*)

Njemački JGG razlikuje upute (*Weisungen*) od nalaganja posebnih dužnosti (*Auflagen*). U njemačkoj teoriji i praksi „upute“ i „dužnosti“ nazivaju se još i ambulantnim sociopedagoškim mjerama, što u najboljem smislu riječi označava njihov karakter. Uputama se maloljetnika želi upozoriti da je njegovo ponašanje neprihvatljivo i društveno štetno, a cilj je da se njihovom primjenom utječe na način njegova života.⁴¹⁰ Razlikuju se upute kojima se maloljetniku nalaže određena vrsta ponašanja (nalozi) i one kojima mu se zabranjuju određena ponašanja (zabrane). Upute se primjenjuju ponajprije u slučajevima maloljetnih počinitelja lakših kaznenih djela i služe za prevladavanje odgojnoga, ali i obrazovnoga deficita utvrđena kod pojedinoga maloljetnika. Za razliku od disciplinskih mjera, one uvijek moraju biti utemeljene isključivo na prevenciji, a nikada se ne smiju izricati kao neka vrsta kazne.⁴¹¹ Sud upute izriče u skladu s počinjenim kaznenim djelom i potrebama maloljetnika, s tim da ne smije izreći upute koje maloljetnik ne može izvršiti. Upute su u zakonu samo primjerice navedene, a sadržajno su slične posebnim obvezama iz hrvatskoga ZSM-a. Tako sud može maloljetniku odrediti da je dužan boraviti u određenome mjestu, stanovati kod neke obitelji ili u domu; prihvatiti određeni posao ili obrazovati se; izvršiti određeni rad, nagoditi se

⁴⁰⁸ Opširnije vidi: Reis, M., *op. cit.* (bilj. 352), str. 6-30.

⁴⁰⁹ Prema: § 43. JGG-a. Opširnije: Meier, B., Rössner, D., Schöch, H., *op. cit.* (bilj. 391), str. 130-142.

⁴¹⁰ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 128-129.

⁴¹¹ Prema: Meier, B., Rössner, D., Schöch, H., *op. cit.* (391), str. 166-167.

s oštećenikom,⁴¹² pohađati socijalni trening, podvrgnuti se nadzoru određene osobe ili mu zabraniti druženje s određenim osobama ili odrediti da se suzdrži od posjećivanja određenih lokala; da se suzdrži od uživanja duhana ili alkohola ili izreći obvezu prisustvovanja predavanju o prometnim propisima.⁴¹³

U svojoj odluci kojom maloljetniku izriče uputu kao sankciju sud mora navesti koju je uputu maloljetnik dužan izvršiti te odrediti duljinu njezina trajanja, s tim da se nijedna uputa ne smije provoditi dulje od dvije godine.⁴¹⁴ Prije isteka trajanja pojedine upute sud ima ovlasti izmijeniti izrečenu uputu sukladno promijenjenim okolnostima u maloljetnikovu životu, čak i produžiti njezino trajanje ako to smatra nužnim, s tim da u tom slučaju uputa ne smije trajati dulje od tri godine. U slučaju da se maloljetnik skrivljeno ne pridržava izrečene upute, a prethodno je bio upozoren koja je posljedica takva postupanja, može mu se izreći tzv. maloljetnički pritvor (*Jugendarrest*) čije trajanje u takvu slučaju ne može biti dulje od četiri tjedna. Ako maloljetnik, nakon što mu je izrečen maloljetnički pritvor, počne izvršavati uputu sukladno sudskoj odluci, sud će odbaciti odluku o maloljetničkom pritvoru.⁴¹⁵ Maloljetniku koji je navršio 16 godina sud, uz njegov pristanak, može naložiti da se podvrgne određenom medicinskom postupku ili postupku odvikavanja od droge. U slučaju maloljetnika koji još nije navršio 16 godina navedeni pristanak trebaju dati njegovi roditelji ili zakonski zastupnici.⁴¹⁶

Maloljetniku se u okviru uputa može izreći obveza da sudjeluje u tzv. socijalnom treningu (*Socialer Trainingskurs*). Radi se o sankciji koja se u Njemačkoj početkom 80-ih godina prošlog stoljeća razvila u praksi raznim pojedinačnim programima, a u JGG je implementirana 1990. Njezina je svrha pružiti pomoć maloljetnim počiniteljima u savladavanju svakodnevnih problema s kojima se susreću u svom okruženju, kroz razvoj socijalnih vještina koje će im biti potrebne u daljnjem privatnom i profesionalnom životu.

⁴¹² Njemačka je praksa jako kritizirala uvođenje nagodbe između počinitelja i oštećenika (medijacije) u formalne sankcije jer se smatra da je time narušeno jedno od temeljnih načela medijacije, dobrovoljnost sudjelovanja počinitelja i žrtve. U tom se slučaju medijacija nameće sudionicima postupka odlukom suda. Upravo zbog toga medijacija se kao formalna sankcija (uputa) u praksi gotovo nikada i ne izriče, već se primjenjuje gotovo uvijek temeljem primjene načela uvjetovane svrhovitosti kao neformalna sankcija. Prema: Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 397), str. 252.

⁴¹³ V. § 10. st. 2. JGG-a. Primjer za svaku od navedenih uputa vidi: Meier, B., Rössner, D., Schöch, H., *op. cit.* (bilj. 391), str. 174-183.

⁴¹⁴ Od navedenog pravila postoje i iznimke, tako uputa koja se odnosi na stavljanje maloljetnika pod nadzor određene osobe ne smije trajati dulje od jedne godine, a uputa da maloljetnik pohađa socijalni trening ne smije trajati dulje od šest mjeseci.

⁴¹⁵ § 11. st. 2. i st. 3. JGG-a.

⁴¹⁶ § 10. st. 2. JGG-a. Prije izricanja tih mjera potrebno je pribaviti mišljenje stručne osobe. Navedena se uputa u pravilu izriče prema maloljetnim počiniteljima koji pokazuju određene smetnje u ponašanju psihičkog ili fizičkog podrijetla. Obično se radi o počiniteljima kaznenih djela s visokim stupnjem agresije ili seksualnih kaznenih djela ili počiniteljima kod kojih počinjeno kazneno djelo ukazuje na nepovoljan tijek razvoja ličnosti ili počiniteljima koji su se unatoč povoljnu obiteljskom okruženju razvili u osobe disocijalnoga tipa. Prema: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 148.

Socijalni treninzi provode se organiziranjem redovnih grupnih sastanaka, jedan ili dva puta tjedno, često u kombinaciji s intenzivnim vikend-aktivnostima, poput odlaska na zajedničko jedrenje, planinarenje ili neke druge sportske aktivnosti obično u trajanju do šest mjeseci.⁴¹⁷ U početku svoje primjene socijalni je trening bio zamišljen kao alternativa strožim mjerama, poput maloljetničkoga pritvora. U praksi se navedena mjera primjenjuje prema počiniteljima lakših kaznenih djela koji su pokazali spremnost na suradnju, i to obično kroz grupni rad, koji je u njemačkoj praksi pokazao dobre rezultate. Navedena se mjera u praksi provodi prema maloljetnicima koji imaju deficit socijalizacije, problem organiziranja slobodnoga vremena, probleme u odrastanju, probleme u uspostavljanju kontakata i komunikaciji ili poteškoće u izboru škole i zanimanja.⁴¹⁸

b) Disciplinske mjere (*Zuchmittel*)

Prema JGG-u u disciplinske mjere spadaju: sudski ukor (*Verwarnung*), dužnosti (*Auflagen*) i maloljetnički pritvor (*Jugendarrest*). Disciplinske se mjere izriču kada se smatra da kažnjavanje maloljetnika nije svrhovito pa se njihovim izricanjem maloljetniku želi ukazati na to da mora preuzeti odgovornost za počinjeno kazneno djelo.⁴¹⁹

Izricanjem sudskoga ukora maloljetniku se želi ukazati na negativne posljedice i nedopuštenost njegova ponašanja.⁴²⁰ Sudski je ukor vrsta upozorenja koja se uz represivan prizvuk usmeno izriče maloljetniku, a stupa na snagu odmah nakon izricanja. S obzirom na to da se radi o mjeri koja u sebi ne uključuje nikakav dodatni tretman maloljetnika, njezino je izricanje primjereno za počinitelje lakših kaznenih djela koji imaju sredene životne prilike i ne pokazuju dodatne poremećaje u ponašanju. Svrha je ukora poslati jasnu poruku maloljetniku da je njegovo ponašanje društveno neprihvatljivo kako bi ga se odvratilo od budućega kriminalnog ponašanja.⁴²¹

Za razliku od uputa koje imaju preventivnu funkciju, dužnosti spadaju u disciplinske mjere, a smatraju se težom vrstom sankcije jer imaju i određenu represivnu funkciju i u zakonu su taksativno navedene. Sud maloljetniku može izreći jednu od sljedećih dužnosti: da prema svojim mogućnostima popravi štetu učinjenu kaznenim djelom (§. 15. st. 1. t. 1. JGG-a);⁴²² da se ispriča oštećeniku (§. 15. st. 1. t. 2. JGG-a); da izvrši određeni rad (§. 15. st. 1. t. 3.

⁴¹⁷ Prema: Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 397), str. 251.

⁴¹⁸ Cvjetko i Singer tu mjeru uspoređuju s našom posebnom obvezom da se maloljetnik uključi u pojedinačni ili skupni rad u savjetovaništu za maloljetnike. Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 154-155.

⁴¹⁹ Prema §. 13. st. 1. i 2. JGG-a.

⁴²⁰ Prema §. 14. JGG-a.

⁴²¹ Meier, B., Rössner, D., Schöch, H., *op. cit.* (bilj. 391), str. 195.

⁴²² *Schadenswiederrichtung*. Opširnije vidi: Reis, M., *op. cit.* (bilj. 352), str. 15-16.

JGG-a) te da uplati određeni iznos novaca u korist neke dobrotvorne institucije (§. 15. st. 1. t. 4. JGG-a).⁴²³ Maloljetniku se ne smije izreći nikakva dužnost koju ne može izvršiti. Isto kao i kod uputa, sud ima mogućnost da izrečene dužnosti tijekom postupka izvršenja sukladno promijenjenim okolnostima i napretku maloljetnika mijenja ili da obustavi njihovo izvršenje. Ako maloljetnik namjerno ne ispunjava izrečene dužnosti, kao kazna može mu se izreći maloljetnički pritvor.⁴²⁴

Dužnost da se maloljetnik ispriča oštećeniku može se izreći samo kada je maloljetnik na to pristao. Prema njemačkim teoretičarima konstruktivno sučeljavanje između počinitelja i oštećenika pedagoški je jako vrijedno, stoga bi se u praksi trebalo primjenjivati puno češće, iako i u njemačkoj praksi nisu rijetki slučajevi kada do izvršenja navedene mjere ne dolazi zbog nesuradnje samoga oštećenika.⁴²⁵

Maloljetniku se obveza rada može izreći kao uputa ili kao dužnost, a ovisno o tome ima različite ciljeve. Kada se izriče kao uputa, namijenjena je za maloljetnike koji općenito imaju negativan stav prema radu i nerazvijene radne navike kako bi promijenili svoj odnos prema radu. Kao dužnost izriče se u pravilu prema maloljetnicima kojima je potrebno pokazati da su oni odgovorni za svoje ponašanje i zato svojim radom moraju kompenzirati štetu nastalu počinjenjem kaznenoga djela. S obzirom na mogućnost primjene navedene mjere prema širokom krugu maloljetnika, ona se u praksi često izriče i za srednje teška kaznena djela.⁴²⁶ Zanimljivo je da njemački zakonodavac nije odredio minimalan i maksimalan broj sati rada koji se maloljetniku može izreći u okviru navedene mjere, kao što je slučaj u većini drugih država. Nedostatak nepostojanja zakonskoga minimuma i maksimuma sati koji se maloljetniku može izreći jest u tome što se u praksi događa da sud maloljetniku i za lakše kazneno djelo izrekne velik broj sati društveno korisnoga rada, čime se očito krši načelo proporcionalnosti u izricanju sankcija.⁴²⁷

U slučaju da maloljetnik skrivljeno ne izvršava izrečene mu posebne dužnosti, može mu se izreći maloljetnički pritvor u trajanju do četiri tjedna. Ako se maloljetniku izrekne

⁴²³ Izricanje dužnosti da maloljetnik uplati određeni iznos novaca u korist neke dobrotvorne institucije ograničeno je samo na ove slučajeve: kada je maloljetnik počinio sitno kazneno djelo pa se pretpostavlja da će maloljetnik štetu nadoknaditi svojim novcem (novcem kojim sam raspolaže) te kada je maloljetniku oduzeta sva imovinska korist koju je ostvario počinjenjem kaznenoga djela. (V. §15. st. 2. JGG-a) U praksi se ipak navedena dužnost izriče i prema maloljetnicima koji ne raspolažu vlastitim novcem, ali mjeru izvršavaju neizravno tako da obave rad u korist zajednice i zarađeni novac uplate u poseban fond koji služi za isplatu naknade štete oštećenima. Prema: Meier, B., Rössner, D., Schöch, H., *op. cit.* (bilj. 391), str. 201. Vidi isto: Reis, M., *op. cit.* (bilj. 352), str. 18.

⁴²⁴ §15. st. 1. i st. 3. JGG-a.

⁴²⁵ Prema: Meier, B., Rössner, D., Schöch, H., *op. cit.* (bilj. 391), str. 199.

⁴²⁶ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 143.

⁴²⁷ Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 397), str. 213.

mjera maloljetničkoga pritvora kao oblik kazne zbog neizvršavanja posebnih dužnosti, važno je napomenuti kako time nije prestala njegova dužnost da izvrši izrečenu mjeru jer je on i nakon isteka maloljetničkoga pritvora dužan postupiti prema prethodnoj odluci suda i izvršiti izrečenu mjeru.⁴²⁸ Prije početka izvršenja maloljetničkoga pritvora sud je dužan upozoriti maloljetnika da ispunjenjem dužnosti može odgoditi izvršenje maloljetničkoga pritvora. Ako maloljetnik to i učini prije početka izvršenja maloljetničkoga pritvora, sudac će obustaviti izvršenje maloljetničkoga pritvora, a ako i nakon upozorenja ne izvrši izrečene mu dužnosti, uputit će ga se na izvršenje maloljetničkoga pritvora.⁴²⁹

Maloljetnički pritvor (*Jugendarrest*) mjera je koja u praksi i kod teoretičara u Njemačkoj izaziva najviše podijeljenih mišljenja.⁴³⁰ Radi se o sankciji koja spada u disciplinske mjere, a karakterizira ju kratkotrajno oduzimanje slobode kojem je cilj šokirati maloljetnika i poslati mu nedvosmislenu poruku da ne može nastaviti s kriminalnim ponašanjem. Moguće ju je izreći u trima oblicima: u slobodno vrijeme (*Freizeitarrrest*), odnosno maloljetnik u pritvoru provodi jedan do dva vikenda;⁴³¹ zatim kao kratkotrajni pritvor (*Kurtzarrest*) kada se izriče u neprekidnom trajanju od najviše četiri dana ako sud smatra kako je to potrebno za ostvarenje odgojne svrhe, a izvršenje mjere neće imati negativan utjecaj na maloljetnikovo obrazovanje ili zaposlenje; treći je oblik trajni pritvor (*Dauerarrest*) koji se izriče u trajanju od jednoga do najviše četiri tjedna.⁴³² Maloljetnički pritvor namijenjen je za izricanje maloljetnicima koje je potrebno kazniti, ali kratkotrajnom mjerom. Smatra se da izricanje navedene mjere nije primjereno za počinitelje lakših kaznenih djela prema kojima se može primijeniti načelo svrhovitosti ili neka druga sankcija, poput uputa ili dužnosti. Čak i kod težih kaznenih djela nije potrebno da se maloljetnički pritvor razmatra kao primarna sankcija već prednost trebaju imati mjere poput rada za opće dobro, socijalni trening ili naknada štete.⁴³³

⁴²⁸ Pri donošenju JGG-a 1973. njemački autori bili su jednoglasni da je opravdano izricati maloljetnički pritvor prema maloljetnicima koji se ne pridržavaju izrečenih uputa ili dužnosti. „Autori Nacrta zakonskog teksta, među njima su i uvaženi pedagozi, istaknuli su u obrazloženju da ovako predviđenu sankciju smatraju pedagoški opravdanom i svrsishodnom reakcijom na neposluš, te da predviđeni sadržaj rada s maloljetnikom u pritvoru ima karakteristike usmjeravajuće individualne pomoći.“ Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 65), str. 99.

⁴²⁹ V. § 15 JGG-a.

⁴³⁰ Mjera maloljetničkoga pritvora u njemačko maloljetničko kazneno zakonodavstvo unesena je 1940. za vrijeme nacističkog režima, kao oblik kratkotrajnog pritvora koji je za maloljetnika trebao biti kratkotrajni šok-tretman. Upravo i ta okolnost dodatno pridonosi negativnoj slici o samoj mjeri. Nakon Drugoga svjetskog rata zakonodavac je odlučio zadržati mjeru jer su slične mjere tada postojale i u drugim europskim zemljama, poput Engleske (*detention center*). Prema: Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 397), str. 227.

⁴³¹ Maloljetnik je dužan nakon završetka škole u petak doći u ustanovu u kojoj se izvršava maloljetnički pritvor i u njoj ostaje do ponedjeljka ujutro u 7:00 sati kada ponovno ide kući, odnosno u školu ili na posao.

⁴³² § 16. JGG-a.

⁴³³ Meier, B., Rössner, D., Schöch, H., *op. cit.* (bilj. 391), str. 206-207.

Maloljetnički pritvor često izaziva podijeljena mišljenja zbog svoga dvostrukog sadržaja i karaktera. Neki ga teoretičari smatraju isključivo kaznom, a drugi ističu njegov odgojni karakter, iako on u sebi sadrži elemente i represije i odgojnoga utjecaja, što se jasno očituje i u načinu izvršenja same mjere. Maloljetnički pritvor (*Freizeitarrest* i *Kurtzarrest*) u pravilu se izvršava u posebnim prostorijama koje se obično nalaze u tijelu regionalne sudske uprave (okružnim sudovima). *Dauerarrest* se izvršava u jednom od trenutno 25 postojećih specijalnih centara za pritvaranje (posebni pritvorski centri). Maloljetnik nakon dolaska u ustanovu prvih nekoliko dana provodi u samici, a nakon toga tijekom dana sudjeluje zajedno s ostalima u grupnom radu, bavljenju sportom ili učenju.⁴³⁴ Jedna od temeljnih zamjerki navedenoj mjeri upravo je način izvršenja, odnosno nedostatak odgovarajućega sadržaja i tretmana kojim bi se za trajanja mjere izvršio odgojni utjecaj na maloljetnika. Upravo zato je tijekom godina način izvršenja mjere mijenjan, tako se danas maloljetnike kada im je izrečena kraća vrsta pritvora, u cijelosti izolira od drugih tijekom noći i tijekom dana, no u slučaju dugotrajnijeg pritvora izolira ih se samo noću, a tijekom dana prema maloljetnicima se nastoji ostvariti odgojni utjecaj sudjelovanjem u raznim zajedničkim aktivnostima i razgovorima s voditeljem mjere.⁴³⁵ Kako bi barem djelomice razriješio navedene dileme vezane za karakter mjere maloljetničkoga pritvora, njemački je zakonodavac u sklopu reformskih zahvata 1990. jasno istaknuo da postupak izvršenja maloljetničkoga pritvora ima odgojnu svrhu i da se tijekom postupka izvršenja maloljetniku mora pružiti pomoć kako bi se u njemu probudio osjećaj dostojanstva, da bi mu se pomoglo razumjeti kako je odgovoran za svoje ponašanje i da bi uspješno prevladao poteškoće koje su uzrokovale njegovo kriminalno ponašanje.⁴³⁶

Nadzor profesionalnoga probacijskog službenika nad maloljetnikom može se izreći u nekoliko situacija: kada je maloljetniku potrebno pružiti pomoć tijekom poteškoća u odrastanju u skladu s odredbama zakona o socijalnoj pomoći (§. 12. JGG-a), kada se maloljetniku uvjetno odgađa izvršenje izrečene kazne zatvora (§. 21. JGG-a) i u slučaju uvjetnoga otpusta s izdržavanja kazne maloljetničkoga zatvora (§ 88. JGG-a). Probacijski službenik dužan je za trajanja nadzora maloljetniku pružiti pomoć i potporu u savladavanju svakodnevnih poteškoća, voditi brigu o njemu, nadzirati izvršenje izrečenih mjera te o svemu u redovitim vremenskim razmacima izvještavati sud. Kako bi uspješno vršio nadzor nad

⁴³⁴ *Ibidem*, str. 211-212.

⁴³⁵ Kada je mjera unesena u njemačko zakonodavstvo sredinom 20. stoljeća, cilj zakonodavca bio je da se njezinim izvršenjem maloljetniku pošalje jasna poruka da je njegovo ponašanje neprihvatljivo i društveno štetno. Kako bi se postigao taj „šok-efekt“ kod maloljetnika, bilo je predviđeno da se mjera počne izvršavati odmah nakon njezina izricanja, ali to je onemogućeno naknadnom izmjenom zakona kada je određeno da žalba na odluku o navedenoj mjeri odgađa njezino izvršenje. Prema: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 160-161.

⁴³⁶ Vidi § 90. JGG-a.

maloljetnikom, probacijski službenik dužan je surađivati s maloljetnikovim roditeljima, a za svoj rad odgovara sucu za mladež koji je maloljetniku izrekao navedenu mjeru.⁴³⁷

c) Kazna oduzimanja slobode za maloljetnike (*Jugendstrafe*)

Kazna za maloljetnike može se izreći isključivo kao krajnja mjera kada se radi o maloljetniku koji je u svom kriminalnom ponašanju iskazao „štetne sklonosti“ (*Schadliche Neigungen*) koje se ne mogu ukloniti odgojnim mjerama, odnosno kada je kažnjavanje maloljetnika potrebno jer je počinjeno kazneno djelo s visokim stupnjem krivnje (*Schwer der Schuld*).⁴³⁸ Prema navedenom prvi kriterij za izricanje kazne prema maloljetniku, postojanje tzv. štetnih sklonosti, usmjeren je na prevenciju. U tom slučaju sud maloljetnika kažnjava jer je utvrdio da se specijalna prevencija i otklanjanje odgojnoga deficita koji je kod njega utvrđen može postići jedino kažnjavanjem, odnosno strožom sankcijom, a ne i blažim mjerama sukladno načelu minimalne intervencije.⁴³⁹ U drugom slučaju, kada se kazna maloljetniku izriče zbog visokoga stupnja krivnje, prednost se daje zahtjevima retribucije i generalne prevencije sukladno kojima je zbog težine počinjenoga kaznenog djela i visokoga stupnja krivnje potrebno kazniti i one maloljetnike kod kojih bi se odgojna svrha možda mogla postići i kojom blažom sankcijom. U takvim slučajevima kazna se primjenjuje više zbog općih zahtjeva za retribucijom, iako je možda sa stajališta specijalne prevencije u konkretnom slučaju njezino izricanje suvišno.⁴⁴⁰

Maloljetniku se ne može izreći kazna u trajanju kraćem od šest mjeseci ni dulje od 5 godina, neovisno o tome radi li se o mlađem ili starijem maloljetniku. Iznimno ako je maloljetnik počinio kazneno djelo za koje je u kaznenom zakonu zapriječena kazna zatvora dulja od 10 godina (*Verbrachten - zločin*), može mu se izreći kazna zatvora do 10 godina. Pri odlučivanju o duljini izrečene kazne sud je dužan voditi računa o vremenu koje je potrebno za odgoj maloljetnika.⁴⁴¹

U slučaju maloljetnika kojem je izrečena kazna zatvora u trajanju do godine dana, sud može odgoditi izvršenje izrečene kazne na rok kušnje, koji ne može biti kraći od dvije ni dulji od tri godine, ako smatra da je maloljetniku već samo izricanje kazne poslužilo kao opomena

⁴³⁷ Prema: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 167-168.

⁴³⁸ Vidi § 17. st. 2. JGG-a. Opširnije vidi: Reis, M., *op. cit.* (bilj. 352), str. 23-25.

⁴³⁹ Radi se o slučajevima kada karakteristike maloljetnikove ličnosti i njegovo obiteljsko okruženje jasno ukazuju na to da mu je potrebno pružiti trajniji odgojno-penološki tretman kako bi ga se uspješno odvratilo od budućega kriminalnog ponašanja, a ta „štetna sklonost“ morala se iskazati upravo u konkretnom počinjenom kaznenom djelu zbog kojega se maloljetnik kažnjava.

⁴⁴⁰ Prema: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64) str. 202-203.

⁴⁴¹ § 18. JGG-a.

te da nije potrebno izvršiti sankciju da bi ga se odvratilo od budućega kriminalnog ponašanja. Radi se u pravilu o maloljetniku koji je tijekom suđenja pružao dokaze ispravnoga vladanja.⁴⁴² Maloljetniku se ne može odgoditi izvršenje samo dijela izrečene kazne. Prije donošenja odluke o odgodi izvršenja kazne sud je dužan uzeti u obzir karakteristike maloljetnikove ličnosti, njegov prethodni život, ponašanje nakon počinjenoga kaznenog djela, okolnosti u kojima je kazneno djelo počinjeno i prognozu njegova budućega ponašanja nakon proteka roka kušnje.⁴⁴³ Kako bi se za trajanja roka kušnje utjecalo na maloljetnikovo ponašanje, sudac može maloljetniku izreći određene upute ili dužnosti ili ga staviti pod nadzor profesionalnoga probacijskog službenika ili volontera asistenta ako smatra da je maloljetniku tijekom trajanja roka kušnje potrebno pružiti pomoć i podršku kako bi se ostvarila svrha nadzora u maksimalnom trajanju od dvije godine.⁴⁴⁴ Uvjetna odgoda izvršenja kazne može se opozvati kad maloljetnik počinu novo kazneno djelo, čime je pokazao da nije ispunio pozitivna očekivanja na temelju kojih mu je uvjetna odgoda izrečena, zatim kada maloljetnik namjerno odbija izvršavati obveze ili naloge suda i ne surađuje sa službenikom koji ga nadzire, čime ukazuje na to da postoji opasnost od ponovnoga počinjenja kaznenoga djela. Sud može odlučiti da unatoč kršenju uvjeta koji su mu određeni, neće opozvati izrečenu uvjetnu odgodu ako smatra da će se specijalna prevencija postići i ako maloljetniku izrekne nove obveze ili dužnosti, produlji mu trajanje roka kušnje na maksimalno četiri godine ili ga ponovno stavi pod nadzor probacijskoga službenika prije isteka roka kušnje.⁴⁴⁵

Osim što sud može uvjetno odgoditi izvršenje već izrečene kazne zatvora, sud ima mogućnost maloljetniku odgoditi i donošenje odluke o kazni (slično kao pridržaj izricanja kazne maloljetničkoga zatvora u hrvatskom ZSM-u, op. a.). Kada sud ne može sa sigurnošću utvrditi je li kazneno djelo maloljetnika posljedica opsežnih škodljivih sklonosti, odnosno je li prema njemu svrhovito izricati kaznu, sud može utvrditi krivnju za počinjeno kazneno djelo, a odluku o izricanju kazne odgoditi na vrijeme koje ne smije biti kraće od jedne godine ni dulje od dvije godine.⁴⁴⁶ Tijekom razdoblja odgode izricanja kazne maloljetnik se stavlja pod

⁴⁴² § 21. st. 1. i 3. JGG-a.

⁴⁴³ Iznimno sud može odgoditi izvršenje kazne i kada je maloljetniku izrečena kazna u trajanju do dvije godine ako smatra da bi postupak izvršenja kazne štetno utjecao na maloljetnikov daljnji razvoj. Prema §21. st. 2. JGG-a.

⁴⁴⁴ Prema: §23. st. 1. i § 24. st. 1. JGG-a.

Probacijski službenik kojeg imenuje sud koji je izrekao kaznu dužan je tijekom trajanja roka kušnje maloljetniku pružiti pomoć i potporu, nadzirati izvršenje izrečenih obveza ili dužnosti te utjecati na maloljetnikovo ponašanje. Tijekom trajanja roka kušnje dužan je ostvarivati suradnju i odnos povjerenja s maloljetnikovim roditeljima ili zakonskim zastupnicima od kojih je ovlašten zatražiti informacije o maloljetnikovu ponašanju. Prema: §24. st. 3. JGG-a, § 25 JGG-a.

⁴⁴⁵ Prema: §26. st. 1 i st. 2. JGG-a.

⁴⁴⁶ Prema §27. JGG-a.

nadzor i vodstvo odgovorne stručne osobe. Utvrdi li se tijekom toga roka maloljetnikovo loše ponašanje, sudac mu izriče kaznu, a u protivnom donesenu odluku poništava (§ 30 (1) JGG-a).⁴⁴⁷

Maloljetnika koji je izdržao barem dio izrečene kazne,⁴⁴⁸ a barem trećinu kazne u slučaju da mu je izrečena kazna zatvora u trajanju duljem od godine dana, može se otpustiti na slobodu uz nadzor. Pri odlučivanju o uvjetnom otpustu maloljetnika s izdržavanja kazne zatvora mora se voditi računa ne samo o potrebama maloljetnika nego i o interesima opće sigurnosti.⁴⁴⁹ Mjera naknadnoga zatvaranja, odnosno zadržavanja maloljetnika nakon što je već izdržao svoju kaznu, zabranjena je u postupanju prema maloljetnicima.⁴⁵⁰

Njemački JGG ne regulira smještaj maloljetnika u ustanove, već je smještaj maloljetnika u odgovarajuću ustanovu reguliran odredbama Zakona o socijalnoj skrbi. Tako se prema odredbama JGG-a maloljetniku može izreći odgojna mjera pomoći u odgoju koja se provodi „u određenoj instituciji preko dana i noći ili u nekom drugom nadziranom smještaju“ (dom za mladež) sukladno odredbama Zakona o socijalnoj skrbi.⁴⁵¹ Za izricanje navedene mjere nije potreban pristanak maloljetnika, ali ni njegovih roditelja. Maloljetnika se smješta u odgovarajuću ustanovu u skladu s njegovim potrebama i dobi kako bi se prema njemu u ustanovi primijenili odgovarajući terapijski programi i mjere. Za boravka u ustanovi maloljetnika se priprema za život izvan ustanove bilo u okviru njegove ili neke druge obitelji ili za samostalan život jer maloljetnik u ustanovama socijalne skrbi ne može boraviti dulje od navršene 18. godine života.⁴⁵²

⁴⁴⁷ Ako je maloljetnik počinio više kaznenih djela (stjecaj), sudac tada određuje jedinstvene odgojne mjere, stegovna sredstva ili kaznene mjere, pri čemu se ne smiju prekoračiti zakonske granice kazne za maloljetnike. §32 JGG-a regulira postupak kada je maloljetnik počinio više kaznenih djela od kojih je neka počinio kao maloljetnik, a neka kao punoljetna osoba, odnosno u tom slučaju dio kaznenih djela podliježe maloljetničkom kaznenom pravu, a dio općem kaznenom pravu. Ako je težište na kaznenim djelima za koja se sudi prema maloljetničkom kaznenom pravu, tada se primjenjuje maloljetničko pravo; u protivnom primjenjuje se opće kazneno pravo. Prema: Lončarević, J., Kazna maloljetničkoga zatvora, magistarski rad, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2003., str. 134-135.

⁴⁴⁸ Uvjetni otpust prije proteka šest mjeseci moguće je odobriti jedino iz posebnih razloga.

⁴⁴⁹ Vidi § 88. st. 1.-3. JGG-a.

⁴⁵⁰ Više o trenutnim trendovima i budućem razvoju maloljetničkoga kaznenog prava u Njemačkoj vidi: Meier, B., Rössner, D., Schöch, H., *op. cit.* (bilj. 391), str. 44-48.

⁴⁵¹ §12. t. 2. JGG-a.

⁴⁵² Danas maloljetnici najčešće borave u stambenim zajednicama ili domovima za mlade koji su organizirani po načelu stambenih zajednica u kojima maloljetnik ima mogućnost stručnoga osposobljavanja i u kojima ima pristup odgovarajućim medicinskim ili psihoterapijskim tretmanima. U Njemačkoj se u pravilu odgoj maloljetnika u domovima odvija u manjim grupama organiziranim poput obitelji uz mogućnost odlaska u školu, stručnog osposobljavanja, bavljenja sportom, slobodnim aktivnostima uz primjenu modernih pedagoških metoda. U njemačkoj sudskoj praksi posebno se pozitivnim ocjenjuje tzv. nadzirani smještaj maloljetnika u posebnoj stanju jer takav smještaj jača samostalnost maloljetnika, ali naglašava se da uspjeh svakoga oblika smještaja ipak najviše ovisi o njegovu načinu organizacije. Prema: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 186-187.

Njemački sustav maloljetničkih sankcija isto kao i austrijski sadrži široki raspon sadržajno različitih mjera koje se mogu primjeniti prema maloljetnom počinitelju: od načela svrhovitosti u okviru kojeg državni odvjetnik maloljetniku može naložiti ispunjenje određenih obveza do maloljetničke kazne do različitih formalnih sankcija (odgjno-obrazovne mjere, disciplinske mjere, kazna oduzimanja slobode). Primjena svih sankcija utemeljena je na načelu minimalne intervencije i načelu supsidijariteta u primjeni odgojnih mjera čime je omogućeno da u praksi prednost uvijek imaju odgjno-obrazovne i disciplinske mjere u odnosu na kažnjavanje. Za razliku od austrijskog sustava u Njemačkoj se maloljetniku ne može izreći novčana kazna ali mu se može izreći mjera kratkotrajnog zatvaranja, maloljetnički pritvor, koja u Njemačkoj još uvijek izaziva najveće dvojbe. I u Njemačkoj praksi se sve više primjenjuju alternativne mjere koje su usmjerene na izbjegavanje vođenja formalnog kaznenog postupka i koje u sebi sadrže elemente restorativne pravde (izvansudska nagodba, naknada štete). Njemački sustav maloljetničkih sankcija je također doživio određene reforme, ali je moguće zaključiti kako unatoč određenim represivnim tendencijama i zahtjevima javnosti i političara za oštrijim kažnjavanjem maloljetnih počinitelja njemački zakonodavac nije popustio pritiscima već je njemačko maloljetničko pravosuđe i dalje ostalo vjerno dugogodišnjoj tradiciji ideje odgoja, a ne kažnjavanja maloljetnih počinitelja.

4.4. ENGLESKA I WALES

Razvoj maloljetničkoga kaznenog pravosuđa u Engleskoj datira još od početka 20. stoljeća kada je 1908. donesen *Children Act* kojim su u engleskome maloljetničkom kaznenom pravu ustanovljeni posebni sudovi za maloljetnike. Navedeni zakon temeljio se na trima načelima: prema maloljetnim počiniteljima potrebno je postupati različito u odnosu na odrasle počinitelje, roditelji bi trebali biti odgovorniji za kriminalno ponašanje svoje djece, izricanje mjera oduzimanja slobode prema maloljetnicima treba biti posljednje sredstvo.⁴⁵³

Engleski maloljetnički sustav teško se može svrstati u samo jedan model maloljetničkoga pravosuđa. On ima elemente tzv. *corporatist* modela u kojem dolazi interdisciplinarni pristup u odlučivanju, što je jedna od temeljnih značajki engleskoga maloljetničkog sustava jer u postupku odlučivanja o maloljetnom počinitelju sudjeluju stručnjaci za maloljetnike iz različitih područja, tzv. *interagency approach*. U Engleskoj veliku ulogu u maloljetničkom pravosuđu imaju *Youth Offending Teamovi* (u daljnjem tekstu

⁴⁵³ Prema: Gelsthorpe, L., Kemp, V., *Juvenile justice: England and Wales*, u Winterdyk, J. A. (ur.), *Juvenile Justice: International Perspectives, Models and Trends*, CRP Press, 2015., str., 351.

YOT) u čijem radu sudjeluju socijalni radnik, probacijski službenik, policajac i obrazovni radnik koji zajedno odlučuju o pojedinačnim slučajevima maloljetnih počinitelja. S druge strane, Englesku mnogi smatraju primjerom i za tzv. *neocorrectionalist* model, koji se temelji na ideologiji „zakona i reda“, odnosno nulte tolerancije prema maloljetnim počiniteljima koji moraju preuzeti odgovornost za svoje ponašanje. U takvim sustavima odgovornost za počinjeno kazneno djelo nije samo na maloljetniku već se često proširuje i na njegove roditelje kojima također mogu biti izrečene određene mjere (u Engleskoj postoji čitav niz mjera koje se mogu primijeniti i prema roditeljima maloljetnoga počinitelja, poput mjere *parenting order*). Još je jedna značajka ovoga modela maloljetničkoga pravosuđa koja postoji i u engleskom sustavu činjenica da maloljetnici ne odgovaraju samo za počinjenje kaznenih djela već i za neka druga kažnjiva ponašanja. U Engleskoj se tako maloljetnici kažnjavaju i za neka društveno neprihvatljiva ponašanja: *Anti-Social Behaviour Order* (ASBOs). U *neocorrectionalist* modelu zaštita društva od počinitelja ima prioritet pred načelom najboljega interesa maloljetnika pri izricanju sankcija, a zbog toga u takvim sustavima češće dolazi do primjene sankcija oduzimanja slobode i smještaja maloljetnika u institucije. To je također jedna od karakteristika engleskoga maloljetničkog sustava koji se već dugi niz godina bori s prenapučenošću zatvora.⁴⁵⁴

Krajem devedesetih godina 20. stoljeća engleski maloljetnički sustav doživio je značajne izmjene donošenjem zakonâ *Crime and Disorder Act 1998.* i *Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999.*, a zanimljivo je napomenuti da su se njihove odredbe počele primjenjivati na području cijele Engleske tek nakon što su na pojedinim područjima provedeni razni pilot-projekti.⁴⁵⁵ Provedena zakonska reforma kao svoju temeljnu svrhu postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela istaknula je isključivo specijalnu prevenciju, odnosno sprječavanje počinjenja kaznenih djela i smanjenje maloljetničke delinkvencije. To je dovelo do pooštrenje reakcije društva općenito prema maloljetnicima i do stvaranja sve većeg broja različitih mjera koje se mogu izreći i djeci ispod dobne granice kaznene odgovornosti.⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ Prema: Pruin, I., *The scope of juvenile justice system in Europe*, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.) u *Juvenile Justice Systems in Europe*, vol. 4., 2nd revised edition, 2011., Forum Verlag Godesberg, str. 1547. Vidi isto: Cavadino, M.; Dignan, J., *The Penal System*, 4th edition, London, Sage, 2007., treći dio, str. 356.

⁴⁵⁵ Kao i u ostalim europskim zemljama, a u engleskom slučaju možda i više, kaznenu politiku prema maloljetnicima uvelike su obilježile političke promjene, ekonomska situacija te posebno mišljenje javnosti i pisanje medija (tabloidi) koji su svojim izvještavanjem u Engleskoj često stvarali situaciju moralne panike. Više o razvoju maloljetničkoga pravosuđa u Engleskoj tijekom 20. stoljeća i utjecaju pojedinih društvenih događanja na donošenje zakonskih rješenja vidi u: Gelsthorpe, L., Kemp, V., *op. cit.* (bilj. 453), str. 351-364.

⁴⁵⁶ Stav društva, ali prije svega političara kako je potrebno što prije intervenirati u ponašanje djece ispod dobne granice kaznene odgovornosti da bi se spriječilo eventualno počinjenje kaznenih djela u Engleskoj je uvelike

U Engleskoj veliku polemiku izaziva i dobna granica kaznene odgovornosti koja je među najnižima u Europi, 10 godina.⁴⁵⁷ Nisku dobnu granicu kaznene odgovornosti u Engleskoj kritizirao je i Odbor za prava djeteta UN-a 2007. navodeći da bi ipak minimalna dobna granica kaznene odgovornosti trebala biti 12 godina.⁴⁵⁸ Dugo je niska dobna granica u praksi ipak bila djelomično ublažena primjenom doktrine *doli incapax*, ali primjena te doktrine ukinuta je 1998. zbog toga što ju je tadašnja engleska vlada smatrala zastarjelom i potencijalno diskriminacijskom, unatoč veliku negodovanju te protivljenju struke i teoretičara.⁴⁵⁹ Nakon navedene zakonske izmjene maloljetni počinitelji od 10 do navršanih 18 godina stavljeni su pod nadležnost kaznenoga pravosuđa.

4.4.1. Neformalne sankcije

U Engleskoj policija u skladu s tradicijom *common law* sustava ima određene diskrecijske ovlasti te može samostalno donijeti odluku o tome kako postupiti prema maloljetnom počinitelju lakšega kaznenog djela. Kada policija utvrdi da nema dovoljno dokaza koji povezuju maloljetnika s počinjenim kaznenim djelom ili je maloljetnik počinio beznačajno kazneno djelo, policija može donijeti odluku da odbaci slučaj (*NFA – no further action*).⁴⁶⁰ Ako maloljetnik počinio lakše kazneno djelo, policija može odlučiti da je maloljetniku dovoljno izreći samo neformalno upozorenje. Neformalno upozorenje maloljetniku može usmeno izreći policijski službenik na licu mjesta gdje je zatečen u

ozakonjeno donošenjem *Children Safety Ordera* 1998. Svrha toga zakona bila je osigurati pravovremenu reakciju, pomoć i nadzor nad djetetom koje pokazuje probleme u ponašanju. Zakon se primjenjivao prema djeci mlađoj od 10 godina za koju je utvrđeno kako su svojim ponašanjem ostvarila obilježja kaznenoga djela ili je njihovo ponašanje ukazivalo na to da postoji opasnost da budu uvučena u kriminalne aktivnosti ili ako njihovo ponašanje uznemirava i opasnost je za okolinu. Prema: Graham, J., *Beyond Welfare Versus Justice: Juvenile Justice in England and Wales*, u Junger-Tas, J., Decker, S. H. (ur.), *International Handbook of Juvenile Justice*, Springer, 2006., str. 73.

⁴⁵⁷ Nižu dobnu granicu ima samo Škotska u kojoj se djeca s navršanih 8 godina mogu uputiti na *Children Hearing System*. Usporedan prikaz dobnih granica kaznene odgovornosti i dobnih granice za primjenu institucionalnih mjera i kazne zatvora u različitim europskim zemljama vidi u Dünkel, F., Stando-Kawecka, B., *Juvenile imprisonment*, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile Justice Systems in Europe*, vol. 4., 2011., Forum Verlag Godesberg, str. 1792-1795.

⁴⁵⁸ U Engleskoj su postojali i pokušaji podizanja dobnih granica kaznene odgovornosti, ali bez uspjeha. Velikim dijelom to je posljedica i moralne panike koja je zavlada u Engleskoj nakon poznatoga slučaja Bulger iz 1993. kada su dvojica desetogodišnjih dječaka otela, mučila i ubila dvogodišnjega dječaka. Slučaj je u Engleskoj izazvao i još uvijek izaziva ogromnu medijsku pozornost koju svojim senzacionalističkim natpisima dodatno podižu i tabloidi, koji su se i sami aktivno uključili, čak i pokušali utjecati na donošenje konačne odluke. Radi se o slučaju: V. protiv Ujedinjenoga Kraljevstva, App. No. 24888/94 (1999.), T. protiv Ujedinjenoga Kraljevstva, App. No. 24724/94. (1999.), presuda od 19. prosinca 1999. Više o činjenicama slučaja i njegovu pravnom značaju vidi treće poglavlje rada, toč. 3.2.1.1.

⁴⁵⁹ Detaljnije o doktrini *doli incapax* vidi: Pruin, I., *op. cit.* (bilj. 454), str. 1566-1568.

⁴⁶⁰ Prema: Dignan, J., *England and Wales*, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (eds.): *Juvenile Justice Systems in Europe*, vol. 1., 2011., Forum Verlag Godesberg, str. 365.

počinjenju kaznenoga djela ili u policijskoj postaji, a ono se nigdje ne evidentira i ne može se spominjati u budućim sudskim postupcima.⁴⁶¹

Donošenjem *Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Acta* 2012. u englesko maloljetničko kazneno pravo uvedene su nove alternativne mjere radi izbjegavanja vođenja formalnoga kaznenog postupka prema maloljetniku: *community resolutions*, *youth cautions* i *youth conditional cautions*. Navedene mjere mogu se izricati maloljetnicima od 10 do navršanih 18 godina.⁴⁶² Prije donošenja bilo kakve odluke policija mora ispitati maloljetnika u prisutnosti njegovih roditelja ili skrbnika. Ako maloljetnik negira počinjenje kaznenoga djela, policija mora poduzeti odgovarajuće mjere za nastavak postupka. Kada policija ima dovoljno dokaza koji maloljetnika povezuju s počinjenim kaznenim djelom ili je maloljetnik priznao počinjenje kaznenoga djela, policija ima ovlast odbaciti slučaj (*no further action*) ili izreći mjere *community resolutions*, *youth caution* (u daljnjem tekstu: YC) ili *youth conditional caution* (u daljnjem tekstu: YCC.) Važno je napomenuti da se sve mjere koje maloljetniku izriče policija evidentiraju, prema tome mogu se spominjati u budućim kaznenim postupcima.

Mjera *community resolution* neformalna je sankcija prije svega namijenjena počiniteljima lakših kaznenih djela. Može se izreći maloljetniku koji je prvi put prijavljen za počinjenje kaznenoga djela i koji je priznao njegovo počinjenje. Za primjenu navedene mjere potrebna je suglasnost između maloljetnoga počinitelja i žrtve kaznenoga djela da se slučaj riješi neformalnim dogovorom između njih, umjesto da policija poduzima daljnje formalne mjere.⁴⁶³

YC je oblik formalne izvansudske nagodbe čijom se primjenom nastoji postići učinkovit i proporcionalan odgovor na počinjeno kazneno djelo. Može ju se izreći ako je maloljetnik priznao počinjenje kaznenoga djela ili ako policija ima dovoljno dokaza za podizanje optužnice, ali smatra da prema maloljetniku nije svrhovito pokretati kazneni postupak ili mu izreći težu mjeru, odnosno YCC. Pri odlučivanju o izricanju YC-a policija

⁴⁶¹ Neformalna se upozorenja od zakonske reforme 1998. gotovo više i ne izriču u praksi zato što je te godine *Home Office* izričito naglasio da svaki maloljetnik mora odgovarati za počinjeno kazneno djelo i da je svako počinjeno kazneno djelo potrebno evidentirati. Policija je do 2013. imala ovlasti maloljetnicima izreći i dvije vrste upozorenja: *reprimands* i *final warning*. Sustav primjene *reprimands* i *final warninga* temeljio se na poznatoj maksimi *common law* zemalja, posebno SAD-a, koje imaju velik utjecaj na engleski pravi sustav, *three strikes and you are out*. Opširnije: Dignan, J., *England and Wales*, u Giostra, G., Patanè, V. (ur.), *European Juvenile Justice Systems*, first volume, Giuffrè Editore, Milano, 2007., str. 77-78.

⁴⁶² Prema section 135 (1) *Legal Aid Sentencing and Punishment of Offenders Act* 2012. navedena izmjena stupila je na snagu 8. travnja 2013. Vidi: sections 66ZA and 66ZB *Crime and Disorder Act* 1998, uvedeni section 135 (2) *Legal Aid Sentencing and Punishment of Offenders Act* 2012. (chapter 7., section 135-138., str. 119-121.) Propisi su dostupni na: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/10/pdfs/ukpga_20120010_en.pdf. (15.10. 2015.).

⁴⁶³ Prema: Gelsthorpe, L., Kemp, V., *op. cit.* (bilj. 453), str. 358.

mora uzeti u obzir maloljetnikov prethodni život te težinu i vrstu počinjenoga kaznenog djela.⁴⁶⁴ Ta se mjera može izreći istomu maloljetniku i više puta, a može se izreći i maloljetniku koji je prethodno bio kažnjavan.⁴⁶⁵ Policija je nakon izricanja YC-a dužna maloljetnika uputiti na nadležni YOT (*Youth Offending Team*) koji će tada napraviti procjenu maloljetnikove osobne i obiteljske situacije.⁴⁶⁶ Maloljetnika kojem se YC izriče prvi put nadležni YOT može nakon procjene dalje uputiti na izvršenje određenoga rehabilitacijskog programa, a radi li se o maloljetnom recidivistu kojem je YC ili YCC već bio izrečen, YOT ga mora obvezno nakon procjene njegove trenutne situacije uputiti na odgovarajući rehabilitacijski program sukladno individualnim potrebama. Iznimno se maloljetnika neće poslati na izvršenje odgovarajućega programa ako YOT procijeni da to u danom trenutku nije primjereno.⁴⁶⁷

Youth Conditional Caution (YCC) može se izreći prema maloljetniku koji je pred ovlaštenom osobom priznao počinjenje kaznenoga djela ako se smatra da unatoč postojanju dovoljno dokaza podizanje optužnice protiv maloljetnika nije svrhovito, već je dovoljno izreći mu YCC. Ovlaštena osoba dužna je prije izricanja mjere maloljetnika detaljno upoznati sa svim uvjetima izricanja YCC-a te s posljedicama kršenja uvjeta izrečene mjere, odnosno da će se prema njemu pokrenuti kazneni postupak ako prekrši uvjete izrečene mjere. Nakon što se maloljetnika upozna s uvjetima izricanja mjere, on potpisuje ugovor u kojem moraju biti navedeni svi detalji počinjenoga kaznenog djela, njegovo priznanje, pristanak nadležnoga YOT-a i uvjeti izvršenja mjere. Radi li se o maloljetniku koji nije navršio 16 godina, ugovor se mora potpisati u prisutnosti odgovarajuće odrasle osobe.⁴⁶⁸ U pravilu policija ima ovlasti izreći YCC za počinjenje bilo kojega kaznenoga djela osim počinjenja kaznenoga djela iz

⁴⁶⁴ Izricanje YC-a nije ograničeno s obzirom na težinu počinjenoga kaznenog djela, ali u praksi se ipak uzima u obzir težina počinjenoga kaznenog djela prema odredbama ACPO Gravity Matrixa, prema kojima se težina počinjenoga kaznenog djela može stupnjevat od 1 do 4. Opširnije na mrežnim stranicama Javnog tužiteljstva Engleske: http://www.cps.gov.uk/legal/v_to_z/youth_offenders/#a37 (15.10.2015.).

⁴⁶⁵ Radi se o razlici u odnosu na prethodni sustav izricanja *reprimandsa* koji je u Engleskoj postojao do 2012. jer se ta mjera nije mogla izricati recidivistima, a *formal warning* se nije mogao izreći više od dva puta istomu maloljetniku.

⁴⁶⁶ Prema: section 66ZB (1) Crime and Disorder Act, 1998.; section 135 (2) Legal Aid Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012. YOT (Youth Offending Team) jedno je od najvažnijih tijela engleskoga maloljetničkog pravosudnog sustava koje je u sustav uvedeno velikom zakonskom reformom 1998. Radi se o lokalnim tijelima koja su sastavljena od različitih stručnjaka (predstavnik policije, lokalne socijalne službe, probacijskoga sustava, školskoga sustava, zdravstvenoga sustava i slično) koji su zaduženi za koordinaciju i osiguranje elemenata maloljetničkoga pravosuđa u pojedinoj lokalnoj jedinici i često su zaduženi za nadzor i izvršenje pojedinih maloljetničkih sankcija. Opširnije: Dignan, J., *op. cit.* (bilj. 460), str. 365.

⁴⁶⁷ Prema: section 66ZB (3), section 66ZB (2) Crime and Disorder Act 1998. / section 136 Legal Aid Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012.

⁴⁶⁸ Prema: Section 48 i Schedule 9 Criminal Justice and Immigration Act 2008. (str. 208.), amend section 65 Crime and Disorder Act 1998 i sections 66A to H Crime and Disorder Act 1998. Svi propisi dostupni su na: <http://www.legislation.gov.uk/> (5.3.2016.).

mržnje (*hate crime*) i kaznenoga djela obiteljskoga nasilja. U tim slučajevima za izricanje YCC-a policija mora tražiti odobrenje državnoga odvjetništva. Kao i YC, tako se i YCC može izricati više puta prema istomu počinitelju te prema maloljetnicima kojima je prethodno bila izrečena neka druga sankcija.⁴⁶⁹

4.4.2. Formalne maloljetničke sankcije

Godine 2009. posebno tijelo *Sentencing Council*⁴⁷⁰ donijelo je smjernice *Overarching Principle-Sentencing Youths (Definitive Guideline)* čije su odredbe sudovi dužni poštivati pri odlučivanju o izricanju maloljetničkih sankcija. Primarno je načelo pri odlučivanju suda o izricanju sankcije načelo individualizacije. Prema njemu izrečena sankcija mora odgovarati težini počinjenoga kaznenog djela, maloljetnikovoj životnoj dobi, stupnju zrelosti, njegovu prijašnjem životu, ali i odgovarati proklamiranoj svrsi izricanja maloljetničkih sankcija.⁴⁷¹ Sud prvotno mora utvrditi koja je sankcija primjerena s obzirom na težinu počinjenoga kaznenog djela, a zatim mora uzeti u obzir eventualne olakotne i otegotne okolnosti, od kojih su najvažnije počiniteljeva dob i njegov prethodni život, odnosno činjenica je li maloljetnik prethodno već bio kažnjavan. Vrsta i mjera kazne koja se izriče maloljetniku mora biti u skladu i sa svrhom kažnjavanja propisanom u engleskom maloljetničkom kaznenom pravu, a to je ostvarenje specijalne prevencije.⁴⁷² Pri izricanju sankcije sud mora uzeti u obzir i osnovno načelo prema kojem su sva tijela koja postupaju prema maloljetnicima u svojem odlučivanju dužna uzeti u obzir njihov najbolji interes.⁴⁷³ Za maloljetnike, posebno one mlađe od 15 godina, sud mora uzeti u obzir i ulogu roditelja od kojih se očekuje da budu prisutni na sudu te da plate sve potrebne kazne i davanja.⁴⁷⁴

Godine 1999. odredbama *Youth Justice and Criminal Evidence Acta* u engleski maloljetnički sustav uvedena je mjera *Refferal Order*, kao prva mjera koja je u sebi sadržavala

⁴⁶⁹ U praksi se tako YCC može izreći i prema maloljetnomu recidivistu koji u prethodnim dvjema godinama nije počinio slično kazneno djelo ako postoje jasni pokazatelji da bi upravo izricanje YCC-a moglo imati specijalno preventivno djelovanje. S druge strane, nije vjerojatno da će se maloljetniku kojemu je prethodno već bila izrečena mjera YCC-a i koji je nastavio s činjenjem kaznenih djela ponovno izreći YCC. Izricanje YC-a i YCC-a moguće je i kada je protiv maloljetnika već podignuta optužnica ako državni odvjetnik smatra da okolnosti slučaja ukazuju na to kako bi prema maloljetniku ipak bilo primjerenije izreći navedene mjere, ali takvi su slučajevi u praksi rijetki. Prema: http://www.cps.gov.uk/legal/v_to_z/youth_offenders/#a666 (10.02.2016.).

⁴⁷⁰ Više o radu *Sentencing Council* vidi: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/> (10.02.2016.).

⁴⁷¹ Prema: toč. 2. *Overarching Principles-Sentencing Youths (Definitive Guideline)* koje je 2009. donijelo posebno tijelo *Sentencing Guidance Council*. Tekst smjernica dostupan je na: https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/web_overarching_principles_sentencing_youths.pdf (10.02.2016.).

⁴⁷² Prema section 37 Crime and Disorder Act 1998. Vidi isto: toč. 2.6. *Overarching Principles-Sentencing Youths (Definitive Guideline)*.

⁴⁷³ Vidi: toč. 2.7. *Overarching Principles-Sentencing Youths (Definitive Guideline)*.

⁴⁷⁴ Više o obvezama roditelja maloljetnih počinitelja u Graham, J., Moore, C., *op. cit.* (bilj. 456), str. 78-79.

elemente restorativne pravde. *Refferal Order* može se izreći maloljetniku (od 10 do 18 godina) ako je priznao počinjenje kaznenoga djela i sud smatra da prema njemu nije potrebno izricati teže mjere (*Detention and Training Order, Absolute Discharge* ili *Hospital Order*).⁴⁷⁵ Kada sud maloljetniku izrekne *Refferal Order*, u svojoj odluci mora izričito navesti da je maloljetnik dužan sudjelovati u na svim sastancima *Youth Offender Panela* (u daljnjem tekstu: YOP), potom koji je YOP nadležan za izvršenje izrečene mjere i duljinu trajanja mjere (od tri do dvanaest mjeseci).⁴⁷⁶ Maloljetnika kojem je izrečena mjera *Refferal Order* sud ustvari zajedno s njegovim roditeljima upućuje na nadležni YOP koji djeluje u okviru lokalnoga YOT-a, a dužni su zajedno sudjelovati na jednom ili više sastanaka koje organizira i provodi YOP. Kako je cijeli postupak i rad YOP-a uvelike inspiriran idejom restorativne pravde, u radu YOP-a sudjeluje član lokalnoga YOT-a, dva volontera iz lokalne zajednice, počinitelj i njegovi roditelji ili skrbnici, žrtva (ako to želi), počiniteljev prijatelj (mora biti osoba koja je starija od 18 godina, može biti odvjetnik), prijatelj žrtve te osoba za koju se smatra da može imati pozitivan utjecaj na maloljetnoga počinitelja. Sve se navedene osobe pozivaju na zajednički sastanak gdje bi trebale postići dogovor o tome koju bi mjeru trebalo izreći maloljetniku. Ako tijekom svoga rada postignu dogovor, maloljetni počinitelj sklapa ugovor kojim ga se obvezuje na izvršenje određenih obveza, poput rada za opće dobro ili naknade štete nastale počinjenjem kaznenoga djela, bilo prema žrtvi bilo prema zajednici, ili mu se izriču određene zabrane, a sve da ga se odvрати od daljnjega počinjenja kaznenoga djela.⁴⁷⁷ Ako maloljetnik uspješno izvrši odredbe iz navedenoga ugovora, odluka o izrečenoj sankciji neće se formalno upisati u kaznenu evidenciju,⁴⁷⁸ ali ako se članovi YOP-a ne uspiju dogovoriti o prikladnoj sankciji ili maloljetnik ne ispoštuje odredbe sklopljenoga ugovora, predmet se ponovno vraća pred sud koji će maloljetniku izreći odgovarajuću sankciju.⁴⁷⁹ U početku se mjera *Refferal Order* mogla izricati samo maloljetnicima koji su bili prvi put prijavljeni za počinjenje kaznenoga djela, a suci su navodili da im je time uvelike smanjena mogućnost izbora prikladne sankcije. Izmjenama *Criminal Justice and Imigration Act 2008*.

⁴⁷⁵ Prema: section 16. 1. Powers of Criminal Court Sentencing Act, 2000.

⁴⁷⁶ Prema: section 18. 1. Powers of Criminal Court Sentencing Act, 2000.

⁴⁷⁷ Vidi: section 23 of the Powers of Criminal Court Sentencing Act 2000. gdje su navedene sve obveze, odnosno zabrane koje se sporazumom mogu nametnuti maloljetniku: od naknade štete žrtvi, rada za opće dobro, pohađanja škole, sudjelovanja u određenim aktivnostima, obveze javljanja ovlaštenoj osobi, zabrane približavanja određenim osobama ili izbjegavanja određenih mjesta itd. Prema: Graham, J., Moore, C., *op. cit.* (bilj. 456), str. 82.

⁴⁷⁸ Činjenica da se u slučaju izvršenja potpisanoga sporazuma maloljetniku nigdje ne evidentira počinjeno kazneno djelo također je jedan od elemenata restorativne pravde.

⁴⁷⁹ Podatci u praksi pokazuju da se većina maloljetnika pridržava odredaba sporazuma i uspješno ih izvršava te i većina sudaca blagonaklono gleda na uvedenu sankciju, ali kao nedostatak navodi se činjenica da u jako malom broju slučajeva u radu YOP-a sudjeluje žrtva, čime je očito da mjera dijelom nije ostvarila svoju svrhu. Prema: Gelsthorpe, L., Kemp, V., *op. cit.* (bilj. 453) str. 356.

dodatno su prošireni uvjete za izricanje *Refferal Ordera*, tako da se od navedenih zakonskih izmjena ta mjera može izreći i prema maloljetniku koji je već bio osuđivan, ali mu nije bila izrečena ta mjera te prema maloljetniku kojem je bila izrečena uvjetna osuda.⁴⁸⁰

Engleska je vlada 2007. najavila dodatne promjene u sustavu maloljetničkih sankcija po uzoru na reformu koja je 2003. bila provedena u sustavu sankcija koje se mogu izreći punoljetnim počiniteljima.⁴⁸¹ Tako je novim *Criminal Justice and Imigration Actom 2008*. uvedena mjera *Youth Rehabilitation Order* (u daljnjem tekstu YRO). Mjera YRO uvedena je kao zamjena za čitav niz tzv. mjera u zajednici. Ona u sebi uključuje 18 različitih naloga i zabrana (obveza, op. a.) koje se mogu izreći maloljetniku sukladno njegovim individualnim potrebama radi sprječavanja njegova budućeg kriminalnog ponašanja,⁴⁸² a prema mišljenju autorice navedena mjera može se usporediti s posebnim obvezama iz ZSM-a/2011. Jedan od temeljnih razloga za uvođenje YRO-a u engleski sustav maloljetničkih sankcija bila je želja za pojednostavljenjem sustava maloljetničkih sankcija i za češćim izricanjem izvaninstitucionalnih mjera. Zakonodavac je smatrao da bi se pravilnim izricanjem YRO-a posljedično trebao smanjiti broj maloljetnika u institucijama. U okviru navedene mjere zakonodavac je propisao široki raspon različitih zabrana i naloga koji obuhvaćaju različite aspekte maloljetnikova života i ponašanja da bi se ostvario što veći stupanj individualizacije pri njezinu izricanju, a sve radi ostvarenja specijalne prevencije, reparacije, a posredno i zaštite društva.⁴⁸³

Maloljetnomu počinitelju YRO mogu izreći maloljetnički sudovi, *magistrates court* i *Crown Court*,⁴⁸⁴ s tim da se navedena mjera ne može izreći kada su ispunjeni uvjeti za izricanje obveznog *Refferal Ordera* koji onda ima prioritet. Ako sud odluči maloljetniku izreći mjeru YRO, vrlo je važno da pravilno odabere jednu od mogućih obveza ili zabrana u

⁴⁸⁰ Osim navedenoga, sudu je u iznimnim slučajevima dopušteno da na preporuku nadležnog YOT-a maloljetnomu počinitelju opet izrekne *Refferal Order*, iako mu je prethodno bio izrečen.

⁴⁸¹ Prema: Dignan, J., *op. cit.* (bilj. 460), str. 367-368. (bilješka 4.)

⁴⁸² Section 1-4, 27 Criminal Justice and Imigration Act 2008., sections 1-4 Schedules Criminal Justice and Imigration Act 2008. YRO se primjenjuje prema počiniteljima kaznenih djela koja su počinjena od 30. 11. 2009. te je zamijenio čitav niz sankcija i mjera koje su se do tada primjenjivale u praksi. YOR je zamijenio Action Plan Order; Curfew Order; Attendance Centre Order; Drug Treatment and Testing Order; Community Punishment; Exclusion Order and Rehabilitation Order; Community Punishment Order; Supervision Order; Community Rehabilitation Order.

⁴⁸³ Prema: The Youth Rehabilitation Order and other Youth Justice Provisions of the Criminal Court and Imigration Act, 2008., Youth Justice Boards for England and Wales, Halsang Printing Group, England, 2010., str. 4-8. Priručnik je dostupan na mrežnim stranicama Youth Justice Boarda: <http://yjpublications.justice.gov.uk/Resources/Downloads/Youth%20Rehabilitation%20Order%20and%20the%20Criminal%20Justice%20and%20Immigration%20Act%202008.pdf> (5.3.2016.).

⁴⁸⁴ Ako maloljetnik prekrši odredbe YOR-a, za svako daljnje odlučivanje ako maloljetnik nije navršio 18 godina nadležan je sud za maloljetnike, a ako je maloljetnik u međuvremenu navršio 18 godina, za svaku daljnju odluku nadležan je sud za odrasle počinitelje (*magistrates court*). Ako je YOR maloljetniku izrekao *Crown Court*, onda je navedeni sud nadležan i za donošenje svih daljnjih odluka.

okviru YRO-a, koja mora biti proporcionalna vrsti i težini počinjenoga kaznenog djela, odgovarati potrebama počinitelja te djelovati specijalno preventivno. Pri donošenju odluke o izricanju YRO-a za sud veliku važnost imaju izvješća o maloljetnikovoj osobnoj i obiteljskoj situaciji, koje za svakoga maloljetnika sastavlja nadležni YOT (tzv. *pre-sentence reports*). U navedenim izvješćima YOT mora navesti svoje stajalište te prijedlog naloga ili zabrana za koje smatra da bi se trebale izreći maloljetniku u okviru YOR-a, sukladno njegovim potrebama i prognozi njegova budućeg ponašanja.⁴⁸⁵ Maloljetniku se može izreći jedna ili više obveza ili zabrana u okviru YOR-a, a sud pri odlučivanju o izricanju obveze mora utvrditi kako se radi o mjeri koja je dostupna u maloljetnikovoj lokalnoj sredini te da postoji pristanak i drugih osoba, poput oštećenika, ako je njihovo sudjelovanje nužno u postupku izvršenja obveza.⁴⁸⁶

Obveze koje se maloljetniku mogu izreći u YRO-u jesu sljedeće: *Activity Requirement* (§ 6-8 Schedule 1. CJIA, 2008.); *Local Authority Residence Requirement* (§17. Schedule 1., CJIA 2008.); *Attendance Centre Requirement* (§ 12 Schedule 1., CJIA 2008.); *Mental Health Treatment Requirement* (§ 20 Schedule 1., CJIA 2008.); *Curfew Requirement* (§ 14. Schedule 1., CJIA 2008.); *Programme Requirement* (§ 11. Schedule 1., CJIA 2008.); *Drug Testing Requirement* (§ 23. Schedule 1., CJIA 2008.); *Prohibited Activity Requirement* (§ 13. Schedule 1., CJIA 2008.); *Drug Treatment Requirement* (§ 22. Schedule 1., CJIA 2008.); *Residence Requirement* (§ 16 Schedule 1., CJIA 2008.); *Education Requirement* (§ 25. Schedule 1., CJIA 2008.); *Supervision Requirement* (§ 9. Schedule 1., CJIA 2008.); *Electronic Monitoring Requirement* (§ 26. Schedule 1., CJIA 2008.); *Unpaid Work Requirement* (§ 10. Schedule 1., CJIA 2008.); *Exclusion Requirement* (§ 15 Schedule 1., CJIA 2008.); *Intoxicating Substance* (§ 24 Schedule 1., CJIA 2008.)⁴⁸⁷

Maloljetniku koji je kazneno djelo počinio za trajanja mjere *Detention and Training Order* (u daljnjem tekstu DTO) sud za novo počinjeno kazneno djelo može izreći YRO koji se može početi izvršavati još i za trajanja DTO-a ili nakon što maloljetnik izvrši DTO u cijelosti. YRO može trajati maksimalno tri godine, s tim da ako je u okviru YRO-a maloljetniku izrečeno više različitih obveza ili zabrana, cjelokupna će sankcija trajati do izvršenja one obveze ili zabrane koja najdulje traje. Za izvršenje YRO-a u praksi su u pravilu nadležni

⁴⁸⁵ Vidi: Section 156 (3), Criminal Justice Act 2003.; §10 i 11. Overarching Principles – Sentencing Youths, Sentencing Guidelines Council, 2009.

⁴⁸⁶ Prema: The Youth Rehabilitation Order and other Youth Justice Provisions of the Criminal Court and Immigration Act, 2008., *op. cit.* (bilj. 483), str. 10-11.

⁴⁸⁷ Više o sadržaju svake pojedine mjere i uvjetima za njihovo izricanje vidi: *Ibidem*, str. 17-44.

probacijski službenici ili službenici YOT-a.⁴⁸⁸ Maloljetnomu počinitelju YRO se može izreći i više puta jer je namjera zakonodavca bila da se maloljetniku koji se ponovno pojavi kao počinitelj kaznenoga djela ponovno izrekne novi izmijenjeni YRO koji će biti prilagođen novim okolnostima i novom počinjenom kaznenom djelu. Ako se maloljetniku kojemu je već bio izrečen YRO on ponovno izrekne za drugo kazneno djelo, važno je da je prethodno izrečeni YRO opozvan ili izvršen jer prema maloljetniku ne mogu istodobno biti na snazi dvije različite mjere YRO-a koje su donesene u različitim slučajevima.⁴⁸⁹

Ako se utvrdi da maloljetnik bez opravdanoga razloga ne provodi izrečene obveze ili se ne pridržava izrečenih zabrana, smatra se da je prekršio odredbe YRO-a. U slučaju da službenik koji je nadležan nadzirati izvršenje mjere smatra kako se ne radi o ozbiljnijem kršenju uvjeta YOR-a, maloljetniku će samo izdati upozorenje, ali ako maloljetnik u razdoblju od 12 mjeseci tri puta prekrši uvjete izrečene mjere, slučaj je dužan prosljediti sudu.⁴⁹⁰ Prema maloljetniku koji je prekršio odredbe YOR-a sud može donijeti različite odluke, od toga da ne ostavi na snazi postojeću sankciju do nametanja dodatnih uvjeta u njezinu okviru.⁴⁹¹

Od svih obveza koje se maloljetniku mogu izreći u okviru mjere YRO-a posebno izdvajam samo mjeru YRO s intenzivnim nadzorom i kontrolom (u daljnjem tekstu: YRO s ISS) koja se može izreći samo ako su ispunjeni sljedeći uvjeti: maloljetnik je počinio kazneno djelo za koje se može izreći kazna zatvora; sud smatra kako se za jedno ili više počinjenih kaznenih djela maloljetniku može izreći i zavodska mjera; maloljetnik u vrijeme donošenja presude nije navršio 15 godina i sud je utvrdio da se radi o tzv. *persistent offender*.⁴⁹² Iznimno ako je maloljetnik počinio kazneno djelo za koje nije moguće izreći kaznu zatvora, sud mu može izreći mjeru YRO s ISS ako utvrdi da se radi o recidivistu koji svjesno i uporno krši odredbe izrečenih sankcija (*wilful and persistent non-compliance*). Kada su ispunjeni prethodno navedeni uvjeti, sud bi trebao maloljetniku izreći mjeru YRO s ISS jer ako se u takvim slučajevima odluči izreći zavodsku mjeru, u svojoj odluci mora obrazložiti razloge za to jer mjera YRO s ISS ima prednost u odnosu na zavodske mjere. U okviru mjere YRO s ISS maloljetniku se mogu izreći svi nalozi i zabrane koje se mogu izreći u okviru temeljne mjere

⁴⁸⁸ *Ibidem*, str. 12.

⁴⁸⁹ Iznimno prema maloljetnomu počinitelju koji je istodobno osuđen za dva ili više kaznenih djela sud može za svako pojedino kazneno djelo izreći YOR, ali mora se raditi o istoj vrsti YOR-a. Prema: *Ibidem*, str. 11.

⁴⁹⁰ U iznimnim slučajevima nadležni službenik/nadzornik može već nakon prvoga kršenja uvjeta YOR-a maloljetnika uputiti na sud ako to smatra nužnim. Takvi slučajevi u praksi su ipak rijetkost jer je cilj da maloljetnik izvrši odredbe i izrečene mjere kako bi se utjecalo na njegovo buduće ponašanje. Prema: *Ibidem*, str. 13.

⁴⁹¹ Vidi više: Schedule 2, §(6) i (8) CJIA 2008.

⁴⁹² Radi se o pojmu višestrukog počinitelja. Navedeni pojam u Engleskoj nije zakonski definiran, ali sudska je praksa razvila kriterije temeljem kojih se on primjenjuje. Opširnije vidi: paragraph 6.5. Sentencing Guidelines Council Definitive Guideline, 2009.

YRO-a, osim mjere *Intensive Fostering*. Pri odlučivanju o vrsti obveze koja će se izreći maloljetniku u okviru YRO s ISS sud mora paziti da izrečena obveza bude u skladu s težinom počinjenoga kaznenog djela. YRO s ISS jako je intenzivna mjera koja se smatra prikladnom za izricanje i počiniteljima teških kaznenih djela jer uključuje čitav niz različitih obveza koje pokrivaju više aspekata maloljetnikova života. Za izvršenje mjere YRO s ISS u pravilu su nadležni lokalni YOT-ovi, ali izvršenje određenih mjera izrečenih u okviru YRO-a s ISS-om može biti prepušteno i nekim vanjskim institucijama. Mjera može trajati od 90 do 180 dana, te postoje tri različita stupnja nadzora. Cilj je da se izricanjem odgovarajućih obveza u okviru navedene mjere otklone uzroci kriminalnog ponašanja maloljetnika daljnjim obrazovanjem, zapošljavanjem maloljetnika, razvijanjem međuljudskih odnosa i socijalnih vještina a sve uz potporu njegovih roditelja i uže obitelji.⁴⁹³

Osim mjere YRO s ISS koja se temelji na nadzoru maloljetnikova ponašanja tijekom izvršenja izrečenih obveza, maloljetniku se može izreći mjera YRO koja uključuje i njegovo odvajanje iz obitelji i smještaj u odgovarajuću ustanovu socijalne skrbi ili udomiteljsku obitelj *YRO with Intensive Fostering* (dalje u tekstu: YRO s IF, Schedule 1 § 4., CJIA 2008.). Mjera YOR s IF može se izreći pod istim uvjetima kao i YRO s ISS, ali uz prethodno navedene uvjete. Za izricanje te mjere sud mora utvrditi da je maloljetnikovo delinkventno ponašanje uvelike rezultat njegovih nepovoljnih stambenih i životnih uvjeta te da će mu se upravo izricanjem navedene mjere pomoći u ostvarenju rehabilitacije. Prije donošenja odluke sud je dužan saslušati maloljetnikove roditelje i lokalnu socijalnu službu koja će iznijeti svoje mišljenje o smještaju maloljetnika u odgovarajuću udomiteljsku obitelj. Maksimalno trajanje mjere je 12 mjeseci, a ona se ne može izricati maloljetnicima koji su navršili 18 godina i onim maloljetnicima koji za trajanja sudskoga postupka nisu imali adekvatnu pravnu pomoć.⁴⁹⁴

Unatoč opsežnim zakonskim izmjenama koje je u sustav maloljetničkih sankcija unio *The Criminal Justice and Immigration Act 2008.*, ipak je velik dio prethodnih zakonskih rješenja ostao na snazi, a maloljetnim počiniteljima koji su osuđeni u redovnom kaznenom postupku može se izreći širok raspon sankcija.

a) Odbačaj i uvjetovani odbačaj (Absolute and Conditional Discharge)

Prema maloljetniku koji je počinio lakše kazneno djelo sud može donijeti odluku da neće nastaviti kazneni postupak ako smatra kako s obzirom na narav kaznenoga djela,

⁴⁹³ Prema: *The Youth Rehabilitation Order and other Youth Justice Provisions of the Criminal Court and Immigration Act, 2008.*, *op. cit.* (bilj. 483), str. 47-49.

⁴⁹⁴ *Ibidem.*

okolnosti u kojima je kazneno djelo počinjeno i karakteristike počinitelja nije potrebno izreći mu kaznenopravnu sankciju. (bezuovjetna svrhovitost, *op. a.*)⁴⁹⁵ Osim mogućnosti odbačaja optužbe protiv maloljetnika bez naknadnog nametanja bilo kakve obveze za maloljetnika, sud može pod istim uvjetima koji vrijede za bezuvjetnu svrhovitost odlučiti odbaciti optužbu, ali uz nametanje dodatnoga uvjeta maloljetniku da u roku provjeravanja, koji ne može trajati dulje od tri godine, ne smije ponovno počiniti kazneno djelo. Ako maloljetnik u navedenom razdoblju koje mu odredi sud počini novo kazneno djelo, prema njemu će se provesti kazneni postupak te donijeti presuda i za prvotno kazneno djelo.⁴⁹⁶

b) Novčane kazne (Fines)

U Engleskoj se maloljetnim počiniteljima može izreći i novčana kazna, a ona se u pravilu izriče počiniteljima lakših kaznenih djela. Ako se maloljetniku sudi pred *magistrates court* za kazneno djelo za koje se može izreći novčana kazna u iznosu većem od 1000 £, u tom se slučaju maloljetniku može izreći maksimalna novčana kazna u iznosu do 1000 £, a ako se radi o maloljetniku koji nije navršio 14 godina, može mu se izreći novčana kazna u maksimalnom iznosu do 250 £.⁴⁹⁷ Ako je maloljetnik osuđen na plaćanje novčane kazne, sud u svojoj odluci može odrediti da novčanu kaznu umjesto maloljetnika moraju platiti njegovi roditelji, odnosno zakonski zastupnici.⁴⁹⁸

c) Naknada štete (Reparation Order)

Naknada štete mjera je uvedena 1998. odredbama *Crime and Disorder Acta* te je u početku svoje primjene bila zamišljena kao mjera koja bi se trebala izricati počiniteljima lakših kaznenih djela umjesto odlučivanja primjenom načela uvjetovane svrhovitosti, no u praksi je njezina primjena značajno potisnuta uvođenjem mjere *Refferal Order*. Svrha je izricanja navedene mjere pružanje pomoći maloljetnicima da razumiju posljedice svoga ponašanja i za to preuzmu odgovornost. Izricanjem mjere *Reparation Order* maloljetnika se obvezuje da nadoknadi štetu počinjenu kaznenim djelom bilo izravno oštećeniku, uz uvjet da je oštećenik na to pristao (pisana isprika oštećeniku, određeni rad u korist oštećenika) ili zajednici općenito (npr. izvršenje besplatnoga rada/radom za opće dobro u maksimalnom

⁴⁹⁵ Prema: Section 12.1. Powers of Criminal Courts Sentencing Acts, 2000.

⁴⁹⁶ Vidi: section 12-15 Powers of Criminal Courts Sentencing Acts, 2000. Prema: Dignan, J., *op. cit.* (bilj. 460), str. 366-367.

⁴⁹⁷ Prema: section 136. Powers of Criminal Courts Sentencing Acts, 2000.

⁴⁹⁸ Prije nego donese odluku da novčanu kaznu moraju platiti počiniteljevi roditelji, sud može zatražiti utvrđivanje roditeljske financijske situacije, tzv. *financial circumstances order*, kako bi mogao odlučiti je li izricanje novčane kazne maloljetnikovim roditeljima svrhovito. Prema: section 136-138. Powers of Criminal Courts Sentencing Acts, 2000.

trajanju od 24 sata). *Reparation Order* se mora izvršiti u roku od tri mjeseca od donošenja odluke.⁴⁹⁹ Sud u svojoj odluci mora navesti kakav oblik naknade štete mora izvršiti maloljetnik, a vrsta naknade štete mora biti u skladu s težinom i naravi počinjenoga kaznenog djela. U praksi velik utjecaj na odluku suda u određivanju vrste naknade štete koju će izreći maloljetniku ima izvješće YOT-a u kojem se navodi prijedlog vrste naknade štete prikladne s obzirom na počinjeno kazneno djelo.⁵⁰⁰

d) Institucionalne mjere i kazna oduzimanja slobode

*Detention and Training Order*⁵⁰¹ (u daljnjem tekstu DTO) mjera je koja uključuje lišenje slobode maloljetnika, a u pravilu se može izreći prema maloljetnicima koji su navršili 15 godina te prema mlađim maloljetnicima od 12 do 14 godina samo ako sud utvrdi da se radi o višestrukim recidivistima (tzv. *persistent offender*). Prema djeci koja nisu navršila 12 godina mjera DTO može se izreći samo iznimno, ako sud utvrdi da se jedino izricanjem zavodske mjere društvo može primjereno zaštititi od počinitelja, posebno u slučaju počinitelja seksualnih kaznenih djela.⁵⁰² Prije izricanja DTO-a kao najteže sankcije sud mora utvrditi kako je počinjeno kazneno djelo toliko teško i ozbiljno da za postizanje svrhe kažnjavanja prema počinitelju nije opravdano i dovoljno izreći novčanu kaznu ili neke druge izvaninstitucionalne mjere, a sud posebno mora objasniti zašto nije izrekao mjeru YRO s ISS.⁵⁰³ Maksimalno trajanje DTO-a je 24 mjeseca, a minimalno 4 mjeseca,⁵⁰⁴ s tim da sud nikada ne može izreći dulje trajanje DTO-a od maksimalnoga trajanja kazne zatvora koja je predviđena za pojedino kazneno djelo.⁵⁰⁵ Nakon što je maloljetnik izdržao polovicu izrečene kazne, u pravilu ga se pušta na slobodu (uvjetni otpust), ali uz nadzor koji traje do isteka trajanja izrečene sankcije. Prema navedenom proizlazi kako je pravilo da se prvi dio sankcije

⁴⁹⁹ Prema: section 73-75. Powers of Criminal Court Sentencing Act, 2000.

⁵⁰⁰ Prema: Dignan, J., *op. cit.* (bilj. 460), str. 367.

⁵⁰¹ Section 100 – 106. Powers of Criminal Court Sentencing Act 2000.

⁵⁰² Section 100. st. 2. Powers of Criminal Courts Sentencing Acts, 2000.

⁵⁰³ Prema: section 152 Criminal Justice Act 2003.; section 100. Powers of Criminal Court (Sentencing) Act 2000. ; section 174 (4B) Schedule 4 Para 80 (3) Criminal Justice and Immigration Act 2008.

⁵⁰⁴ Podatci pokazuju kako su u počecima primjene mjere DTO suci najčešće izricali DTO u trajanju od svega 4 mjeseca, što znači da je s obzirom na način izvršenja mjere maloljetnik u instituciji provodio svega dva mjeseca. Smatra se da su time praktičari pokazali kako i dalje vjeruju u prednost tzv. *short, sharp, shock* tretmana te u kombinaciju institucionalnoga i izvaninstitucionalnoga tretmana. Prema: Graham, J., Moore, C., *op. cit.* (bilj. 456), str. 86-87.

⁵⁰⁵ Zanimljivo je da se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru ili neki drugi oblik oduzimanja slobode maloljetniku ne uračunava u ukupno trajanje mjere DTO-a.

izvršava u ustanovi, a drugi dio na slobodi, odnosno radi se o kombinaciji institucionalnoga i izvaninstitucionalnoga tretmana.⁵⁰⁶

Maloljetnici koji su počinili jako teška kaznena djela mogu se kazniti kaznom zatvora u jednakom trajanju kao i punoljetni počinitelji (*Long Term Detention*). Navedena sankcija može se izreći maloljetnicima u slučaju počinjenja teških kaznenih djela s elementima nasilja ili seksualnih kaznenih djela, a u takvim se slučajevima maloljetnicima često izriču dugotrajne kazne zatvora. Nakon određenoga vremena provedena na izdržavanju kazne maloljetniku se može odobriti uvjetni otpust na slobodi, ali uz nadzor. *Crown Court* može osuditi maloljetnika koji nije navršio 18 godina na kaznu zatvora za neko od taksativno navedenih kaznenih djela⁵⁰⁷ samo ako smatra da se za postizanje svrhe kažnjavanja prema maloljetniku ne može izreći ni jedna druga blaža sankcija. Ako je maloljetnik osuđen za kazneno djelo ubojstva (*murder*), tada mu se obvezno izriče kazna zatvora, tzv. *detention at Her Majesty's pleasure*.⁵⁰⁸

Maloljetnici navedene sankcije izdržavaju u jednoj od triju postojećih zavodskih ustanova u Engleskoj. Onoga trenutka kada je u sustav maloljetničkih sankcija u Engleskoj uvedena mjera DTO, ukinute su razlike između institucija u kojima su maloljetnici mogli biti smješteni. Tako danas u Engleskoj svi maloljetnici od 12 do 17 godina izrečenu mjera DTO izvršavaju u jednoj od triju vrsta ustanova: *Secure Training Center* (u daljnjem tekstu: STC), *Young Offender Institute* (u daljnjem tekstu: YOI) ili *Local Authority Secure Children's Home* (u daljnjem tekstu: LASCH).⁵⁰⁹ Odluku o smještaju maloljetnika u pojedinu instituciju donosi *Youth Justice Board*, tijelo koje nadzire cjelokupni sustav institucija u kojima se smještaju maloljetnici. U pravilu bi se odluka o tome u koju instituciju će maloljetnik biti smješten

⁵⁰⁶ Ako maloljetnik za trajanja uvjetnoga otpusta prekrši uvjete nadzora, može ga se ponovno vratiti u ustanovu na izdržavanje mjere ili ga se može kazniti novčanom kaznom u visini do 1000 £. Ako i nakon toga ponovno počini kazneno djelo, obvezno ga se vraća u ustanovu do kraja izvršenja mjere. Prema: Dignan, J., *op. cit.* (bilj. 460), str. 368-369.

⁵⁰⁷ Radi se o kaznenim djelima: *sexual assault, child sex offences committed by children, sexual activity with a child family member, inciting a child family member to engage in sexual activity, prohibited firearms offences.*

⁵⁰⁸ Vidi: section 91. Powers of Criminal Court (Sentencing) Act 2000. Vidi: Graham, J., Moore, C., *op. cit.* (bilj. 456), str. 85-87.

⁵⁰⁹ U Engleskoj trenutno postoje tri vrste institucija koje imaju različito povijesno porijeklo, ali sve zajedno čine *juvenile secure estate* i njihov rad većinom nadzire *Youth Justice Board*. Najveći je broj YOI-ja, kojih trenutno ima 20, ali čine 85 % ukupnoga smještajnog kapaciteta cijeloga sustava. Unatoč brojnosti, ipak su najslabije financirani, često i prekapacitirani, s nedovoljnim brojem adekvatno obrazovanih stručnjaka i imaju najlošiju kvalitetu života, a u tim je ustanovama prioritet održavanje discipline i sigurnosti. S druge strane, STC su smještajne jedinice kojima upravlja lokalna samouprava, a u njih se smještaju zajedno ne samo maloljetnici koji su počinili kazneno djelo nego i maloljetnici kojima je na temelju odluke tijela socijalne skrbi potrebno pružiti adekvatnu pomoć i školovanje. Zanimljivo je da se u navedene ustanove zajedno mogu smjestiti i dječaci i djevojčice. Treća vrsta ustanova LASCH u privatnom je vlasništvu i ima ih samo 4 u cijeloj Engleskoj, a nastale su kao posljedica uvođenja sankcije *Secure Training Order*, koja se nije dugo zadržala u praksi. S maloljetnicima koji su smješteni u LASCH nastoji se kombinirati penalni i terapijski pristup koji spaja kontrolu i brigu za maloljetnika. Vidi više: Dignan, J., *op. cit.* (bilj. 460), str. 386-391.

trebala donijeti sukladno njegovoj dobi, spolu, zrelosti, eventualnim poremećajima u ponašanju i blizini njegova doma, ali u praksi maloljetnici se smještaju u pojedinu ustanovu prije svega prema smještajnim kapacitetima i slobodnom mjestu u pojedinoj ustanovi. Prednosti smještaja maloljetnika u odgovarajuću ustanovu prije svega su kontinuiran rad s maloljetnikom i primjereno reagiranje na njegovo loše ponašanje, osiguravanje njegovih osnovnih zdravstvenih i obrazovnih potreba, no i u Engleskoj u sustavu postoje mnogobrojni problemi. Maloljetnici se zbog nedostatka mjesta u ustanovama često prebacuju iz jedne ustanove u drugu, često su smješteni jako daleko od svoga mjesta prebivališta i zato mnogi maloljetnici ne ostvaruju kontakt s roditeljima. Smatra se da se tijekom trajanja mjere maloljetnike u ustanovama nedovoljno priprema za život na slobodi, a često im se i ne pruža adekvatna posttremanska pomoć, što se onda i očituje u velikoj stopi recidivizma, posebno u prvim tjednima nakon izlaska iz ustanove.⁵¹⁰

4.4.3. Preventivne mjere za maloljetnike

Uz mjere i sankcije koje se mogu izreći maloljetnim počiniteljima, u Engleskoj u posljednjih 20 godina sve se veća pažnja pridaje i posebnim preventivnim mjerama koje se mogu izreći roditeljima maloljetnih počinitelja kaznenih djela, djeci koja nisu dosegla dobnu granicu kaznene odgovornosti ili maloljetnicima koji nisu počinili kazneno djelo, već iskazuju neki oblik antisocijalnog ponašanja. Cilj je uvođenja tih mjera kojima se intervenira u preddeliktno stanje maloljetnika da se postigne što veći stupanj specijalne prevencije. Unatoč navedenom, kritičari tog tipa mjera navode da njihov sadržaj nije usmjeren na otklanjanje uzroka kriminaliteta maloljetnika, već je više usmjeren na zaštitu društva od problematičnih pojedinaca te smatraju da njihova primjena ne može dovesti do smanjenja stope maloljetničke delinkvencije u budućnosti.

Sve veće uplitanje države u privatne odnose u obitelji jasno je vidljivo u mjeri *Parenting Order* koja je 1998. uvedena upravo s ciljem dodatnoga naglašavanja odgovornosti roditelja za kriminalno ponašanje njihove djece. Svrha navedene mjere nije da se kazne roditelji maloljetnih počinitelja, već da im se pruži pomoć i podrška u odgoju djece kako bi se eventualno spriječili budući problemi za društvo, od kojih je delinkvencija maloljetnika samo dio.⁵¹¹ Roditelji kojima je sud izrekao mjeru *Parenting Order* dužni su redovito pohađati savjetovanja ili terapiju u razdoblju do tri mjeseca radi poboljšanja svojih roditeljskih vještina. Osim pohađanja savjetovanja za roditelje, sud u okviru navedene mjere može roditeljima

⁵¹⁰ Prema: Graham, J., Moore, C., *op. cit.* (bilj. 456), str. 86-87.

⁵¹¹ *Ibidem*, str. 82.

maloljetnika nametnuti obvezu da nadziru ponašanje svog djeteta, odnosno da osiguraju da njihovo dijete redovito pohađa školu ili da se pojavi na sudu u zakazano vrijeme ili da osiguraju da se suzdrži od posjećivanja određenih lokala ili klona društva određenih osoba u maksimalnom trajanju do godine dana.⁵¹² Ako se roditelji ne pridržavaju izrečenih obveza, može ih se kazniti novčanom kaznom u iznosu od 1000 £.⁵¹³ Uvođenje te mjere opravdavano je neupitnim utjecajem koji prema svim istraživanjima obitelj ima na razvoj maloljetnika, ali upitno je koliko koristi i pozitivnih učinaka mogu na maloljetnika i njegove roditelje imati mjere koje su im nametnute kao vrsta sankcije. Većina istraživanja pokazuje da su savjetovanja i posebni programi koji su vođeni prema roditeljima maloljetnih počinitelja imali pozitivan učinak i bili su uspješni, ali kada su ih roditelji pohađali dobrovoljno. Provođenje raznih programa, savjetovanja, škola za roditelje svakako ima koristi, ali slažem se da bi navedeni programi za roditelje trebali biti osigurani u socijalnom sustavu i biti na dobrovoljnoj bazi, a ne nametnuti kao vrsta posebnih kaznenopravnih sankcija u kaznenom pravu.⁵¹⁴

U Engleskoj tijekom devedesetih godina 20. stoljeća zbog moralne panike javnost i političari sve su češće zahtijevali da se u sustav uvedu i preventivne mjere prema djeci koja nisu prešla dobnu granicu kaznene odgovornosti ili djeci koja su prešla dobnu granicu kaznene odgovornosti, ali nisu počinila kazneno djelo, već iskazuju određene poremećaje u ponašanju koji ih dovode u rizik za počinjenje kaznenih djela. Svakako najkontroverznija mjera takve prirode jest *Anti-Social Behaviour Order* (u daljnjem tekstu: ASBO) koja je uvedena 1998.⁵¹⁵ da bi se reagiralo na neprimjerena ponašanja maloljetnika koja nisu obuhvaćena kaznenim pravom.⁵¹⁶ Mjeru može izreći *magistrates court* u građanskom postupku prema maloljetniku koji je navršio 10 godina ako se maloljetnik ponašao na

⁵¹² Prema: Dignan, J., *op. cit.* (bilj. 460), str. 367.

⁵¹³ Prije nego se sud odluči na izricanje navedene mjere, dužan je detaljno utvrditi kakva je obiteljska situacija i kako će izricanje navedene mjere utjecati na obiteljsku dinamiku. Nakon uvođenja mjere kritičari su iskazivali bojazan hoće li nametanje dodatnih obveza stvoriti dodatni pritisak na već preopterećene roditelje, odnosno hoće li izricanje te mjere u nekim slučajevima izazvati kontraefekt, posebno kod samohranih roditelja. Primjena mjere u praksi ipak je pokazala da je većina roditelja čija su djeca počinila neki oblik kriminalnoga ponašanja bila zahvalna za pruženu pomoć, redovito su pohađali savjetovanja, a često su navodili i da im se poboljšao odnos s djetetom Prema: Graham, J., Moore, C., *op. cit.* (bilj. 456), 2006., str. 83.

⁵¹⁴ Vidi istraživanja Losel i dr., 2007., Scott i dr. 2006., Arthur i dr. 2007. Navedena istraživanja ukazuju na to da upotreba prijatni, zastrašivanja novčanim kaznama i zatvorom nije efektivan način postizanja promjena u ponašanju maloljetnika i njihovih roditelja, a provođenje programa efektivnije je ako se provodi u sustavu socijalne skrbi. Prema: Pruin, I., *op. cit.* (bilj. 454), str. 1560.

⁵¹⁵ Slične mjere postoje i u Škotskoj od 2004. i u Irskoj od 2006. Opširnije: *Ibidem*, str. 1557.

⁵¹⁶ U Engleskoj u velikim gradovima postoje određeni dijelovi grada (četvrti) koji su zahvaćeni visokom stopom kriminaliteta te u kojima često nije poželjno biti sam na ulici. Život ljudi u takvim naseljima često je nepodnošljiv jer su stanovnici pod stalnim strahom od napada grupa maloljetnika koji su non-stop na ulici bez nadzora i koji se ponašaju krajnje neprimjereno (uništavanje imovine, krađa, tučnjave, prodaja droge, bacanje smeća, vrijeđanje, remećenje javnog reda i mira, napastovanje susjeda i sl.).

socijalno neprihvatljiv način, odnosno mora se raditi o ponašanju koje je uzrokovalo ili može uzrokovati neprilike jednoj ili više osoba s kojima maloljetnik ne živi u zajedničkom kućanstvu.⁵¹⁷ Odluka o izricanju mjere ASBO-a mora se donijeti u skladu s najboljim interesom maloljetnika radi prevencije njegova kriminalnog ponašanja u trajanju od dvije godine. U okviru navedene mjere maloljetniku se najčešće izriču određene zabrane (zabrana boravka na određenim lokacijama, druženja s određenim osobama, zabrana boravka vani iza određenog vremena i sl.). Važno je istaknuti da se kršenje odredaba mjere ASBO-a smatra počinjenjem posebne vrste kaznenoga djela, za koje se maloljetniku može izreći zavodska mjera u trajanju do 5 godina.⁵¹⁸ Mjera ASBO-a od svoga uvođenja izazvala je mnogobrojne kritike u javnosti, tako mnogi ističu da njezino izricanje prije svega ovisi o velikoj diskrecijskoj ovlasti suda zbog prevelike neodređenosti zakonske definicije vrste ponašanja za koje se ona maloljetniku može izreći. Posebno je problematična činjenica da se ta mjera izriče u građanskom postupku, što znači da je postupak otvoren za javnost⁵¹⁹ pa se pri provođenju dokaznoga postupka ne primjenjuju stroga pravila koja vrijede u kaznenom postupku. Izricanje navedene mjere prema mnogima nije u skladu s presumpcijom nevinosti, a praksa je pokazala da se ona često izriče samo određenim grupama maloljetnika, koje se na taj način dodatno diskriminira u društvu.⁵²⁰ Oni koji se zalažu za primjenu mjere ASBO-a navode da se ona izriče samo određenim problematičnim grupama maloljetnika kod kojih postoji visok stupanj rizika od kriminalnog ponašanja kako bi im se pružila adekvatna pomoć i podrška što ranije da bi se spriječilo njihovo eventualno kriminalno ponašanje u budućnosti. Unatoč navedenom, većina javnosti smatra da primarni cilj ASBO-a nije pružanje pomoći maloljetnicima koji su u riziku od počinjenja kaznenoga djela, već zaštita društva od problematičnih pojedinaca, što posebno dolazi do izražaja u činjenici da mjera ASBO-a nema edukativni karakter, već se sastoji od izricanja raznih zabrana.⁵²¹

⁵¹⁷ „Define as a behaviour that caused or was likely to cause harassment, alarm or distress to one or more persons not of the same household.“ Prema: Dignan, J., *op. cit.* (bilj. 460) str. 369.

⁵¹⁸ Prema: Graham, J., Moore, C., *op. cit.* (bilj. 456), str. 83-84.

⁵¹⁹ Činjenica da se mjera ASBO-a izriče u postupku koji je otvoren za javnost dovela je do toga da, posebno u manjim mjestima, lokalne novine izvještavaju o maloljetnicima kojima je mjera ASBO-a izrečena iznoseći podatke o identitetu maloljetnika te ih se često nakon toga stavlja na stup srama. Novine se često opravdavaju da je njihova moralna dužnost upozoriti zajednicu na problematične maloljetnike. Tako je bilo slučajeva da su se u nekim mjestima dijelili i letci s podacima o maloljetnicima kojima je mjera bila izrečena, a na taj su način maloljetnici dodatno stigmatizirani u društvu, što svakako nije učinak koji se želi postići izricanjem navedene mjere. *Ibidem.*

⁵²⁰ Prema: Dignan, J., *op. cit.* (bilj. 460), str. 369. Vidi isto: Graham, J., Moore, C., *op. cit.* (bilj. 456), str. 83-84.

⁵²¹ Skandinavske zemlje također u svojem sustavu imaju mjere kojima je cilj pružanje pomoći maloljetnicima koji nisu počinili kazneno djelo, a već iskazuju određene probleme u ponašanju. Ipak, kada se uspoređi već i terminologija koja se rabi u skandinavskom sustavu s onom u Engleskoj, postoje velike razlike. U Engleskoj se maloljetniku mjera izriče nakon što je počinio neki oblik antisocijalnog ponašanja, a stalno se postavlja pitanje što taj pojam obuhvaća. Ako pojedinac čini neko ponašanje koje se definira kao antisocijalno, znači da se radi o

Englesko maloljetničko pravosuđe se značajno razlikuje od maloljetničkih pravosuđa većine ostalih europskih zemalja. U Engleskoj je u maloljetničkom pravosuđu prihvaćen interdisciplinarni tzv. agencijski pristup prema kojem u maloljetničkom pravosuđu veliku ulogu imaju posebna državna tijela tzv. YOT-ovi. Reforme maloljetničkog pravosuđa u Engleskoj u posljednjih trideset godina rezultirale su značajnim promjenama unutar sustava maloljetničkih sankcija. Reforme su išle u dva različita smjera, s jedne strane dane su šire ovlasti policiji i državnom odvjetništvu uvođenjem alternativnih mjera u cilju izbjegavanja vođenja formalnog kaznenog postupka (mjere YC i YCC), u sustav je uvedena i nova formalna sankcija koja u sebi sadrži elemente restorativne pravde u cilju smanjenja broja maloljetnika kojima se izriču institucionalne mjere (mjera Referral Order, YRO), ali su istodobno pooštreni uvjeti i trajanje nekih institucionalnih mjera i uvedene su različite preventivne mjere (mjere PO i ASBO) koje omogućuju kažnjavanje roditelja maloljetnika i djelovanje prema maloljetnicima koji nisu ostvarili obilježja kaznenog djela. Iako se i u engleskom maloljetničkom pravu sve češće primjenjuju alternativne mjere i mjere koje u sebi sadrže elemente restorativne pravde sustav maloljetničkog pravosuđa je u cjelini i dalje ostao više represivan što je vidljivo i u činjenici da u Engleskoj nema naznaka mijenjanja niske dobne granice kaznene odgovornosti, da se maloljetnicima još uvijek često sudi pred sudovima za odrasle te da im se i dalje mogu izricati i najteže kazne zatvora. Veliki utjecaj na takvu politiku kažnjavanja maloljetnih počinitelja u Engleskoj imaju političari i mediji koji i dalje jasno zahtijevaju strože kažnjavanje maloljetnika i nultu toleranciju za maloljetničku delinkvenciju što se onda reflektira i na zakonodavna rješenja koja su u skladu s takvim zahtjevima.

pojedincu koji je nepoželjan za društvo i od kojega se društvo mora zaštititi, što u sebi nosi određenu stigmatizaciju. Ako se maloljetniku mjera izriče u socijalnom sustavu zbog ponašanja koje ukazuje na to da je maloljetniku potrebno pružiti pomoć i podršku (*need of care*), jasno je kako se radi o pojedincu kojemu društvo mora pomoći i otvoriti mu se da bi mu pomoglo, a ne izolirati ga. Već ta razlika u terminologiji koja se rabi u skandinavskim zemljama nasuprot engleskoj terminologiji pokazuje da je engleski sustav mnogo više punitivno orijentiran. Prema: Pruin, I., *op. cit.* (bilj. 454), str. 1559.

4.5. SKANDINAVSKI SUSTAV

4.5.1. Opće karakteristike skandinavskoga maloljetničkog sustava

Skandinavske zemlje (Švedska, Norveška, Finska, Danska, Island) imaju mnogo sličnosti kad je riječ o reakciji na maloljetničku delinkvenciju. Granica kaznene odgovornosti za maloljetnike u svim skandinavskim zemljama je 14 ili 15 godina.⁵²² Upravo se skandinavske zemlje često navode kao primjer uspješnih sustava koji se temelje na primjeni načela minimalne intervencije i poštivanja procesnih jamstava maloljetnika tijekom postupka, iako se radi o državama koje nemaju posebno maloljetničko zakonodavstvo. U svim skandinavskim zemljama prema maloljetnim počiniteljima primjenjuju se odredbe općega kaznenog prava uz manja odstupanja, odnosno nijedna skandinavska država nema poseban zakon o maloljetnim počiniteljima ni poseban sud za maloljetnike.

U vrijeme kada se u SAD-u razvila ideja o prvom maloljetničkom sudu,⁵²³ u skandinavskim zemljama posve neovisno o događaju u SAD-u razvila se ideja da se postupak prema maloljetnicima dijelom prenese na izvansudska upravna tijela.⁵²⁴ Skandinavske zemlje nemaju posebne sudove za maloljetnike, već su razvile sustav upravnih tijela, sukladno teritorijalnoj podjeli državne uprave, koja imaju jako široku nadležnost koja uključuje i odlučivanje o maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Ta upravna tijela nazivaju se Odbori dječje zaštite. Radi se o kolegijalnom tijelu koje se obično sastoji od neparnoga broja članova različitih profesija (liječnici, pedagozi, socijalni radnici te najčešće i osobe pravne struke) koji u njegovu radu sudjeluju na dobrovoljnoj bazi, a bira ih lokalna samouprava.⁵²⁵ Nakon velikih rasprava u rad odbora uključene su i osobe pravne struke (lokalni sudac ili druga osoba s pravnom strukom) kako bi se maloljetniku i njegovim roditeljima osigurala veća procesna prava tijekom postupka.⁵²⁶ U Švedskoj je zakonskom reformom iz 2007. godine uvedena i

⁵²² *Ibidem*, str. 1561-1568.

⁵²³ Vidi više: Šelih, A., *op. cit.* (bilj. 71), str. 1-5.

⁵²⁴ Tu ideju prvi je formulirao poznati norveški pravnik Bernard Getz koji je 1982. izradio nacrt zakona o formiranju odbora dječje zaštite. Prema njegovu prijedlogu u svakoj općini trebalo je formirati odbor dječje zaštite koji bi bio nadležan za postupanje prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. U isto vrijeme slična se ideja razvila i u Švedskoj u kojoj je 1902. donesen zakon kojim je postupanje prema odgojno zapuštenim i neprilagođenim maloljetnicima, ali i onima koji su počinili kazneno djelo, dano u nadležnost lokalnim upravnim tijelima, odnosno tadašnjim lokalnim školskim odborima. U Švedskoj je do formiranja posebnih odbora dječje zaštite došlo 1960., a njihova je uloga vrlo široka, od preventivno-zaštitnoga djelovanja prema problematičnim i odgojno zapuštenim maloljetnicima do odlučivanja o sankcijama za maloljetne počinitelje kaznenih djela. Prema: Carić, A., *op. cit.* (bilj. 36), str. 75-77.

⁵²⁵ Opširnije: Odbori dječje zaštite (Carić, A.); Rječnik kaznenog prava, gl. ur. Horvatić, Željko, Mamedia, Zagreb, 2004., str. 342-343.

⁵²⁶ Odbori dječje zaštite najbolje su razgranati u Švedskoj, gdje svaka lokalna jedinica ima svoj odbor koji čine lokalni političari različitih profesija, tako da sastav Odbora ustvari ocrtava političku situaciju na lokalnoj razini. Prema: Sarnecki, J., Estrada, F., *Keeping the Balance Between Humanism and Penal Punitivism: Recent Trends*

sudska kontrola njihovih odluka, o čemu će biti više riječi u nastavku rada. Ni u jednoj skandinavskoj državi ne postoji isključiva nadležnost upravnih tijela za postupanje prema maloljetnim počiniteljima, već uvijek postoji paralelna nadležnost između tijela socijalne skrbi i sudskih tijela, koja su često i isključivo nadležna za maloljetnike koji su počinili teža kaznena djela.⁵²⁷

U svim skandinavskim državama velika se pažnja pridaje preventivnim programima, ali i međuresornoj suradnji između različitih državnih tijela radi ostvarenja što efikasnije i brže reakcije na maloljetničku delinkvenciju. Dobar je primjer za međuresornu suradnju danski tzv. SSP koncept koji označava sustavnu suradnju između škola, lokalne socijalne službe i lokalne policije koji zajedno surađuju u tzv. SSP odborima ustanovljenima u više od 90 % općina u Danskoj. Odbori se redovito sastaju radi promicanja raznih preventivnih programa u zajednici, ali i da bi razmijenili informacije o onim maloljetnicima ili grupama maloljetnika koji zahtijevaju odgovarajuću pomoć i zaštitu zbog svoga ponašanja. Velika je prednost u tome što na sastancima SSP odbora dolazi do neformalne i brze razmjene informacija među službama koje zatim mogu poduzeti odgovarajuće korake prema potrebnom maloljetniku radi ostvarenja specijalne prevencije.⁵²⁸

Ako maloljetnik počini kazneno djelo, država u skandinavskim zemljama prema njemu može poduzeti odgovarajuće mjere kojima je cilj prije svega najbolji interes maloljetnika. Prednost u primjeni imaju izvanzavodske mjere, a njih u velikom broju slučajeva maloljetniku izriče socijalna služba ili državni odvjetnik. Ako je maloljetnik počinio teže kazneno djelo, o njegovu će slučaju ipak odlučivati sud. Nijedna skandinavska država nema poseban sud za maloljetnike, ali tijekom kaznenoga postupka maloljetnik ima sva procesna prava kao i odrasli počinitelji, o svemu se obavještavaju njegovi roditelji, odnosno zakonski zastupnici, postupak je hitan i u pravilu zatvoren za javnost. Ni u jednoj skandinavskoj državi još uvijek nije napuštena mogućnost izricanja kazne zatvora, ali u pojedinim državama problem je u tome što maloljetnici svoju kaznu zatvora izdržavaju u

in *Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in Sweden*, u Junger-Tas, J., Decker, S. H. (ur.), *International Handbook of Juvenile Justice*, Springer, 2006., str. 495.

⁵²⁷ Više o prednostima i nedostacima sudskoga, upravnoga i miješanoga sustava maloljetničkoga pravosuđa vidi: Carić, A., *op. cit.* (bilj. 36), str. 77-87.

⁵²⁸ Unatoč navedenim prednostima, postoje i kritike o načinu razmjene informacija između državnih tijela u okviru tzv. SSP odbora. Kritičari su navodili da razmjena informacija o maloljetnicima narušava odnos povjerenja koji maloljetnici imaju sa socijalnim radnicima te da u nekim slučajevima takav tip informacija može dovesti do preuranjenoga zaključka o krivnji maloljetnika za počinjenje kaznenoga djela. Prema: Storgaard, A., *Juvenile Justice in Scandinavia*; *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Routledge, 2005., str. 189-190.

posebnim odjelima zatvora zajedno s odraslim počiniteljima, odnosno neke skandinavske države nemaju poseban zatvor za maloljetnike.⁵²⁹

U svim skandinavskim državama u posljednjih dvadeset godina došlo je do određenih reformskih zahvata u maloljetničko kazneno zakonodavstvo, često bile pod velikim utjecajem politike koja zahtijeva strože kažnjavanje maloljetnih počinitelja. Reforme koje su provedene u skandinavskim državama mogu se sažeti u nekoliko rečenica: „U prijašnjim godinama kaznenu politiku formirali su stručnjaci i razni nestranački odbori, dok u današnje vrijeme na tom području glavnu ulogu preuzimaju političari. Upravo takav stav je doveo do sve većeg broja zakonskih izmjena s ciljem strožeg kažnjavanja prije svega za nasilne i seksualne prijestupnike. Takva nova politika kažnjavanja koja se zalaže za sve teže sankcioniranje sve više se primjenjuje i na mlade počinitelje.“⁵³⁰

4.5.2. Švedska

U Švedskoj je nadležnost za reakciju na počinjeno kazneno djelo podijeljena između tijela socijalne službe i pravosuđa ovisno o dobi djeteta u pitanju. Granica kaznenopravne odgovornosti u švedskom kaznenom zakonodavstvu još od 1905. je 15 godina.⁵³¹ Ako se radi o maloljetniku koji nije navršio 15 godina, za njegovo postupanje, čak i ako je počinio kazneno djelo, bit će nadležna socijalna služba.⁵³² Za maloljetnike između 15 i 20 godina nadležnost je podijeljena između tijela socijalne službe i tijela pravosuđa, s tim da u pravilu prema „mlađim“ maloljetnicima (od 15 do 17 godina) reagiraju tijela socijalne službe, a prema maloljetnicima od 18 do 20 godina pravosudna tijela (državno odvjetništvo i sudovi).⁵³³

⁵²⁹ *Ibidem*, str. 198-201.

⁵³⁰ Kyvsgaard (2004.), citirano prema: *Ibidem*, str. 201.

⁵³¹ Vidi: čl. 6. *Brottsbalken* (švedski Kazneni zakon). Švedski Kazneni zakon donesen je 1962., a stupio je na snagu 1. siječnja 1965. godine. Tekst švedskoga Kaznenog zakona na engleskom jeziku dostupan je na mrežnim stranicama: <http://www.government.se/contentassets/5315d27076c942019828d6c36521696e/swedish-penal-code.pdf>. Radi se o tekstu zakona koji obuhvaća zakonske izmjene do 1. svibnja 1999. Cjeloviti tekst švedskoga Kaznenog zakona na švedskom jeziku uz oznaku naknadnih izmjena vidi na: <https://lagen.nu/1962:700>. (Posljednje izmjene zakona SFS, 2015:97) (10. 3.2016.)

⁵³² Zanimljivo je da je Švedska jedina skandinavska zemlja u kojoj postoji mogućnost da se i dijete koje nije navršilo 15 godina izvede pred sud kada postoji sumnja da je počinilo kazneno djelo. Radi se o tzv. *trial of evidence* u kojem sud samo odlučuje je li dijete krivo za počinjeno kazneno djelo bez izricanja bilo kakve mjere ili sankcije prema djetetu. Postupak pokreće državni odvjetnik na zahtjev socijalne službe, roditelja ili udomitelja djeteta samo kada se dijete sumnjiči za počinjenje teškoga kaznenoga djela. Premda postoji zakonska mogućnost za njegovo provođenje, postupak se u praksi iznimno rijetko provodi. Iako mnogi navedenu zakonsku mogućnost smatraju kontroverznom jer odluka o krivnji za počinjenje kaznenoga djela može zauvijek obilježiti dijete, ipak provođenje postupka može imati i svoje prednosti. Danas često mediji i opća javnost jako brzo osuđuju okrivljenika te ga i prije donošenja presude proglašavaju krivim, tako da je cilj takva tipa postupka upravo suprotno, odnosno dokazati da dijete nije počinilo kazneno djelo koje mu se stavlja na teret. Prema: Storgaard, A., *op. cit.* (bilj. 528), str. 193.

⁵³³ Prema: Sarnecki, J., Estrada, F., *op. cit.* (bilj. 526), str. 487.

Unatoč zakonskim reformama u posljednjih dvadeset godina, postoje ipak neke okosnice švedskoga maloljetničkog pravosudnog sustava koje se nisu mijenjale: sustav reagiranja države na maloljetničku delinkvenciju s godinama je postao spoj ideja odgoja i kažnjavanja,⁵³⁴ u sustavu socijalna služba i pravosudna tijela imaju jako široke diskrecijske ovlasti; ovlasti navedenih tijela nisu detaljno zakonski definirane, odnosno prevladava zakonska podnormiranost; oduzimanje slobode maloljetniku i smještaj u bilo koju instituciju je *ultima ratio*⁵³⁵ jer prednost u praksi imaju mjere *diversiona* i izvaninstitucionalne sankcije koje maloljetniku uz njegov pristanak mogu izreći državni odvjetnik i tijela socijalne službe.⁵³⁶

Švedska nema poseban zakon o maloljetnim počiniteljima, već je njihov pravni položaj reguliran kaznenim zakonom koji sadrži i uvjete za izricanje sankcija prema maloljetnicima od 15 do 20 godina. U pravilu policija je dužna provesti istragu u svim slučajevima kada postoji sumnja da je počinjeno kazneno djelo, s tim da policija istragu protiv djeteta mlađega od 12 godina može provesti samo u iznimnim slučajevima. Ako je za počinjenje kaznenoga djela osumnjičeno dijete od 12 do 15 godina, provodi se istraga, ali o njezinim se rezultatima obavještava samo lokalna socijalna služba koja u skladu s rezultatima istrage poduzima odgovarajuće mjere prema djetetu. Kada je osumnjičenik maloljetnik od 15 do 20 godina, u istrazi sudjeluje i poseban tužitelj koji u određenim slučajevima može biti na čelu istrage, a o njezinim rezultatima policija obavještava tužitelja i socijalnu službu. U Švedskoj policija ima ovlast koja se rijetko primjenjuje u praksi, prema kojoj se maloljetnika koji je počinio lakše kazneno djelo može uputiti da oštećeniku nadoknadi štetu nastalu počinjenjem djela. Postupi li maloljetnik po nalogu policije i pristane nadoknaditi štetu, kazneno se djelo ne prijavljuje.⁵³⁷

⁵³⁴ Godinama je u Švedskoj ideja odgoja imala prioritet u postupanju prema maloljetnim počiniteljima. Do značajnije reforme došlo je već 60-ih godina kada je odgojni tretman maloljetnih počinitelja kritiziran zbog toga što se pretjerano fokusira isključivo na pojedinca i njegove potrebe, a pritom zanemaruje štetu koju je maloljetni počinitelj prouzročio društvu. Kritičari su naglašavali da odgojni pristup ne poštuje temeljno načelo zakonitosti te ne omogućava poštivanje načela proporcionalnosti između počinjenoga kaznenoga djela i izrečene kazne. Sve veći utjecaj na zakonodavna rješenja 80-ih godina 20. stoljeća ima neoliberalni koncept, koji zahtijeva stroži tretman maloljetnika sukladno težini počinjenoga kaznenoga djela. Kao posljedica toga nakon zakonskih reforma 80-ih godina maloljetnicima se sankcija više ne izriče kao prije, sukladno njihovim odgojnim potrebama, već prema težini počinjenoga kaznenoga djela. Prema: Haverkamp, R., Sweden, in Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I., *Juvenile Justice Systems in Europe, Current situation and reform developments*, 2nd revised edition, Forum Verlag Godesberg, 2011., str. 1355-1356.

⁵³⁵ Zakonskim izmjenama iz 1989. izričito je navedeno da sud pri odlučivanju o kazni mora istražiti postoji li mogućnost izricanja lakše sankcije prema maloljetniku umjesto kazne zatvora. Od zakonskih reformi 80-ih godina pri odlučivanju o vrsti i mjeri kazne prednost ima težina počinjenoga kaznenoga djela, a ne odgojne potrebe maloljetnika.

⁵³⁶ Prema: Haverkamp, R., *op. cit.* (bilj. 534), str. 1356.

⁵³⁷ Prema: Sarnecki, J., Estrada, F., *op. cit.* (bilj. 526), str. 487.

Državni odvjetnik može odustati (bezuvjatna svrhovitost) od vođenja kaznenoga postupka ako maloljetnik (15 – 17 godina), koji prethodno nije bio osuđivan, prizna počinjenje lakšega kaznenog djela i državni odvjetnik smatra da je prema njemu dovoljno primijeniti odgojno-zaštitne mjere.⁵³⁸ Odustajanje tužitelja od podizanja optužnice znači da se prema maloljetniku više neće poduzimati nikakve kaznenopravne mjere, ali njegovo se ponašanje smatra kaznenim djelom i kao takvo bit će zabilježeno u kaznenim evidencijama.⁵³⁹ Ako je maloljetnik počinio teže kazneno djelo, i dalje postoji mogućnost da državni odvjetnik ne pokrene kazneni postupak, on može maloljetnika uputiti na tijela socijalne službe koja će mu sukladno svojim zakonskim ovlastima izreći odgovarajuću mjeru. Može se reći da se radi o vrsti uvjetovane svrhovitosti.⁵⁴⁰ Državni odvjetnik uz navedene mogućnosti može maloljetniku koji nije navršio 18 godina pod istim uvjetima kao za primjenu bezuvjetne svrhovitosti (maloljetnik je priznao počinjenje lakšega kaznenog djela) sam izreći posebnu mjeru. U tom slučaju državni odvjetnik maloljetniku uz njegov prethodni pristanak može izreći tzv. mjeru *summary sanction order* kojom mu izriče novčanu kaznu prema sustavu dnevnih iznosa.⁵⁴¹

Ako državni odvjetnik ne iskoristi koju od zakonom predviđenih mogućnosti i u prethodnom postupku ne odbaci optužbu, postupak se nastavlja i odluku o sankciji donosi sud. Sud prema švedskom Kaznenom zakonu⁵⁴² ima mogućnost izricanja sljedećih sankcija: mjera nadzora (*Skyddstillsyn*), uvjetna osuda, novčana kazna,⁵⁴³ zatvor i u posebnim slučajevima upućivanje na posebnu skrb (upućivanje u psihijatrijsku ustanovu, op. a.). Osim navedenih sankcija, koje se mogu izreći i prema odraslim i prema maloljetnim počiniteljima, postoje i posebne sankcije predviđene samo za maloljetnike: *closed youth care* (upućivanje u zatvorenu ustanovu za maloljetnike) i upućivanje na posebnu skrb za maloljetnike u kombinaciji s mjerama *youth care* i *youth services*.⁵⁴⁴

⁵³⁸ Ova se mjera jako rijetko primjenjuje u slučaju počinjenja nasilnih kaznenih djela. Prije nego državni odvjetnik donese odluku o odustanku od kaznenoga progona, često traži mišljenje socijalne službe o tome je li primjena načela svrhovitosti prikladna s obzirom na karakteristike maloljetnika i počinjenoga kaznenog djela.

⁵³⁹ Prema: Sarnecki, J., Estrada, F., *op. cit.* (bilj. 526), str. 490.

⁵⁴⁰ Primjena ove vrste mjera *diversiona* koja uključuje naknadno upućivanje maloljetnika na tijela socijalne službe od zakonskih je reformi iz 1995. godine u opadanju jer je te godine zakonskim izmjenama onemogućeno da se ona primjenjuje prema maloljetnim recidivistima.

⁵⁴¹ Prema: Sarnecki, J., Estrada, F., *op. cit.* (bilj. 526), str. 491.

⁵⁴² Vidi čl. 3. švedskog Kaznenog zakona (*Law* 1988:942).

⁵⁴³ Odredbe o novčanim kaznama 25. dio švedskog Kaznenog zakona (1999:36).

⁵⁴⁴ Prema odredbama švedskog Kaznenog zakona činjenica da je počinitelj mlađi od 21 godine uvijek se treba uzeti u obzir pri izboru vrste i mjere kazne, odnosno dob počinitelja temelj je za ublažavanje kazne. Vidi dio 29., čl. 7. švedskog Kaznenog zakona.

4.5.2.1. Sankcije prema švedskom kaznenom zakonu

Sud može maloljetnomu počinitelju izreći mjeru nadzora na slobodi (*Skyddstillsyn*)⁵⁴⁵ u trajanju od tri godine kada smatra da je izricanje novčane kazne za počinjeno kazneno djelo neprikladno. Prvu godinu nadzor nad osuđenikom provodi Probacijski ured, koji je nadležan i za odrasle počinitelje. Uz mjeru nadzora na slobodi sud maloljetniku može izreći i novčanu kaznu (prema sustavu dnevnih iznosa) ako je maloljetnik počinio kazneno djelo za koje je propisana novčana kazna ili mu može izreći dodatne naloge i zabrane, poput obveze da maloljetnik pohađa školu, da izvrši praksu, da pronade posao, da se podvrgne medicinskom tretmanu, da nadoknadi štetu počinjenu kaznenim djelom i sl. Osim navedenih obveza, sud maloljetniku uz mjeru nadzora može uz njegov prethodni pristanak izreći i obvezu izvršenja rada za opće dobro u trajanju od najmanje 40 do 240 radnih sati, čak i kratkotrajnu kaznu zatvora u trajanju od 14 dana do tri mjeseca.⁵⁴⁶ Ako se počinitelj ne pridržava izrečenih obveza za trajanja mjere nadzora, sud može na temelju zahtjeva državnog odvjetnika, koji mora biti podnesen prije isteka mjere nadzora na slobodi, odlučiti da se osuđenik samo upozori ili da mu se izrečene obveze zamijene drugim prikladnijim obvezama ili odlučiti da se izrečena sankcija opozove i osuđeniku izreći drugu odgovarajuću mjeru.⁵⁴⁷

Uvjetna osuda (*Villkorig dom*) vrsta je upozorenja počinitelju jer se njezinim izricanjem maloljetniku odgađa izvršenje izrečene kazne na određeno razdoblje (vrijeme provjeravanja) koje može trajati do dvije godine. U odnosu na mjeru nadzora, uvjetna osuda ne uključuje nikakav oblik nadzora nad ponašanjem osuđenika za trajanja vremena provjeravanja, ali i ona se izriče kada se izricanje novčane kazne smatra neprikladnim. Zakon izričito navodi da bi počinitelj za trajanja vremena provjeravanja trebao „voditi uobičajeni život i nastojati si pomoći na najbolji mogući način“.⁵⁴⁸ U praksi se zato navedena sankcija izriče prema maloljetnicima koji se prvi put pojavljuju kao počinitelji kaznenoga djela i za koje je sud utvrdio da kod njih postoji pozitivna prognoza budućega ponašanja.⁵⁴⁹ I uz uvjetnu osudu sud maloljetniku također može izreći novčanu kaznu od najviše 200 dnevnih iznosa te rad za opće dobro u trajanju od 40 do najviše 240 radnih sati.⁵⁵⁰ Zanimljivo je da sud umjesto

⁵⁴⁵ Vidi dio 28., čl. 1. i 2. švedskog Kaznenog zakona.

⁵⁴⁶ Iako postoji zakonska mogućnost, mjera nadzora jako se rijetko izriče mlađim maloljetnicima (15 – 17 godina), a puno se češće izriče starijim maloljetnicima (18 – 20 godina). Prema: Haverkamp, R., *op. cit.* (bilj. 534), str. 1364.

⁵⁴⁷ Vidi dio 27. čl. 6. švedskog Kaznenog zakona.

⁵⁴⁸ Vidi dio 27., čl. 3 i čl. 4. švedskog Kaznenog zakona.

⁵⁴⁹ Prema: Haverkamp, R., *op. cit.* (bilj. 534), str. 1364.

⁵⁵⁰ Vidi dio 27. čl. 2. i čl. 2a. švedskog Kaznenog zakona.

kazne zatvora maloljetniku može izreći uvjetnu osudu uz rad za opće dobro, ali u tom slučaju sud mora u svojoj odluci navesti duljinu trajanja kazne zatvora koju zamjenjuje izrečena sankcija. U švedskoj se teoriji mjera nadzora smatra težom sankcijom u odnosu na uvjetnu osudu, a obje se sankcije smatraju težim sankcijama u odnosu na novčanu kaznu.⁵⁵¹

Jedna od najčešće izricanih sankcija maloljetnim počiniteljima u Švedskoj novčana je kazna. Prema odredbama švedskoga Kaznenog zakona novčana se kazna može izreći prema sustavu dnevnih iznosa, kao ukupna novčana kazna ili kao standardizirana novčana kazna. Ako se novčana kazna izriče prema sustavu dnevnih iznosa, onda je predviđen opći zakonski minimum od trideset dnevnih iznosa, a opći je maksimum do sto pedeset dnevnih iznosa. Visina dnevnoga iznosa određuje se u skladu s prihodima, obvezama i drugim ekonomskim mogućnostima pojedinačnoga počinitelja, a donja je granica dnevnoga iznosa 750 švedskih kruna.⁵⁵² U Švedskoj su 2012. bile najavljujane određene reforme postojećega sustava sankcija, a najveće kritike bile su upućene upravo novčanoj kazni koja se u Švedskoj izriče u jako visokom postotku slučajeva prema maloljetnim počiniteljima. Kritičari izricanja novčane kazne maloljetnicima naglašavaju da se radi o sankciji koja se izriče maloljetnicima, ali u stvarnosti ju izvršavaju njihovi roditelji, stoga smatraju da izricanje novčane kazne nema nikakav odgojni učinak prema maloljetniku.⁵⁵³

Maloljetnicima se može izreći i kazna zatvora, a prema švedskom Kaznenom zakonu minimalno trajanje kazne zatvora je 14 dana, a maksimalno 14 godina. Izuzetak je jedino kazna doživotnoga zatvora, koja se ne može izreći maloljetnicima ni mlađim punoljetnicima.⁵⁵⁴ Za maloljetnike vrijedi pravilo da im se u slučaju počinjenja kaznenoga djela za koje je propisana kazna zatvora može izreći maksimalno polovica te zatvorske kazne (polovica od posebnog maksimuma kazne zatvora) koja je zakonom propisana za pojedino kazneno djelo.⁵⁵⁵ Kako bi smanjila broj maloljetnika u zatvorima, Švedska je još 1980. ukinula maloljetničke zatvore, što je dovelo do toga da su maloljetnici koji su nakon ukidanja maloljetničkih zatvora bili osuđeni na kaznu zatvora svoju kaznu izdržavali u posebnim odjelima zatvora za punoljetne počinitelje. S obzirom na to da navedena praksa nije bila u skladu s odredbama Konvencije o pravima djeteta UN-a (1989.),⁵⁵⁶ koju je Švedska

⁵⁵¹ Prema: Haverkamp, R., *op. cit.* (bilj. 534), str. 1365.

⁵⁵² Vidi dio 25. čl. 2. švedskog Kaznenog zakona, izmjene 2006. godine.

⁵⁵³ Vidi dio 25., čl. 3. i 4. švedskog Kaznenog zakona. Prema: *Ibidem*, str. 1367, 1386.

⁵⁵⁴ Vidi dio 29. čl. 7. švedskog Kaznenog zakona. Kazna zatvora samo se iznimno može izreći osobi koja je mlađi punoljetnik, a navedena se kazna može izreći samo kada sud utvrdi da je njezino izricanje nužno zbog težine počinjenoga kaznenog djela ili zbog toga što je sud utvrdio da postoje određene okolnosti koje izricanje kazne zatvora čine neizbježnim. Vidi dio 30., čl. 5. švedskog Kaznenog zakona (izmjene 2007. godine).

⁵⁵⁵ Prema: Sarnacki, J., Estrada, F., *op. cit.* (bilj. 526), str. 492.

⁵⁵⁶ Vidi čl. 37. Konvencije o pravima djeteta (1989.).

ratificirala 1999., uvedena je nova vrsta sankcije za maloljetnike, tzv. *closed youth care*, koja se može usporediti s mjerom upućivanja u odgojni zavod iz ZSM-a/2011. Važno je napomenuti da uvođenjem te nove sankcije u Švedskoj nije isključena mogućnost izricanja kazne zatvora za maloljetnike u slučaju počinjenja teških kaznenih djela.⁵⁵⁷ Maloljetnici kojima je izrečena sankcija *closed youth care* osuđeni su da određeno razdoblje provedu u zatvorenoj instituciji, a trajanje te mjere u pravilu bi trebalo odgovarati kazni zatvora koja bi se maloljetniku mogla izreći za počinjeno kazneno djelo. Mjera se može izreći samo mlađim maloljetnicima u trajanju od 14 dana do 4 godine. Osnovna razlika između mjere *closed youth care* i kazne zatvora, ali i razlozi za njezino uvođenje, isključivo su institucije u kojima se mjera provodi. Mjera *closed youth care* izvršava se u posebno ustrojenim ustanovama koje nisu dio zatvorskoga sustava te u kojima je naglasak stavljen na preodgoj, obrazovanje i ponovnu integraciju maloljetnika u svakodnevni život nakon izdržane mjere.⁵⁵⁸ U tim ustanovama uz maloljetnike kojima je izrečena mjera *closed youth care* smješteni su i maloljetnici koji su izdvojeni iz svojih obitelji temeljem odluke tijela socijalne skrbi. Tijekom izvršenja mjere veliki se naglasak stavlja na individualne potrebe i tretman maloljetnika, a u ustanovama s maloljetnicima radi posebno osposobljeno stručno osoblje. Prema dostupnim podacima na jednoga maloljetnika dolaze čak tri člana osoblja jer država jako puno izdvaja za visoki standard u ustanovama i jako puno se ulaže u dodatnu edukaciju socijalnih radnika kako bi se svaki od njih mogao efektivno posvetiti svakomu maloljetniku.⁵⁵⁹ U ustanovama se provode različiti obrazovni programi, različiti tretmanski programi koji uključuju i maloljetnikovu obitelj, individualna i grupna savjetovanja, razne aktivnosti, postupak

⁵⁵⁷ Švedska poznaje i poseban oblik zatvora koji se izvršava u maloljetnikovu domu uz pomoć elektroničkoga nadzora. Radi se o kućnom zatvoru koji se izvršava uz elektronički nadzor u vlastitom domu u trajanju od maksimalno 6 mjeseci. Za trajanja kućnoga zatvora osuđenik može napustiti svoj dom jedino u skladu s prethodnim individualnim planom za potrebe odlaska na posao, zaposlenja ili obrazovanja. Prema: Haverkamp, R., *op. cit.* (bilj. 534), str. 1365.

⁵⁵⁸ Maloljetnika se smješta u instituciju koja je najbliža njegovu mjestu prebivališta, a nakon dolaska u ustanovu maloljetnik se prvo smješta u poseban sigurnosni odjel u instituciji. Za vrijeme njegova smještaja na posebnom sigurnosnom odjelu osoblje u suradnji sa socijalnom službom utvrđuje koje probleme maloljetnik ima i koje su njegove individualne potrebe kako bi se na temelju utvrđenoga mogao izraditi pojedinačni program izvršenja mjere. Posebni sigurnosni odjeli namijenjeni su prije svega maloljetnicima koji su osuđeni na duže vremenske kazne ili koji pokazuju izraženije probleme u ponašanju ili se smatraju opasnim za sebe i okolinu. Nakon određenoga razdoblja maloljetnika se prebacuje na odjel manjega stupnja osiguranja u skladu s njegovim potrebama. Napredak maloljetnika tijekom izvršenja mjere procjenjuje se svaka dva mjeseca, a u skladu s postignutim rezultatima maloljetnika se premješta na odjele otvorenog tipa. Svi su maloljetnici smješteni u vlastite sobe. Prema: *Ibidem*, str. 1365., 1380-1381.

⁵⁵⁹ Podatci pokazuju kako je nakon uvođenje nove sankcije došlo do pada broja maloljetnika koji su osuđeni na kaznu zatvora, ali u tom je periodu jednak broj maloljetnika osuđen na novu sankciju (2000. i 2001. radilo se o oko 100 maloljetnika godišnje). Maloljetnici u *closed youth care* provedu prosječno oko 9 mjeseci. Prema: Sarnacki, J., Estrada, F., *op. cit.* (bilj. 526), str. 493-494.

medijacije, a posebna se pažnja pridaje problemima maloljetnika koji su ovisnici o drogi ili alkoholu, zatim problemima maloljetnika u osobnim vezama, problemima u školi i slično.⁵⁶⁰

4.5.2.2. Mjere koje može izreći socijalna služba

U Švedskoj sudovi u velikom broju slučajeva umjesto izricanja prethodno navedenih tzv. klasičnih sankcija često donose odluku kojom maloljetnika upućuju na tijela socijalne službe (*referral to the Social Service for the issuance of treatment measures*) koja mu onda izriču odgovarajuću mjeru prema svojim zakonskim ovlastima. Mjere koje maloljetnicima može izreći socijalna služba također su bile obuhvaćene reformom 1999. i 2007.⁵⁶¹ Socijalna služba maloljetnicima može izreći sankcije sukladno odredbama dvaju zakona. Prvi zakon temeljem kojega socijalna služba može maloljetnicima izricati kaznenopravne mjere je *Social Service Act* (RGI, 2001., Zakon br. 453.; u daljnjem tekstu: Zakon br. 453.). Za izricanje mjera temeljem tog zakona potrebno je da postoji dogovor između maloljetnika i socijalne službe, odnosno pristanak maloljetnika da mu se izreče određena mjera. Tijela socijalne skrbi imaju mogućnost i da sukladno odredbama zakona *Act on Special Provisions for the care of young People* (RGI, 1990., zakon br. 52., u daljnjem tekstu: zakon br. 52.) maloljetniku izreknu prisilne mjere. Važno je istaknuti da prije zakonskih reforma 1999. i 2007. sudovi, općenito gledajući, nisu imali mogućnost kontrolirati rad i odluke tijela socijalne službe nakon što su donijeli odluku kojom maloljetnika upućuju na ta tijela da mu izreknu odgovarajuću mjeru. Nakon zakonskih izmjena 1999. i 2007. kada socijalna služba maloljetniku izrekne prisilnu mjeru prema odredbama Zakona br. 52., ona je dužna dostaviti konkretan plan izvršenja mjere sudu na potvrdu kako bi se navedeni plan mogao priložiti uz odluku suda. Radi se o tome da je sada socijalna služba prije konačnoga izricanja mjere dužna sudu dostaviti prijedlog mjere koja bi se trebala izreći maloljetniku u konkretnom slučaju na potvrdu. Ako socijalna služba mjeru izriče prema Zakonu br. 453., odnosno nakon što je s maloljetnikom potpisala odgovarajući ugovor (*youth contract*), taj se ugovor također mora poslati sudu na uvid kako bi se njegov sadržaj mogao uvrstiti u obrazloženje presude. Cilj tih izmjena bio je omogućiti sudsku kontrolu odluka tijela socijalne skrbi, odnosno omogućiti sudu da provjeri je li mjera koju je socijalna služba odredila za maloljetnika prikladna s

⁵⁶⁰ *Ibidem*, str. 492.

⁵⁶¹ Cilj zakonskih reformi iz 1999. i 2007. bio je stvaranje sustava reakcije na počinjeno kazneno djelo koji bi prvotno bio usmjeren na specijalnu prevenciju i smanjenje izricanja broja kazna zatvora i novčanih kazna.

obzirom na težinu i vrstu počinjenoga kaznenog djela, u skladu s načelom proporcionalnosti.⁵⁶²

Socijalna služba maloljetnicima može izreći dvije vrste mjera: *youth service* i *youth care*. Izvanzavodska mjera koja se može izreći samo maloljetnim počiniteljima je *youth service* (*Om överlämnande till särskild vård för unga*). Uvedena je u švedsko maloljetničko zakonodavstvo 1999., a danas se može izreći kao samostalna mjera. Mjera se može izreći svim maloljetnicima uz njihov pristanak, ali u praksi se najčešće izriče mladim maloljetnicima (15 – 17 godina) kod kojih je utvrđeno da ne postoji potreba za institucionalnim tretmanom. Mjera se sastoji od neplaćenoga rada (rada za opće dobro) koji se može izreći u trajanju od 20 do 150 sati, a izvršava se u nekoj od dobrotvornih organizacija na temelju posebno napravljena pojedinačnoga plana rada koji za svakoga maloljetnika izrađuje socijalna služba u suradnji s lokalnom administracijom. Pri provođenju te mjere važno je da se maloljetnikov rad ne rabi u komercijalne svrhe, a maloljetniku se često uz navedenu mjeru izriče i uputa za sudjelovanje u posebnim programima, tzv. strukturni razgovori/savjetovanje.⁵⁶³

Druga je posebna mjera *youth care*, a u sustav je unesena velikom reformom 2007. To je teži oblik mjere u odnosu na mjeru *youth service*, a izriče se maloljetniku kojemu je potrebno pružiti odgovarajuću pomoć da bi se spriječio njegov daljnji negativni razvoj i za kojega je utvrđeno da postoji visok stupanj rizika od ponovnoga počinjenja kaznenoga djela. Stupanj vjerojatnosti da će maloljetnik ponovno počiniti kazneno djelo mora grančiti sa sigurnošću, a da bi se to moglo utvrditi, potrebno je da socijalna služba napravi detaljnu procjenu maloljetnikovih osobnih i obiteljskih okolnosti uzimajući u obzir prije svega njegov najbolji interes. Ta se mjera, za razliku od mjere *youth service*, može izreći s maloljetnikovim pristankom ili bez njega. Pristane li maloljetnik na izrečenu mjeru, sa socijalnom službom tada sklapa tzv. maloljetnički ugovor u kojem se navode sve njegove obveze koje bi trebao ispuniti tijekom izvršenja mjere, a taj se ugovor prilaže sudu na kontrolu. Ako se maloljetniku mjera izriče prisilno, onda je socijalna služba dužna sastaviti plan njezina izvršenja koji će zatim poslati sudu na uvid kako bi sud odlučio je li sadržaj mjere koju predlaže socijalna služba primjeren za konkretnoga počinitelja. U okviru navedene mjere maloljetniku se mogu naložiti različite obveze, odnosno način izvršenja mjere može se prilagoditi potrebama pojedinoga počinitelja. Tako se maloljetniku može naložiti da se uključi u različite tretmanske programe poput grupne terapije, zatim sudjelovanje u različitim programima podrške obitelji (obiteljska terapija), može ga se uputiti da se podvrgne redovitom testiranju na droge, da se

⁵⁶² Prema: Haverkamp, R., *op. cit.* (bilj. 534), str. 1365-1366.

⁵⁶³ *Ibidem*, str. 1366-1367.

podvrgne posebnoj terapiji i savjetovanju. Zanimljivo je da u okviru te mjere socijalna služba može odlučiti da je maloljetnika potrebno izdvojiti iz njegove obitelji i smjestiti u udomiteljsku obitelj ili u posebnu odgojnu ustanovu, što znači kako u težim slučajevima socijalna služba može odlučiti da navedena mjera može biti i institucionalnoga karaktera. Uz tu se mjeru maloljetniku može izreći i novčana kazna prema sustavu dnevnih iznosa u iznosu od 30 do 200 dnevnih iznosa ili se može odrediti da je maloljetnik dužan oštećeniku nadoknaditi štetu počinjenu kaznenim djelom (samo uz njegov pristanak).⁵⁶⁴

Ako se maloljetnik u znatnoj mjeri ne pridržava uvjeta izrečene mjere, državni odvjetnik može predložiti sudu da se prekine njezino izvršenje i da se maloljetniku izrekne druga odgovarajuća sankcija. Do toga ipak u praksi dolazi jako rijetko jer ako maloljetnik prekrši uvjete izrečene sankcije, prethodno mu državni odvjetnik mora izdati opomenu, a ogluši li se na izrečenu opomenu, državni odvjetnik može zatražiti da se izvršenje mjere prekine. U Švedskoj se velika pažnja pridaje i postpenalnoj pomoći maloljetnicima nakon izvršenja mjera. Socijalne službe i posebni Nacionalni odbor za institucionalnu brigu vode brigu o maloljetniku i nakon izdržane kazne, a ako maloljetnik nema mogućnost vratiti se u svoj dom nakon izdržane kazne zatvora ili izlaska iz ustanove, socijalna mu služba pomaže i snosi troškove smještaja.⁵⁶⁵

Podatci o primjeni maloljetničkih sankcija u praksi pokazuju da se mjere *youth service* i *youth care* najviše primjenjuju prema mlađim maloljetnicima. U većini slučajeva sudska odluka završava upućivanjem maloljetnika na socijalnu službu, nakon čega se maloljetniku izriče mjera *special youth care* (2008. godine u 67 % slučajeva sud je maloljetnika uputio na *special youth care: youth service i youth care*), a za starije maloljetnike najčešće je izricana sankcija bila novčana kazna.⁵⁶⁶

U Švedskoj sustav maloljetničkih sankcija predstavlja spoj ideja o potrebi preodgoja maloljetnika i njihovog istodobnog kažnjavanja što se jasno očitava u pomalo nekoherentnom sustavu maloljetničkih sankcija u čijem izvršenju veliku ulogu imaju tijela socijalne skrbi. Ovakav sustav maloljetničkih sankcija koji uključuje veliki stupanj diskrecijskog odlučivanja na svim razinama od državnog odvjetnika i suda pa do tijela socijalne skrbi posljedica je specifičnog razvoja skandinavskog maloljetničkog kaznenog prava koje se velikim dijelom razvijalo drugačije od ostalih europskih zemalja. U Švedskoj su se u posljednjih trideset

⁵⁶⁴ *Ibidem*, str. 1367 – 1368.

⁵⁶⁵ *Ibidem*.

⁵⁶⁶ Podatci prema: Dünkel, F., Pruin, I., Grzywa, J., Sanctions systems and sentencing practice, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile justice systems in Europe*, Forum Verlag Godesberg, 2011., str. 1701-1702.

godina dogodile određene izmjene unutar sustava maloljetničkih sankcija: ukidanje maloljetničkih zatvora, uvođenje nove institucionalne mjere samo za maloljetnike (*closed youth care*) koja se izvršava u posebnim ustanovama, uvođenje novih izvaninstitucionalnih mjera (*youth service i youth care*) čije izvršenje uključuje različite obveze i tretmanske programe koji su usmjereni na otklanjanje uzroka maloljetnikovog delinkventnog ponašanja, te uvođenje sudske kontrole odluka tijela socijalne skrbi o izrečenim maloljetničkim sankcijama. Sve navedene izmjene ukazuju kako se Švedska nije odmakla od svog tradicionalnog načina reakcije na maloljetničku delinkvenciju te kako u njenom sustavu maloljetničkih sankcija prednost još uvijek imaju alternativne mjere i izvaninstitucionalne sankcije.

4.6. PRIKAZ DRUGIH SPECIFIČNIH POREDBENOPRAVNIH RJEŠENJA

Nakon cjelovitog prikaza sustava maloljetničkih sankcija pojedinih zemalja u daljnjem dijelu rada prikazat će se neka specifična poredbenopravna rješenja koja su različite europske zemlje usvojile u posljednjih trideset godina, a kako bismo utvrdili u kojem smjeru se odvijaju reforme maloljetničkog pravosuđa u pojedinim zemljama.

4.6.1. Italija

Dobna granica kaznene odgovornosti u Italiji je 14 godina, a u dobnu kategoriju maloljetnika spadaju osobe koje su u vrijeme počinjenja kaznenoga djela navršile 14, a nisu navršile 18 godina.⁵⁶⁷

U Italiji je krajem 80-ih godina 20. stoljeća došlo do određenih reformskih zahvata u maloljetničko kazneno zakonodavstvo. Navedenom reformom kazneni postupak prema maloljetnicima promijenio je svoje temeljne karakteristike i od inkvizitornoga postao je akuzatorni tip kaznenoga postupka u koji su prvi put implementirani i određeni elementi restorativne pravde.⁵⁶⁸ Do te promjene došlo je donošenjem zakona pod nazivom Dekret

⁵⁶⁷ V. čl. 97. i 98. *Codice Penale* (talijanski Kazneni zakon). Tekst Kaznenoga zakona objavljen je 2. svibnja 2007., izmjene: 28. travnja 2015., br. 58, 22. svibnja 2015., br. 68. i 27. svibnja 2015., br. 69. Tekst talijanskoga Kaznenog zakona dostupan je na mrežnim stranicama: <http://www.altalex.com/documents/codice-altalex/2014/10/30/codice-penale> (10.03.2016.). U iznimnim slučajevima ako su ispunjeni posebni zakonski uvjeti, i prema djetetu koje nije navršilo 14 godina mogu se primijeniti određene sigurnosne mjere. Prema: Padovani, A., Bruto, S., Ciappi, S., Italy, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, F., Pruin, I. (ur.) *Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments*, 2nd revised edition, Forum Verlag Godesberg., vol. 2., 2011., str. 766.

⁵⁶⁸ Nakon navedenih zakonskih izmjena primjena medijacije (nagodba između počinitelja i oštećenika) omogućena je u svim fazama kaznenoga postupka prema maloljetniku, odnosno tijekom istrage/prethodnog postupka (čl. 9. DPR-a br. 448/88), tijekom prethodnog saslušanja (čl. 27. DPR-a br. 448/88) i u okviru instituta

Predsjednika Republike br. 448/88⁵⁶⁹ (u daljnjem tekstu: DPR) u studenome 1988., čiji sadržaj regulira kazneni postupak prema maloljetnicima. Prema tom zakonu kazneni postupak prema maloljetnicima u Italiji temelji se na trima načelima: izricanje mjera koje uključuju oduzimanje slobode maloljetnika je *ultima ratio*, načelo minimalne intervencije (cilj je izbjeći vođenje formalnoga kaznenog postupka da bi se izbjegle njegove negativne posljedice na razvoj ličnosti maloljetnika) i načelo proporcionalnosti između počinjenoga kaznenog djela i izrečene kaznenopravne sankcije. U talijanskome maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu maloljetnici su prepoznati kao osobe kojima je potrebno pružiti pomoć i zaštitu zbog njihove mlade dobi radi ostvarenja specijalne prevencije i njihove resocijalizacije.⁵⁷⁰

Kazneni postupak prema maloljetnicima podijeljen je u nekoliko faza, a prethodni postupak vodi državni odvjetnik uz pomoć policijskih službenika, ali pod nadzorom suca istrage (*Giudice delle Indagini Preliminari*). Nakon provedenoga prethodnog postupka maloljetnika se dovodi na prethodno ispitivanje koje vodi sudac profesionalac i dva suca porotnika i na kojem se analiziraju rezultati prethodnoga postupka, a sud odlučuje hoće li nastaviti s postupkom ili odbaciti slučaj. Nakon provedenoga prethodnog ispitivanja maloljetnika sud može donijeti dvije važne odluke koje se danas najčešće primjenjuju u postupku prema maloljetnicima. U prvom slučaju sudac može temeljem čl. 27. DPR-a na zahtjev državnoga odvjetnika donijeti odluku da zbog naravi i težine počinjenoga kaznenog djela daljnje vođenje kaznenoga postupka nije svrhovito (bezuvjeta svrhovitost). Radi se o slučaju kada sud temeljem dostupnih podataka o počinjenom kaznenom djelu i ličnosti maloljetnika smatra da bi vođenje kaznenoga postupka prema maloljetniku prouzrokovalo više štete nego koristi, odnosno da vođenje postupka nije potrebno za ostvarenje svrhe kažnjavanja.⁵⁷¹

U drugom slučaju sudac može odlučiti „prekinuti postupak i uputiti maloljetnika na probaciju“ (*sospensione del processo e messa alla prova*). Taj je institut u talijansko kazneno zakonodavstvo također unesen odredbom DPR-a⁵⁷² i on je sinteza različitih instituta: mjera *diversiona* (skretanje kaznenoga postupka), uvjetne osude, pojačanoga nadzora i posebnih

„prekid kaznenog postupka i upućivanje maloljetnika na probaciju“ (čl.28. DPR-a br. 448/88). Opširnije: *Ibidem*, str. 782-783.

⁵⁶⁹ *Decreto del presidente della repubblica, 448/88. (Codice processo penale minorile)*. Zakon je objavljen u studenom 1988. Izmjene zakona 23. prosinca 2013., br. 146., 21. veljače 2014., br. 10. Tekst zakona dostupan je na mrežnim stranicama: <http://www.altalex.com/documents/leggi/2014/06/18/codice-processo-penale-minorile-d-p-r-448-1988> (10.03.2016.).

⁵⁷⁰ Opširnije: Padovani, A., Bruto, S., Ciappi, S., *op. cit.* (bilj. 567), str. 768., 779-782., 798.

⁵⁷¹ V. čl. 27. DPR-a (*Sentenza di non luogo a procedere per irrilevanza del fatto*). Protiv navedene odluke suda moguća je žalba. *Ibidem*, str. 769., 782-783.

⁵⁷² V. čl. 28. Dekreta Predsjednika Republike, br. 448/88.

obveza. Iako u nekim elementima najviše podsjeća na uvjetnu osudu anglosaksonskoga tipa, od nje se razlikuje po tome što sud pri donošenju te odluke ne donosi nikakvu osuđujuću presudu, već izricanjem navedene mjere dolazi do prekida kaznenoga postupka.⁵⁷³ Nakon što je tijekom prethodnoga saslušanja ispitaio obje strane, sud može donijeti odluku o prekidu kaznenoga postupka i odlučiti da se maloljetnik stavi pod vrstu nadzora na određeno razdoblje (vrijeme provjeravanja) koje ne može biti dulje od godine dana.⁵⁷⁴ Odluku o primjeni navedene mjere sud donosi na temelju osobnih svojstava i karakteristika ličnosti maloljetnika koje moraju biti takve da sud smatra kako će se uz aktiviranje potencijala maloljetnika i adekvatnu podršku sredine tijekom vremena provjeravanja ostvariti specijalna prevencija. Tijekom vremena provjeravanja maloljetnik ostaje u svojoj obitelji, ali nije prepušten sam sebi jer nadležna služba socijalne skrbi s jedne strane nadzire njegovo ponašanje, a druge mu je strane dužna pružiti i odgovarajuću pomoć i podršku u savladavanju svakodnevnih poteškoća. Postupanje tijela socijalne skrbi prema maloljetniku tijekom trajanja vremena provjeravanja regulirano je posebnim zakonom.⁵⁷⁵

Nakon što je maloljetniku izrečena navedena mjera, služba nadležnoga centra za socijalnu skrb koja je zadužena za suradnju s pravosudnim tijelima uz pomoć lokalne socijalne službe za maloljetnika sastavlja poseban individualni program koji će se prema njemu provoditi tijekom vremena provjeravanja. U izvršenju pojedinačnoga programa moraju aktivno sudjelovati ne samo maloljetnik nego i članovi njegove obitelji i osobe iz njegove uže socijalne sredine. Programom mogu biti predviđene i posebne obveze koje se maloljetniku mogu odrediti sukladno počinjenom kaznenom djelu i u pravilu trebaju biti usmjerene na ostvarenje restitutivnih elemenata (naknada štete počinjene kaznenim djelom, isprika oštećeniku, medijacija i sl.). Tijekom vremena provjeravanja nadležno tijelo socijalne skrbi dužno je sudu slati redovita izvješća o provođenju obveza koje su predviđene programom, o postignutom razvoju i općenito o napretku u maloljetnikovu ponašanju. Uz to, predstavnici navedenih služba mogu tijekom vremena provjeravanja sudu predložiti promjenu sadržaja programa ili skraćivanje vremena provjeravanja, a u slučaju teže povrede obveza od strane maloljetnika i opoziv izrečene mjere i nastavak kaznenoga postupka.⁵⁷⁶

⁵⁷³ Prema: Batričević, A., Vaspitne mjere pojačanog nadzora maloljetnika u krivičnom pravu Finske i Italije, *Strani pravni život*, br. 1., 2010., str. 331.

⁵⁷⁴ Iznimno vrijeme provjeravanja može biti dulje od godine dana ako je maloljetnik počinio teško kazneno djelo za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju duljem od 12 godina. U tom slučaju vrijeme probacije može biti do tri godine. V. čl. 28. DPR-a.

⁵⁷⁵ Više o organizaciji i ulozi tijela socijalne skrbi u maloljetničkom kaznenom pravu u Italiji vidi: Padovani, A., Bruto, S., Ciappi, S., *op. cit.* (bilj. 567), str. 770-771.

⁵⁷⁶ Batričević, A., *op. cit.* (bilj. 573), str. 331.

Smisao te mjere je da se sud temeljem izvještaja nadležnoga tijela socijalne skrbi o maloljetnikovu ponašanju i napretku tijekom vremena provjeravanja bolje upozna s maloljetnikom i stekne bolji uvid u njegovo ponašanje. Nakon što je isteklo vrijeme provjeravanja, sud ponovno poziva maloljetnika te na osnovi podataka koje je dobio iz izvješća tijela socijalne skrbi i na osnovi saslušanja obiju strana donosi odluku o daljnjem tijeku postupka prema maloljetniku. Ako sud na osnovi prikazanih podataka i napretka u razvoju maloljetnikove ličnosti stekne uvjerenje da je provjera, odnosno prekid kaznenoga postupka na maloljetnika imao pozitivan ishod, donijet će odluku kojom će kazneno djelo biti „poništeno“ (*dichiarazione di estinzione del reato per esito positivo della prova*), u suprotnom će odlučiti da se kazneni postupak protiv maloljetnika nastavi.⁵⁷⁷

Uz navedene mjere jedna od najčešće izricanih mjera u talijanskom maloljetničkom kaznenom pravu mjera je sudskoga oprosta (*Perdono giudiziale*). Ta je mjera vrsta dekriminalizacije jer se maloljetniku može izreći samo jednom. Sud će maloljetniku izreći sudski oprost ako je počinio kazneno djelo za koje je zapriječena kazna zatvora do dvije godine te ako sud s obzirom na težinu počinjenoga kaznenog djela i stupanj maloljetnikove krivnje smatra da on ubuduće neće činiti kaznena djela, odnosno ako postoji pozitivna prognoza maloljetnikova budućega ponašanja.⁵⁷⁸

Zakonom br. 689. iz 1981. u Italiji je uveden čitav niz mjera kao alternativa kratkotrajnoj kazni zatvora, odnosno njihovom primjenom htjelo se izbjeći štetne posljedice kratkotrajnoga zatvaranje maloljetnika. Dok se neke alternativne mjere, poput rada za opće dobro, u praksi jako rijetko izriču, ostale alternativne mjere, poput uvjetne osude, kućnog zatvora, poludnevnoga zatvora i uvjetnoga otpusta, u praksi se izriču u znatno većem opsegu. Uvjetna se osuda može izreći maloljetniku u svim slučajevima kada se može izreći i punoljetnom počinitelju, odnosno maloljetniku koji je osuđen na kaznu zatvora u trajanju do tri godine, a vrijeme provjeravanja mora odgovarati duljini izrečene kazne. Za trajanja uvjetne osude maloljetniku se sukladno njegovim potrebama i ako se smatra da će se njihovim

⁵⁷⁷ Kao prednosti primjene te mjere navodi se: izbjegavanje vođenja formalnoga kaznenog postupka, neizdvajanje maloljetnika iz njegove obitelji i životne sredine, izbjegavanje negativnih posljedica institucionalnoga smještaja maloljetnika, unošenje elemenata restorativne i reparativne pravde u kazneni postupak prema maloljetnicima. Uz te prednosti navedena je mjera kritizirana zbog toga što se smatra da se njezinom primjenom krši ustavom i međunarodnim dokumentima zajamčeno pravo na obranu. Primjena te mjere ne ovisi o pristanu maloljetnika. Ako se ne slaže s izrečenom mjerom, on jedino ima mogućnost podnijeti žalbu sudu na donesenu odluku. Uz to, kao veliki problem u primjeni te mjere ističe se i nastavak postupka nakon prekida, posebno u slučaju protoka vremena provjeravanja od tri godine. Nakon tako dugoga razdoblja mala je mogućnost da će sastav sudskoga vijeća biti isti, što zahtijeva ponovno saslušanje svjedoka, a nakon dugoga protoka vremena upitno je hoće li se svi svjedoci jednako dobro sjećati događaja. Prema: *Ibidem*, str. 331-332.

⁵⁷⁸ Navedena mjera ostaje zabilježena u evidenciji dok maloljetnik ne navrší 21. godinu. Prema: Padovani, A., Bruto, S., Ciappi, S., Italy, *op. cit.* (bilj. 567), str. 785.

izricanjem pridonijeti njegovoj lakšoj rehabilitaciji, mogu izreći i određene obveze koje maloljetnik izvršava uz nadzor i pomoć nadležnoga tijela socijalne službe. U Italiji se maloljetniku može izreći i kućni zatvor. U pravilu se kućni zatvor može izreći počinitelju koji je osuđen na kaznu zatvora do tri godine, a radi li se o maloljetniku, kućni zatvor može se izreći i ako je on osuđen na kaznu zatvora u trajanju do četiri godine. Maloljetniku koji se nalazi na izvršenju kazne zatvora može se odobriti da dio dana provede izvan zatvora kako bi pohađao školu, stručnu praksu ili stručno usavršavanje ili sudjelovao u drugoj aktivnosti za koju se smatra da mu može pomoći u rehabilitaciji. Ta se mjera može izreći samo onim počiniteljima koji su izdržali barem polovicu kazne zatvora na koju su osuđeni.⁵⁷⁹

4.6.2. Danska

U Danskoj, kao i ostalim skandinavskim zemljama, ne postoji poseban kazneni zakon o maloljetnim počiniteljima, ali prema maloljetnicima se ne postupa jednako kao i prema odraslim počiniteljima. U pravilu prema maloljetnicima se primjenjuju alternativne izvaninstitucionalne mjere te mjere *diversiona*, a sve radi izbjegavanja kažnjavanja maloljetnika. Dobna granica kaznene odgovornosti u Danskoj je 14 godina. Maloljetnici od 14 do navršanih 18 godina smatraju se kazneno odgovornima, ali prema njima se u slučaju počinjenja kaznenoga djela u pravilu izriču mjere kojima ih se upućuje na tijela socijalne skrbi. Ona im zatim sukladno potrebama pojedinoga počinitelja izriču prikladnu izvaninstitucionalnu ili institucionalnu mjeru.⁵⁸⁰ U Danskoj postoji mogućnost da državni odvjetnik odustane od kaznenoga progona prema maloljetniku ako se radi o lakšem kaznenom djelu pod uvjetom da se prema maloljetniku poduzmu odgovarajuće mjere socijalne skrbi. Maloljetnim počiniteljima u Danskoj se mogu izreći sve kaznenopravne sankcije predviđene kaznenim zakonom, što uključuje i kaznu zatvora u maksimalnom trajanju do osam godina i novčanu kaznu, a obje se sankcije mogu izreći bezuvjetno ili uvjetno.⁵⁸¹

⁵⁷⁹ *Ibidem*, str. 777-778.

⁵⁸⁰ U Danskoj također postoji mogućnost reakcije prema djeci koja nisu navršila 14 godina, a koja pokazuju probleme u ponašanju. Prema takvoj djeci ovlaštena su postupati nadležna tijela socijalne skrbi koja imaju ovlasti da prema djetetu izreknu odgovarajuće mjere socijalne zaštite, ovisno o stupnju zapuštenosti djeteta. Roditeljima se može izreći mjera koja uključuje obvezu da nadziru ponašanje svoje djece ili mjera koja uključuje izdvajanje djeteta iz njegove obitelji i smještaj u ustanovu socijalne skrbi. U danskom sustavu tako postoji mogućnost da u istoj ustanovi socijalne skrbi budu smještena djeca temeljem odluke tijela socijalne skrbi u okviru izvršenja mjera socijalne zaštite te djeca koja su u ustanovu smještena odlukom suda zbog počinjenja kaznenoga djela. Opširnije: Storgaard, A., Denmark u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments*, Forum Verlag Godesberg, vol. 2., 2011., str. 306-307, 319-323.

⁵⁸¹ Vidi dio. 6. (Kazne), čl. 31-67. danskog Kaznenog zakona: *Straffeloven*, LOV nr 1880 af 29/12/2015, LOV nr 170 af 27/02/2106. Tekst danskoga Kaznenog zakona dostupan je na mrežnim stranicama: <https://www.retsinformation.dk/pdfPrint.aspx?id=172754> (10. 3.2016.).

U radu ćemo se osvrnuti na dvije nove maloljetničke sankcije koje su u dansko kazneno zakonodavstvo unesene posljednjih dvadeset godina: *youth contract* i *youth sanction*.⁵⁸² Mjera *youth contract* uvedena je kao posebna mjera pri primjeni načela uvjetovane svrhovitosti, a radi ostvarenja brže i primjerenije reakcije na maloljetničku delinkvenciju. Prema maloljetnom počinitelju koji prethodno nije bio kažnjavan za teža kaznena djela može se odustati od kaznenoga progona ako je počinio kazneno djelo kojim nisu prouzročene veće štetne posljedice, ali uz uvjet da prethodno ispuni obveze koje su mu propisane „maloljetničkim ugovorom“. U izradi maloljetničkoga ugovora moraju sudjelovati maloljetnik, njegovi roditelji i tijela socijalne skrbi kako bi se osiguralo da sve strane budu u jednakoj mjeri uključene u proces donošenja konačne odluke. Nakon što se dogovore o sadržaju ugovora, sud ga mora odobriti. Ugovorom se određuje da će se prema maloljetniku odustati od kaznenoga progona ako on u razdoblju od godine dana ne počinio novo kazneno djelo i ako ispuni ugovorene obveze (redovito pohađa školu, sudjeluje u različitim socijalnim programima, zaposli se i sl.). Ispuni li maloljetnik sve odredbe ugovora, kazneno se djelo briše iz evidencije.⁵⁸³

Druga mjera uvedena je 2001., prema mišljenju mnogih kao posljedica zaoštavanja politike kažnjavanja prema maloljetnicima.⁵⁸⁴ Radi se mjeri *Youth Sanction (ungdomssanktion)* koja je regulirana odredbama danskoga Kaznenog zakona,⁵⁸⁵ a uvedena je kao zamjena za kaznu zatvora u trajanju od 30 dana do 18 mjeseci. Tu sankciju od ostalih razlikuje postupak izvršenja koji se sastoji od triju različitih faza. U prvoj fazi izvršenja mjere maloljetnik se upućuje u instituciju zatvorenoga tipa (siguran smještaj) u kojoj može provesti maksimalno do godine dana. Nakon toga slijedi druga faza izvršenja mjere koja se također provodi u instituciji, ali otvorenoga tipa i za čijega se trajanja još veća pažnja pridaje individualnomu tretmanu maloljetnika. Maloljetnik u navedenim institucijama tijekom prve i druge faze izvršenja mjere može provesti maksimalno 18 mjeseci, nakon čega se pušta na slobodu. Nakon puštanja na slobodu počinje treća faza izvršenja mjere jer se maloljetnik

Prema: *Ibidem*, str. 306-307, 319.

⁵⁸² S obzirom na to da sam se za istraživanje o maloljetničkom pravosuđu u Danskoj koristila tekstovima danskih autora napisanima na engleskom jeziku, u radu ću se koristiti engleskim nazivima za pojedine maloljetničke sankcije, odnosno mjere.

⁵⁸³ Zanimljivo je da do sada provedena istraživanja u Danskoj nisu pokazala kako postoji razlika u stopi recidivizma između maloljetnika prema kojima je kazneni postupak obustavljen primjenom načela bezuvjetne svrhovitosti i maloljetnika prema kojima je kazneni postupak obustavljen primjenom načela uvjetovane svrhovitosti. Storgaard, A., *op. cit.* (bilj. 580), str. 306-307, 319.

⁵⁸⁴ Opširnije: Vestergaard, J., *Special Youth Sanction*, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Vol. 5., br. 1., 2004, str. 62-84.

⁵⁸⁵ Vidi dio. 6., § 74 (a) *Straffeloven* (danski Kazneni zakon).

stavlja pod nadzor tijela socijalne službe. Cilj te mjere je da se maloljetnik određeno razdoblje podvrgne strukturiranom i nadziranom sociopedagoškom tretmanu.⁵⁸⁶

Ta se mjera smije izricati samo maloljetnicima do navršениh 18 godina. S obzirom na to da je predviđena kao zamjena za kaznu zatvora, ona se, za razliku od mjere *youth contract*, u pravilu izriče počiniteljima težih kaznenih djela, poput kaznenih djela koja uključuju ozljeđivanje ili ugrožavanje neke osobe, zatim za kazneno djelo silovanja, razbojništva, teške krađe, čak i za teška kaznena djela vandalizma. U pravilu mora se raditi o kaznenim djelima za koja bi sud maloljetniku umjesto mjere *youth sanction* mogao izreći kaznu zatvora u trajanju od 30 dana do 18 mjeseci. Osim što mora uzeti u obzir vrstu i težinu počinjenoga kaznenog djela, pri odlučivanju o izboru navedene mjere sud mora uzeti u obzir i karakteristike ličnosti maloljetnoga počinitelja. Smatra se da je izricanje navedene mjere prikladno za maloljetnike koji su socijalno neprilagođeni i koji iskazuju teže probleme u ponašanju koji se često očituju u činjenju nasilnih kaznenih djela. Prilikom izrade izvješća o maloljetniku i njegovoj osobnoj i obiteljskoj situaciji nadležno tijelo socijalne skrbi mora navesti smatra li da je s obzirom na spomenute karakteristike primjereno izreći mu mjeru *youth sanction*, odnosno radi li se o maloljetniku koji ispunjava kriterije za primjenu te mjere. S obzirom na to da se postupak izvršenja mjere sastoji od triju faza, provođenje mjere zahtijeva sudjelovanje i koordinaciju različitih tijela iz sustava socijalne skrbi i zatvorskoga sustava.⁵⁸⁷ Počini li maloljetnik za trajanja mjere novo kazneno djelo, može mu se produljiti ukupno trajanje mjere ili ga se može ponovno vratiti u instituciju zatvorenoga tipa ako je novo kazneno djelo počinio pod nadzorom na slobodi ili u ustanovi otvorenoga tipa.⁵⁸⁸

Nakon uvođenja mjera je bila podvrgnuta velikim kritikama jer su mnogi smatrali da njezina primjena u praksi često nije u skladu s načelom proporcionalnosti te da u nekim slučajevima njezinom primjenom dolazi do narušavanja načela jednakosti počinitelja pred

⁵⁸⁶ Vidi § 74(a) *Straffeloven* (danski Kazneni zakon). U fazi donošenja navedene mjere predlagano je da sud u svojoj odluci kojom maloljetniku izriče navedenu mjeru treba navesti duljinu trajanja svake pojedine faze, ali to na kraju nije zakonski regulirano. Zakonodavac je odlučio da samo navede maksimalnu duljinu trajanja mjere, tj. dvije godine.

⁵⁸⁷ Prema: Storgaard, A., *The Youth Sanction-a Punishment in Disguise*, *Scandinavian Studies in Law*, 1999-2012., str. 382-383.

⁵⁸⁸ Navedenu mjeru zanimljivom čini činjenica da su u njoj obuhvaćeni određeni kaznenopravni (represivni) i tretmanski elementi. Kao kaznenopravni elementi mjere navode se činjenica da se mjera može izreći samo ako je maloljetnik počinio kazneno djelo (maloljetnik je nedobrovoljni korisnik tretmana koji mu se izriče bez njegova pristanka), trajanje mjere određuje sud svojom odlukom, pravne posljedice koje su propisane za slučaj bijega iz zatvora vrijede i za maloljetnike koji se nalaze na izdržavanju mjere *youth sanction*. Uz kaznenopravne, mjera sadrži i određene tretmanske elemente. Trajanje mjere odgovara tretmanskim potrebama maloljetnika i u pravilu je duže od zatvorske kazne koja bi mu u protivnom bila izrečena. Trajanje pojedine faze izvršenja mjere određuje se sukladno individualnim potrebama maloljetnoga počinitelja. Tijela socijalne službe svojim izvješćima mogu utjecati na duljinu trajanja pojedine faze izvršenja te imaju ovlasti predložiti sudu da se maloljetnika vrati na prethodnu fazu izvršenja ako to smatraju primjerenim. *Ibidem*, str. 384-385.

zakonom. To je najbolje vidljivo na primjeru maloljetnika (17 godina) koji je u supočiniteljstvu počinio kazneno djelo s osobom koja je navršila 18 godina. U takvu slučaju može se dogoditi da sud maloljetniku (17 godina) izrekne mjeru *youth sanction*, a drugom počinitelju koji je tek napunio 18 godina izrekne kaznu zatvora. U pravilu će počinitelj koji je osuđen na kaznu zatvora biti osuđen na vremenski kraću kaznu (npr. šest mjeseci kazne zatvora), a tijekom izvršenja kazne zatvora uračunat će mu se vrijeme koje je proveo u maloljetničkom pritvoru te ima mogućnost zatražiti uvjetni otpust koji će mu se u pravilu i odobriti nakon što izdrži dvije trećine kazne. S druge strane, maloljetnik (17 godina) kojemu je izrečena mjera *youth sanction* u pravilu će provesti do 12 mjeseci u zatvorenoj instituciji, šest mjeseci u otvorenoj instituciji, a nakon izlaska iz institucije bit će pod nadzorom na slobodi još šest mjeseci. Zanimljivo je da zakon ne dopušta da se maloljetniku vrijeme koje je proveo u maloljetničkom pritvoru uračuna u trajanje mjere *youth sanction*, odnosno u njezinu prvu fazu. Unatoč kritikama, ta je mjera zaživjela u praksi u Danskoj, iako mnogi smatraju da je, unatoč postojanju određenih tretmanskih elemenata, ona zapravo prikriveni oblik kažnjavanja maloljetnika.⁵⁸⁹

4.6.3. Nizozemska

Nizozemska je oduvijek smatrana jednom od najliberalnijih zemalja u Europi, ali i ona je posljednjih trideset godina u svoje maloljetničko kazneno pravo unijela pojedine institute i mjere koji ukazuju na povećanje represivnih elemenata u postupanju prema maloljetnim počiniteljima. Promjene u nizozemskom maloljetničkom kaznenopravnom sustavu bile su potaknute lošom ekonomskom i socijalnom situacijom u zemlji (velika nezaposlenost mladih, recesija, velik broj imigranata), što je dovelo do toga da problem maloljetničke delinkvencije postane i prvorazredno političko pitanje. U posljednjih dvadeset godina u Nizozemskoj dolazi do sve većeg priljeva novoga stanovništva koje dolazi iz različitih dijelova svijeta i koje je postalo sve veći teret za društvo u cjelini jer se velik dio imigranata ne uspijeva integrirati u novu društvenu sredinu. Sve to dovelo je do promjena u nizozemskom zakonodavstvu, čime je nizozemski maloljetnički pravosudni sustav, koji je 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća imao sva obilježja *welfare* modela, od 90-ih godina, a posebno donošenjem novoga kaznenog zakona 1995.,⁵⁹⁰ dobio sve karakteristike pravosudnoga modela maloljetničkoga pravosuđa.

⁵⁸⁹ Prema podacima u prvoj godini svoje primjene mjera *youth sanction* bila je izrečena u 60 slučajeva, a 2006. taj je broj gotovo udvostručen te je mjera izrečena u 114 slučajeva, 2007. u 107 slučajeva. Podatci prema: *Ibidem*, str. 385.

⁵⁹⁰ Kazneni zakon iz 1995. u nizozemsko maloljetničko zakonodavstvo donio je značajne izmjene. Donošenjem novoga Kaznenog zakona mijenja se odnos prema maloljetnim počiniteljima, odnosno oni se više ne smatraju

Dobna granica kaznene odgovornosti u Nizozemskoj je 12 godina, a maloljetnicima se smatraju osobe od 12 do 18 godina, s tim da se prema odluci suda maloljetničko zakonodavstvo može primijeniti i na osobe do navršene 21. godine (mlađi punoljetnici). Nizozemska nema poseban zakon o maloljetnim počiniteljima, već se prema maloljetnicima primjenjuju posebne odredbe općega kaznenog materijalnog i procesnog prava.⁵⁹¹

U slučaju maloljetnika koji je prvi put uhićen za počinjenje lakšega kaznenog djela (krađa u dućanima, vandalizam) policija ima ovlast odbaciti slučaj primjenom načela svrhovitosti. Policija svoju odluku o odbačaju kaznene prijave prema maloljetniku može i uvjetovati prethodnim izvršenjem određenih obveza od strane maloljetnika. Prema čl. 77c nizozemskoga Kaznenog zakona policija može, uz prethodno odobrenje državnoga odvjetnika, odlučiti da maloljetnik sudjeluje u posebnom projektu (tzv. HALT program) u okviru kojega mu se može naložiti da izvrši određene obveze, poput isprike oštećeniku, naknade štete, pohađanja različitih tečajeva, rada u humanitarnim organizacijama i slično. Usmjeravanje maloljetnika na HALT program vrsta je mjera *diversiona* jer se radi se o vrsti izvansudske nagodbe koju maloljetnik sklapa s policijom uz odobrenje državnoga odvjetništva. Ispuni li maloljetnik obveze koje su mu izrečene, zauzvrat se prema njemu neće pokrenuti kazneni postupak. Ne prihvati li maloljetnik prijedlog policije za uključivanjem u navedeni program ili ne ispuni izrečene obveze, njegov se slučaj dalje prosljeđuje državnomu odvjetništvu.⁵⁹² U Republici Hrvatskoj također je prihvaćena primjena varijante HALT programa, ali za prekršaje.⁵⁹³

U Nizozemskoj se maloljetnim počiniteljima mogu izreći i različite mjere koje se izvršavaju u zajednici, a koje se mogu izreći kao zamjena za bezuvjetnu ili uvjetnu kaznu zatvora ili novčanu kaznu. Radi se o mjerama kojima se maloljetnika obvezuje da sudjeluje u raznim tretmanskim programima ili da izvrši rad za opće dobro u maksimalnom trajanju do 240 sati. Od kaznenih sankcija maloljetnim se počiniteljima mogu izreći novčana kazna i kazna zatvora. Novčana se kazna može izreći kao samostalna sankcija ili u kombinaciji s nekom drugom mjerom, poput uvjetne kazne zatvora, u rasponu od 3 do 3900 €. Kazna

samo počiniteljima kojima je potrebno pružiti samo pomoć i zaštitu već ih se promatra i kao osobe koje su potpuno odgovorne za svoje ponašanje. Detaljnije o novostima u nizozemskom kaznenom pravu koje je donio Kazneni zakon iz 1995. vidi: van Kalmthout, A., *Obrana maloljetnika u novom nizozemskom zakonodavstvu*, HLJKPP, br. 1., 1997., str. 279-285.

⁵⁹¹ Opširnije vidi: van Kalmthout, A. M., Bahtiyar, Z., The Netherlands, u Dünkel, F., Grzywa, J., Horsfield, P., Pruin, I. (ur.), *Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments*, vol. 2., 2011., str. 911-913.

⁵⁹² Prema: *Ibidem*, str. 911., 919-920.

⁵⁹³ Opširnije o implementaciji nizozemskoga modela HALT programa u hrvatsko zakonodavstvo vidi na mrežnim stranicama Udruge sudaca za mladež *Stup program*: <http://uszm.hr/stop-program/> (14.03.2016.).

zatvora može se izreći bezuvjetno ili kao uvjetna kazna, a ako se izriče kao uvjetna kazna, uz nju se obično izriču i dodatne mjere pomoći i nadzora. Maloljetnicima od 12 do 16 godina može se izreći kazna zatvora (*juvenile detention*) u najduljem trajanju do godine dana, a maloljetnicima od 16 do 18 godina kazna zatvora u trajanju do dvije godine. U određenim slučajevima ako su ispunjeni zakonski uvjeti, prema maloljetnicima od 16 do 18 godina može se primijeniti kazneno pravo za punoljetne osobe i u tom im se slučaju može izreći kazna zatvora u trajanju do 15 godina, a kod osobito teških kaznenih djela i do 20 godina.

Mjere intervencije u maloljetnikovo ponašanje (*behavioral interventions*) mogu se izreći maloljetnim počiniteljima kada sud smatra da je izricanje uvjetne kazne preblago, a izricanje zavodskih mjera preteško. One su namijenjene za izricanje maloljetnim recidivistima koji iskazuju teže poremećaje u ponašanju, a sastoje se od upućivanja maloljetnika na pohađanje različitih tretmanskih programa sukladno njegovim potrebama, poput socijalnoga treninga ili tretmana za suzbijanje agresivnoga ponašanja u trajanju od 6 do 12 mjeseci. U Nizozemskoj se maloljetnika koji iskazuje određene psihičke poteškoće može smjestiti u odgovarajuću ustanovu (*placement in a juvenile institution - PJJ*) u trajanju do 6 godina. Ta se mjera može izreći samo ako je maloljetnik počinio teško kazneno djelo i ako ga je potrebno smjestiti u ustanovu zbog toga što je opasnost za društvo te se prema njemu treba provesti određeni psihosocijalni tretman kako bi ga se spriječilo da ponovno počini kazneno djelo.⁵⁹⁴

U Nizozemskoj se trenutno vodi rasprava o uvođenju posebnoga zakona koji bi se primjenjivao na širu skupinu počinitelja na adolescente od 15 godina do 23 godine. Prijedlog nizozemske vlade temelji se na najnovijim znanstvenim istraživanjima koja pokazuju da neurološki razvoj ne završava u 18. godini, već se značajan razvoj osobnosti koji uključuje razvoj mogućnosti da se kontroliraju impulsi, upravljanje emocijama, razvoj empatije te mogućnost stvaranja i razumijevanja dugoročnih planova odvija u kasnijim godinama, odnosno da se proces sazrijevanja odvija sve do 24. godine života. Sukladno navedenom smatra se kako se nove spoznaje o razvoju mozga prema kojima se maloljetnici čak i nakon navršениh 18 godina ne mogu u cijelosti smatrati odgovornima za svoje postupke moraju uzeti u obzir u rješavanju problematike maloljetničke delinkvencije. Prema Vladinom prijedlogu trebalo bi produljiti trajanje zavodskih odgojnih mjera, a zanimljivo je da se predlaže i da se

⁵⁹⁴ Više o sustavu sankcija u Nizozemskoj vidi: van Kalmthout, A. M., Bahtiyar, Z., *op. cit.* (bilj. 591), str. 918-928.

nijedno kazneno djelo seksualne prirode kao ni teža kaznena djela nasilja ne mogu rješavati primjenom alternativnih mjera, odnosno primjenom mjera *diversiona*.⁵⁹⁵

U Nizozemskoj se sve veća pažnja pridaje i razvoju različitih programa usmjerenih na pojedine skupine maloljetnih počinitelja. U Amsterdamu je tako 2012. donesen program koji nosi naziv Amsterdamskih top 600, a namijenjen je posebnoj skupini mladih počinitelja. Radi se o osobama od 18 godina do 24 godine koje žive u Amsterdamu i za koje je utvrđeno da su odgovorne za većinu teških kaznenih djela počinjenih na području Amsterdama. Različite službe, od policije, socijalne skrbi i pravosudnih tijela, sastavile su popis osoba te dobne skupine koje su višestruki povratnici. Naime, utvrđeno je da je za najveći broj kaznenih djela odgovorna upravo određena skupina počinitelja jer se policija i ostala državna tijela u svom radu stalno suočavaju s istim počiniteljima. Prema svim osobama koje se nalaze na tom popisu već su bile izrečene kazne ili druge alternativne mjere, ali nijedan oblik reakcije nije postigao uspjeh i spriječio ih u ponovnom počinjenju kaznenih djela. Većina mladih koji su uvršteni na navedeni popis ima ili psihičke probleme ili su ovisnici o drogi ili alkoholu, a često njihovi roditelji više nemaju nikakav odgojni utjecaj na njihov razvoj. Svrha je sastavljanja popisa da se prema mladima koji se nalaze na njemu uz pomoć i suradnju njihovih roditelja poduzmu posebne mjere koje uključuju zajedničku i koordiniranu akciju policije, državnog odvjetništva, lokalnih vlasti i drugih institucija u maloljetničkom pravosuđu kako bi se ostvarila specijalna prevencija.⁵⁹⁶

Prikazom poredbenopravnih sustava maloljetničkih sankcija različitih europskih zemalja utvrđeno je kako je većina zemalja u posljednjih trideset godina mijenjala maloljetničko kazneno pravo uključujući i odredbe o maloljetničkim sankcijama. U velikoj većini zemalja te su reforme bile usmjerene na implementiranje alternativnih sankcija čijom se primjenom želi izbjeći vođenje formalnog kaznenog postupka prema maloljetnicima, uključujući Englesku i Wales koja je u nekim drugima aspektima i pooštrila svoju kaznenopravu politiku kažnjavanja prema maloljetnicima. Smatram kako je primjena alternativnih mjera u cilju izbjegavanja vođenja kaznenog postupka prema maloljetnicima apsolutan trend među svim europskim državama koji se dosljedno provodi i u praksi. Primjena alternativnih mjera u praksi nije rezervirana samo za počinitelje lakših kaznenih djela već se njihova primjena prema maloljetniku često uvjetuje na način da maloljetnik mora prethodno ispuniti određene obveze (Austrija, Njemačka) čime je omogućeno da se navedene

⁵⁹⁵ Prema: Ferwerda, H. B., *Juvenile Justice and Juvenile Crime in the Netherlands*, u Winterdyk, J. A. (ur.), *Juvenile Justice: International Perspectives, Models and Trends*, CCR Press, 2015., str. 255-256.

⁵⁹⁶ *Ibidem*, str. 246.

mjere primjenjuju i prema počiniteljima težih kaznenih djela. Ovlast za izricanje alternativnih mjera u pravilu ima državno odvjetništvo i sud, ali u Engleskoj velike ovlasti ima i policija koja u suradnji s državnim odvjetništvom može odlučiti o primjeni alternativnih mjera. U Engleskoj tako policija ima ovlasti da ukoliko su ispunjeni svi zakonski uvjeti maloljetnika uputi na nadležni YOT tim, a u slučaju počinjenja težih kaznenih djela to može učiniti jedino uz odobrenje državnog odvjetnika.

Osim sve češće primjene alternativnih mjera u svim europskim državama postoji i jasan trend izbjegavanja kažnjavanja maloljetnika odnosno u svim prikazanim poredbenopravnim sustavima prednost u primjeni imaju odgojno obrazovne mjere, dok je kažnjavanje maloljetnika iznimka. U nekim skandinavskim zemljama je zato došlo i do potpunog zatvaranja maloljetničkih zatvora (Švedska), što je rezultiralo uvođenjem nove institucionalne mjere koja se izvršava u posebnim ustanovama i njenim češćim izricanjem u praksi. Dok u pogledu kazne zatvora postoji jasan ujednačen stav među državama, u pogledu primjene novčane kazne prema maloljetnicima među državama ne postoji ujednačena praksa. Smatram kako je primjena novčane kazne prema maloljetnim počiniteljima u pojedinim europskim državama više posljedica njihove pravne tradicije te je znakovito kako u provedenim reformama u nijednoj od država novčana kazna za maloljetnike nije uvedena kao nova sankcija ali u onim državama u kojima ona postoji (Austrija, Švedska, Engleska i Wales) ona nije ni ukinuta. Pitanje primjene novčane kazne prema maloljetnim počiniteljima u Republici Hrvatskoj nikada nije razmatrano kao opcija i o tome se nikada nije pavela ozbiljnija rasprava. U većini zemalja u kojima se maloljetnicima može izreći novčana kazna ona im se izriče sukladno odredbama općeg kaznenog prava (Austrija, Švedska) uz iznimke koje vrijede za maloljetne počinitelje te se ona u praksi izriče počiniteljima lakših kaznenih djela. Smatram kako primjena novčane kazne prema maloljetnicima nije svrhovita te se slažem s kritičarima primjene navedene sankcije prema maloljetnicima koji navode kako se izricanjem novčane kazne maloljetnicima u stvari posredno kažnjavaju njihovi roditelji koji tu kaznu na kraju plate za svoje dijete i kako prema tome novčana kazna ne ostvaruje svoju svrhu prema maloljetnicima. Ukoliko se želi da maloljetnik plati kaznu za počinjeno kazneno djelo primjerenije je da mu se u tom slučaju izrekne obveza naknade štete koju on onda može ispuniti i sam svojim radom.

U svim zemljama veliku ulogu u maloljetničkom pravosuđu imaju tijela socijalne skrbi, što ukazuje kako je za uspješno maloljetničko pravosuđe nužno uspostaviti dobru međuresornu suradnju i koordinaciju između različitih tijela. Dobar primjer za međuresornu suradnju je Danski SSP-koncept koji omogućuje da se na lokalnoj razini dobrom

međuresornom suradnjom (policija, škola, socijalna skrb) brže razmjenjuju informacije o maloljetnicima koji iskazuju probleme u ponašanju. Iskustva iz većine zemalja ukazuju kako za rješavanje problema maloljetničke delinkvencije sama primjena maloljetničkih sankcija unutar kaznenog prava nikako nije dovoljna te se sve više pažnje poklanja razvoju posebnih programa koji su usmjereni na pojedine rizične skupine maloljetnika od recidivista do nezaposlenih maloljetnika (Nizozemska) ili na razvoj preventivnih mjera kojima se omogućuje intervencija prema djeci koja su počinila neki oblik društveno neprihvatljivog ponašanja ali nisu dosegli dobru granicu kaznene odgovornosti (mjera ASBO-a u Engleskoj). I u Hrvatskoj je također potrebno da se uvedu novi preventivni programi i mjere koje bi bile vezane uz određenu skupinu počinitelja poput maloljetnih recidivista.

U velikoj većini zemalja u okviru sustava maloljetničkih sankcija veliku ulogu imaju uvjetne kazne, skoro u svim sustavima maloljetniku je moguće izreći neki oblik uvjetne osude (može se uvjetovati cijela ili dio izrečene kazne) ili mu se može izreći presuda bez izricanja sankcije dok su poluinstitucionalne mjere jako malo zastupljene.

5. PETO POGLAVLJE: POZITIVNOPRAVNO UREĐENJE MALOLJETNIČKIH SANKCIJA U HRVATSKOM PRAVU

5.1. TEMELJNE KARAKTERISTIKE ZAKONA O SUDOVIMA ZA MLADEŽ

5.1.1. Zakon o sudovima za mladež iz 1997.

U vrijeme izrade novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva odlučeno je da se uz nacrt Kaznenog zakona⁵⁹⁷ (u daljnjem tekstu KZ/1998.) i Zakona o kaznenom postupku⁵⁹⁸ (u daljnjem tekstu: ZKP/1998.) izradi i poseban zakon o kaznenopravnom položaju mladih počinitelja kaznenih djela.⁵⁹⁹ Dana 19. rujna 1997. Sabor Republike Hrvatske na prijedlog Vlade Republike Hrvatske donio je Zakon o sudovima za mladež,⁶⁰⁰ a objavljen je u Narodnim novinama br. 111 od 22. listopada 1997. Navedeni ZSM/1997. sadržavao je sve odredbe vezane za maloljetne počinitelje: materijalnopravne odredbe, odredbe o sudovima, o kaznenom postupku te o izvršenju sankcija, odredbe o kaznenopravnoj zaštiti djece i maloljetnika. Donošenjem takva jedinstvenoga Zakona pružena je cjelovita zaštita djetetu neovisno o tom pojavljuje li se ono u ulozi počinitelja ili žrtve kaznenoga djela, uvažavajući pritom svu specifičnost njegove dobi. Smatra se da je usvajanjem ZSM-a/1997. u Hrvatskoj dovršen proces izdvajanja kaznenoga prava za maloljetnike iz općega kaznenog prava u njegov posebni dio ili, po stajalištima nekih autora, u posebnu granu prava – maloljetničko kazneno pravo.⁶⁰¹

Prema odredbama ZSM-a/1997. svrha je maloljetničkih sankcija da se njihovim izricanjem utječe na odgoj maloljetnika, razvoj njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove

⁵⁹⁷ Kazneni zakon (1998.), Narodne novine, br. 110/1997, 27/1998, 50/2000, 129/2000, 84/2005, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/2004, 71/2006, 110/2007, 152/2008, 57/2011, 77/2011, 125/2011, 143/2012

⁵⁹⁸ Zakon o kaznenom postupku (1998.), Narodne novine, br. 110/1997, 27/1998, 58/1999, 112/1999, 58/2002, 143/2002, 178/2004, 115/2006, 152/2008, 76/2009, 80/2011.

⁵⁹⁹ Već pri početku rada na reformi maloljetničkoga kaznenog zakonodavstva prvo se postavilo pitanje na koji će se način pristupiti izmjeni zakonskih odredaba koje se odnose na maloljetne počinitelje kaznenih djela. Postojala je dvojba hoće li se odredbe koje se odnose na maloljetničku sudbenost (kazneno materijalno i postupovno pravo te izvršno pravo) te odredbe o nadležnosti, organizaciji i sastavu tijela koja rade u kaznenom postupku prema maloljetnicima nalaziti u kaznenom zakonodavstvu za punoljetne počinitelje kaznenih djela, ali u zasebnim cjelinama, kako je bilo do tada, ili će se te odredbe izdvojiti u zasebnu cjelinu zakona. Prihvaćeno je drugo stajalište, tj. da odredbe koje se odnose na maloljetnike budu obuhvaćene u zasebnom zborniku zakona. Prema: Kocijančić, E., Kaznena djela maloljetnika i neka zapažanja uz Nacrt Zakona o sudovima za mladež, HLJKPP, Zagreb, vol. 3., br. 1., 1996., str. 149.

⁶⁰⁰ Više o razlozima za naziv zakona vidi: Carić, A., *op. cit.* (bilj. 121), str. 17-18.

⁶⁰¹ Prema: pojam Zakon o sudovima za mladež, autor: A. Carić u Horvatić, Ž. (ur.), Rječnik kaznenog prava, *op. cit.* (bilj. 525), str. 657-658. Više o postupku donošenja i temeljnim karakteristikama ZSM-a/1997. vidi Kocijančić, E., *op. cit.* (bilj. 599), str. 149-150. Vidi isto: Izvješća iz radionica X. savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, HLJKPP, Zagreb, vol. 5., br. 1., 1998., str. 329-335.

osobne odgovornosti⁶⁰², čime je u prvi plan stavljena specijalna prevencija. Iz odredaba ZSM-a/1997. može se zaključiti kako je zakonodavac htio postići da se prema maloljetnim počiniteljima postupa zaštitnički, s brigom, da im se pruži pomoć, zato što se radi o specifičnoj grupi počinitelja koji se nalaze u posebnoj dobi u kojoj njihove karakterne osobine, emocionalni svijet i moralna nagnuća još nisu potpuno razvijeni, a podložni su razvojnim utjecajima.⁶⁰³ Poseban položaj maloljetnika u kaznenom pravu u velikoj je mjeri određen posebnim maloljetničkim sankcijama, a ZSM/1997. sadržavao je sljedeće maloljetničke sankcije: sudski ukor, posebne obveze, upućivanje u centar za odgoj, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu.⁶⁰⁴ Prema ZSM-u/1997. jedina vrsta maloljetničke kazne bio je maloljetnički zatvor, a uvedena je i nova mjera pridržaj izricanja maloljetničkoga zatvora.⁶⁰⁵

Primjena maloljetničkih sankcija sukladno odredbama ZSM-a/1997. temeljila se na trima osnovnim načelima koja važe i u ZSM-u/2011.: načelo individualizacije, načelo supsidijariteta i načelo promjenjivosti maloljetničkih sankcija. Prema načelu individualizacije sud za mladež pri odlučivanju o izboru maloljetničke sankcije mora odabrati onu sankciju koja najviše odgovara ličnosti maloljetnika i potrebama njegova odgoja i preodgoja kako bi se ostvarila njezina svrha. Primjena toga načela posljedica je snažne orijentacije maloljetničkoga kaznenog zakonodavstva na ličnost maloljetnika i isticanja specijalpreventivnoga učinka odgojnih mjera, a to se može realizirati jedino davanjem širokih ovlasti sudu za mladež prilikom postupanja prema maloljetnim počiniteljima. Načelo supsidijariteta znači kako sud za mladež pri izboru prikladne maloljetničke sankcije neće izabrati težu mjeru, odnosno mjeru kojom se maloljetnika odvaja od njegove obiteljske sredine ili mjeru duljega vremenskoga i institucionalnoga tretmana ako se svrha maloljetničkih sankcija može ostvariti kojom lakšom mjerom, tj. mjerama kratkotrajnoga i izvaninstitucionalnoga tretmana. Prema načelu promjenjivosti maloljetničkih sankcija sud za mladež pri izricanju većine maloljetničkih sankcija ne određuje njihovo trajanje, što znači kako o tome može odlučivati naknadno tako da izmijeni svoju prethodno donesenu odluku ili izrečenu sankciju zamijeni drugom. Primjena tog načela posljedica je saznanja da je nemoguće unaprijed predvidjeti koliko će trajati proces preodgoja maloljetnika i koliko će vremena biti potrebno za ostvarenje svrhe maloljetničkih

⁶⁰² Čl. 5. ZSM-a/1997.

⁶⁰³ Rittossa, D., Božičević Grbić, M., *op. cit.* (bilj. 10), str. 631.

⁶⁰⁴ Vidi: čl. 6.-22. ZSM-a/1997.

⁶⁰⁵ Vidi: čl. 23.-30. ZSM-a/1997.

6. ŠESTO POGLAVLJE: PRIMJENA NAČELA SVRHovitosti U POSTUPANJU PREMA MALOLJETNICIMA

6.1. RESTORATIVNA PRAVDA

Jedna je od ključnih spoznaja znanstvene politike suzbijanja kriminaliteta i moderne kaznenopravne znanosti da se represivnim djelovanjem ne može dovoljno učinkovito utjecati na suzbijanje kažnjivih ponašanja.¹¹⁷⁰ Unatoč tomu, šira javnost često traži da država usvoji izrazito represivnu politiku suzbijanja kažnjivih ponašanja zaboravljajući pritom da sva povijesna i empirijska iskustva ukazuju na ograničene mogućnosti takva oblika društvene reakcije.¹¹⁷¹ Kad je riječ o suzbijanju kriminaliteta, društvo često zaboravlja da kazneno pravo mora ostati *ultima ratio* te da je za efektivno suzbijanje kažnjivih ponašanja potrebno poduzimati šire društvene akcije usmjerene na prevenciju takvih ponašanja.¹¹⁷² Sukladno navedenom, danas se sva moderna društva suočavaju manje ili više s istim ili sličnim problemima na području kaznenoga prava koji utječu i na kreiranje njihove kaznenopravne politike, koja posredno diktira i određene trendove u okviru sustava kaznenopravnih sankcija. Tako se u većini država mogu čuti kritike tradicionalnoga sustava kaznenih sankcija, koji je nastao pod utjecajem „moderne škole“ i koji je utemeljen na idejama resocijalizacije i rehabilitacije, kako je rehabilitacijski ideal ostao samo iluzijom.¹¹⁷³ Sve veći broj prijavljenih kaznenih djela dovodi i do preopterećenosti pravosuđa, policije i tijela socijalnih služba, koji zbog toga više nisu u stanju obavljati svoje temeljne zadaće.¹¹⁷⁴ Društvo sve više mijenja i svoj odnos prema maloljetničkoj delinkvenciji jer se smatra kako su se dosadašnja, možemo reći tradicionalna zakonska rješenja pokazala neučinkovitima u njezinu suzbijanju te se sve

¹¹⁷⁰ Walgrave smatra da je opći stav koji se često ponavlja kako je kazneno pravo potrebno da bi zastrašilo potencijalne počinitelje (odvratilo ih od činjenja kaznenih djela) više doktrina nego empirijski potvrđena teorija. Ideja da kažnjavanje odvraća pojedinca od počinjenja kaznenoga djela nikada nije empirijski potvrđena, već tzv. *what works* istraživanja ukazuju na to da programi utemeljeni na kažnjavanju prosječno dovode do 25 % povećanja recidivizma. Prema: Walgrave, L., *Advancing Restorative Justice as the Ground for Youth Justice*, UNICEF, Prvi svjetski kongres Restorativne pravde za maloljetnike, 4-7. 11. 2009., Peru, str. 4., Tekst je dostupan na mrežnim stranicama UNICEF-a, <http://www.unicef.org/tdad/2lodewalgrave.pdf> (6.4.2016.).

¹¹⁷¹ Često se zaboravlja da su temeljne karakteristike kaznenoga prava supsidijarnost i fragmentarnost. Opširnije: Horvatić, Ž., Cvitanović, L., *op. cit.* (bilj. 1143), str. 178.

¹¹⁷² Više o tendenciji depenalizacije, odnosno dekriminalizacije u modernom kaznenom zakonodavstvu vidi: *Ibidem*, str. 179-182.

¹¹⁷³ Mnoga istraživanja pokazuju da je veći postotak recidivista nakon izdržane kazne oduzimanja slobode nego nakon izvršenja izvaninstitucionalnih mjera ili nakon uvjetne osude i zaštitnog nadzora, a upitan je i njihov generalnopreventivni učinak s obzirom na negativne posljedice koje oduzimanje slobode ima prema pojedincu. Prema: Walgrave, L., *op. cit.* (bilj. 1170), str. 3-4.

¹¹⁷⁴ Vidi više: M. van Kalmthout, A., *Dva lica alternativnih sankcija*, HLJKPP, Zagreb, vol. 3., br. 1., 1996., str. 210-212.

češće traže nova rješenja.¹¹⁷⁵ U trenutnoj penalnoj populističkoj klimi (*penal populist climate*) neki autori dramatiziraju urbani maloljetnički kriminalitet i stvaraju sliku o tzv. mladim predatorima, opasnim pojedincima koji su nekontrolirana prijetnja za društvo te ističu kako je postojeći *welfare* pristup maloljetničkomu kriminalitetu previše naivan i kontraproduktivan jer ne postiže željene rezultate.¹¹⁷⁶ Sve se češće tako propituje i kolike su stvarne mogućnosti tradicionalnoga kaznenopravnog sustava u postizanju pravednoga ishoda koji će biti u skladu s potrebama ne samo društva i počinitelja već i žrtve. Sukob kažnjavajućeg i rehabilitacijskog pristupa kao kontradiktornih socijalnih funkcija u maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu u kombinaciji sa sveopćim društvenim promjenama koje se odražavaju i na cjelokupan sustav intervencija prema počiniteljima kaznenih djela također su pridonijeli razvoju restorativne pravde.¹¹⁷⁷

Žižak ispravno navodi da pojam *restorative justice*¹¹⁷⁸ nije lako prevesti na hrvatski jezik, a da mu pritom ne budu uskraćena neka od značenja koja on u sebi treba imati – obnavljanje odnosa u zajednici, popravak ili naknada štete načinjene kaznenim djelom, promjena vrijednosnoga sustava i načina rješavanja problema. U skladu s navedenim, slažem se da je prikladno i u našem kaznenopravnom sustavu rabiti svugdje prepoznatljiv izraz koji je ujedno i doslovni prijevod tog termina – restorativna pravda.¹¹⁷⁹

6.1.1. Karakteristike i razvoj restorativne pravde

Restorativno se pravo danas pozdravlja kao nov način postupanja koji je promjena u paradigmi i temeljnom načinu razmišljanja u kaznenom pravu. Jedna je od definicija restorativne pravde da se radi o „procesu u kojem se sve stranke uključene u određeni prijestup sastaju kako bi kolektivno odlučile kako postupati s posljedicama prijestupa i

¹¹⁷⁵ Koller-Trbović, N. (ur.), *Izvensudska nagodba u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj*, UNICEF, Zagreb, 2013., str. 10.

¹¹⁷⁶ Prema: Walgrave, L., *op. cit.* (bilj. 1170), str. 3. Mediji svojim senzacionalističkim natpisima često u javnosti stvaraju sliku da je maloljetnička delinkvencija u porastu, da maloljetnici čine sve teža i nasilna kaznena djela i sl. Najčešće se radi o neutemeljenim argumentima koji nisu potkrijepljeni nikakvim službenim podacima, već samo služe u senzacionalističke svrhe i stvaraju lošu percepciju u javnosti o maloljetnicima kao „problematičnoj kategoriji“. Opširnije: Derenčinović, D., Getoš, A., *op. cit.* (bilj. 740), str. 148.

¹¹⁷⁷ Miroslavljević, A., *Modeli restorativne pravde u svijetu za mlade u sukobu sa zakonom i pregled istraživanja njihove učinkovitosti*, Kriminologija i socijalne integracija, vol. 18., br. 1., 2010., str. 53-54.

¹¹⁷⁸ Pojam *restorative justice* (restorativna pravda) dolazi od engleske riječi *restore*. Opširnije o definiciji i pojmu restorativne pravde vidi: Miroslavljević, A., *Izvensudska nagodba - perspektiva oštećenika i mladih u sukobu sa zakonom*, doktorski rad, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb, 2015., str. 20-28.

¹¹⁷⁹ Prema: Žižak, A., *Nove mogućnosti u izvršavanju maloljetničkih sankcija*, HLJKPP, Zagreb, vol. 13., br. 2., 2006., str. 796.

njihovim implikacijama za budućnost“.¹¹⁸⁰ Postoje različite definicije restorativne pravde, pa dok je za neke autore restorativna pravda proces koji u reagiranju na počinjeno kazneno djelo omogućuje da sudionici kaznenog djela odlučuju kako treba razriješiti sukob, za druge se radi o procesu koji je alternativa državnomu pristupu rješavanja kriminaliteta i kojem je cilj popraviti odnose uništene počinjenim kaznenim djelom, a ne samo počinitelju vratiti jednakom mjerom za učinjeno zlo. Restorativna pravda poseban je skup načela kojima je cilj da se uz zajedničku suradnju i poštovanje razriješi konflikt nastao počinjenjem kaznenoga djela, ali na temeljima reparacije.¹¹⁸¹

Posljednjih trideset godina dolazi do nagloga uzleta restorativne pravde, a njezinu su razvoju uvelike pridonijeli socijalni i feministički pokreti, pokret za prava zatvorenika 70-ih godina 20. st.,¹¹⁸² dijelom i komunizam, a ponajviše pokret za prava žrtava. U teoriji kaznenoga prava došlo se do zaključka da se prevelika pažnja pridaje kaznenomu djelu i počinitelju, a žrtva i njen položaj u postupku se marginaliziraju, iako je odnos između počinitelja i države samo apstraktni odnos, za razliku od odnosa počinitelj žrtva, koji je individualiziran i konkretan.¹¹⁸³ Razvoju restorativne pravde pridonijela je i kriza tradicionalnih kaznenopravnih sustava sankcija koja je nastala sedamdesetih godina 20. stoljeća kada je sve veći broj kriminoloških istraživanja provedenih u Europi ukazao na to da je generalno- i specijalnopreventivni učinak postojećih kazna (novčane kazne i kazne zatvora) precijenjen i da njihovom primjenom nije postignuto smanjenje i kontrola kriminaliteta.¹¹⁸⁴ Razvoj medijacije i restorativne pravde na europskoj i međunarodnoj razini uvelike je bio potaknut i razvojem inicijativa i pilot-projekata koji su bili temeljeni na restorativnom pristupu.¹¹⁸⁵ Te su trendove dijelom postavili i međunarodni dokumenti koji u svojim odredbama sve češće navode da su intervencije temeljene na restorativnoj pravdi ne samo

¹¹⁸⁰ Marshall (1996.) Citirano prema: Fox, D., Restorativno pravo: upotreba obiteljskih grupnih savjetovanja u britanskom pravosudnom sustavu za maloljetnike, *Kriminologija i socijalna integracija*, vol. 12., br. 2., 2004., str. 117-118. Vidi opširnije: Kostić, M., Uspostavljanje standarda za restorativnu pravdu, svibanj, 2007., Temida, str. 5.

¹¹⁸¹ Opširnije o pojmu restorativne pravde vidi: Johnstone, G., W. Van Ness, D. (ur), *Handbook of Restorative Justice*, Willan Publishing, 2007. (Johnstone, G., W. Van Ness, D., *The meaning of restorative justice*), str. 5-24.

¹¹⁸² Fox, D., *op. cit.* (bilj. 1180), str. 117-118.

¹¹⁸³ Cvjetko B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 357.

¹¹⁸⁴ Krstulović, A., Nagodbe stranaka u suvremenom kaznenom postupku, *Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka „Vladimir Bayer“*, HUKZP, MUP, Zagreb, 2007., str. 161-162.

¹¹⁸⁵ Često je pitanje vezano uz odnos legislative i prakticiranja metoda rekonstruktivnoga pristupa što dolazi prvo – pokusni projekt u kojem se metoda prakticira i evaluira ili zakonski okvir (Felleggy, 2003.). Različite zemlje slijede različita iskustva. Neki autori (Hareide, 2006.; Becroft, 2006.) ističu da je prije svega riječ o interdisciplinarnom pristupu u kojem ni jedna struka nije dominantna, već u prvi plan dolaze građani i njihove potrebe. U mnogim zemljama upravo su pilot-projekti bili ključni za daljnji razvoj nove prakse utemeljene na rekonstruktivnom pristupu, a njihova je prednost u tome što omogućuju istodobno edukaciju stručnjaka i javnosti te razvijanje praktičnog modela. Prema Žizak, A., *op. cit.* (bilj. 1179), str. 801-805.

zakonite već u nekim aspektima i uspješnije u postizanju pravde od tradicionalnoga pristupa.¹¹⁸⁶

Restorativni pristup na kazneno djelo gleda kao na konflikt između počinitelja s jedne strane te oštećene osobe i zajednice s druge strane, koji trebaju riješiti oni koji su u njega uključeni, a ne stručnjaci koji su navedeni konflikt prisvojili za sebe.¹¹⁸⁷ Prema načelima restorativne pravde da bi se nastali konflikt između počinitelja i žrtve uspješno riješio, smatra se da u njegovu rješavanju suglasno trebaju sudjelovati svi oni koji su na bilo koji način bili pogođeni počinjenim kaznenim djelom (počinitelj, žrtva, oštećenik, njihove obitelji i prijatelji, osobe iz šire društvene zajednice, sudac i drugi pravnici), a važno je da se tijekom postupka osigura razmjerno jednaka mogućnost sudjelovanja za sve zainteresirane strane. U okviru restorativnoga pristupa omogućeno je da u postupku sudjeluju i svoje mišljenje izraze svi koji su na bilo koji način bili uključeni u incident, što omogućava i vraćanje ravnoteže u širu društvenu zajednicu pogođenu počinjenim kaznenim djelom te mnogi smatraju da je upravo to jedna od ključnih prednosti restorativnoga pristupa.¹¹⁸⁸ Pravnici koji sudjeluju u postupku trebali bi imati znatno drugačiju ulogu nego u tradicionalnom kaznenopravnom sustavu, oni bi trebali samo pratiti tijek postupka uz minimalno sudjelovanje te bi trebali pustiti stranke da se same odluče za konačno rješenje.¹¹⁸⁹ Cilj restorativnoga postupka je ispraviti učinjeno, odnosno vratiti u cjelinu ono što je počinjenim kaznenim djelom uništeno i zato postupak prije svega mora biti usmjeren na potrebe žrtve i počinitelja. Tijekom postupka počinitelj se mora suočiti sa svojom žrtvom i posljedicama svoga djela, a važno je da preuzme odgovornost za počinjeno djelo. Svi sudionici procesa sudjeluju u rješavanju nastalog konfliktu i za to mora postojati potpuna i neposredna odgovornost svih sudionika. Svrha provedenoga postupka nije kažnjavanje počinitelja, već osnaživanje zajednice i sprječavanje

¹¹⁸⁶ Smatram da su upravo međunarodni dokumenti koji često u svojim odredbama naglašavaju pozitivne aspekte mjera restorativne pravde temelj za nacionalne države da u svoja zakonodavstva implementiraju mjere restorativne pravde uzimajući kao primjer neki od uspješnih modela provođenja restorativne pravde iz poredbenopravnog sustava. Više o međunarodnim dokumentima koji su važni za restorativnu pravdu vidi: Doak, J., O'Mahony, D., *op. cit.* (bilj. 367), str. 1717-1719.

¹¹⁸⁷ Kazneno djelo prvi je put predstavljeno kao konflikt u članku Christie, N., „Conflict as property“, *British Journal of Criminology*, v. 17., 1977., str. 308-332. Christie je prvi definirao kazneno djelo kao konflikt između počinitelja i žrtve koji bi po prirodi stvari trebao pripasti onima koji su u njega umiješani, a ne kao do sada profesionalcima koji su taj konflikt prisvojili. Posebno je kritizirao činjenicu da se u modernom kaznenom pravu nakon počinjenoga kaznenog djela žrtva i njezini osjećaji zanemaruju. Opširnije: Platek, M., Preispitivanje koncepta konflikta kao svojine. Prepreke primjeni restorativne pravde i putevi njihovog prevazilaženja iz iskustva poljskog pravosudnog sistema, Temida, ožujak, 2006., str. 27.

¹¹⁸⁸ Fox, D., *op. cit.* (bilj. 1180), str. 117-118.

¹¹⁸⁹ Platek, M., *op. cit.* (bilj. 1187), str. 27.

novih konfliktnih ponašanja tako da se ponovno izgrade porušeni odnosi i obrati pažnja na ona socijalna pitanja koja su uzroci kaznenih djela.¹¹⁹⁰

Restorativna pravda u sebi uključuje i raspravu o nastalom problemu na razini lokalne zajednice, a cilj joj je postizanje ravnoteže između prava žrtava i počinitelja, reintegracija počinitelja i popravljavanje narušenih odnosa u široj društvenoj zajednici. Prema tome, za restorativnu je pravdu karakteristično da različite aktivnosti u provođenju mjera restorativne pravde ne provode službena državna tijela, već različita udruženja, službe za pružanje društvenih usluga, škole, lokalna zajednica i različita zakonodavna tijela. Primjena restorativnoga pristupa u praksi nije jednostavna jer zahtijeva veliku promjenu u filozofiji i načinu razmišljanja praktičara (policije, tužitelja, sudaca, socijalnih radnika) koji su duboko ukorijenjeni u društvo i tradicionalni kaznenopravni sustav. Za uspješnu primjenu mjera restorativne pravde važno je da se društvo odmakne od „institucionalnog mentaliteta“ i kažnjavajućeg pristupa te da integrira mlade počinitelje kaznenih djela u zajednicu, što se danas, unatoč postojanju brojnih programa kojima je cilj ostvariti navedeno, to ne događa u praksi, a ne jednostavno ih izolirati od društva zatvaranjem u institucije.¹¹⁹¹

Ubrzani razvoj restorativne pravde doveo je do stvaranja različitih programa o provođenju restorativne pravde u praksi i nedostatka općega sporazuma o tome koji od njih primijeniti. Programi koji se danas primjenjuju u praksi različitih zemalja, ne samo u Europi nego i šire, imaju jako različitu terminologiju i način rada te se razlikuju i po stupnju zakonitosti i formalnosti. Četiri osnovna modela restorativne pravde za mlade u sukobu sa zakonom su: a) medijacija između žrtve i počinitelja (*victim-offender mediation*); b) obiteljska konferencija (*family group conference*), c) suđenje u krugu (*circle sentencing*); d) vijeće za reparaciju (*community reparative board*).¹¹⁹² Uz njih postoji još i model restorativne pravde koji vodi policija: *police-led restorative practice and cautioning*.¹¹⁹³

U nekim državama postupci su zakonski regulirani, a prema počinitelju se postupa u strogoj formi. U takvim slučajevima obično se u sustav mjera utemeljenih na restorativnoj pravdi ulažu značajna sredstva putem različitih tijela, provodi se široka edukacija praktičara kako bi se način rada policije i tužitelja prilagodio novim mjerama. U suprotnom slučaju u nekim državama, restorativni programi temelje se isključivo na dobrovoljnosti sudionika, a i

¹¹⁹⁰ Prema: Kostić, M., *op. cit.* (bilj. 1180), str. 6.; Vidi isto: Koller-Trbović, N. (ur.), *op. cit.* (bilj. 1175), str. 11.

¹¹⁹¹ *Ibidem*.

¹¹⁹² Više o svim modelima restorativne pravde vidi: Doak, J., O'Mahony, D., *op. cit.* (bilj. 367), str. 1717-1743. Vidi isto: Miroslavljević, A., *op. cit.* (bilj. 1178), str. 28-38.; Bazemore, G., Umbreit, M., A Comparison of Four Restorative Conferencing Models, *Juvenile Justice Bulletin*, Department of Justice, Washington, DC. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2001., str. 2-19.

¹¹⁹³ Više o tom modelu restorativne pravde vidi: Stefanovska, V., Restorativni pristup policije u sistemima maloletničke pravde, rujna, 2010. Temida, str. 48-56.

postupak je neformalniji. Obično u takvim državama postoji nedostatak sredstava, infrastrukture i logistike za efektivniju primjenu mjera restorativne pravde, koje se obično u takvim sustavima nalaze na granici kaznenoga prava. Nakon što se u nacionalno zakonodavstvo unese nova mjera, potrebno je odrediti i tko će biti inicijator postupka, tako u nekim sustavima postoji policijsko upozorenje, a u drugima počinitelja u postupak upućuje tužitelj ili sud prema svojoj diskrecijskoj ovlasti. Programi se međusobno razlikuju i po razini uključenosti žrtve, ali i ostalih članova obitelji ili zajednice; dok u nekima imamo susrete žrtve i počinitelja licem u lice, prilikom izvršenja nekih drugih mjera žrtve uopće nisu ili su jako rijetko uključene. Mjere restorativne pravde međusobno se razlikuju i po vrsti i težini kaznenih djela na koje se mogu primijeniti, tako je u nekima naglašeno da se mora raditi o počinitelju koji je prvi put počinio lakše kazneno djelo, a neke se druge mjere mogu primjenjivati na široki krug kaznenih djela, čak i za počinitelje koji su recidivisti.¹¹⁹⁴ Za restorativne mjere također je karakteristično da zahtijevaju mnogo pripreme prije glavnoga sastanka. Pripreme obuhvaćaju razgovore s počiniteljem, žrtvom, članovima lokalne zajednice, članovima obitelji i prijateljima kako bi se utvrdilo jesu li voljni sudjelovati u postupku i u konačnici složiti se s procesom i ishodom savjetovanja te kako bi im se objasnio cijeli postupak.¹¹⁹⁵ Mjere restorativne pravde međusobno se razlikuju i po tome tko ima ulogu medijatora u okviru pojedinoga programa, radi li se o profesionalcima ili o obučanim volonterima. To izaziva i mnoge polemike u praksi jer se postavlja pitanje hoće li s vremenom prihvaćanjem restorativnoga pristupa u kaznenopravnom sustavu medijatori samo zauzeti pozicije koje u današnjem sustavu imaju suci, odvjetnici, tužitelji, odnosno hoće li oni opet prisvojiti konflikt.¹¹⁹⁶ U okviru restorativnoga procesa treba se nastojati izbjeći dominacija pojedinoga sudionika procesa jer ako tijekom postupka određeni sudionik dominira ili se drugi sudionici boje takvoj osobi neposredno suprotstaviti, onda posrednik treba inzistirati i zahtijevati da govore oni nad kojima se vrši subordinacija. Stoga se i postupak restorativne pravde koji se provodi prema maloljetniku ne smije odvijati tako da on bude optužen u sobi „prepunoj odraslih osoba“, već u postupku trebaju sudjelovati odrasle osobe koje sebe vide kao odgovorne da zastupaju interese maloljetnika.

Iako se restorativni pristup često navodi kao bolji u odnosu na klasično kazneno pravo, upućuje mu se i mnogo kritika, poput širenja mreže socijalne kontrole, odnosno da se primjenom mjera restorativne pravde u sustav uvode i oni počinitelji koji u tradicionalnom

¹¹⁹⁴ Prema: Doak, J., O'Mahony, D., *op. cit.* (bilj. 367), str. 1718-1719.; Vidi isto: Žižak, A., *op. cit.* (bilj. 1179), str. 798-799.

¹¹⁹⁵ Fox, D., *op. cit.* (bilj. 1180), str. 118.

¹¹⁹⁶ Opširnije o navedenoj problematici vidi: Platek, M., *op. cit.* (bilj. 1187), str. 33-34.

kaznenopravnom sustavu nikada i ne bi bili kažnjavani.¹¹⁹⁷ Jedna je od češćih zamjeraka i nedovoljna zaštita ljudskih prava tijekom postupka primjene mjera restorativne pravde, što se u kaznenom pravu osigurava strogom formom kaznenoga postupka.¹¹⁹⁸ Neki programi restorativne pravde nisu uvijek u skladu s načelom proporcionalnosti, odnosno u nekim slučajevima postupak proveden sukladno načelima restorativne pravde za počinitelja završava težom sankcijom u odnosu na težinu počinjenoga kaznenog djela i klasične kaznenopravne sankcije. Restorativni je pristup najpoznatiji po uključivanju žrtve u postupak, ali kritičari navode da to u određenim situacijama može dovesti i do sekundarne viktimizacije žrtve jer nisu sve žrtve dovoljno jake da se izravno suoče s počiniteljem niti su na to spremne.¹¹⁹⁹ Sve se kritike možda najbolje mogu sažeti u rečenici da se „restorativno pravo optužuje za sve one aspekte koji su predstavljeni kao njegovi uspjesi“.¹²⁰⁰

To su samo neke od temeljnih karakteristika restorativnoga pristupa koje se onda posebno prilagođavaju u slučaju maloljetnih počinitelja.¹²⁰¹ Svrha je restorativnoga pristupa u slučaju maloljetnih počinitelja da maloljetnik shvati kako je odgovoran za počinjeno kazneno djelo, a zato mu je potrebno omogućiti da poduzme aktivnosti radi popravljivanja prouzročene štete na način koji će potaknuti njegov osobni razvoj. Smatra se da će maloljetnici puno bolje razumjeti koncept u kojem oni štetu izravno nadoknađuju žrtvi nego državi, jer većina ih još uvijek ne shvaća smisao kompleksnih apstraktnih ideja poput države i vlasti. U postupku izvršenja mjere koja je usmjerena na ponovnu izgradnju narušenih odnosa potrebno je potaknuti razvoj raznovrsnih vještina maloljetnoga počinitelja stavljanjem naglaska na njegove sposobnosti i jake strane. U restorativnom pristupu zaštita zajednice nastoji se osigurati kroz različite procese poput mirenja, pregovaranja, naknade štete, a svi ti procesi promiču pravdu kao važan dio međuljudskih odnosa. Restorativni pristup smatra da mladi koji su povezani sa svojom obitelji i zajednicom rjeđe čine kaznena djela, ali uvažava se i mogućnost postojanja različitih slučajeva, zato se i restorativni pristup zalaže da u sustavu maloljetničkih sankcija mora postojati široka lepeza interventnih mjera koje uključuju i smještaj maloljetnika u specijalizirane korekcijske institucije.¹²⁰²

¹¹⁹⁷ Prema: Fox, D., *op. cit.* (bilj. 1180), str. 121.

¹¹⁹⁸ Kostić, M., *op. cit.* (bilj. 1180), str. 6.

¹¹⁹⁹ Pobornici restorativnoga pristupa navode da žrtve u postupcima primjene restorativne pravde sigurno nisu u podređenom položaju i opasnosti, već upravo suprotno – primjena restorativne pravde može se smatrati prednošću pri ostvarenju žrtvinih prava. Pri primjeni mjera restorativnoga prava žrtve nisu u većem riziku u odnosu na situaciju kada se primjenjuju klasične kaznenopravne sankcije, jer je i u jednom i u drugom slučaju kazneno djelo trauma za žrtvu. Prema: Walgrave, L., *op. cit.* (bilj. 1170), str. 12-13.

¹²⁰⁰ Fox, D., *op. cit.* (bilj. 1180), str. 121.

¹²⁰¹ Opširnije o mogućim načinima implementacije mjera restorativne pravde u maloljetničko kazneno pravo vidi: Johnstone, G., W. Van Ness, D., *op. cit.* (bilj. 1181), str. 269-291.

¹²⁰² Opširnije: Žižak, A., *op. cit.* (bilj. 1179), str. 796.

Kao temeljni razlozi za uvođenje restorativnoga načina postupanja prema maloljetnicima najčešće se navode: postupanje u najboljem interesu djeteta, zaštita od stigmatizacije, mogućnost rane intervencije, izbjegavanje negativnoga utjecaja vođenja formalnoga kaznenog postupka na razvoj i ličnost maloljetnika, povećanje prava žrtava da aktivno sudjeluju u rješavanju kriminalnoga događaja i dobiju naknadu za prouzrokovanu povredu. Smatra se da je restorativni pristup upravo najprikladniji za primjenu prema maloljetnicima jer je njima i kao počiniteljima kaznenih djela potrebno pružiti pomoć i zaštitu.¹²⁰³

Kada se raspravlja o primjeni restorativne pravde, temeljno je pitanje njezina učinkovitost. Miroslavljević¹²⁰⁴ u svom radu, u kojem daje komparativan pregled istraživanja različitih modela restorativne pravde, zaključuje da većina studija jasno ukazuje na pozitivne efekte i rezultate u primjeni restorativnih programa. Kao temeljni element ocjene uspješnosti pojedinih programa uzima se stopa recidivizma, a istraživanja iz različitih država pokazuju da su programi restorativne pravde učinkovitiji ili barem jednako uspješni u smislu smanjenja stope recidivizma kao i tradicionalni pristupi u kaznenom pravu, odnosno formalni kaznenopravni sustav.¹²⁰⁵

Neki zagovornici restorativnoga pristupa smatraju da bi restorativni pristup trebao istisnuti punitivni pristup u tradicionalnom kaznenopravnom sustavu da bi ostvario svoj puni potencijal,¹²⁰⁶ a drugi autori smatraju da se ipak radi samo o novom postmodernom pristupu u kaznenopravnom sustavu koji ne isključuje primjenu kažnjavajućeg i rehabilitacijskog pristupa, već se njegovom primjenom nastoji pružiti novi pogled na klasične modele postupanja u kaznenom pravu.¹²⁰⁷ Postane li restorativni pristup u maloljetničkom kaznenom pravu sve prihvaćeniji, Walgrave drži da će se razvoj maloljetničkoga kaznenog prava u budućnosti razvijati se u trima smjerovima: prema većini maloljetnih počinitelja primjenjivat

¹²⁰³ Stefanovska, V., *op. cit.* (bilj. 1193), str. 44.

¹²⁰⁴ Opširnije: Miroslavljević, A., *op. cit.* (bilj. 1177), str. 60.

¹²⁰⁵ Prilikom ocjene uspješnosti pojedinih restorativnih programa stopa recidivizma se ne smije uzimati kao isključivi pokazatelj njihove uspješnosti jer programi restorativne pravde imaju i čitav niz drugih pozitivnih efekata o kojima treba voditi računa. Restorativna pravda primarno je usmjerena na dobrovoljno uključivanje počinitelja i žrtve u rješavanje problema, na ostvarenje prava žrtve, ali i na potrebe šire lokalne zajednice, na popravljivanje narušenih odnosa i naknadu štete prouzročenu djelom, a tek onda na smanjenje stope recidivizma. Zato se naglašava da se uspješnost restorativnih programa ne smije promatrati na temelju istih kriterija koji važe za kažnjavajući (rehabilitacijski) pristup u kaznenopravnom sustavu. Prema: *Ibidem*, str. 54.

¹²⁰⁶ Jedan od najvećih zagovornika takva tipa implementacije restorativnoga pristupa u kazneno pravo je Lode Walgrave. On smatra da je radi ostvarenja uspjeha restorativne pravde potrebno mijenjati same temelje tradicionalnog kaznenopravnog sustava te prebaciti fokus s počinitelja kaznenoga djela na žrtvu kaznenog djela kako bi se posredno ostvario cilj tretmana i prema počinitelju. Walgrave smatra da se uspjeh restorativne pravde ne smije mjeriti i tumačiti prema kriterijima koji vrijede za tradicionalni pravni sustav. Opširnije: Johnstone, G., W. Van Ness, D. (ur.), *op. cit.* (bilj. 1181), str. 559-580.

¹²⁰⁷ Koller-Trbović, N. (ur.), *op. cit.* (bilj. 1175), str. 13.

će se restorativni pristup, maloljetnici će morati preuzeti odgovornost za počinjeno kazneno djelo te će biti pozvani da dobrovoljno sudjeluju u restorativnom procesu ili će se prema njima primijeniti sudska sankcija koja u sebi uključuje reparativne komponente. Maloljetnici koji zbog svoje dobi ili psihofizičkog stanja nisu potpuno kazneno odgovorni, upućivat će se na tijela socijalne skrbi koja će prema njima primijeniti odgovarajuće mjere, a one mogu uključivati i smještaj u odgovarajuće socijalne ustanove koje se nalaze izvan pravosudnoga sustava. Treću skupinu činit će maloljetni počinitelji teških kaznenih djela kod kojih je utvrđeno da postoji visok stupanj rizika za ponovno počinjenje kaznenog djela. Prema takvim počiniteljima izricat će se sankcije koje spadaju u klasične kaznenopravne sankcije koje uključuju kažnjavanje.¹²⁰⁸

6.1.2. *Diversio*n (skretanje postupka)

U posljednjih nekoliko desetljeća radi izbjegavanja negativnih posljedica provođenja formalnoga kaznenog postupka na formiranje ličnosti maloljetnika u maloljetničko kazneno pravo sve više se implementiraju mjere kojima je cilj izbjegavanje vođenja formalnoga kaznenog postupka, a potiče se primjena neformalnih sankcija.¹²⁰⁹ U kontinentalnom pravu dugo je vrijedilo shvaćanje prema kojem kazneni postupak služi interesima kojima okrivljenici ne mogu raspolagati, a ugovorni odnosi bili su rezervirani isključivo za sferu privatnog prava. Takvu konceptu u kojem država kao vrhovni autoritet vodi kazneni postupak nepoznato je dogovaranje s počiniteljem kaznenoga djela radi rješavanja spora, a s druge je strane svrha anglo-američkoga tipa kaznenoga postupka oduvijek bila usmjerena upravo na rješavanje spora.¹²¹⁰ Od sredine 20. stoljeća¹²¹¹ stavljanjem sve većeg naglaska na položaj pojedinca u društvu i razvojem koncepta ljudskih prava postupno dolazi do približavanja i prenošenja pojedinih elemenata anglo-američkoga tipa kaznenoga postupka u kontinentalni i

¹²⁰⁸ Walgrave, L., *op. cit.* (bilj. 1170), str. 14.

¹²⁰⁹ Mora se razumjeti da izbjegavanje formalnog postupka nije isto i ne smije se smatrati izbjegavanjem odgovornosti i određenih obveza koje bi trebalo nametnuti počinitelju. Stefanovska, V., *op. cit.* (bilj. 1193), str. 44.

¹²¹⁰ Nagodbe stranaka općenito su prihvaćenije u anglo-američkim kaznenopravnim sustavima nego u kontinentalnima. Podatci pokazuju da američko kazneno pravosuđe ne bi uopće moglo normalno funkcionirati bez tzv. *plea bargaining*, koji u njihovoj sudskoj praksi u više od 90 % slučajeva dovodi do brzoga okončanja postupaka. Vidi više: Krapac, D. i sur., *op. cit.* (bilj. 288), str. 93-94.

¹²¹¹ Nagodbe državnih tijela kaznenoga progona s osumnjičenicima javile su se već u 18. stoljeću (nizozemske tzv. *compositie* s bogatim okrivljenicima), a zatim su naišle na plodno tlo u SAD-u tijekom 19. stoljeća, odakle su u 20. stoljeću, poglavito nakon II. svjetskog rata, prešle u kontinentalno pravo. Utjecaj na razvoj konsenzualnih postupaka imali su i stavovi škola kaznenoga prava koje su sredinom 20. stoljeća promicale ideje resocijalizacije i humanizacije kaznenoga prava, što je dovelo do promjene u shvaćanju ciljeva kaznenog postupka. *Ibidem*

shvaćanja kaznenoga postupka kao poligona za rješavanja socijalnih konflikata. Do promjena u tradicionalnom konceptu kontinentalnoga kaznenog postupka došlo je iz čitava niza razloga: od porasta kriminaliteta, preopterećenosti pravosuđa, slabljenja autoriteta države, prodora tržišne ideologije s naglaskom na ugovoru sličnim odnosima u javnoj domeni mnogih kontinentalnih država, do velikog kulturološkoga utjecaja Amerike kroz film i televiziju putem kojih je kontinentalna Europa upoznata s američkim kaznenim pravom.¹²¹² Sve veći broj država, uključujući i Republiku Hrvatsku, danas se suočava sa sve većim brojem složenih kaznenih predmeta ili predmeta u kojima se očekuje blaže kažnjavanje počinitelja, što dovodi do sve većih zaostataka u rješavanju predmeta, produljenja trajanja kaznenih postupaka, negativne percepcije javnosti o kaznenom pravosuđu te smanjene učinkovitosti sustava kaznenoga pravosuđa. Kao moguće rješenje sve češće se zato spominje uvođenje mjera dekriminalizacije, depenalizacije, *diversiona* i općenito pojednostavljenje kaznenoga postupka.¹²¹³

Upravo su najprije u postupanju prema maloljetnim počiniteljima alternativni načini postupanja za koje se u stručnoj literaturi rabi naziv *diversion* (preusmjeravanje, skretanje, promjena smjera) dobili sve veći značaj u praksi.¹²¹⁴ Pod pojmom *diversion* razumiju se svi oblici reakcije države na kažnjivo ponašanje bez pokretanja formalnoga kaznenog postupka,¹²¹⁵ koji često uključuju izricanje neformalnih sankcija i preusmjeravanje počinitelja na tijela socijalne službe. Mjere *diversiona* u pravilu se primjenjuju kada počinitelj preuzme odgovornost za počinjenje lakšega kaznenog djela, pod uvjetom da i sve ostale okolnosti slučaja upućuju na to da provođenje formalnoga kaznenog postupka nije svrhovito. Koncept primjene mjera *diversiona* različit je od države do države tako da konačna odluka o odustanku od formalnoga kaznenog postupka može biti potpuno bez intervencije, može biti uvjetovana (odluka o odustanku od kaznenoga progona donijet će se tek nakon što počinitelj ispuni izrečene obveze poput naknade štete žrtvi, isprike i sl.) ili može biti kombinirana s posebnim odgojno-obrazovnim mjerama (mjerama pojačanoga nadzora) ili se počinitelja može uputiti na tijela socijalne službe. U različitim pravnim sustavima konačnu odluku o primjeni mjera *diversiona* mogu donositi različita tijela, od policije, državnog odvjetništva do sudova.¹²¹⁶

¹²¹² Krstulović, A., *op. cit.* (bilj. 1184), str. 5-7.

¹²¹³ Carić, M., Uvjetni odustanak od kaznenog progona, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46., br. 3., 2009., str. 601.

¹²¹⁴ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 337.

¹²¹⁵ Koller-Trbović, N., Gmaz-Luški, V., Primjena izvansudske nagodbe (medijacije) u pretkaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama, HLJKPP, Zagreb, vol. 13., br. 2., 2006., str. 936.

¹²¹⁶ Više o poredbenopravnom aspektu i tijelima koja mogu donositi odluke u postupcima mjera *diversiona* vidi: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 643-648.

Kao glavnu prednost primjene mjera *diversiona* prema maloljetnim počiniteljima najčešće se navodi izbjegavanje nepotrebne stigmatizacije i etiketiranja maloljetnika kao delinkventa. Provođenje formalnoga postupka ponekad može imati negativan utjecaj na razvoj maloljetnikove ličnosti, a izvršenje formalnih sankcija često više ometa nego potiče preodgoj i socijalnu integraciju maloljetnika. Smatra se i da je primjena mjera *diversiona* u skladu s proklamiranom svrhom kaznenoga postupka prema maloljetnicima, kojem je cilj odgojno utjecati na maloljetnika i njegov daljnji razvoj.¹²¹⁷ Primjena mjera *diversiona* prikladna je upravo za maloljetne počinitelje i zato što je u skladu s načelom proporcionalnosti izricanja kaznenopravnih sankcija, zbog toga što maloljetnici u pravilu čine lakša kaznena djela epizodnoga karaktera za koja im je primjerenije izreći lakše, neformalne sankcije. Njihova primjena također pridonosi boljoj procesnoj ekonomiji¹²¹⁸ i organizaciji pravosuđa (smanjuje se broj predmeta koji dolaze pred sud) te omogućuje bolju resocijalizaciju maloljetnika.¹²¹⁹ Temelj za primjenu mjera *diversiona* u kaznenom postupku je upravo načelo svrhovitosti, koje, u odnosu na načelo legaliteta kaznenoga progona, ne zahtijeva provedbu formalnoga postupka i donošenje sudske odluke u svim slučajevima.¹²²⁰

Često se neke od navedenih prednosti mogu pretvoriti i u nedostatke u slučaju nepravilne i nedosljedne primjene alternativnih oblika postupanja u praksi. Položaj počinitelja u nekim slučajevima može ovisiti ne samo o okolnostima vezanima za počinjeno kazneno djelo nego i o njegovoj spremnosti na suradnju i dogovor s državnim tijelima, ali i o službeniku kojemu je slučaj dodijeljen. Učestala primjena mjera *diversiona* za lakša kaznena djela u praksi može rezultirati uvođenjem u kaznenopravni sustav sve većega broja maloljetnika, čime se dodatno širi mreža socijalne kontrole bez većega utjecaja na specijalnu i generalnu prevenciju kaznenih ponašanja. Primjenom alternativnih oblika postupanja posredno se slabi generalnopreventivna svrha kaznenopravnih sankcija te se narušava načelo

¹²¹⁷ Zakon o sudovima za mladež nigdje izričito ne navodi koja je svrha postupka prema maloljetnicima, ali u svojim pojedinim odredbama navodi da se prema maloljetniku neće voditi postupak ni primijeniti sankcija ako se njihova svrha može ostvariti i bez provođenja formalnoga postupka. U skladu s navedenim, funkcija kaznenoga postupka prema maloljetniku je ostvarenje odgojne i zaštitne svrhe maloljetničkih sankcija. Prema: Carić, A., *op. cit.* (bilj. 203), str. 4.

¹²¹⁸ Cilj uvjetnoga odustanka od progona i mirenje u slučaju odrasloga počinitelja motivirani su ponajprije procesnom ekonomijom, a cilj uvjetnoga odustanka od progona mladog počinitelja može se ukratko objasniti načelom „odgoj umjesto kazne“. Krstulović, A., *op. cit.* (bilj. 1184), str. 4.

¹²¹⁹ Dünkel, F., Pruin, I., Grzywa, J., Sanctions systems and trends in the development of sentencing practice, in Dünkel, Grzywa, Horsfield, Pruin, *Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments*, 2nd and revised edition, Forum Verlag Godesberg, vol. 4., 2011., str. 1653-1654. Cvjetko i Singer također navode da su prednosti primjene alternativnih oblika postupanja: izbjegavanje stigmatizacije maloljetnika, brža reakcija na počinjeno djelo, snažnije odgojno djelovanje, rasterećenje sudova, koji onda imaju mogućnost baviti se težim kriminalitetom, izbjegavanje nepotrebne socijalne kontrole. V. Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 338.

¹²²⁰ Dünkel, F., Pruin, I., Grzywa, J., *op. cit.* (bilj. 1219), str. 1651-1654.

pravičnosti kaznenoga postupka i ustavno načelo jednakosti svih građana pred zakonom jer se u neformalnim postupcima počinitelju nikada ne može jamčiti ista razina procesnih prava kao i u formalnom kaznenom postupku.¹²²¹

6.2. PRIMJENA NAČELA SVRHovitosti PREMA ZAKONU O SUDOVIMA ZA MLADEŽ

6.2.1. Odluka državnoga odvjetnika o kaznenoj prijavi

Kaznena se djela prema odredbama ZKP-a¹²²² s obzirom na način vršenja kaznenoga progona dijele u tri skupine: kaznena djela za koja se progon vrši po službenoj dužnosti, kaznena djela za koja se progon vrši po prijedlogu oštećenika te kaznena djela za koja se progon vrši po privatnoj tužbi. Za prve dvije skupine kaznenih djela ovlaštenu tužitelj je državni odvjetnik, a za treću skupinu privatni tužitelj.¹²²³ Državni odvjetnik je za kaznena djela u kojima je ovlaštenu tužitelj, sukladno odredbama KZ-a/2011., dužan pokrenuti kazneni postupak i u njemu obavljati funkciju progona u „interesu Republike Hrvatske i svih njenih građana“. ¹²²⁴ U odnosu na opće odredbe ZKP-a u postupku prema maloljetnom počinitelju za sve tri vrste kaznenih djela državni odvjetnik za mladež jedini je ovlaštenu tužitelj,¹²²⁵ što znači da oštećenik u kaznenom postupku prema maloljetnom počinitelju ne može stupiti na mjesto tužitelja.¹²²⁶

Državni odvjetnik za mladež može odbaciti kaznenu prijavu¹²²⁷ prema maloljetniku ako ocijeni da prema odredbama čl. 206. ZKP-a nema osnove za vođenje kaznenoga

¹²²¹ Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 637-638.; Vidi isto: Carić, M., *op. cit.* (bilj. 183), str. 606-608.; Krstulović, A., *op. cit.* (bilj. 1184), str. 5-12.

¹²²² Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine br. 152/2008., 76/2009., 80/2011., 91/2012., 143/2012., 56/2013., 145/2013., 152/2014.

¹²²³ V. čl. 2. st. 2. ZKP-a. Više o različitim vrstama ovlaštenih tužitelja u kaznenom postupku vidi: Tomašević, G., *Kazneno procesno pravo, Opći dio: temeljni pojmovi, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Split, 2011., str. 108-130.

¹²²⁴ Krapac, D. i sur., *op. cit.* (bilj. 288), str. 89-90.

¹²²⁵ Ako se radi o kaznenom djelu za koje se postupa po prijedlogu ili po privatnoj tužbi, postupak se može pokrenuti ako je ovlaštena osoba stavila prijedlog za pokretanje postupka nadležnom državnom odvjetniku u roku od tri mjeseca od dana kad je saznala za kazneno djelo i počinitelja. Čl. 50 ZSM-a/2011. U postupku prema maloljetnicima uvijek postupaju državni odvjetnici za mladež i istražitelji za mladež, a samo iznimno drugi državni odvjetnik ili istražitelj. Prema: čl. 74. ZSM-a/2011.

¹²²⁶ V. čl. 51. ZSM-a/2011. Više o radu državnog odvjetništva u slučaju maloljetnih počinitelja vidi: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 305-312.

¹²²⁷ Ista se odluka donosi i ako je u postupku utvrđeno da se radi o beznačajnom kaznenom djelu prema čl. 33. KZ-a ili da osoba u vrijeme počinjenja kaznenog djela nije navršila 14 godina, odnosno kaznena prijava se odbacuje ili se postupak obustavlja, a podatci o djelu i počinitelju dostavljaju se centru za socijalnu skrb. V. čl. 49. ZSM-a/2011.

postupka.¹²²⁸ O svojoj odluci državni je odvjetnik uz navođenje razloga dužan obavijestiti oštećenika i policiju¹²²⁹ u slučaju da je ona podnijela prijavu.¹²³⁰ Prema odredbama ZSM-a/2011. državni odvjetnik o svojoj odluci nije dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb, ali smatramo kako ih je već i u ovoj fazi postupanja dužan obavijestiti o svim saznanjima do kojih je došao prikupljanjem podataka o maloljetniku i njegovoj obitelji, a koja upućuju na to da je prema maloljetniku potrebno poduzeti mjere radi zaštite njegovih prava i dobrobiti.¹²³¹ Nakon što je primio obavijest o odluci državnoga odvjetnika, oštećenik ima mogućnost u roku od osam dana od primitka obavijesti zahtijevati da vijeće za mladež odluči o pokretanju postupka. Ako vijeće prihvati prijedlog oštećenika, nadležni državni odvjetnik dužan je nastaviti postupak prema maloljetniku.¹²³²

Primjena posebnih načela vođenja postupka prema maloljetniku ne smije rezultirati faktičkim dovođenjem maloljetnika u nepovoljniji položaj, npr. da se za kazneno djelo za koje nema osnovane sumnje da ga je maloljetnik počinio pokreće postupak, bez obzira na to što je iz osobnih podataka vidljivo da bi maloljetniku bila potrebna neka vrsta tretmana.¹²³³ Pri donošenju odluke o odbačaju kaznene prijave protiv maloljetnoga počinitelja državni odvjetnici moraju imati na umu da su odredbe ZSM-a/2011. samo dio cjeline općega sustava kaznenoga prava Republike Hrvatske te da je za pokretanje kaznenoga postupka i izricanje kaznenopravnih sankcija prema maloljetniku potrebno da budu ispunjene sve opće pretpostavke koje su predviđene općim propisima i za punoljetne počinitelje.¹²³⁴

Ovaj dio odlučivanja iznimno je važan jer se radi već o prvoj fazi odlučivanja i selekcije maloljetnika prema kojima se može primijeniti načelo svrhovitosti. Važno je da državni odvjetnik za mladež sa sigurnošću isključi postojanje bilo kojega od razloga za

¹²²⁸ Čl. 206. ZKP-a. Kaznenu prijavu protiv maloljetnika državni će odvjetnik odbaciti obrazloženim rješenjem ako iz prijave proizlazi da prijavljeno kazneno djelo nije kazneno djelo za koje se progon vrši po službenoj dužnosti, da je nastupila zastara ili je djelo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem ili je već pravomoćno presuđeno ili postoje druge okolnosti koje isključuju kazneni progon; postoje okolnosti koje isključuju krivnju; ako nema osnovane sumnje da je osumnjičenik počinio prijavljeno kazneno djelo ili ako podatci u prijavi upućuju na zaključak da prijava nije vjerodostojna.

¹²²⁹ U praksi će državni odvjetnik za mladež donijeti rješenje kojim odbacuje kaznenu prijavu prema maloljetniku i navest će u obrazloženju razloge za tu odluku, no rješenje neće dostaviti oštećeniku i policiji, nego će im dostaviti posebne obavijesti o odluci koju je donio. Prema: Novosel, D. (gl. ur.) i sur., Priručnik za rad državnih odvjetnika, drugo izdanje, DORH, 2011., str. 641. Priručnik je dostupan na mrežnim stranicama: http://www.jpacademy.gov.mk/upload/PDF%20Files/Prirucnik_drugo_izdanje.pdf (8.4.2016.).

¹²³⁰ Čl. 70. st. 1. ZSM-a/2011. Više o mogućim odlukama državnog odvjetnika o odbačaju kaznene prijave po općim propisima vidi: Vnućec, Z., Babić, J., Horjan, A., Šuperina, M., Pravna osnova za odbačaj kaznenih prijava podnesenih od strane policije; Policijska i sigurnost, Zagreb, god. 23., br. 1., 2014., str. 17-19.

¹²³¹ Čl. 56. ZSM-a/2011. Vidi više: Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 50), str. 126-128.

¹²³² Čl. 70. st. 2. i 3. ZSM-a/2011.

¹²³³ Novosel, D. (gl. ur.) i sur., *op. cit.* (bilj. 1229) str. 641.

¹²³⁴ V. čl. 3., čl. 70. ZSM-a/2011., Singer, M., Odluka u povodu kaznene prijave prema Zakonu o sudovima za mladež, HLJKPP, Zagreb, vol. 4., br. 2., 1997., str. 573.

odbačaj kaznene prijave navedenih u čl. 206. ZKP-a kako bi dalje mogao odlučivati o primjeni načela svrhovitosti. Pogriješi li državni odvjetnik u svojoj odluci i prema maloljetniku za kojega je trebao odbaciti kaznenu prijavu odluči ne pokrenuti kazneni postupak, ali primjenom načela svrhovitosti, važno je istaknuti da pravne posljedice nikako nisu jednake. U takvu bi slučaju državni odvjetnik svojom odlukom ustvari utvrdio kako je maloljetnik osnovano sumnjiv da je zaista počinio kazneno djelo, a oštećenik bi izgubio svoje pravo da inicira preispitivanje odluke o odbačaju kaznene prijave iz razloga navedenih u čl. 206. ZKP-a.¹²³⁵ Ako državni odvjetnik svoju odluku donese na temelju primjene načela svrhovitosti, ne postoji način da oštećenik preispita donesenu odluku, odnosno nema mogućnosti da sudsko vijeće kontrolira odluke državnoga odvjetništva, osim u slučaju provedenog pripremnoga postupka,¹²³⁶ što državnom odvjetništvu daje značajne diskrecijske ovlasti.¹²³⁷

6.2.2. Podatci o primjeni načela svrhovitosti u praksi

U sljedećem dijelu rada prikazati ćemo i analizirati podatke o primjeni načela svrhovitosti u praksi u Republici Hrvatskoj u posljednjih pet godina prema podatcima Državnog zavoda za statistiku.

¹²³⁵ *Ibidem*, str. 576-582.

¹²³⁶ Vidi: čl. 79. ZSM-a/2011. Nakon što državni odvjetnik za mladež nakon završenoga pripremnog postupka stavi prijedlog za izricanje maloljetničke sankcije ili rješenjem obustavi pripremi postupak, dužan je o tome u roku od 8 dana obavijestiti oštećenika i socijalnu skrb nadležnu za postupanje prema prebivalištu ili boravištu maloljetnika.

¹²³⁷ Vidi: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 650-651.

Tablica 5. Podatci o primjeni načela svrhovitosti u Republici Hrvatskoj (2010. – 2014.), izvor podataka: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
PRIJAVLJENE maloljetne osobe	3270 (100 %)	3376 (100,0 %)	3113 (100,0 %)	2553 (100,0 %)	1952 (100,0 %)
Postupak nije pokrenut	2104 (64,3 %)	2253 (66,7 %)	2341 (75,2 %)	1826 (71,5 %)	1235 (63,2 %)
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Razlozi svrhovitosti	1588	1717	1871	1435	1004
	75,47 %	76,2 %	79,9 %	78,6 %	81,3 %
Pripremni postupak obustavljen	246	220	132	68	121
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Razlozi svrhovitosti	108	98	85	45	81
	43,9 %	44,5 %	64,4 %	66,2 %	66,9 %
OPTUŽENE maloljetne osobe	1269	1084	778	637	626
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
OSUĐENE	925	814	626	545	564
	72,9 %	75,1 %	80,5 %	85,5 %	90,1 %
Obustavljen postupak	344	270	152	92	62
	100,0	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Razlozi svrhovitosti	127	113	54	29	16
	36,9 %	41,8 %	35,3 %	31,25 %	25,8 %

Izradila autorica prema podacima Državnog zavoda za statistiku

Promatraju li se podatci za Republiku Hrvatsku za posljednjih pet godina o tome u kojoj se fazi kaznenoga postupka donosi najviše odluka temeljem primjene načela svrhovitosti, jasno je da se najveći broj takvih odluka donosi u fazi prethodnoga postupka od strane državnog odvjetnika za mladež. Iz prikazanih podataka proizlazi da iz godine u godinu imamo manji broj prijavljenih, a time i osuđenih maloljetnika, što upućuje na pad ukupnoga broja maloljetnih počinitelja i maloljetničkoga kriminaliteta. Unatoč padu broja prijavljenih maloljetnika, postotak odluka utemeljenih na primjeni načela svrhovitosti u prethodnom postupku ostao je isti, a u posljednjih pet godina u laganom je porastu. Na godišnjoj razini od ukupnoga broja prijavljenih maloljetnika prema kojima postupak nije pokrenut, prema njih otprilike 75,5 % (2010.) do 81,3 % (2014.) postupak nije pokrenut temeljem odluke državnog odvjetnika sukladno odredbama čl. 71.-73. ZSM-a/2011. Ako se ti podatci promatraju s obzirom na ukupan broj prijavljenih maloljetnika, onda je vidljivo da u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloljetnika za polovicu njih konačnu odluku donosi državni odvjetnik u prethodnom postupku. Smatramo da upravo ti podatci upućuju na važnost odlučivanja

državnoga odvjetnika u prethodnom postupku, posebno ako se to uspoređi s brojem maloljetnika koji su optuženi, odnosno osuđeni. Iz godine u godinu imamo pad broja optužaba, odnosno formalni kazneni postupak provodi se prema otprilike četvrtini od ukupnoga broja prijavljenih maloljetnika (2013. prijave – 2553, optužbe – 637; 2014. prijave – 1952, optužbe – 626), što upućuje na to da se o velikom broju maloljetnih počinitelja odluka donosi u prethodnim fazama kaznenoga postupanja, bez vođenja formalnoga kaznenog postupka pred sudom za mladež.¹²³⁸

Tablica 6. Podatci o primjeni načela svrhovitosti u radu Općinskoga državnog odvjetništva u Splitu (2010. – 2014.)

	2009.	2010.	2011.		2012.	2013.	2014.
PRIJAVLJENE maloljetne osobe	460	562	615		495	387	220
Sve odluke	400	447	478		373	332	179
Odbačaj	227	253	268		314	230	115
Odbačaj oportunitet	171	141	177		249	182	91
Bezuvjatna svrhovitost čl. 63. ZSM-a/1997.	51	52	75	Bezuvjatna svrhovitost čl. 63. ZSM-a/1997.	103	72	35
Uvjetovana svrhovitost čl. 64. ZSM-a/1997.	109	75	73	Uvjetovana svrhovitost čl. 64. ZSM-a/1997.	79	69	45
Da popravi ili nadoknadi štetu	30	24	27	Da popravi štetu nanесenu kaznenim djelom	4	2	
Humanitarni rad ili poslovi komunalnog/ekološkog značenja	56	29	18	Humanitarni rad ili poslovi komunalnog/ekološkog značenja	23	27	23
Odvikavanje od droge ili ovisnosti	6	5	2	Odvikavanje od droge ili drugih ovisnosti	5	3	
Pojedinačni ili skupni rad u savjetovalištu za mlade	17	17	26	Psihosocijalni tretman			
				Da se ispriča oštećeniku			
				Izvansudska nagodba			
				Provjera znanja prometnih propisa			
				Druge obveze	12	21	12
čl. 65 ZSM-a/1997.	11	14	27	čl. 73. ZSM-a/2011.	66	40	12

Izradila autorica prema podacima prikupljenim na Općinskom državnom odvjetništvu u Splitu

Iz navedenih podataka proizlazi da se u praksi Općinskoga državnog odvjetništva u Splitu načelo svrhovitosti primjenjuje u otprilike 70 % svih odbačaja, od čega se u jednakoj

¹²³⁸ Prema: Radić, I., Puharić, B., *op. cit.* (bilj. 335), str. 651-652.

mjeri primjenjuju bezuvjetna i uvjetovana svrhovitost, a u manjoj se mjeri donose odluke temeljem čl. 73. ZSM-a/2011. U slučajevima primjene uvjetovane svrhovitosti najčešće izricana posebna obveza jest obveza uključivanja maloljetnika u rad humanitarnih organizacija ili u poslove komunalnog ili ekološkog značenja (2013. – 23 maloljetnika; 2014. – 23 maloljetnika). Druga najčešće izricana posebna obveza jest uključivanje maloljetnika u pojedinačni ili skupni psihosocijalni tretman u savjetovalištu za mlade (2013. – 16 maloljetnika, 2014. – 10 maloljetnika). Općinsko državno odvjetništvo u Splitu maloljetnicima često izriče dvije ili više posebnih obveza (2013. – 21 maloljetnik; 2014. – 12 maloljetnika). Iz navedenih podataka vidi se da Općinsko državno odvjetništvo u Splitu po broju odluku na temelju načela svrhovitosti u prethodnom postupku ne odstupa od državnoga prosjeka.¹²³⁹

Tablica. 7. Primjena načela svrhovitosti u radu Općinskoga državnoga odvjetništva u Zagrebu, 2014.

DORH Zagreb	2014.
PRIJAVLJENE maloljetne osobe	2864
Sve odluke	2420
Odbačaj	1528 (63 %)
Odbačaj oportunitet	1233 (81 %)
Isprika oštećeniku (čl. 72. st. 1a)	13 (3 %)
Popravak štete (čl. 72. st. 1b)	51, (12 %)
Humanitarni rad (čl. 72. st. 1d)	169 (39 %)
Savjetovalište za mlade (čl. 72. st. 1f)	91 (21 %)
Izvansudska nagodba (čl. 72. st. 1c)	56 (13 %)
Odvikavanje od droge (čl. 72. st. 1e)	6, 1 %
Ostale obveze	8, 11 %

Izradila autorica prema podacima prikazanim na stručnom skupu u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, 21. travnja 2015. na temu: Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela (uvjetovani oportunitet - diverzija).

¹²³⁹ *Ibidem*, str. 652.

O primjeni načela svrhovitosti u praksi održana je 21. travnja 2015. javna tribina - stručni skup u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, s temom: Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela (uvjetovani oportunitet - diverzija). Na skupu su izneseni podatci o primjeni načela svrhovitosti u radu Općinskoga državnoga odvjetništva u Zagrebu, gdje je navedeno kako je 2014. Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu imalo 2864 kaznene prijave u radu, a od toga broja prijava doneseno je 2420 odluka, od kojih se 1528 odluka odnosilo na odbačaj kaznene prijave (63 %), dok je postupak pokrenut u 892 slučaja (37 %). Prema podacima prikazanim u tablici 7. u radu Općinskoga državnoga odvjetništva u Zagrebu najčešće izricana posebna obveza je obveza uključivanja maloljetnika u rad humanitarnih organizacija ili u poslove komunalnoga ili ekološkoga značenja (39 %), a druga najčešće izricana posebna obveza jest uključivanje maloljetnika u pojedinačni ili skupni psihosocijalni tretman u savjetovalištu za mlade (21 %), treća po redu je posebna obveza izvansudska nagodba (13 %).¹²⁴⁰ Prema prikazanim podacima u radu općinskih državnih odvjetništava u Splitu i u Zagrebu kao i u slučaju posebnih obveza kao formalnih sankcija najčešće se izriču dvije vrste posebnih obveza: obveza uključivanja maloljetnika u rad humanitarnih organizacija ili u poslove komunalnog ili ekološkog značenja te obveza uključivanja maloljetnika u pojedinačni ili skupni psihosocijalni tretman u savjetovalištu za mlade, a o njima će biti riječi u daljnjem dijelu rada.

6.2.3. Načelo svrhovitosti u Zakonu o sudovima za mladež

Državni odvjetnik je prema odredbama ZKP-a dužan pokrenuti kazneni postupak ako postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo za koje se postupak pokreće po službenoj dužnosti i nema zakonskih smetnja za progon te osobe.¹²⁴¹ Radi se o načelu legaliteta kaznenoga progona čija je svrha jamčiti da će državni odvjetnik i druge državne vlasti kojima je povjeren kazneni progon, u pokretanju kaznenog postupka sa svakim počiniteljem kaznenoga djela postupati na jednak način, bez diskriminacije. To načelo veže državnoga odvjetnika za mladež jer mu ono određuje način odlučivanja i za pokretanje i za

¹²⁴⁰ Javna tribina - stručni skup u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, 21. travnja 2015. s temom: Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela (uvjetovani oportunitet - diverzija). Podatci o održanom stručnom skupu i predavanjima koja su održana na njemu dostupni su na mrežnim stranicama Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež: <http://uszm.hr/page/13> (8.4.2014.).

¹²⁴¹ Tomašević, G., *op. cit.* (bilj. 1222), str. 198-204.

prestanak kaznenoga postupka.¹²⁴² Prednost je primjene načela legaliteta u tome što ono osigurava jednak postupak prema svim građanima, čime se izgrađuje povjerenje građana u kazneno pravosuđe, pojačava generalnu prevenciju te smanjuje mogućnost zlouporabe od strane državnog odvjetnika pri odlučivanju o kaznenoj prijavi.¹²⁴³ Načelo legaliteta ne vrijedi apsolutno zbog toga što je zakonodavac u određenim slučajevima odlučio suspendirati njegovu primjenu. Državni odvjetnik u takvim slučajevima postupka prema načelu svrhovitosti (oportuniteta), odnosno ima ovlast da, unatoč tomu što je utvrdio da postoje svi zakonski uvjeti za pokretanje kaznenog progona, ne pokrene kazneni postupak jer smatra kako to, s aspekta javnog probitka, nije svrhovito. Premda bi se iz toga moglo zaključiti da su navedena načela međusobno suprotstavljena i da jedno isključuje drugo, ona ipak imaju zajednički element, oba se mogu primijeniti samo ako su ispunjeni zakonski uvjeti. Ako su ispunjeni zakonski uvjeti za vršenje progona, tada po načelu legaliteta državni odvjetnik mora, a po načelu svrhovitosti može vršiti kazneni progon.¹²⁴⁴

Kao prednost primjene načela svrhovitosti navodi se onemogućavanje vođenja kaznenoga postupka u slučajevima bagatelnih kaznenih djela i kada bi vođenje kaznenoga postupka, s aspekta državnog probitka, izazvalo više štete nego koristi. Primjena načela svrhovitosti nužna je i zbog ekonomičnosti jer država nema neograničena sredstva za suzbijanje svih počinjenih kaznenih djela, stoga se vrši selekcija između težih i lakših kaznenih djela, čime se rasterećuje rad suda, smanjuju cjelokupni troškovi kaznenog pravosuđa, ali i omogućuje da se resursi i rad tijela usmjere na teže slučajeve. Primjena načela svrhovitosti temelji se na diskrecijskoj ocjeni državnoga odvjetnika u skladu s okolnostima pojedinoga slučaja, čime se omogućuje i veći stupanj individualizacije prema pojedinom počinitelju. Njegova je primjena u skladu i s načelom restorativne pravde o potrebi mirnoga rješavanja međuljudskih konflikata u društvenoj zajednici izbjegavanjem kaznenoga postupka. S druge strane, kao nedostatak primjene načela svrhovitosti navodi se sve ono što su prednosti načela legaliteta. Primjena načela svrhovitosti umanjuje generalnoproventivnu svrhu kažnjavanja te s obzirom na to da odluka o primjeni načela svrhovitosti osim o postojanju zakonskih uvjeta ovisi i o diskrecijskoj odluci državnog odvjetnika, tijekom njegove primjene postoji veća mogućnost zlouporabe, a posredno i kršenja načela pravičnosti kaznenoga postupka.¹²⁴⁵ Mnogi navode kako je poseban problem kod primjene uvjetovane

¹²⁴² Krapac, D. i sur., *op. cit.* (bilj. 288), str. 99.

¹²⁴³ Tomašević, G., *op. cit.* (bilj. 1222), str. 199.

¹²⁴⁴ V. čl. 2. st. 3. ZKP-a. Opširnije: *Ibidem*, str. 198-204.

¹²⁴⁵ Prema: Carić, M., *op. cit.* (bilj. 183), str. 606-608.

svrhovitosti činjenica da se njezinom primjenom maloljetnomu počinitelju odlukom državnog odvjetnika izriču neformalne sankcije bez prethodnoga utvrđenja njegove krivnje.¹²⁴⁶

Odnos između načela legaliteta i načela svrhovitosti s vremenom se toliko izmijenio da je načelo svrhovitosti, posebno u kaznenim postupcima prema maloljetnicima, od iznimke postalo pravilo.¹²⁴⁷ Široka primjena načela svrhovitosti u maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu u skladu je s tendencijama moderne kaznene politike za dejuridizacijom,¹²⁴⁸ odnosno izbjegavanjem sudskoga postupka prema maloljetniku da bi se izbjegla njegova stigmatizacija.¹²⁴⁹ Pri odlučivanju o primjeni načela svrhovitosti državni odvjetnik mora na temelju dostupnih podataka, ako su ispunjeni svi zakonski uvjeti, zaključiti kako se radi o maloljetniku prema kojem provođenje kaznenog postupka i izvršenje maloljetničkih sankcija da bi se utjecalo na njegov odgoj, pravilan razvoj i da bi ga se spriječilo u daljnjem činjenju kaznenih djela jednostavno nije svrhovito.¹²⁵⁰ Iako i vođenje kaznenog postupka prema maloljetniku može imati odgojni utjecaj, u takvim slučajevima smatra se da se kazneni postupak ne bi smio voditi zbog toga što je rizik od lošega utjecaja kaznenoga postupka na daljnji razvoj maloljetnikove ličnosti veći od eventualne koristi. Prije donošenja konačne odluke potrebno je da državni odvjetnik i njegovi stručni suradnici prikupe sve potrebne podatke o maloljetniku na temelju kojih mogu donijeti odgovarajuću odluku. Tim postupkom ostvaruje se intencija zakonodavca za većom mogućnosti individualnoga postupanja prema pojedinom osumnjičeniku, što jasno ukazuje na zahtjevnost i kompleksnost zadaća s kojima se državni odvjetnici i njihovi suradnici suočavaju u predmetima maloljetnih počinitelja kaznenih djela.¹²⁵¹

Naše zakonsko rješenje jasno afirmira načelo supsidijariteta kaznenoga postupka jer u kreiranju politike kaznenoga postupanja prema maloljetnicima radi suzbijanja njihova asocijalnoga ponašanja prednost daje postupcima i mjerama ispred i izvan kaznenoga prava, a kazneni se postupak sve češće primjenjuje kao *ultima ratio*.¹²⁵² Na maloljetnikov razvoj i

¹²⁴⁶ Više o problemima i nedostacima konsenzualnih postupaka posebno u pravosuđu SAD-a vidi: Krapac, D. i sur., *op. cit.* (bilj. 288), str. 93-99.; Vidi isto: Krstulović, A., *op. cit.* (bilj. 1184), str. 9-12.

¹²⁴⁷ Prema: Carić, M., *op. cit.* (bilj. 183), str. 605.

¹²⁴⁸ Više o dejuridizaciji suvremene politike suzbijanja kriminaliteta vidi: Horvatić, Ž., Cvitanović, L., *op. cit.* (bilj. 1143), str. 179-182.

¹²⁴⁹ Prema: Izvješća iz radionica X. savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, *op. cit.* (bilj. 601), str. 333.

¹²⁵⁰ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 344.

¹²⁵¹ Perić, L., Primjena posebnih obveza prema čl. 64. Zakona o sudovima za mladež, HLJKPP, Zagreb, vol. 6., br. 2., 1999., str. 419.

¹²⁵² Nedovoljno uvažavanje načela svrsishodnosti i kaznenopravne intervencije prema maloljetniku, naročito u slučajevima kad intenzitet i oblik kriminalne aktivnosti tomu nije na putu, može samo destimulativno i demobilizacijski djelovati na ostale društvene subjekte koji su prije svega pozvani da se intenzivnije bave sprječavanjem delinkvencije mladih. Singer, M., *op. cit.* (bilj. 1234), str. 578.

ponašanje tijekom turbulentnoga razdoblja adolescencije utječu mnogobrojni čimbenici koji u danom trenutku mogu biti okidač koji će maloljetnikovo ponašanje usmjeriti prema asocijalnom ponašanju. Upravo zato važna je prva i neposredna reakcija države i društva nakon počinjenja kaznenoga djela, koja mora biti brza i primjerena počinjenom djelu kako bi se maloljetniku pokazalo da mu društvo i u slučaju kršenja zakonskih odredaba želi pomoći, ali mu istodobno i ukazati na propuste u dosadašnjem ponašanju. Upravo zato u posljednjem desetljeću intenzivno se promiču alternativne mjere kao najprikladnije sredstvo postupanja prema maloljetnim počiniteljima te je njihov postotak primjene u praksi iz godine u godinu u porastu.¹²⁵³

ZSM/2011. poznaje nekoliko slučajeva primjene načela svrhovitosti i svi su iznimka od načela legaliteta kaznenoga proгона (čl. 71-73. ZSM-a), a neki od njih i iznimka od načela oficijelnosti kaznenoga proгона (čl. 72. ZSM-a/2011).¹²⁵⁴ Prema odredbama ZSM-a/2011. odluku o tome da se prema maloljetnom počinitelju neće pokrenuti ili dalje nastaviti već pokrenuti kazneni postupak mogu donijeti jedino državni odvjetnik za mladež i sud za mladež u različitim fazama kaznenoga postupka. U stadiju prethodnoga postupka državni odvjetnik može odlučiti o tome da nema osnove za daljnje vođenje postupka prema maloljetniku temeljem čl. 71.-73. ZSM-a/2011, a navedene odredbe bit će detaljnije obrađene u daljnjem dijelu rada.¹²⁵⁵

Kada je prema maloljetnom počinitelju vođen pripremni postupak,¹²⁵⁶ državni odvjetnik može na temelju prikupljenih podataka nakon završenoga pripremnog postupka ili staviti prijedlog za izricanje maloljetničke sankcije ili donijeti rješenje o obustavi pripremnoga postupka. Državni odvjetnik rješenje o obustavi pripremnoga postupka, među ostalim, može donijeti i ako smatra kako daljnje vođenje postupka prema maloljetniku nije svrhovito. U tom slučaju državni odvjetnik smatra da, unatoč činjenici da je maloljetnik počinio kazneno djelo zbog kojeg je vođen pripremni postupak, postoje okolnosti koje ukazuju da mu nije svrhovito izricati odgojnu mjeru.¹²⁵⁷ Nakon što je donio rješenje o

¹²⁵³ Schaperl, L., Križ, Đ., Čačić, L., Primjena alternativnih mjera u postupanju prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2012., str. 235-236.

¹²⁵⁴ Prema: Krapac, D. i sur., *op. cit.* (bilj. 288), str. 103.

¹²⁵⁵ Ovaj dio rada temelji se na članku: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 654-656.

¹²⁵⁶ Čl. 75. st. 1 ZSM-a/2011. Prema maloljetniku će se provesti pripremni postupak u slučajevima kada je sukladno odredbama ZKP-a potrebno provesti istragu. Prema čl. 216. ZKP-a istraga se može provesti za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora teža od pet godina, a mora se provesti ako postoji osnovana sumnja da je okrivljenik počinio kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora teža od petnaest godina ili kazna dugotrajnog zatvora te ako postoji osnovana sumnja da je okrivljenik počinio protupravno djelo u stanju neubrojivosti.

¹²⁵⁷ V. čl. 79. st. 2. ZSM-a/2011. Prema: Petö-Kujundžić, L., *op. cit.* (bilj. 614), str. 44.

obustavi pripremnoga postupka, državni je odvjetnik dužan o svojoj odluci u roku od osam dana obavijestiti oštećenika i socijalnu skrb nadležnu za postupanje sukladno prebivalištu ili boravištu maloljetnika. Nakon primitka obavijesti oštećenik ima mogućnost u roku od osam dana zahtijevati od vijeća za mladež nadležnoga suda da odluči o nastavku postupka. Ako vijeće za mladež ocijeni da je zahtjev oštećenika osnovan, državni odvjetnik će nastaviti postupak prema maloljetniku.¹²⁵⁸ Državni odvjetnik tu svoju zakonsku mogućnost koristi u puno manjem opsegu nego u slučajevima kada se ne vodi pripremni postupak, što je vidljivo iz podataka prikazanih u tablici 5., jer se odluke temeljem te zakonske odredbe donose u otprilike 80 do 100 slučajeva godišnje (2010. –108, 2014. – 81).

Završetkom prethodnoga postupak državni odvjetnik nije više ovlašten ocjenjivati je li vođenje kaznenog postupka prema maloljetniku svrhovito, već ta ovlast prelazi na sud za mladež. Nakon što je državni odvjetnik podnio obrazloženi prijedlog za izricanje sankcije, predsjednik vijeća za mladež dužan je ispitati osnovanost podnesenoga prijedloga, a između ostalog dužan je utvrditi i je li daljnje vođenje postupka prema maloljetniku svrhovito. Ustanovi li predsjednik vijeća da daljnje vođenje postupka prema maloljetniku sukladno čl. 71. st. 1. i čl. 73. ZSM-a/2011. više nije svrhovito, rješenjem će odbaciti prijedlog za izricanje sankcije. Protiv tog rješenja državni odvjetnik i oštećenik mogu podnijeti žalbu o kojoj će odlučiti vijeće za mladež višeg suda.¹²⁵⁹ Iz zakonskih odredaba jasno proizlazi kako je u ovoj fazi odlučivanja o svrhovitosti daljnjega vođenja postupka prema maloljetniku sud za mladež vezan istim formalnim i materijalnim uvjetima kao i državni odvjetnik kada odlučuje temeljem svrhovitosti u prethodnom postupku. Osim na početku formalnoga kaznenog postupka, sud za mladež ima zakonsku ovlast da nakon što je na sjednici vijeća ili na glavnoj raspravi utvrdio kako je maloljetnik počinio kazneno djelo, donese rješenje o obustavi postupka jer smatra da u konkretnom slučaju prema maloljetnom počinitelju izricanje kazne ili odgojne mjere nije svrhovito.¹²⁶⁰ Pri donošenju svoje odluke sud nije vezan nikakvim zakonskim ograničenjima, odnosno ima mogućnost odlučiti o daljnjoj svrhovitosti vođenja kaznenog postupka neovisno o dobi maloljetnika, vrsti ili težini kaznenog djela ili drugim okolnostima koje kao uvjete za ocjenu svrhovitosti nalazimo u ranijim stadijima postupka.¹²⁶¹ Sud tu svoju ovlast iz godine u godinu sve rjeđe koristi, što je također vidljivo iz podataka

¹²⁵⁸ Čl. 79. st. 3., čl. 80. ZSM-a/2011. S obzirom na to da se pripremni postupak pokreće kada se radi o težim kaznenim djelima, smatramo opravdanim rješenje zakonodavca kojim donesenu odluku kontrolira sud za mladež na zahtjev oštećenika. Ako je općinski državni odvjetnik donio rješenje o obustavi pripremnog postupka, o zahtjevu oštećenika odlučivat će sud iste nadležnosti, odnosno općinski sud. Za prijašnje zakonsko rješenje vidi čl. 77. ZSM-a/1997.

¹²⁵⁹ Čl. 83. st. 1. i st. 2. ZSM-a/2011.

¹²⁶⁰ Čl. 88. st. 2. ZSM-a/2011.

¹²⁶¹ Prema: Carić, A., *op. cit.* (bilj. 36), str. 109.; Vidi isto: Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 50), str. 185.

prikazanih u tablici 5. prema kojima je sud 2010. postupak obustavio iz razloga svrhovitosti u 127 slučajeva, a u 2014. u svega 16 slučajeva.¹²⁶²

U ZSM-u/2011. razlikuju se tri vrste načela svrhovitosti koju može primijeniti državni odvjetnik u prethodnom postupku: bezuvjetna svrhovitost čl. 71. (čl. 63. ZSM-a/1997), uvjetovana svrhovitost čl. 72. (čl. 64. ZSM-a/1997) i odlučivanje prema čl. 73. ZSM-a/2011.¹²⁶³

6.2.4. Bezuvjetna svrhovitost

Državni odvjetnik za mladež u slučaju primjene načela svrhovitosti ima velike diskrecijske ovlasti koje mu omogućuju da u određenim slučajevima, ako su ispunjene zakonske pretpostavke, odustane od kaznenoga progona prema maloljetniku. Državni odvjetnik tako može odlučiti da neće pokrenuti kazneni postupak jer smatra da za njegovo provođenje nema osnove ako su ispunjeni sljedeći zakonski uvjeti:

1. maloljetnik je prijavljen za počinjenje kaznenoga djela za koje je propisana kazna zatvora u trajanju do pet godina ili novčana kazna;¹²⁶⁴
2. postoji osnovana sumnja da je maloljetnik počinio navedeno kazneno djelo;
3. državni odvjetnik smatra kako vođenje postupka ne bi bilo svrhovito „s obzirom na narav kaznenog djela i okolnosti u kojima je djelo počinjeno, prijašnji život maloljetnika i njegova osobna svojstva“.¹²⁶⁵

Prva dva uvjeta objektivnoga su karaktera i dijelom služe kao osnova za ograničenje moguće preširoke primjene načela svrhovitosti u praksi. Zakonodavac je primjenu načela svrhovitosti odlučio ograničiti na tzv. lakša kaznena djela¹²⁶⁶ djelomično i zato da bi spriječio

¹²⁶² Taj nagli pad u broju odluka suda temeljem načela svrhovitosti mora se promatrati i u odnosu na značajan pad broja prijavljenih i osuđenih maloljetnih počinitelja, koji je od 2010. do 2014. gotovo prepolovljen. Vidi: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 656.

¹²⁶³ Vidi čl. 32. i 33. ZSM-a /2011. Zakon o sudovima za mladež pregnantno je i zakonodavno tehnički veoma uspješno formulirao načelo materijalnopravnog oportuniteta u slučaju kad se punoljetnoj osobi sudi za kazneno djelo koje je počinila kao mlađi maloljetnik, a u vrijeme suđenja nije navršila 21. godinu, odnosno kad se sudi punoljetnoj osobi za kazneno djelo koje je počinila kao stariji maloljetnik. Horvatić, Ž. (ur.), *Rječnik kaznenog prava*, *op. cit.* (bilj. 525), str. 273-274.; Vidi isto: Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 50), str. 106-110.

¹²⁶⁴ Odredbama ZSM-a/1997. podignuta je visina zapriječene kazne za primjenu načela svrhovitosti s kaznenih djela za koje je propisana kazna zatvora do tri godine na kaznena djela za koje je zapriječena kazna zatvora do pet godina, čime je znatno proširena mogućnost primjene načela svrhovitosti u našem maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu. Kao razlog za podizanje zapriječene kazne navodi se da su sudovi do tada često bili opterećeni postupcima za lakša kaznena djela za koja se gotovo unaprijed moglo znati da će završiti obustavom. Prema: Perić, L., *op. cit.* (bilj. 1251), str. 419.

¹²⁶⁵ Čl. 71. st. 1. ZSM-a /2011.

¹²⁶⁶ U KZ-u/2011. zakonodavac također razlikuje lakša i teža kaznena djela kod kažnjavanja za pokušaj granicom „kazne zatvora od pet godina“. Tako se za sva kaznena djela za koja se može izreći kazna zatvora od

moguće zlouporabe njegove primjene u praksi. Sukladno tomu, prema maloljetniku će se uvijek pokrenuti kazneni postupak ako postoji osnovana sumnja da je počinio teže kazneno djelo, iako podatci o karakteristikama njegove ličnosti, njegovoj obitelji i prijašnjem životu jasno pokazuju da pokretanje postupka prema njemu nije nužno za ostvarenje svrhe maloljetničkih sankcija. Tom odredbom zakonodavac je poslao jasnu kriminalnopolitičku poruku o potrebi odgovarajuće kaznenopravne reakcije društva kojom će se utvrditi odgovornost i eventualno snošenje posljedica od strane maloljetnika za počinjeno kazneno djelo ako se radi o kaznenom djelu određene apstraktne težine i naravi.¹²⁶⁷

Nakon što je utvrđeno da je maloljetnik osnovano sumnjiv za počinjenje kaznenoga djela, postupak se nastavlja i donosi se odluka o pokretanju ili nepokretanju kaznenoga postupka. Kako bi mogao donijeti tu odluku, državnom odvjetniku za mladež u pravilu neće biti dovoljan sadržaj kaznene prijave protiv maloljetnika, već će biti potrebno dodatne informacije o maloljetniku i počinjenom kaznenom djelu prikupiti iz drugih izvora.¹²⁶⁸ U primjeni načela svrhovitosti u praksi ova se faza može smatrati ključnom jer upravo o kvaliteti i opsegu prikupljenih i raspoloživih podataka o maloljetniku, njegovoj obitelji i karakteristikama počinjenoga kaznenog djela ovisi hoće li državni odvjetnik za mladež moći izvršiti odgovarajuću selekciju prijavljenih maloljetnika u skladu s kriminalnopolitičkom intencijom zakonodavca. Zbog toga je jako važno da država ima na umu kadrovsku ekipiranost i način organizacije rada državnih odvjetništava, jer svakako ne bi bilo prvi put da se zbog neodgovarajućih uvjeta rada i nerealnog opterećenja djelatnika zakonodavno rješenje ne realizira u cijelosti u praksi.¹²⁶⁹ Nažalost, naš zakonodavac često zaboravlja kako i najbolje zakonsko rješenje ostaje samo mrtvo slovo na papiru ako se adekvatnim materijalnim sredstvima i odgovarajućim kadrovskim rješenjima ne podrži njegova primjena u praksi. Dobar primjer za to je i ZSM/2011. čije je donošenje velikim dijelom bilo uvjetovano nužnošću sadržajnoga usklađivanja njegovih procesnih odredaba s izmjenama ZKP-a tako da je velik dio ovlasti iz prethodnoga postupka prema maloljetnim počiniteljima prešao u nadležnost državnog odvjetništva. Unatoč tako velikim zakonskim izmjenama i dodatnom

pet godina ili teža kazna pokušaj uvijek kažnjava, a pokušaj lakših kaznenih djela, odnosno onih kaznenih djela za koja se može izreći kazna manja od pet godina, kažnjiv je samo kad je to u zakonu izričito određeno. Prema: Kurtović Mišić, A., Dragičević Krstulović, A., *op. cit.* (bilj. 52), str. 152.

¹²⁶⁷ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 344-345.; Vidi isto: Singer, M., *op. cit.* (bilj. 1234), str. 577-578.

¹²⁶⁸ Novosel, D. i sur., *op. cit.* (bilj. 1229), str. 642.

¹²⁶⁹ Singer, M., *op. cit.* (bilj. 1234), str. 579.

opterećenju državnih odvjetnika za mladež, zakonodavac je u obrazloženju konačnog prijedloga naveo da za provođenje ZSM-a/2011. nisu potrebna nikakva dodatna sredstva.¹²⁷⁰

Za prikupljanje svih potrebnih podataka državni odvjetnik može zatražiti obavijest od „roditelja, odnosno maloljetnikova skrbnika, drugih osoba i ustanova, a može zatražiti da te podatke o maloljetniku prikupi stručni suradnik u državnom odvjetništvu“. Kako bi se prikupili svi potrebni podatci o maloljetniku, državni odvjetnik može te osobe pozvati u državno odvjetništvo radi neposrednoga prikupljanja obavijesti.¹²⁷¹ U praksi se najčešće događa da državni odvjetnik za mladež kojemu je slučaj dodijeljen prvo provjerava je li maloljetnik već bio prijavljivan kao počinitelj kaznenih djela, a od nadležnog centra za socijalnu skrb traži njegove socijalnoanamnestičke podatke. Ako nakon uvida u dobivene podatke državni odvjetnik zaključi da ima mjesta za primjenu načela svrhovitosti, spis dalje daje u rad stručnom suradniku državnoga odvjetnika.¹²⁷² Dakle, u praksi državni odvjetnik koristi svoju zakonsku ovlast i prikupljanje podataka o maloljetniku prepušta stručnom suradniku (socijalni pedagozi i socijalni radnici) državnoga odvjetništva izvan pravne struke kako bi mu pomogao u donošenju odluke o primjeni načela svrhovitosti. Stručni suradnik obavlja razgovor s maloljetnikom i njegovim roditeljima, a iskustvo je pokazalo da takav razgovor, ako je dobro pripremljen, kvalitetan i stručno vođen,¹²⁷³ može imati i znatan kriminalnopedagoški i specijalno preventivni učinak na daljnje ponašanje maloljetnika, u nekim slučajevima i više od provedenoga kaznenog postupka. Upravo se kroz takav oblik razgovora s maloljetnikom najdirektnije i ostvaruje temeljno načelo ZSM-a/2011. „odgoj umjesto kažnjavanja“ te se ostvaruje i svrha primjene načela svrhovitosti da se i bez vođenja kaznenog postupka ostvari specijalna prevencija i utječe na daljnje ponašanje maloljetnika.¹²⁷⁴ Neposredan razgovor s maloljetnikom i njegovim roditeljima najbolji je način da se upozna maloljetnikova obiteljska situacija uz manje formalnosti, što je također jedna od prednosti takva načina rada. Važne informacija koje mogu puno otkriti o maloljetniku i njegovoj obitelji jesu i podatci koje državno odvjetništvo može dobiti od škole i socijalne službe ako su maloljetnik i njegova obitelj već bili u njihovu tretmanu, što je nažalost više pravilo nego

¹²⁷⁰ Vlada RH, *op. cit.* (bilj. 886), str. 64. Više o izmjenama u okviru prethodnog postupka vezano za rad državnih odvjetnika vidi: Carić, A., Kustura, I., *op. cit.* (bilj. 280), str. 808-817.

¹²⁷¹ Čl. 71. st. 1. ZSM-a /2011.

¹²⁷² Prema: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 657.

¹²⁷³ Neposredno prikupljanje obavijesti od strane stručnog suradnika državnog odvjetništva ima jako veliku ulogu u konačnom donošenju odluke o nepokretanju postupka. Strogu formu razgovoru daje točno predviđeno vrijeme dolaska i mjesto razgovora, ali atmosfera tijekom razgovora treba biti opuštena kako bi se maloljetnik i njegovi roditelji osjećali opušteno i stekli povjerenje u stručnog suradnika s kojim razgovaraju. Tijekom razgovora potrebno im je jednostavnim rječnikom objasniti da je njihova suradnja i iskrenost nužna kako bi im se pružila odgovarajuća pomoć. Vidi više: Perić, L., *op. cit.* (bilj. 1251), str. 420.

¹²⁷⁴ Cvjetko, B., *op. cit.* (bilj. 645), str. 352-353.

iznimka, ili od neke druge institucije. Cilj je prikupiti podatke o maloljetniku i njegovim karakteristikama, obiteljskoj situaciji, naravi i okolnostima počinjenoga kaznenog djela, njegovu ponašanje nakon počinjenoga kaznenog djela, ali i o njegovu prijašnjem životu. Nakon svih prikupljenih podataka stručni je suradnik dužan sastaviti izvješće u kojem treba iznijeti najvažnije činjenice i okolnosti iz maloljetnikova života te svoje stručno mišljenje s obrazloženim prijedlogom daljnje postupanja.¹²⁷⁵

Zakonodavac je državnom odvjetniku za mladež dao slobodne ruke da u skladu s prikupljenim podacima odluči ima li u konkretnom slučaju mjesta primjeni načela svrhovitosti. U pravilu će se državni odvjetnik odlučiti za primjenu načela svrhovitosti u slučaju maloljetnika koji je prvi put prijavljen za počinjenje kaznenog djela, koji prema kaznenom djelu zauzima kritičan stav i koji je svjestan posljedica počinjenoga kaznenog djela. Za ocjenu osobnih svojstava maloljetnoga počinitelja važno je ocijeniti i njegovo ponašanje nakon počinjenoga kaznenog djela, odnosno je li nastojao nadoknaditi štetu počinjenu kaznenim djelom ili je li zajedno s roditeljima zatražio stručnu pomoć u rješavanju problema. U pogledu maloljetnikove obiteljske situacije primjena načela svrhovitosti dolazi u obzir ako maloljetnik ima sređenu osobnu i obiteljsku situaciju te njegovi roditelji pokazuju spremnost na suradnju i još uvijek imaju pedagoški potencijal da pozitivno odgojno djeluju na maloljetnika i njegov daljnji razvoj. Važno je da u maloljetnikovoj užoj sredini postoji odgovorna osoba na koju se može osloniti i koja mu može pomoći u savladavanju poteškoća odrastanja. Osim maloljetnikove osobne i obiteljske situacije, posebno valja razmotriti narav i okolnosti u kojima je kazneno djelo počinjeno, a primjena načela svrhovitosti primjerena je kada je maloljetnik počinio blaže, situacijski uvjetovano kazneno djelo, bez elemenata nasilja i drskosti, koje je više odraz mladenačke nepromišljenosti nego dugotrajnijega neprimjerenog ponašanja.¹²⁷⁶ U nekim slučajevima maloljetnik ispunjava sve uvjete za primjenu načela bezuvjetne svrhovitosti, ali tijekom prikupljanja podataka državni odvjetnik utvrdi da u maloljetnikovoj okruženju postoje rizični čimbenici koji povećavaju vjerojatnost pojave delinkventnoga ponašanja i koji zahtijevaju angažman socijalne službe. U takvim slučajevima

¹²⁷⁵ Prilikom pisanja izvješća i donošenja odluke stručni je suradnik dužan uzeti u obzir niz čimbenika vezanih uz maloljetnikovu ličnost, njegove obiteljske prilike, tijek školovanja, provođenje slobodnog vremena, njegove navike, sklonosti, eventualne poremećaje u ponašanju, dosadašnju prijavljivanost te posebno motive, načine i okolnosti počinjenja kaznenog djela i stav prema kaznenom djelu. Svi ti podatci trebaju biti vidljivi u izvješću kako bi se na temelju svega navedenog mogla donijeti pravilna odluka. Prema: Perić, L., *op. cit.* (bilj. 1251), str. 420-421.

¹²⁷⁶ Prema: Schaperl, L., Križ, Đ., Čačić, L., *op. cit.* (bilj. 1253), str. 236-237. Vidi isto: predavanje Kalajžić, A. „Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnim i mladim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela“ održano na stručnom skupu „Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnim i mladim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela“, *op. cit.* (bilj. 1240).

državni odvjetnik može odbaciti kaznenu prijavu temeljem bezuvjetne svrhovitosti, ali potrebno je da te podatke dostavi centru za socijalnu skrb kako bi se prema maloljetniku poduzele potrebne mjere pomoći u prevladavanju teškoća odrastanja, poput savjetodavnog rada s maloljetnikom.¹²⁷⁷

Zakonodavac nije ograničio primjenu načela bezuvjetne ni bilo koje druge vrste svrhovitosti na maloljetnike koji se prvi put pojavljuju kao počinitelji kaznenih djela, odnosno državni odvjetnik odluku o primjeni bezuvjetne svrhovitosti može donijeti i u slučaju maloljetnog recidivista ili u slučaju maloljetnika prema kojem je kaznena prijava već bila odbačena primjenom načela svrhovitosti.¹²⁷⁸ Takav stav zakonodavca nije upitan te većina autora smatra da je navedeno zakonsko rješenje koje primjenu načela svrhovitosti ne ograničava samo na prvoprijestupnike pozitivna jer se time proširuje krug maloljetnika prema kojima se može donijeti odluka primjenom načela svrhovitosti, što je u skladu s propagiranom svrhom mjera *diversiona*. Slijedom navedenoga u praksi se tako može dogoditi da se maloljetnik prema kojem je već bila odbačena kaznena prijava primjenom načela bezuvjetne ili uvjetovane svrhovitosti ponovno pojavi kao počinitelj kaznenog djela. Ako u tom slučaju za novo počinjeno kazneno djelo ne postoje okolnosti koje opravdavaju ponovno donošenje odluke primjenom načela svrhovitosti ili nisu ispunjeni zakonski uvjeti za primjenu načela svrhovitosti ili državni odvjetnik smatra da je prema maloljetniku potrebno pokrenuti kazneni postupak, u praksi se događa da državni odvjetnik u takvu slučaju za maloljetnog počinitelja predloži izricanje teže maloljetničke sankcije.¹²⁷⁹ Postavlja se pitanje kako u tom slučaju reagira sud za mladež, odnosno kako sud za mladež pri donošenju odluke o maloljetničkoj sankciji za novo počinjeno kazneno djelo ocjenjuje okolnost da je prema maloljetniku već bila odbačena kaznena prijava temeljem načela uvjetovane ili bezuvjetne svrhovitosti. Prema dosadašnjim saznanjima utvrđeno je da u nekim slučajevima neki sudovi za mladež takvu okolnost pri odlučivanju o izboru vrste i mjere izrečene sankcije uzimaju kao otegotnu okolnost,¹²⁸⁰ a u radu drugih sudova uočeno je da se navedena okolnost uopće ne uzima kao

¹²⁷⁷ Prema: Schauperl, L., Križ, Đ., Čačić, L., *op. cit.* (bilj. 1253), str. 236-237.; Vidi isto: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 348.

¹²⁷⁸ Vidi: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 659-660., Vidi isto: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 348.

¹²⁷⁹ Vidi: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 660.

¹²⁸⁰ Navedeni podatak utvrđen je u istraživanju provedenu na Općinskom sudu u Rijeci o svim pravomoćnim presudama donesenima od sudaca za mladež od 1998. do 2001. u povodu kaznenih djela u svezi s drogom. U navedenom je istraživanju „zamijećeno da vijeće za mladež pri obrazloženju izbora vrste i mjere maloljetničke sankcije otegotno ocjenjuje okolnost što je prije pokretanja konkretnog kaznenog postupka povodom nekog drugog kaznenog djela državni odvjetnik donio odluku o nepokretanju kaznenog postupka, odnosno što je takvu odluku uvjetovao ispunjenjem određene posebne obveze ili što je obustavljen pripremni postupak iz razloga svrhovitosti“. Opširnije: Rittossa, D., Božičević Grbić, M., *op. cit.* (bilj. 10), str. 651-652.

bitna pri odlučivanju o sankciji.¹²⁸¹ Držim neupitnim da odluka državnog odvjetnika o primjeni bezuvjetne ili uvjetovane svrhovitosti u formalnom smislu ne predstavlja osuđujuću presudu i takav se maloljetnik ne može primjenom analogije jednostavno izjednačiti sa sankcioniranim maloljetnikom kojemu je već bila izrečena pravomoćna presuda. Ipak činjenica da je prema maloljetniku prethodno bila donesena odluka o odbačaju kaznene prijave temeljem primjene načela svrhovitosti ne može se ni potpuno zanemariti, već se mora uzeti u obzir kao jedna od okolnosti koje ukazuju na maloljetnikov prethodni život i smatramo da navedenu okolnost pri odlučivanju o izricanju primjerene maloljetničke sankcije sud svakako treba uzeti u obzir kao okolnost koja ukazuje na maloljetnikov prijašnji život.¹²⁸² Smatram da okolnosti koje se odnose na maloljetnikov prijašnji život treba shvaćati šire od postojanja formalne osuđujuće presude, pod navedeni se pojam trebaju svrstati sve okolnosti iz maloljetnikova života koje mogu biti korisne za utvrđivanje karakteristika njegove ličnosti, a koje ukazuju da maloljetnikovo dotadašnje ponašanje nije bilo usklađeno sa zakonskim normama i u nekim drugim područjima ili aspektima maloljetnikova života, poput činjenice je li maloljetnik prethodno bio prekršajno kažnjavan za nasilje ili prometne prekršaje, jesu li prema njemu prethodno bile izricane stegovne mjere u školi i sl.

Prema odredbama ZSM-a/2011. državni odvjetnik ima i novu ovlast temeljem koje može u slučaju maloljetnika koji je prijavljen za počinjenje više kaznenih djela vršiti selekciju kaznenih djela i odlučiti da će kazneni postupak pokrenuti samo za jedno, a ne za sva kaznena djela za koja je maloljetnik prijavljen. Radi se o slučaju kada državni odvjetnik smatra da je iz konkurencije kaznenih djela za koja je maloljetnik prijavljen svrhovito da mu se kaznenopravna sankcija izreče samo za jedno kazneno djelo, a ne i za ostala jer „pokretanje postupka za ostala kaznena djela ne bi bitno utjecalo na odabir maloljetničke sankcije“. I u ovom slučaju primjene svrhovitosti zakonodavac je ovlast državnoga odvjetnika o odlučivanju o nepokretanju kaznenoga postupka ograničio na lakša kaznena djela.¹²⁸³ Tom novom ovlasti dodatno su povećane mogućnosti odlučivanja državnoga odvjetnika u prethodnom postupku, a cilj odredbe je ubrzati postupak prema maloljetnom počinitelju

¹²⁸¹ U radu Općinskog državnog odvjetništva u Splitu uočeno je kako sud za mladež navedenu okolnost uopće ne uzima u obzir pri odlučivanju o vrsti i mjeri maloljetničke sankcije. Vidi više: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 660.

¹²⁸² *Ibidem*. Rittossa, Božičević Grbić smatraju kako je svako uzimanje u obzir okolnosti da je prema maloljetniku prethodno bila odbačena kaznena prijava primjenom načela svrhovitosti za neku drugo kazneno djelo oblik nedopuštene analogije kojom se maloljetnicima dodjeljuje status recidivista, iako protiv njih nije donesena osuđujuća presuda, a takvo tumačenje smatraju suprotnim čl. 28. Ustava RH. Prema: Rittossa, D., Božičević Grbić, M., *op. cit.* (bilj. 10), str. 652.

¹²⁸³ Čl. 71. st. 2. ZSM-a/2011.

fokusiranjem na dokazivanje kaznenih djela koja su od važnosti za izbor maloljetničke sankcije.¹²⁸⁴

O svojoj odluci da neće pokrenuti kazneni postupak državni je odvjetnik uz obrazloženje dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb, oštećenika te i policiju ako je kaznena prijava potekla od nje.¹²⁸⁵ Važno je naglasiti da prilikom obavještanja oštećenika o svojoj odluci, za razliku od odluke državnog odvjetnika po čl. 70. ZSM-a/2011., oštećenik nema pravo zahtijevati od vijeća za mladež nadležnog suda da odluči o vođenju postupka. Oštećenika se također obavještava da svoj imovinskopравни zahtjev prema maloljetniku može ostvariti u parnici.¹²⁸⁶ Nakon primitka obavijesti od državnog odvjetnika, oštećenik više nema mogućnost zahtijevati od vijeća za mladež nadležnog suda da odluči o vođenju postupka, kao što je to bio slučaj u nekim prijašnjim zakonskim rješenjima.¹²⁸⁷ Smatramo da je svrha navedenih izmjena bila ubrzati postupak odlučivanja kako bi reakcija prema maloljetnom počinitelju kada su ispunjeni uvjeti za primjenu načela svrhovitosti bila što neposrednija i izvjesnija radi ostvarenja što većega odgojnog utjecaja na razvoj i ličnost maloljetnika. S druge strane, zakonodavac je time znatno povećao odgovornost državnog odvjetnika u slučajevima primjene načela svrhovitosti.¹²⁸⁸

6.2.5. Uvjetovana svrhovitost

Državni odvjetnik svoju odluku o nepokretanju kaznenoga postupka prema maloljetniku, ako su ispunjeni svi uvjeti iz čl. 71. st. 1. ZSM-a/2011., može i uvjetovati njegovom spremnošću da u odgovarajućem roku ispuni jednu ili više posebnih obveza predviđenih u čl. 72. st. 1. ZSM-a/2011.¹²⁸⁹:

a) da se ispriča oštećeniku (u smislu članka 10. stavka 2. točke 1.);

¹²⁸⁴ Prema: Božičević-Grbić, M., Što donosi novi zakon o sudovima za mladež, Aktualna pitanja novog kaznenog zakonodavstva, Inženjerski biro, Zagreb, rujana, 2011., str. 131.

¹²⁸⁵ Čl. 70. st. 3. ZSM-a/2011.

¹²⁸⁶ Novosel, D. (ur.) i sur., *op. cit.* (bilj. 1229), str. 641. ZSM je još 1997. prema mišljenju stručnjaka iz opravdanih razloga ukinuo istu mogućnost i za centar za socijalnu skrb, odnosno rješenje prema kojem bi i centru za socijalnu skrb pripalo pravo da kod vijeća za mladež višeg suda inicira preispitivanje i eventualnu korekciju odluke državnog odvjetnika. Prema: Singer, M., *op. cit.* (bilj. 1234), str. 581.

¹²⁸⁷ Prema čl. 468. st. 4. ZKP-a/1977. i čl. 455. st. 4. ZKP-a/1993. nakon što je primio obavijest od javnog tužitelja o nepokretanju postupka prema maloljetniku primjenom načela svrhovitosti, oštećenik je imao mogućnost u roku od osam dana od primitka obavijesti zahtijevati od vijeća za mladež da odluči o pokretanju kaznenog postupka. ZSM je 1997. istu mogućnost ukinuo i za centar za socijalnu skrb.

¹²⁸⁸ Prema: Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 659.

¹²⁸⁹ Državna su odvjetništva primjenu načela uvjetovane svrhovitosti u praksi počela provoditi još tijekom izrade ZSM-a/1997., a nakon donošenja ZSM-a/1997. pri donošenju odluke pozivala su se na propis koji se odnosio na primjenu načela bezuvjetne svrhovitosti (tadašnji čl. 63. ZSM-a/1997.). Opširnije: Cvjetko, B. *op. cit.* (bilj. 645), str. 352-353.

b) da prema vlastitim mogućnostima popravi štetu nanесenu kaznenim djelom (u granicama iz članka 10. stavka 2. točke 2.);

c) da se uključi u postupak posredovanja kroz izvansudsku nagodbu (u granicama iz članka 10. stavka 5. i 9.);

d) da se uključi u rad humanitarnih organizacija ili u poslove komunalnog ili ekološkog značenja (u okvirima iz članka 10. stavka 2. točke 8.);

e) da se uz suglasnost maloljetnikova zakonskog zastupnika podvrgne postupku odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti (u smislu članka 10. stavka 2. točke 10.);

f) da se uključi u pojedinačni ili skupni psihosocijalni tretman u savjetovalištu za mlade (u smislu članka 10. stavka 2. točke 11.);

g) da se radi provjere znanja prometnih propisa uputi u nadležnu ustanovu za osposobljavanje vozača (u smislu članka 10. stavka 2. točke 14.);¹²⁹⁰

h) druge obveze koje su primjerene s obzirom na počinjeno kazneno djelo te osobne i obiteljske prilike maloljetnika¹²⁹¹ (u smislu članka 10. stavka 2. točke 16.).¹²⁹²

Postupanje državnog odvjetnika za mladež primjenom načela uvjetovane svrhovitosti alternativa je formalnomu kaznenom postupku, a posebne obveze koje se nalažu maloljetniku kao obveza u stručnoj se terminologiji nazivaju i neformalnim sankcijama.¹²⁹³ Prije donošenja odluke o primjeni načela uvjetovane svrhovitosti potrebno je da državni odvjetnik utvrdi kako su ispunjeni svi uvjeti propisani čl. 71. st. 1. ZSM-a/2011: Ako se državni odvjetnik odluči maloljetniku izreći jednu ili više posebnih obveza, poziva ga se na razgovor u državno odvjetništvo sa stručnim suradnikom kako bi dao svoj pristanak na izvršenje obveze. Pri donošenju odluke o primjeni načela uvjetovane svrhovitosti, jednako kao i u slučaju bezuvjetne svrhovitosti, važno je da državni odvjetnik prikupi podatke o maloljetnikovoj osobnoj i obiteljskoj situaciji, prethodnom životu, težini i naravi počinjenoga kaznenog djela te okolnostima u kojima je kazneno djelo počinjeno kako bi mogao donijeti ispravnu odluku.

¹²⁹⁰ U pojedinim slučajevima kad maloljetnik počinji blaži prometni delikt, bilo bi svrhovito da se prema njemu primijeni i posebna obveza da se radi provjere znanja prometnih propisa uputi u nadležnu ustanovu za osposobljavanje vozača, a smatra se kako bi pritom tu odredbu trebalo tumačiti šire od onoga što je zakonodavac propisao. To znači da se obveza neće provoditi samo radi „provjere“ znanja prometnih propisa, koji izričaj pretpostavlja položeni vozački ispit, već i radi „učenja“ prometnih propisa za one maloljetnike koji taj ispit nemaju, a okolnosti počinjenja prometnoga delikta i osobine ličnosti maloljetnika zahtijevaju primjenu upravo takve posebne obveze. *Ibidem*, str. 354.

¹²⁹¹ Posljednja posebna obveza daje mogućnost sudu da po uzoru na istu posebnu obvezu koja postoji kao samostalna odgojna mjera sudac za mladež bude kreativan u smislu određivanje neke posebne obveze koja odgovara počinjenomu kaznenom djelu. Primjer: Maloljetnik koji svojim motorkotačem ošteti cvjetnu aleju mora ponovno posaditi cvijeće. Prema: Petö Kujundžić, L., *op. cit.* (bilj. 610), str. 40. Ili maloljetnik koji je grafitom ošteti kulturni spomenik ili fasadu mora očistiti grafit i obojiti fasadu.

¹²⁹² Čl. 72. st. 1. ZSM-a/2011. U odnosu na ZSM/1997. uveden je čitav niz novih posebnih obveza. Vidi: čl. 64. st. 1. ZSM-a/1997.

¹²⁹³ Cvjetko, B., *op. cit.* (bilj. 645), str. 353-354.

U pravilu će se odluka o primjeni uvjetovane svrhovitosti donijeti u slučaju maloljetnika koji je preuzeo odgovornost za počinjeno kazneno djelo i spreman je snositi posljedice učinjenog ako je pristao na suradnju i ispunjenje naloženih posebnih obveza. Odluka o uvjetovanom odustanku u pravilu bi se trebala donijeti prema maloljetniku koji ima relativno sređene obiteljske prilike te čiji su roditelji svjesni problema i spremni su pružiti mu pomoć i potporu u ispunjenju obveza. Pritom je jako važno da se ispituju i ostale okolnosti maloljetnikova života poput tijeka školovanja i načina provođenja slobodnog vremena kako bi se utvrdilo postoje li u njegovoj široj okolini određeni rizični čimbenici od kojih ga je potrebno odmaknuti. Promatra li se težina i narav počinjenoga kaznenog djela, smatra se da je primjena uvjetovane svrhovitosti prikladna za širi krug kaznenih djela u odnosu na bezuvjetnu svrhovitost. U praksi se obično radi o kaznenim djelima srednje težine, poput teške tjelesne ozljede ili kaznenih djela s elementima nasilja, ali bez težih posljedica, imovinskih kaznenih djela, kaznenih djela zlouporabe opojnih droga, kaznenih djela izazivanja prometne nesreće, kaznenoga djela prijetnje i sl.¹²⁹⁴

Nakon što donese odluku o primjeni načela uvjetovane svrhovitosti, državni je odvjetnik o svojoj odluci dužan obavijestiti zavod za socijalnu skrb u županiji i oštećenika s uputom da svoj imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parnici, a ako je prijavu podnijela policija, obavijestit će i to tijelo.¹²⁹⁵ U obavijesti koju šalje nadležnom centru za socijalnu skrb državni odvjetnik treba navesti koju ili koje posebne obveze maloljetnik mora izvršiti i u kojem roku, a nakon toga rad s maloljetnikom u postupku izvršenja mjere preuzima centar za socijalnu skrb. Centar zajedno s maloljetnikom i njegovim roditeljima sastavlja program izvršenja posebne obveze, a dužan je organizirati i postupak provedbe posebne obveze. Maloljetnik prilikom ispunjenja obveza nije prepušten sam sebi, već obveze ispunjava uz suradnju i nadzor nadležnog zavoda za socijalnu skrb u županiji, koji je posrednik između državnog odvjetnika i maloljetnika u smislu poštovanja i provedbe dogovorenoga.¹²⁹⁶ Nakon provedbe postupka izvršenja posebne obveze centar za socijalnu skrb dužan je sastaviti izvješće i dostaviti ga državnom odvjetništvu te ako je maloljetnik uspješno ispunio izrečenu

¹²⁹⁴ U pravilu se smatra da primjena uvjetovane svrhovitosti nije primjerena u slučaju kaznenih djela u kojima je maloljetnik iskazao izrazito nasilnički model ponašanja ili općenito kod kaznenih djela koja su posljedica dugotrajnog negativnog razvoja maloljetnika, koja ukazuju da je prema maloljetniku potrebno pokrenuti kazneni postupak. Prema: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 351. Vidi isto: Predavanje Kalajžić, A., Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela, *op. cit.* (bilj. 1240).

¹²⁹⁵ Čl. 72. st. 3. ZSM-a/2011. Sve daljnje upute o primjeni načela svrhovitosti dužan je donijeti glavni državni odvjetnik., čl. 72. st. 4. ZSM-a/2011. Opširnije: Novosel, D. i sur., *op. cit.* (bilj. 1229), str. 642-660.

¹²⁹⁶ Čl. 72. st. 2. ZSM-a/2011.

mu obvezu, državni će odvjetnik donijeti konačnu odluku o nepokretanju kaznenog postupka.¹²⁹⁷

U početku primjene načela uvjetovane svrhovitosti u praksi se često javljalo pitanje suglasnosti maloljetnika i njegovih roditelja da on ispunjava određene obveze, pa i pristanak oštećenika da maloljetnik obavi određenu obvezu u njegovu korist. Kako bi se maloljetniku mogla izreći posebna obveza kao neformalna sankcija, nužno je da se tijekom postupka odlučivanja i u fazi dogovora prethodno razgovara i ishodi pristanak maloljetnika, roditelja, ali i oštećenika,¹²⁹⁸ što je danas sastavni dio postupka. Pristankom maloljetnika na izvršenje obveza kako bi državni odvjetnik zauzvrat odustao od kaznenog progona dolazi do sklapanja neke vrste ugovora između njega i državnog odvjetnika za mladež, odnosno stručnog djelatnika u centru za socijalnu skrb koji se mora temeljiti na međusobnom uvažavanju. Kako bi navedeni „ugovor“ bio ispunjen, nužna je suradnja i dogovor među strankama. Ispunjenjem ugovora smatra se pravilno izvršenje nametnute obveze, a za taj konačni uspjeh jednako su odgovorni svi sudionici postupka.¹²⁹⁹

Svaka naložena posebna obveza treba se izvršiti u odgovarajućem roku koji odgovara roku predviđenom u čl. 10. st. 5. ZSM-a/2011. prema kojem izrečene obveze ne mogu trajati dulje od jedne godine. Već od početka primjene načela uvjetovane svrhovitosti isticalo se kako su rokovi predviđeni za izvršenje posebnih obveza kao samostalnih odgojnih mjera u slučaju posebnih obveza kao neformalnih sankcija ipak predugi. Kraće trajanje rokova bilo bi primjerenije jer se u pravilu radi o maloljetnicima koji su osumnjičeni za lakša kaznena djela i u skladu s tim treba se poštivati načelo razmjernosti pri izboru i trajanju posebne obveze. Dodatan je razlog i nužnost veće fleksibilnosti i brzine postupanja u slučaju primjene načela uvjetovane svrhovitosti, posebno kada se utvrdi da je maloljetnik tijekom vremena ispunjenja posebne obveze počinio novo kazneno djelo ili ne izvršava obvezu, tada je bitno da državni odvjetnik što prije donese odluku o daljnjem postupku prema maloljetniku.¹³⁰⁰ Pri izboru odgovarajuće posebne obveze važno je da državni odvjetnik uzme u obzir i načelo razmjernosti između počinjenoga kaznenog djela i izrečene posebne obveze jer se ne smije dogoditi da se maloljetniku nameću obveze koje nisu u skladu s počinjenim kaznenim djelom ili da mu se izriče prevelik broj posebnih obveza koje se preklapaju ili da mu se izriču

¹²⁹⁷ Cvjetko, B., *op. cit.* (bilj. 645), str. 353-354.

¹²⁹⁸ Izvješće iz radionica X. savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, *op. cit.* (bilj. 601), str. 355-357.

¹²⁹⁹ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 352.

¹³⁰⁰ Izvješće iz radionica X. savjetovanja Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, *op. cit.* (bilj. 601), str. 355-357.

nerazumne ili nemoguće obveze.¹³⁰¹ Izrečena posebna obveza treba u što većoj mjeri sadržajno odgovarati počinjenom kaznenom djelu i njezino ispunjenje treba pridonijeti ne samo preodgoju maloljetnika već njezino izvršenje treba biti usmjereno i na zadovoljavanje potreba oštećenika i šire društvene zajednice.

S obzirom na to da je za primjenu načela uvjetovane svrhovitosti potrebno da su ispunjeni uvjeti koji vrijede i za primjenu bezuvjetne svrhovitosti (čl. 71. st. 1. ZSM-a/2011.), može se postaviti pitanje kako onda razlikovati slučajeve maloljetnika prema kojima je moguće odbaciti kaznenu prijavu temeljem bezuvjetne svrhovitosti od slučajeva maloljetnika kojima je za odbačaj kaznene prijave potrebno naložiti neku od posebnih obveza u okviru uvjetovane svrhovitosti. Smatra se da bi se primjena bezuvjetne svrhovitosti ipak trebala ograničiti na lakše slučajeve, a primjena uvjetovane svrhovitosti prikladnija je za teže slučajeve tzv. srednje teškog kriminaliteta. U takvim slučajevima radi se o suptilnim razlikama među maloljetnim počiniteljima koje dobro educirani stručnjaci mogu lako prepoznati u svom svakodnevnom radu u praksi. Zanimljivo je da se u posljednje vrijeme povećava broj maloljetnika kojima se odbačaj prijave uvjetuje izvršenjem jedne ili više posebnih obveza, ali ne na štetu maloljetnika za koje bi se prijava mogla riješiti po bezuvjetnoj svrhovitosti, već u korist onih maloljetnika prema kojima bi se inače pokretao kazneni postupak i predlagalo izricanje odgojnih mjera.¹³⁰² Odluku o primjeni načela uvjetovane svrhovitosti donosi državni odvjetnik, ali uz pomoć i na temelju izvješća i mišljenja stručnoga suradnika o pojedinom slučaju. Oni svoje mišljenje formiraju na temelju podataka o maloljetniku, njegovoj osobnosti i obiteljskoj situaciji te o tome kakav je stav maloljetnik zauzeo prema počinjenom kaznenom djelu, stoga u konačnici mnogo toga ovisi i o maloljetniku i njegovu ponašanju u nastaloj situaciji, a zato se prije donošenja konačne odluke valja obaviti defektološka obradu i neposredan razgovor s maloljetnikom. Primjena uvjetovane svrhovitosti, iako su ostvareni svi zakonski uvjeti, neće doći u obzir u slučaju maloljetnika koji negira počinjenje kaznenoga djela, koji iskazuje prijekor ili odbija surađivati s državnim odvjetnikom ili stručnim suradnikom, već se u takvim slučajevima državno odvjetništvo u pravilu odlučuje na pokretanje postupka.¹³⁰³ Odlučivanje temeljem uvjetovane svrhovitosti zahtijeva savjestan i odgovoran rad državnoga odvjetništva te ujednačene kriterije u postupanju prema maloljetnim počiniteljima, posebno ako se uzme u obzir da državni

¹³⁰¹ U ovom slučaju smatramo da se državni odvjetnik treba voditi odredbama čl. 10. ZSM/2011. koji se odnosi na posebne obveze kao samostalne sankcije.

¹³⁰² Schauperl, L., Križ, Đ., Čačić, L., *op. cit.* (bilj. 1253), str. 237.

¹³⁰³ Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 662-663.

odvjetnik za mladež svojom odlukom o primjeni načela uvjetovane svrhovitosti maloljetniku izriče neformalnu sankciju bez prethodnoga utvrđivanja njegove krivnje.¹³⁰⁴

6.2.5.1. Posebne obveze kao neformalne sankcije

a) Uključivanje u rad humanitarnih organizacija ili poslove ekološkog ili komunalnog karaktera

Jedna od najčešće izricanih posebnih obveza temeljem uvjetovane svrhovitosti obveza je uključivanja u rad humanitarnih organizacija ili u poslove ekološkog ili komunalnog karaktera.¹³⁰⁵ Ona je zaživjela u praksi 2000., kada je Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi sastavilo popis ustanova u Republici Hrvatskoj u kojima se može provoditi. Temeljem navedene posebne obveze maloljetnika se upućuje u određenu ustanovu na određeni broj sati sukladno karakteristikama maloljetnika i naravi počinjenoga kaznenog djela.¹³⁰⁶ Obveza se provodi u suradnji i uz nadzor nadležnog centra za socijalnu skrb, a u pravilu se izriče maloljetnicima koji svoje slobodno vrijeme provode neorganizirano i stihijski te im se izricanjem te obveze želi ukazati na vrijednost rada, potrebu pomaganja slabijim članovima u društvu i omogućiti im da spoznaju kako svojim radom mogu pridonijeti poboljšanju svoje zajednice. Tijekom izvršenja mjere maloljetnici se često prvi put susreću s različitim skupinama potrebitih osoba, a humanitarni im rad pomaže u razvoju empatije i osobnoga identiteta.¹³⁰⁷

Dosadašnja praksa u provođenju navedene mjere bila je jako pozitivna, ali s vremenom su se pojavili i problemi. Obveza se u praksi najčešće provodi u domovima umirovljenika, Caritasu ili različitim udrugama, a izvršenje obveze u tim ustanovama zahtijeva dodatan angažman i aktivnost stručnoga djelatnika ustanove – mentora koji za svoj rad s maloljetnikom ne dobiva nikakvu naknadu. Upravo zato mnoge ustanove često odbijaju primiti maloljetnike na izvršenje obveze. Kako bi se taj problem riješio, bilo bi nužno osigurati barem simboličnu naknadu stručnim radnicima koji u konačnici na terenu rade s maloljetnikom tijekom provođenja mjere, da bi ih se stimuliralo i nagradilo za dodatni rad. Također je potrebno i riješiti problem osiguranja maloljetnika od ozljeda za vrijeme izvršenja obveze te problem nadoknade eventualne štete nastale tijekom izvršenja obveze od strane

¹³⁰⁴ Cvjetko, B., *op. cit.* (bilj. 645), str. 353.

¹³⁰⁵ Čl. 72. st. 1. d).

¹³⁰⁶ Schauperl, L., Križ, Đ., Čačić, L., *op. cit.* (bilj. 1253), str. 237-238.

¹³⁰⁷ Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 664.

maloljetnika, a oba su problema već više puta isticana u literaturi.¹³⁰⁸ Odluka o primjeni uvjetovane svrhovitosti zato se ne smije uvjetovati obvezama koje iz bilo kojeg razloga maloljetnik neće moći ispuniti, posebno ako nije osigurana suradnja i sudjelovanje odgovarajućih organizacija i tijela koja moraju biti voljna za suradnju s maloljetnikom, nadležnim centrom i državnim odvjetništvom. U ovom dijelu nužno je da centri za socijalni rad dogovore način i oblik suradnje s odgovarajućim organizacijama te odrede poslove u koje bi maloljetnike bilo moguće uključiti. Iz pedagoških razloga i zbog hitnosti postupanja prema maloljetniku bilo bi potrebno da ispunjavanje preuzete obveze započne što prije i da bude dovršeno u primjerenom roku.¹³⁰⁹

b) Uključivanje u individualni ili skupni rad u savjetovaništu za mlade

Obveza uključivanja u pojedinačni ili skupni psihosocijalni tretman u savjetovaništu za mlade u smislu preodgoja, socijalizacije i razvijanja socijalnih vještina najzahtjevnija je posebna obveza, koja omogućuje intervenciju i u okviru maloljetnikove obitelji. Tijekom izvršenja te obveze, koja obično traje šest mjeseci, maloljetnici kroz savjetovanja, razgovore i razne radionice surađuju sa stručnim osobama koje s njima razgovaraju, slušaju ih i odgovaraju na njihova pitanja na njima razumljiv i prihvatljiv način. Ta obveza omogućava maloljetnicima da kompetentnim odraslim osobama iznesu svoje stavove i strahove te da ih se, uz uvažavanje njihova mišljenja, savjetuje kako reagirati na životne teškoće. Njezine su prednosti u tome što se može izreći jako širokom krugu maloljetnih počinitelja te što omogućava i rad s roditeljima maloljetnika koji su prva i osnovna karika u razvoju maloljetne osobe.¹³¹⁰ U početku se mjera ponekad provodila pri centru za socijalnu skrb, a ponekad uključivanjem u savjetovanište za mlade, ali uvijek uz bdijenje i suradnju s centrom za socijalnu skrb.¹³¹¹

Kao i uvijek, unatoč dobroj početnoj primjeni i rezultatima, s vremenom se u praksi pojavio problem u njezinu izvršavanju koji pokazuje svu nekoordiniranost postojećega sustava. Do 2007. obveza se provodila u savjetovaništima za mladež osnovanima u mreži socijalne skrbi. Problem nastaje kada su navedena savjetovaništa ukinuta, odnosno zamijenjena obiteljskim centrima koji spadaju pod nadležnost Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Novoosnovani obiteljski centri u počecima rada nisu primali

¹³⁰⁸ *Ibidem*, str. 665.; Vidi isto: Schaperl, L., Križ, Đ., Čačić, L., *op. cit.* (bilj. 1253), str. 237-238.; Perić, L., *op. cit.* (bilj. 1251), str. 421.

¹³⁰⁹ Singer, M., *op. cit.* (bilj. 1234), str. 577.

¹³¹⁰ Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 664.

¹³¹¹ Perić, L., *op. cit.* (bilj. 1251), str. 423.

maloljetne počinitelje kaznenih djela u tretman jer su isticali da rade isključivo na primarnoj prevenciji, čime se dogodilo da obvezu psihosocijalnog tretmana nije imao tko provoditi. Obveza je dalje egzistirala u praksi isključivo zahvaljujući angažmanima i snalaženju pojedinih stručnih djelatnika i u državnim odvjetništvima i u centrima za socijalnu skrb (provode ju sami stručnjaci u pojedinim centrima za socijalnu skrb ili upućuju maloljetnike u druga savjetovaništa ili udruge, u Zagrebu najčešće u Službu za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti). Novim Zakonom o socijalnoj skrbi¹³¹² problem je riješen tako da je obiteljskim centrima proširena djelatnost te su dobili i javne ovlasti u dijelu izvršavanja posebnih obveza maloljetnika u pretpripremnom postupku, čime je regulirana provedba te mjere u obiteljskim centrima.¹³¹³

c) Upućivanje na odvikavanje od droge ili drugih ovisnosti

Posebna obveza za koju se može reći da je sve i započela jest posebna obveza odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti.¹³¹⁴ Ona je ponajprije namijenjena ovisnicima, ali može se izreći i onim maloljetnicima za koje je utvrđeno da već dulje vrijeme eksperimentiraju s opojnim drogama kako bi ih se upozorilo na opasnosti od razvijanja ovisnosti o opojnim sredstvima.¹³¹⁵ U praksi se nikada ne izriče svim maloljetnicima za koje je utvrđeno da su imali kontakt s drogom/opojnim sredstvima, već samo prema onima za koje stručni radnik utvrdi da već dulje vrijeme uživaju drogu.¹³¹⁶ Rok trajanja obveze je individualan, ali uglavnom traje prosječno 4-6 mjeseci, a provodi se u centrima za liječenje i prevenciju ovisnosti u kojima se provodi dijagnostički postupak i savjetodavni rad. Cilj je uključivanjem maloljetnika u sociopedagoški tretman smanjiti represivan pristup i na njih djelovati kako primarnom, tako i sekundarnom prevencijom kako bi se spriječilo da dio njih

¹³¹² Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine br. 57/2011, 33/2012.

¹³¹³ Prema: Schaperl, L., Križ, Đ., Čačić, L., *op. cit.* (bilj. 1253), str. 240.

¹³¹⁴ Ova posebna obveza u praksi državnih odvjetništava počela se primjenjivati još u travnju 1996. kada je u Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske (NN, 28/96) unesen novi modalitet kaznenoga djela zlouporabe opojnih droga i samo posjedovanje opojne droge. Odluku da se maloljetnik u skladu s tadašnjim čl. 64. ZSM-a /1997. podvrgne postupku odvikavanja od droge državni je odvjetnik u pravilu donosio uvijek kada se radilo o prvi put prijavljenom maloljetniku i kada se prema državnoodvjetničkoj praksi radilo o maloj količini opojne droge. Prema: Cvjetko, B., *op. cit.* (bilj. 645), str. 353.

¹³¹⁵ *Ibidem*.

¹³¹⁶ Ako stručni radnik ocijeni da se radi o maloljetniku koji tek eksperimentira s drogom/početno iskušavanje droga, a ima sređene osobne i obiteljske prilike, tada se kaznena prijava obično rješava odbačajem zbog bezuvjetnog oportuniteta uz kratko upoznavanje maloljetnika i roditelja s problemima i opasnostima konzumiranja droge. Utvrdi li se da se ipak ne radi o maloljetniku koji samo eksperimentira s drogom, prijavljena se osoba upućuje u centar za prevenciju ovisnosti gdje ju stručni suradnik prati otprilike dva mjeseca. U tom razdoblju prijavljeni maloljetnik obavlja nekoliko razgovora sa stručnjacima centra za prevenciju ovisnosti, uz obveze kontrole urina, a nakon završetka tretmana prijava se odbacuje. Opisani način postupanja u praksi se pokazao učinkovitim zbog velikog broja predmeta i brzine postupanja, a maloljetnika se pratilo redovitim kontaktima s centrom. Perić, L., *op. cit.* (bilj. 1251), str. 422.

postane počiniteljima nekog težeg kaznenog djela vezanog za zlouporabu opojnih droga kojim ugrožavaju ne samo sebe nego i društvo u cjelini.¹³¹⁷

6.2.5.2. Izvansudska nagodba

U europskim zemljama koje u maloljetničkom kaznenom pravu poznaju institut nagodbe ona se primjenjuje u dvama oblicima: kao alternativna sankcija nakon dovršenoga kaznenog postupka ili kao neformalna sankcija u prethodnom postupku u povodu odluke državnoga odvjetnika o kaznenoj prijavi.¹³¹⁸ U hrvatsko maloljetničko zakonodavstvo izvansudska je nagodba u potpunosti implementirana 2000. putem pilot-projekta koji su započeli i zajednički provodili Ministarstvo rada i socijalne skrbi (danas Ministarstvo socijalne politike i mladih), Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i *Aussergerichtlicher Tatausgleich Graz*, uz svesrdnu financijsku i materijalnu podršku UNICEF-a.¹³¹⁹ Projekt je rezultirao s 24 educirana posrednika, a praktična primjena izvansudske nagodbe u Zagrebu, Osijeku i Splitu započela je 2001. pa je tako stvoren hrvatski model medijacije između žrtve i počinitelja. Tijekom 2013. i početkom 2014. godine u suradnji UNICEF-ova Ureda za Hrvatsku, Udruge za izvansudsku nagodbu i posredovanje u kaznenom postupku, Državnog odvjetništva RH, Ministarstva socijalne politike i mladih i Pravosudne akademije, počela je i završila edukacija 39 novih posrednika, ali i državnih odvjetnika i stručnih suradnika na državnim odvjetništvima te djelatnika centara za socijalnu skrb s ciljem implementacije izvansudske nagodbe u svako županijsko središte na području Hrvatske, radi ostvarenja dostupnosti izvansudske nagodbe u svim županijama Republike Hrvatske.¹³²⁰

Temeljna je ideja izvansudske nagodbe da se konflikt koji postoji između dviju ili više strana, a koji je nastao počinjenjem kaznenoga djela, opet vrati na te sudionike i riješi uz pomoć profesionalnih posrednika. Cilj izvansudske nagodbe nije isključivo naknada materijalne štete, već postizanje uspješnoga dogovora koji je prihvatljiv za obje strane uz njihovo aktivno sudjelovanje u smanjenju materijalnih i nematerijalnih posljedica kaznenoga djela.¹³²¹ Hrvatski model izvansudske nagodbe prema maloljetnicima i mladim punoljetnicima

¹³¹⁷ *Ibidem*, str. 422-423.

¹³¹⁸ Krstulović, A., *op. cit.* (bilj. 1184), str. 161-162.

¹³¹⁹ Uz UNICEF, projekt je također financijski potpomoglo Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.

¹³²⁰ Mirosavljević, A., *op. cit.* (bilj. 1178), str. 93.

¹³²¹ Više o prednostima primjene izvansudske nagodbe za maloljetnika, oštećenika i zajednicu vidi u: Koller-Trbović, N., Gmaz-Luški, V., *op. cit.* (bilj. 1215), str. 936-939.

razvijen je prema austrijskom modelu izvansudske nagodbe (ATA - *Aussergerichtlicher Tatausgleich*)¹³²² i njemačkom modelu nagodbe između počinitelja i žrtve (TOA - *Töäter-Opfer-Ausgleich*)¹³²³ čiji su medijatori ujedno bili i supervizori provođenja našega projekta.¹³²⁴ Razlozi zašto smo u svoj sustav implementirali upravo austrijski model, koji je gotovo identičan njemačkomu, jesu vrlo pozitivni rezultati njegove primjene u praksi, jasno određene forme i standardi postupanja, činjenica da je model temeljen isključivo na dobrovoljnom sudjelovanju svih sudionika, ali i tehnički razlozi, poput blizine Graza i financijske isplativosti programa. Uz to, austrijski je model specifičan i po tome što provođenje medijacije prema njemu nije doslovno poravnanje štete učinjene kaznenim djelom, već je cilj da se dogovorom između osumnjičenika i oštećenika postigne sporazum kojim će biti zadovoljne obje strane.¹³²⁵

Prilikom implementacije izvansudske nagodbe u naše maloljetničko kazneno zakonodavstvo naš se zakonodavac vodio načelima mnogobrojnih međunarodnih dokumenata koji promiču što širu primjenu medijacije u praksi.¹³²⁶ Od međunarodnih dokumenata posebno izdvajamo Preporuku Vijeća Europe o medijaciji (*Mediation in penal matters, R (99)19*) koja medijaciju definira kao „bilo koji proces u kojem su povezani žrtva i prekršitelj, ako su slobodno pristali aktivno sudjelovati i riješiti problem nastao počinjenjem kaznenog djela uz pomoć nepristrane treće strane (medijator)“.¹³²⁷

6.2.5.2.1. Kriteriji za primjenu izvansudske nagodbe

Izvansudska nagodba kao neformalna sankcija samo je jedna od posebnih obveza koje državni odvjetnik za mladež sukladno čl. 72. st. 2. ZSM-a/2011. može maloljetniku nametnuti kao uvjet za odustajanje od kaznenoga progona. To znači da za njezinu primjenu moraju biti ispunjeni svi zakonski uvjeti koji vrijede za primjenu načela uvjetovane svrhovitosti, o kojima je već bilo riječi u prethodnom dijelu rada.

¹³²² Više o austrijskom modelu izvansudske nagodbe vidi: Doak, J., O'Mahony, D., *op. cit.* (bilj. 367), str. 1719-1722.

¹³²³ Više o njemačkom modelu izvansudske nagodbe vidi: *Ibidem*, str. 1726-1728.

¹³²⁴ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 362-363.

¹³²⁵ Koller-Trbović, N., Gmaz-Luški, V., *op. cit.* (bilj. 1215), str. 935-936. Vidi isto: Cvjetko, B., Hrvatski projekt posebne obveze - izvansudske nagodbe u prethodnom postupku prema maloljetnim i mladim punoljetnim počiniteljima, HLJKPP, Zagreb, vol. 10, br. 1., 2003, str. 57-59.

¹³²⁶ Opširnije: Koller Trbović, N. (ur.), *op. cit.* (bilj. 1175), str. 33-36.

¹³²⁷ Prema navedenoj Preporuci temeljna načela medijacije su: dobrovoljni pristanak obje strane na sudjelovanje uz mogućnost odustanka; dostupnost primjene medijacije u svim stadijima postupka, a sve su rasprave tijekom medijacije tajne i ne mogu se iskoristiti u kasnijem tijeku postupka. Za provođenje medijacije moraju postojati odgovarajuće službe koje u okviru svog djelovanja u pravosudnom sustavu trebaju imati dovoljnu autonomiju. Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 357-358.

Od početka primjenjivanja izvansudske nagodbe u našem zakonodavstvu ona spada isključivo pod nadležnost državnoga odvjetništva, koje u njezinoj provedbi ima važnu ulogu, ali i odgovornost. Budući da u početku njezine primjene 2001. u ZSM-u/1997. nije postojala zakonska odredba koja je predviđala izvansudsku nagodbu kao samostalnu posebnu obvezu u okviru načela svrhovitosti, ona se početno primjenjivala na temelju odredbe tadašnjeg čl. 64 ZSM-a/1997., i to u okviru posebne obveze - da maloljetnik prema vlastitim mogućnostima popravi ili nadoknadi štetu počinjenu kaznenim djelom kao poseban model njezina izvršenja. Nakon 10 godina uspješne provedbe u praksi, zakonodavac je odlučio implementirati izvansudsku nagodbu kao posebnu obvezu u čl. 72. st. 2. t. 3. ZSM-a/2011.¹³²⁸ Izvansudska nagodba jedina je posebna obveza koja se primjenjuje samo u okviru prethodnoga postupka odlukom državnoga odvjetništva zato što izvansudsku nagodbu u našem maloljetničkom zakonodavstvu ne može izreći sud kao posebnu obvezu iz čl. 10. ZSM-a/2011.¹³²⁹

Odluku o primjeni izvansudske nagodbe donosi državni odvjetnik za mladež na temelju obrazloženoga mišljenja stručnoga suradnika o osnovanosti njezine primjene. Kako bi se maloljetnika moglo uputiti na izvansudsku nagodbu, potrebno je da su ispunjeni svi zakonski uvjeti za primjenu načela uvjetovane svrhovitosti prema čl. 72. st. 2. ZSM-a/2011., ali uz zakonske kriterije, u praksi su se iskristalizirali određeni standardi i kriteriji temeljem kojih se izvansudska nagodba primjenjuje u praksi:

- Mora postojati visok stupanj izvjesnosti da je maloljetnik počinio kazneno djelo, odnosno da postoji dovoljno osnova za pokretanje postupka jer u suprotnom treba ići u kazneni postupak radi dokazivanja krivnje;
- Izvansudska nagodba ne smije se primijeniti u slučaju beznačajnoga kaznenog djela (čl. 33. KZ-a/2011.);
- Izricanje izvansudske nagodbe najprimjerenije je u slučaju maloljetnika koji nije recidivist, premda iz njezine primjene nisu isključeni ni maloljetnici u povratu;¹³³⁰

¹³²⁸ Prema: Koller-Trbović, N. (ur.), *Izvansudska nagodba u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, UNICEF, 2013., str. 35-37.

¹³²⁹ Glavni je razlog zašto izvansudska nagodba u našem maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu nije predviđena kao formalna sankcija činjenica da bi ju u tom slučaju maloljetniku izricao sud kao kaznenopravnu sankciju, što znači da sudjelovanje maloljetnika ne bi bilo dobrovoljno, već bi ga se odlukom suda prisililo da sudjeluje u izvršenju izvansudske nagodbe neovisno o tome želi li to maloljetnik i oštećenik ili ne. Dobrovoljnost sudionika jedna je od temeljnih karakteristika izvansudske nagodbe, a ne može se ostvariti ako se izvansudska nagodba izriče kao kaznenopravna sankcija.

¹³³⁰ U pravilu treba se raditi o tipičnom mladenačkom deliktu. Prema: Koller-Trbović, N. (ur.), *op. cit.* (bilj. 1175), str. 38.

- Potrebno je da maloljetnik i oštećenik daju dobrovoljni pristanak za sudjelovanje i za provođenje izvansudske nagodbe. Dobrovoljnost njihova sudjelovanja provjerava se tijekom prvoga individualnog razgovora miritelja sa svakim od njih zasebno.¹³³¹
- Smatra se kako je najprikladnije da se izvansudska nagodba provodi kada je oštećenik jedna fizička osoba¹³³² jer je model medijacije između žrtve i počinitelja i osmišljen tako da omogućuje izravan susret i komunikaciju između jednoga počinitelja i jednoga oštećenika, dijelom i zbog ravnomjerne raspodjele moći tijekom postupka mirenja i ravnopravne pozicije sudionika.¹³³³

Unatoč činjenici da se izvansudska nagodba može primijeniti u jako širokom broju slučajeva, smatra se da se ona ne bi trebala primijeniti u sljedećim slučajevima: kada se radi o kaznenim djelima koja su unaprijed planirana ili su izraz okrutnosti i bešćutnosti počinitelja; kada se radi o maloljetniku kojemu su već evidentirani teži poremećaji u ponašanju, odnosno zbog specijalpreventivnih razloga prema maloljetniku je potrebno primijeniti mjeru dugotrajnoga tretmana; kada se radi o maloljetnom recidivistu koji je ranije počinio više težih kaznenih djela ili ako su mu već izrečene sankcije ili se radi o kaznenom djelu zbog kojega je potrebno pokrenuti kazneni postupak iz generalpreventivnih razloga.¹³³⁴

6.2.5.2.2. Tijek provođenja izvansudske nagodbe

Odluku o tome koji će se maloljetnik uputiti na izvansudsku nagodbu te odluku o tome je li ona u konačnici uspjela donosi samo državni odvjetnik za mladež, stoga se može reći da veliku odgovornost za uspješno provođenje te neformalne sankcije u praksi ima upravo državno odvjetništvo. Tijek postupka posredovanja tijekom izvansudske nagodbe sastoji se od nekoliko faza, a započinje individualnim razgovorom s osumnjičenikom, nakon čega slijedi individualni razgovor s oštećenikom, zatim njihov zajednički susret i razgovor, a završava praćenjem izvršenja sporazuma i provjerom je li oštećenik zadovoljan izvršenim. Na kraju

¹³³¹ Posebno je pitanje što ako maloljetnik pristane, a oštećenik ne pristane na izvansudsku nagodbu. U takvim slučajevima prihvaćeno je načelo da odbijanje oštećenika ne smije ići na štetu maloljetnika koji je iskreno spreman ispričati se oštećeniku ili mu nadoknaditi štetu. U tom slučaju stručna služba za izvansudsku nagodbu spis vraća državnom odvjetniku koji maloljetniku može naložiti ispunjenje neke druge posebne obveze predviđene čl. 72. st.2. ZSM-a/2011. ili može donijeti odluku na temelju neuvjetovane nesvrhovitosti prema čl. 71. ZSM-a/2001. Krstulović, A., *op. cit.* (bilj. 1184), str. 167.

¹³³² Navedeni kriterij ne znači da se izvansudska nagodba ne može provesti kada je oštećenik pravna osoba ili ako je jedan počinitelj počinio kazneno djelo prema više oštećenika, već se u takvim slučajevima prilikom provođenja izvansudske nagodbe mora voditi računa o navedenim posebnostima.

¹³³³ Svi kriteriji navedeni su prema: Koller-Trbović, N. (ur.), *op. cit.* (bilj. 1175), str. 37-39. Vidi isto: Mirosavljević, A., *op. cit.* (bilj. 1178), str. 97.

¹³³⁴ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 363-364.; Vidi isto: Krstulović, A., *op. cit.* (bilj. 1184), str. 167.

postupka nadležnom se državnim odvjetništvu podnosi izvješće o (ne)provedenoj izvansudskoj nagodbi.¹³³⁵

Kada državni odvjetnik dobije predmet maloljetnika koji ispunjava temeljne zakonske uvjete za primjenu izvansudske nagodbe, dalje ga prosljeđuje stručnom suradniku koji je zaposlen u njegovu državnim odvjetništvu. Nakon provjere podataka o maloljetniku od strane stručnog suradnika šalje se zahtjev nadležnoj stručnoj službi za izvansudsku nagodbu, koja zatim proučava slučaj, provjerava kriterije i određuje osobu posrednika.¹³³⁶

Nakon što se posrednik upozna sa slučajem, poziva maloljetnika i njegove roditelje ili skrbnika te ih upoznaje s procesom i traži maloljetnikov pristanak za daljnje sudjelovanje u procesu mirenja. Tijekom individualnoga razgovora s maloljetnim počiniteljem posrednik treba razjasniti nekoliko ključnih pretpostavki za daljnji proces: detaljno informirati počinitelja o postupku, provjeriti preuzima li odgovornost za kazneno djelo za koje ga se tereti (bez ispitivanja i dokazivanja krivnje), pitati ga kako sada gleda na to što je učinio, provjeriti njegovu spremnost na sudjelovanje u procesu i suočavanje s oštećenikom te zajedničko traženje rješenja za popravak i nadoknadu štete oštećeniku (ako oštećenik na to pristane). Osumnjičeniku treba biti potpuno jasno da je riječ o njegovu dobrovoljnom pristanku, kao i o dobrovoljnom pristanku oštećenika. Također potiče ga se na promišljanje o posljedicama djela za oštećenika te nadoknadi štete oštećeniku u granicama vlastitih mogućnosti. Informira ga se o daljnjem tijeku postupka te da će, od strane posrednika, biti obaviješten o zajedničkom susretu s oštećenikom ako on na to pristane.

Prvi razgovor s oštećenikom odvija se ako je maloljetni osumnjičenik pristao na izvansudsku nagodbu. I oštećenika, kao i osumnjičenika, na sastanak s posrednikom poziva se pisanim putem uz letak u kojem se ukratko predstavlja izvansudska nagodba. U razgovoru s oštećenikom posrednik objašnjava cijeli proces, razgovara o događaju i posljedicama kaznenoga djela za oštećenika, predodžbama glede nadoknade štete, pojašnjava daljnji tijek procesa i cilj zajedničkoga razgovora. Ako oštećenik ne pristane na razgovor, potrebno je ispitati razloge nepristanka te o tome izvijestiti državno odvjetništvo.

Ako obje strane pristanu na zajednički susret, zakazuje se zajednički susret tijekom kojega posrednik postavlja pravila komunikacije. Cilj je zajedničkoga susreta omogućiti

¹³³⁵ Opširnije: Koller Trbović, N. (ur.), *op. cit.* (bilj. 1178), str. 43-77.

¹³³⁶ U postupku veliku ulogu imaju posrednici koji se nazivaju medijatori, a radi se o posebno educiranim socijalnim pedagogima i socijalnim radnicima koji imaju certifikat za medijaciju. Osim što moraju dobro poznavati zakone i karakteristike maloljetničke delikvencije, moraju biti vješti i u rješavanju sukoba. Njihova je dužnost savjetovati strane u postupku, pružiti im potporu tijekom praktične provedbe, provjeravati postignute sporazume i njihovo poštivanje te podnositi izvješća državnim odvjetniku o rezultatima nastojanja da se dođe do nagodbe. Prema: Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 363.

počinitelju i oštećeniku da u sigurnu okruženju iznesu svoje viđenje događaja i posljedica, motiva te se povezuju priče počinitelja i oštećenika, traži se zajedničko definiranje problema, pojašnjavaju se subjektivne slike događaja, razmjenjuju mišljenja i osjećaji, postavljaju se pitanja, raspravlja se o mogućnostima nadoknade i popravka štete te konačno, ako se obje strane usuglase,¹³³⁷ postiže se dogovor i pisani sporazum.¹³³⁸ Posrednik prati izvršavanje dogovora iz sporazuma, a nakon što je sporazum izvršen, o tome izvještava državno odvjetništvo. Nakon postignutoga dogovora o načinu izvršenja obveze maloljetniku se pruža pomoć i potpora u njezinu izvršenju, a posrednik prati izvršavanje dogovora iz sporazuma. Važno je istaknuti da u cijelom tom razdoblju državni odvjetnik nije isključen iz slučaja, već je dužan tijekom trajanja procesa mirenja održavati kontakt sa Stručnom službom za izvansudsku nagodbu, i u formalnom i neformalnom obliku.¹³³⁹ Kada se sve dogovorene zadaće izvrše, posrednik razgovara s oštećenikom kako bi saznao je li zadovoljan učinjenim. Stručna je služba zatim dužna napisati izvješće o izvansudskoj nagodbi, koje dostavlja državnomu odvjetniku za mladež, u kojem posebno navodi je li oštećenik zadovoljan učinjenim i može li se postupak posredovanja smatrati završenim.¹³⁴⁰ Na temelju dostavljenoga izvješća i prikupljene dokumentacije državni odvjetnik za mladež donosi konačno rješenje o (ne)pokretanju kaznenoga postupka, ovisno o tome je li maloljetnik obvezu ispunio, a o tome obavještava Stručnu službu, oštećenika i počinitelja te centar za socijalnu skrb.¹³⁴¹

Sukladno čl. 10. st. 5. ZSM-a/2011. postupak provođenja posebne obveze ne bi smio trajati dulje od godine dana, ali struka smatra da je za izvršenje izvansudske nagodbe najprimjereniji rok od tri mjeseca od dana kada je s maloljetnikom u stručnoj službi obavljen prvi razgovor.¹³⁴²

Izvensudska nagodba čini oko 7 % od ukupnoga broja posebnih obveza koje se maloljetnim počiniteljima izreknu u okviru primjene načela uvjetovane svrhovitosti. Izvensudska se nagodba na godišnjoj razini izriče prosječno u otprilike 130 slučajeva godišnje

¹³³⁷ Na prvom zajedničkom susretu može se, ali i ne mora postići dogovor između počinitelja i oštećenika. Mogući rezultati te faze postupka jesu: postizanje sporazuma, prekid pokušaja i nastavak u drugom terminu ili nemogućnost postizanja sporazuma. Prema: Krstulović, A., *op. cit.* (bilj. 1184), str. 168.

¹³³⁸ Postupak izvršenja izvansudske nagodbe prema: Miroslavljević, A., *op. cit.* (bilj. 1178), str. 98-99.

¹³³⁹ Koller-Trbović, N. (ur.), *op. cit.* (bilj. 1175), str. 38-39.

¹³⁴⁰ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 365.

¹³⁴¹ Moguće je da državni odvjetnik i u slučaju neuspješno provedene izvansudske nagodbe ne pokrene kazneni postupak ili maloljetniku naloži drugu posebnu obvezu. Obično se to događa u slučajevima kada počinitelj želi sudjelovati i ima predodžbu o načinu kako popraviti štetu, no oštećenik ili ne želi sudjelovati ili ima nerealno visoke zahtjeve. Koller-Trbović, N. (ur.), *op. cit.* (bilj. 1175), str. 38-39.

¹³⁴² Iz odgovornih razloga bilo bi poželjno da izvršenje naložene obveze započne što prije i da u primjerenom roku bude dovršeno. Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 365.

(uključuje maloljetne i mlađe punoljetnike: 2004. -75, 2006. -156, 2008. -146., 2010. -175, 2012. -126.) Najveći broj izvansudskih nagodba na godišnjoj razini nalaže Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu (prosječno 74 godišnje), slijedi Osijek (prosječno -53), pa Split (prosječno 10.)¹³⁴³

Izvansudska nagodba u Republici Hrvatskoj provodi se u skladu sa zakonskim načelima i stručnim kriterijima, a iskustvo je pokazalo da se njezinom provedbom postižu uspješni rezultati u praksi. U posljednjem provedenom istraživanju o doživljaju izvansudske nagodbe od strane počinitelja i oštećenika utvrđeno je da je „moguće generalno zaključiti da je doživljaj i iskustvo s izvansudskom nagodbom pozitivan i iz perspektive počinitelja i žrtava, pri čemu je od izuzetne važnosti poštivanje načela i standarda provedbe procesa, budući da se to pokazalo ključnim u „definiranju“ pozitivnog doživljaja sudionika. Drugim riječima, kao što je više puta naglašeno, nepoštivanje kriterija nalaganja, koraka i standarda procesa nagodbe, dovodi do različitih poteškoća u provedbi, a time i posljedično i do negativnog iskustva i doživljaja procesa od strane korisnika.“¹³⁴⁴

6.2.6. Odlučivanje primjenom načela svrhovitosti prema čl. 73. Zakona o sudovima za mladež

Državni odvjetnik temeljem čl. 73. ZSM-a/2011. može odlučiti da nema osnove za vođenje kaznenog postupka za drugo kazneno djelo ako se radi o maloljetniku kojem je u tijeku „izvršenje kazne ili odgojne mjere ili su mu navedene sankcije pravomoćno izrečene ili se radi o maloljetniku koji je odlukom zavoda za socijalnu skrb u županiji smješten u ustanovu socijalne skrbi“. U ovom slučaju državni odvjetnik ima ovlast odlučiti da neće pokrenuti kazneni postupak za novo kazneno djelo jer smatra kako s obzirom na narav i težinu djela i pobude iz kojih je ono počinjeno vođenje postupka i izricanje sankcije za to novo djelo ne bi bilo svrhovito.¹³⁴⁵ Zanimljivo je da u slučaju čl. 73. ZSM-a/2011. zakonodavac njegovu primjenu nije ograničio samo na lakša kaznena djela, kao što je to slučaj kod primjene bezuvjetne i uvjetovane svrhovitosti prema čl. 71. i 72. ZSM-a/2011. Prema dosadašnjoj praksi neupitno je da državni odvjetnik za mladež svoju odluku o nepokretanju kaznenoga postupka može donijeti neovisno o vrsti i težini novoga počinjenog kaznenog djela ako je

¹³⁴³ Podatci prema: Miroslavljević, A., *op. cit.* (bilj. 1178), str. 100-101.

¹³⁴⁴ Više o istraživanjima o provedbi izvansudske nagodbe u Republici Hrvatskoj vidi *Ibidem*, str. 100-102., 279-289.

¹³⁴⁵ Čl. 73. st. 1. ZSM-a/2011. U Njemačkoj državni odvjetnik također može odlučiti da prema maloljetnom počinitelju neće pokrenuti kazneni postupak kada je maloljetnik upravo uspješno izvršio ili je tek počeo izvršavati prethodno mu izrečenu odgojnu mjeru ako smatra da u tom slučaju prema maloljetniku nije svrhovito pokretati kazneni postupak ili primijeniti odredbe o uvjetovanoj svrhovitosti. Prema: Dünkel, F., *op. cit.* (bilj. 397), str. 229.

smatrao da vođenje kaznenog postupka i izricanje sankcije za to kazneno djelo ne bi bilo svrhovito, neovisno o tom radi li se o lakšem ili težem kaznenom djelu.¹³⁴⁶ O svojoj odluci državni je odvjetnik dužan uz obrazloženje obavijestiti centar za socijalnu skrb, policiju ako je ona podnijela prijavu i oštećenika s uputom da svoj imovinskopravni zahtjev može ostvarivati u parnici.¹³⁴⁷

Odluka državnoga odvjetnika u ovom slučaju temelji se na supsidijaritetu kaznenoga progona, sukladno kojem prema maloljetniku ne treba pokretati kazneni postupak za novo kazneno djelo ako se smatra da se odgovarajuća svrha maloljetničkih sankcija može ostvariti i izvršenjem već izrečene sankcije ili smještajem maloljetnika u ustanovu socijalne skrbi.¹³⁴⁸ Smisao je te odredbe u tome da maloljetnik kojemu je izvršenje sankcije u tijeku ili mu neposredno prethodi još uvijek nije prošao odgovarajući odgojni tretman u okviru izrečene sankcije i da prema njemu još nije izvršen nikakav odgojni utjecaj, koji je mogao imati specijalno preventivni učinak. Važno je naglasiti da državni odvjetnik svoju odluku o primjeni načela svrhovitosti prema čl. 73. ZSM-a/2011. nikako ne smije donositi automatski u svim slučajevima u kojima utvrdi da je kaznena prijava podnesena prema maloljetnom počinitelju koji se nalazi na izdržavanju kazne ili odgojne mjere ili njezino izvršenje neposredno prethodi, nego mora procijeniti jesu li ispunjeni i svi ostali zakonski uvjeti vezani za primjenu čl. 73. ZSM-a/2011.¹³⁴⁹ Sukladno navedenom, državni odvjetnik u slučaju donošenja odluke temeljem navedenoga članka mora, kao i pri odlučivanju o primjeni načela bezuvjetne i uvjetovane svrhovitosti, uzeti u obzir narav i težinu počinjenoga kaznenog djela te pobude iz kojih je kazneno djelo počinjeno. Zanimljivo je da u tom slučaju, za razliku od primjene načela bezuvjetne ili uvjetovane svrhovitosti, zakonodavac ne traži da državni odvjetnik pri donošenju odluke temeljem čl. 73. ZSM-a/2011. uzima u obzir maloljetnikov prijašnji život i njegova osobna svojstva.¹³⁵⁰ Činjenica da zakonodavac od državnoga odvjetnika ne zahtijeva da pri odlučivanju o svrhovitosti pokretanja kaznenoga postupka primjenom čl. 73. uzme u obzir maloljetnikove osobne karakteristike dodatno upućuje na to da je primjena te odredbe prije svega vezana za težinu i narav novoga počinjenog kaznenog djela i usmjerena na ostvarenje procesne ekonomije. Današnjom primjenom čl. 73. ZSM-a/2011. u praksi se može dogoditi i događa se da državni odvjetnik za mladež odustane od kaznenoga progona i za neka teža kaznena djela ako smatra da vođenje kaznenoga postupka za počinjeno kazneno djelo

¹³⁴⁶ V. čl. 73. st. 1. ZSM-a/2011. Vidi: Carić, A., *op. cit.* (bilj. 121), str. 145., Krapac, D. i sur., *op. cit.* (bilj. 288), str. 104.

¹³⁴⁷ Vidi više: Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 50), str. 150.

¹³⁴⁸ Cvjetko, B., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 64), str. 356.

¹³⁴⁹ Puharić, B., Radić, I., *op. cit.* (bilj. 335), str. 666-667.

¹³⁵⁰ Hirjan, F., Singer, M., *op. cit.* (bilj. 50), str. 150.; Vidi isto: Carić, A., *op. cit.* (bilj. 121), str. 129.